

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 06 14 12 001 3

E.M. 2-25

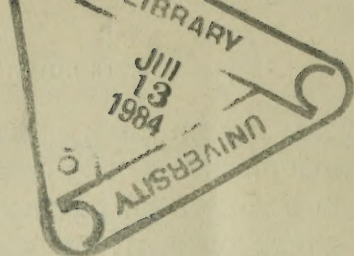
**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

<http://www.archive.org/details/seferezyonotavra00gala>

דרוש לפרשת בראשית

אין דורשין במעשה בראשית (חגיגה יא:)

הסוד של הבריאה הוא נשגב מרוח בינתנו, ואם אנו כבני אדם להבין את שאר ספורי התורה הקדושה הסדרה של הבריאה תשאר לעולם סוד כמוס טמיר ונעלם מהשכל האנושי, ולחנם יעמלו החוקרים לעוף על כנפי החקירה למצוא פתרון להחידה של הבריאה. וחז"ל השמיעו לנו עצה טובה בזה שאמרו לנו אין דורשין במעשה בראשית. ובאמת הפרשה הסתומה הזאת היא יעלת חן גם בלי כחל ושרק של פירושים ודרשנות. ארבע התיבות של „זה ספר תולדות אדם“ הן תורה שלימה, אכן הפנה של האנושית האמתית, ולו היו חקוקים הדברים האלה על לבו של המין האנושי שהמה תולדות אדם בני אב אחד כי אז לא היה מקום למלחמות וריב העמים, להשנאה והתחרות ולשפיכת הדמים אשר השחיתו את פני התבל; העולם לא היה נהפך לתופת ולגיהנום הריגה לו שמו העמים אל לבם את מוסרם של חכמי המדרש שדרשו על המקרא ויקח ה' אלהים עפר מן האדמה מכאן שצבר הקב"ה עפר מארבע פינות העולם וברא את האדם, לוא פקחו את עיניהם להבין את המוסר של הדברים האלה, שכונת הבריאה לא היתה להציב גבולות לעמים ואף האדם שערשו לא עמד על אותו חלק מכברת האדמה שנולדנו אנו, הלילה לנו לשנוא אותנו, יען כי סדנא דארעא חד הוא ועלינו להביט עליו כעל אח, יען הקב"ה צבר עפר מארבע פינות העולם וכו' והאדם הוא בריאה אינטרנציונלית.

ההגדה היוונית תספר לנו מצייר אמן שעשה

תמונה נפלאה, תמונת איש ואשכול ענבים על
 שכמו. התמונה היתה נפלאה כל כך עד שהרואה אותה מרחוק
 לא יכול בשום אופן להבחין אם הוא רואה אדם חי וענבים
 אמתיים או תמונת-אדם מצוירת וענבים משוחים בששר.
 התמונה הוצגה על כמת החזיון באחד מרחובות העיר אתונה.
 כאשר הביטו הנאספים בתמהון על הציור השתוממו מאד לראות
 איך צפור כנף אחד שעף תחת שמי העיר, בראותו את התמונה
 ובחשבו שהיא רואה ענבים ממש החל לנקר את הענבים.
 הנאספים השמיעו מחיאת כפים גדולה מכל אפסים כי ראו בזה
 את כשרונו הגדול של הצייר, שמלאכתו הנפלאה יכולה להתעות
 גם צפור כנף. חכם אחד היה שם אשר שחק להתרגשות הנאספים
 שנתעוררה על ידי מקרה הצפור ובחכמתו אמר להם, ראו איך
 לא תדעו לשפוט מישרים. כשרונו של הצייר לא נתגדל על ידי
 מקרה הצפור, אמר החכם, רק להיפוך, אמת היא שהציור הוא
 יפה מאד והענבים נעשו ביתרון הכשר דעת, אבל האדם אינו
 נעשה בתכלית השלימות; כי צפור כנף היה ירא לגשת על
 שכמו של אדם חי, וזה הוא אות שהצפור הכיר שהיא רק תמונת
 אדם ולא אדם ממש.

כאשר אנו מביטים על התקופה הנוכחית עם כל התפתחות
 התחכמות והמדעים ואנו משתוממים על כשרונם הנפלא של בעלי
 התקופה הזאת עלינו לאמר עם אותו החכם, הציור הוא נפלא
 מאד אבל האדם איננו אדם ממש. וזה היא גם כן הלמוד
 העקרי של מעשה בראשית שעלינו לזכור את ה"זה ספר תולדות
 אדם".

BTM

740

G33

1921

דרוש שני לפרשה בראשית

דרש רבי שמלאי גדולה גמילת חסדים שהתורה תחילתה
ג"ח וסופה ג"ח תחילתה ג"ח דכתיב ויעש ה' אלקים
לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וסופה דכתיב
ויקברו אותו בגיא.

(סוטה ד' י"ד).

חז"ל רמזו לנו בזה אף שעלינו לדבק בדרכיו של הקב"ה
כדרשת חז"ל הדבק במדותיו, בכל זאת עלינו להתחיל את
התורה הזאת בג"ח לא בהעניש, להעניש את החוטא, כמו שעשה
הקב"ה שהעניש את האדם מקודם ואח"כ עשה עמו ג"ח יען
כי המשפט לאלהים הוא ועלינו להתחיל בג"ח. ונוכל לאמר
שזה הוא כונת חז"ל בדרשם על הי"ג מדות מכאן שנתעמק
הקב"ה כשליח צבור ואמר כל זמן שישראל עושים לפני כסדר
הזה מיד הם נענים; מדותיו של הקב"ה מתחילות ברחום וחנון
אך אפים וכו' עד ונקה לא ינקה, וכאשר על האדם לדבק
במדותיו של הקב"ה, יש הרבה בני אדם שמתחילים בהמדה
של ונקה לא ינקה, כי במדה הזאת לא כבד הוא לאדם להדבק
במדותיו, אבל חז"ל הזהירו לנו שעלינו לדבק במדותיו ולהתחיל
כסדר הזה, כלומר כסדר המיבא בתורה, רחום וחנון מקודם ולא
להתחיל בהמדה ונקה לא ינקה.

ומדי אדבר בגמ"ח עלי להזכיר מה שדרשתי על המאמר
המובא באבות על שלשה דברים העולם עומד על התורה על
העבודה ועל ג"ח. חז"ל ברוח קדשם הביעו לנו בזה את השמה
המוסרית של התורה הקדושה, כאשר יבאר לנו הרמב"ם, ועין
החיים בתוך הגן, שעין החיים הוא בתוך שביל הזהב, שלא נהיה
מאלה ההולכים בצדי הדרכים, וכמו ששמעתי מפרשים את
הפסוק לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר
בארץ מתחת, התורה תצוה לנו שלא נהיה נזירים מהחיים ולא
נעשה אותנו כפסל שמימי, או פסל ארצי יותר מדאי. נקה גא

למשל את הדת הנוצרית אשר היתה בעיקרה דת בעלת עקם-טרעמים. באותה עת ובאותה מדה שגשמה את האלקית יותר מדאי והורידה את הכורא משמי מרומיו ועשתה ממנו פסל גשמי, הואילה להעלות את האדם הגשמי למדרגת פסל שמימי חקקה חוקים אשר האדם הגשמי לא יכול לחיות בהם, כמו למשל את העיקר שלפיהו מחוייב האדם להושיט את לחיו השני להשונא שהכתו על הלחי הראשון. עיקר כזה יכול להבראות רק במוחו של אדם שאינו מן הישוב. כאשר ידוע מחוקקי הדת הנוצרית היו מכת האססים, אנשים נזירים ומתבודדים ביערות ובמדבריות. ותוצאת מוסרם העקסטרמי היתה שהנוחים אחרי שיטתם נטו להעקסטרם השני ונעשו ארציים יותר מדאי, ותחת אשר עליהם לחושיט את הלחי השני למכיהם כמה מכים באכזריות רצח בהלחי הראשון יחד עם השני לא רק להשונא כי אם גם לאנשים היושבים לבטח אתם ושורפים חיים בשם הדת השמימית הזאת אנשים אשר לא עשו להם רעה מעולם. ואולי השטה העקסטרמי-מית הזאת היתה פרי תוצאות של שטה עקסטרמיית אחרת ששררה אז בעולם. הרומאים אשר הי' מן הקצה אל הקצה בעבר השני הרומאים היו ארציים יותר מדאי, העריצו והקדישו את המלחמה, נתנו כבוד אלקים לגבורי מלחמה, המדות השמימיות כרחמנות, ג"ה היו זרות להם.

אמנם היו להם סדר של חוקם אשר הצטיינו בהם, סדר אשר הניח את אבן הפינה לסדרי חוקים של עמים רבים. אבל חוקותיהם בעקרם היו חוקים ארציים יותר מדאי, חוקים אשר נוצרו ברוחו של יצר הרע של האדם, כמו למשל החק למכור לעבד עולם את האיש אשר קצרה ידו מלשלם את חובתיו לנושיו ועוד חוקים כאלה.

ובמלים אחרות נוכל לאמר שהחילוק בין השטה הרומית לשטה הנוצרית הוא שהאחרונה היתה פראדוקט מן הלב והראשונה פראדוקט של המוח. בעת שבעלי השטה האחרונה

לא נתנו להמוח או לשכל הישר להתערב בשיטתם. בעלי שיטה הראשונה לא נתנו לרגשי הלב או להמדות אשר מקורם בהלב להיות להם איזה השפעה על הוקותיהם ושיטותיהם. ובאמת שתי השיטות העקסטריות האלה משחתם כם, ועל האדם בעל המוח והשכל, בעל הלב והרגש לילך בדרך הממוצעת הדרך המובילה בית אל.

ונוכל לאמר שזו היא כונת חז"ל בהמאמר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילת חסדים. בנין העולם יתרופף אם יעמוד רק על עמוד התורה בלבד כי גם על דיני תוה"ק אמרו חז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה, ובפרט אם התורה תהיה כתורת העמים או כמו תורת הרומאים תורת המוח או תורת ההגיון הקר בלי ספק שהעולם לא היה יכול להתקיים אם יעמוד על יסוד כזה; וכמו כן אם העולם יעמוד רק על עמוד של ג"ח כמו השטה הנוצרית, אם האדם יהיה עבד נרצע לרגשי הלב ולא יפלס את דרכיו בעיני השכל והמת, קיום העולם תלוי רק בזה אם התורה תלך שלובי זרוע עם גמילות חסדים. המוח יחד עם הלב, וזאת היא שקרא התנא עבודה, כי עבודה זו תפלה לפי דרשת חז"ל ובעת התפלה עלינו לעשות כמצוה עלינו בתוה"ק וקשרתם לאות על ירך והיה למוטפות בין עיניך לקשר את הלב עם הראש, השכל עם הרגש ורק אז נלך לבטח על דרכנו אם נאחו בשביל הזהב אשר זו היא הדרך העולה הר האלקים, רק אז העולם יוכל להתקיים.

ואפשר לאמר שזאת היא כונת המדרש בהספור הידוע על אדות אלכסנדר מוקדון (ויקרא רבה כ"ז) אלכסנדר מוקדון אזל למדינתא אוחרא דשמא אפריקא אתו תרי גברי לדינא לגבי מלכא חד אמר חרוביה זביני מהאי וגברא וגריפתא ואשכחא בה סימא ואמרית ליה סב סימתיך דחרובא זבנית וסימא לא זבנית ואחרנא אמר כד זבינית לך חרובתא וכל דאיהו בה

זבנית לך, קרא מלכא לחד מנחון אמר ליה אית לך ברא אמר ליה הן קרא לאחרנא אמר ליה אית לך ברתא אמר ליה הן אמר להו זיל ויתבין דין לדין ויאכלינן תרווייכו סימא. אלכסנדר מוקדון תמה. אמר ליה מלכא מאי את תמה לא דנתי מבית אמר ליה הן, אמר ליה אי הוי הדין דינא בארעכון מה היתין עבדין אמר ליה מרים רישא דדין ומרים רישא דדין וסימא סלקא לגבי מלכא, עד כאן לשון המדרש.

האגדה הזאת תציג לנו ציור נאמן משתי שיטות שונות אשה מאת רעותה אשר שררו אז בתבל, מעבר אחד הננו רואים שמתו של הגבור היוני שחרץ משפטו ע"ד הסימא להרים רישא דדין וכו' חריצות משפט כזה יכול לצאת רק מגבור יוני אשר אחריהם גם הרומאים החזיקו בשיטתו, איש אשר שפט רק בעיני השכל והמוח ולא נתן לרגשי הלב להתערב במשפטו ובדרכיו ותורתו היתה תורת המוח ועל פי השקפותיו אשר הכיט על בעלי הדינים של הסימא חושב אותם להסרי שכל ובינה או למשוגעים אשר גם בזמננו ישוללו אנשים כאלה מזכויות חופש האדם והמלוכה תמשול בנכסיהם, ומעבר השני הננו רואים את בעלי המשפט אשר נטו להעקסטרם השני של בעלי רגש יותר מדאי, בעלי יושר יותר מדאי, ומשפטו של המלך שהברא והכרתא יונסבין דין להדין הוא רמז להשמה האמיתית שהקצוות יתערבו וידבקו יחדיו ויהיו לכשר אחד ומשניהם יחד יצא משפט צדק והדרך הישרה והנכוחה.

דרוש שלישי לפרשת בראשית

וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו'. דרשו חז"ל ברבה קלקלו וברבה נדונו.

(סנהדרין ק"ח ע"א).

הקלקול היותר מסוכן לחיי החברה הוא קלקול הרבים. ההבדל בין קלקולו של היחיד ובין קלקול הרבים היא לא רק בכמות רק גם כן באיכות. קלקול של היחיד לא יכול להשפיע

לרעה על מצב המוסרי של החברה בכלל, יען כי אם יחיד הוא המקלקל הוא קלקול ניכר ומעורר גועל נפש בעיני כל, והכלל אינם מטהרים את השרץ של היחיד בק"ן מעמים, מה שאין כן בקלקול הרבים, הצבור נתעה בשוא להאמין שטומאה הותרה בצבור ומה שאסור ליחיד הותר לרבים, ומוצאים תמיד היתרים על ידי שינוי השם או איזה שינוי אחר, ועל ידי זה תוצאות קלקול הרבים הוא מסוכן מאד לחיי החברה ולמוסר העולם בכלל, כאשר יורנו זאת הנסיון היומי, דזשאהן בולל אחד אם ירצח נפש מיכעל אחד רוצח יקרא ויענש קשה, ואותה הרציחה הותרה אם נעשית עלידי עשרת אלפים דזשאהן בוללים, פולני אחד אם יעשוק את רכושו של שכנו הגרמני יובא בפלילים, לא כן הוא אם העושק נעשה על ידי הרבים, להיות שקרן היא מדה מגונה מאד, ושום אדם לא יעיז לקרוא את הפרעמיער האנגלי בשם שקרן, ובאמת פרעמיער אנגלי הוא איש מורס מעם ולא ידבר שקר בענינים הנוגעים בינו לבין עצמו, בכל זאת הוא דבר ידוע שכל גדלותו של הפרעמיער הוא אם הוא יודע את החכמה איך לדבר אחד בפה ואחד בלב, אם יודע איך להונות ולרמות את שרי מדינה אחרת או יושבי בני מדינה אחרת או הרבה פעמים גם יושבי בני מדינתו.

חכמינו ז"ל כאשר ראו ברוח קדשם את השחתת העולם בזמניהם דרשו על הפסוק „לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ" אל תקרי שמות (בפתח) אלא שמות (בצירה). אמיתת דרשתם אנו רואים גם בזמננו, השמה והמהומה שהביאה המלחמה הנוראה על יושבי תבל, היא תוצאות התחלפות השמות, השחתת המוסר השורר כעת בתבל היא סבה של שינוי השם וקלקול הרבים, הצבור אינם קוראים עוד לשפיכת דמים רציחה אם נעשית על ידי הרבים, רק קוראים אותה מלחמה, ואיש אשר יצטיין להוציא לפועל מין שפיכת דמים כזו לא יקרא בשם רוצח רק בשם גבור מלחמה, וזר כבוד ינתן

לו. עושיק הרכוש של חברו אם נעשית בצבור הוא נקרא בשם "פאטריאטיזם", שקר, רמאות אם יעשו על ידי הצבור הוא נקרא "דיפלאמאטי" וכל המרבה לשקר הרי זה משוכח, והשמות (בפתח) היא רק תוצאה ישירה מהשמות (בצירה).

ואפשר לומר שלזה כונה התורה בהפסוק "וכל אשר יקרא לו לאדם נפש חיה הוא שמו", שרש"י פירוש סרס המקרא ודרשהו ולדעתי רמזה לנו התורה בזה שאדם הראשון קרא שמות לכל הנבראים וסוף הפסוק הוא אזהרת התורה: וכל אשר יקרא לו האדם וגו' כלומר האדם בעל הנשמה והשכל הוא שמו ישאר בשמו האמתי, ולא ישונה כי שינוי השמות גורם הרבה פעמים לשמות (בפתח).

הרעיון הזה יאיר לנו נתיב בדברי תורתנו הקדושה בפרשת קדושים אשר שם צותה לנו תוה"ק הלאו דלא תגנוב בלשון לא תגנובו (בלשון רבים) וכמו כן לא תכחשו ולא תשקרו לא תעשו עול במשפט, ונוכל לאמר שכונת התורה היתה באותה פרשה של קדושים תהיו, שהאנושיות לא תוכל לעלות למדרגת קדושה רק אם ילמדו לדעת שלא רק גנבת היחיד היא עון פלילי כי גם הרבים מצווים על זה, לא תגנובו, מדבר שקר תרחק הוא לא רק עון בעד היחיד כי גם לרבים אם כחשו לעון יחשב. וזאת היא כונת התורה בהצוי לא תעשו עול במשפט, כי זה הוא האסון היותר גדול לתיקון העולם אם עושים עול: גונבים, רוצחים, משקרים ועוד ישבחו בעיר שעושים זאת במשפט, יען כי נעשה על ידי הרבים, וזאת היתה כונת חז"ל, ברבה קלקלו וברבה נדונו, שאם רעת האדם תצא מרשות היחיד ותכנס לרשות הרבים והקלקול הוא ברבה תוצאת הקלקול היא מרה מאד והעונש הוא מבול מים לשחת כל בשר כי השחית כל בשר את דרכו וגו'.

ואפשר לומר שהרעיון הזה נרמז בדברי התנא באבות בהשכו בין הפרעניות הבאות לעולם, חיה רעה באה לעולם

בשביל שבועת שוא וחלול השם. ובאמת קשה מדוע לא הזכיר התנא שבועת שקר וכמו כן לא פירש לנו את העון אשר בשבילו נעשה חלול השם כמו שפירש לנו הגמרא במסכת יומא פ"ו מאי הוא חלול השם. אבל נוכל לומר שהתנא בחשבו לנו את הפרעניות היותר נוראות הבאות לעולם, הפרעניות אשר סבתם היתה שהאדם נהפך לחיה רעה נקט לנו שתי אלה שבועת שוא וחלול השם, שבועת שוא הוא נשבע לשנות את הידוע, הנקרא בלשונות העמים „פארצדאקס“, כלומר שקר מוחלט, ידוע לכל, ובכל זאת נעשה כהיתר בעיני כל שפיכת דמים של הרבים הנקרא מלחמה, עושק הרכוש של הרבים אשר נעשה בשם הפאטריא-מיזם השקר של הרבים ובעד הרבים הנקרא דיפלאמאסי, אשר נעשה לעיני השמש בלי שום רגשי בושה מצד העושים נבלות כאלה הוא הפארצדאקס היותר מסוכן השורר בתבל, וזה הוא „שבועת שוא“; וחלול השם נוכל לפרש כמו חלול מעשר פירוש התחלפות השם אשר על ידי אלה נהפך האדם לחיה רעה והיא הסבה העקרית לכל הפרעניות אשר באו על העולם.

דרוש א' לפרשת נח

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו.

(בראשית ו' ד').

צדקתו של נח מוטלת בספק והיא תלויה בפלגתת חז"ל יש דורשים לשבח ויש דורשים לגנאי. ובאמת יש לספק בצדקתו של איש אשר כל צדקתו היא רק בהתהלכו עם אלקים, כמו ששמעתי מפרשים ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו, כלומר ואיננו, זה הוא כאין וכאפס אם האדם איננו מכיר במה שנעשה סביב לו ומצמצם כל פעולותיו וצדקתו רק בהתהלכו עם אלקים, פעולות כאלה כאין וכאפס נחשבו, כי לקח אותו אלקים הוא נלקח מאנשי דורו ולא עשה מאומה בעדם. וכמו כן יש הוכחה להיש דורשים לגנאי כאשר תאמר לנו התורה אחר המבול וישאר

אך נח, אכים ורקים מיעוטים הם: לפני המבול היה הוא איש צדיק נגד אנשי דורו שהיו רשעים וכאשר נמחה כל בשר על ידי מי המבול ורשעים לא היו עוד נשאר אך נח בלא התואר צדיק, וצדיק כזה אשר אין לו דבר עם החיים ואיננו מוכיח את אנשי דורו, הוא אמנם צדיק תמים בדורותיו, דורותיו אלהים ומחזיקים אותו לצדיק תמים יען כי את אלקים התהלך נח ולא התערב בדרכיהם והניח להם לעשות מה שלבם חפץ, אבל זאת היא כדברי חז"ל האי צורבא מרבנן דמרחמי ליה בני מתא לאו משום דמעלי רק משום דלא מוכיחן במילי דשמיא, ובהתהלכו תמיד עם אלקים לא ראה שום נחיצות ביפירתו של יפת ולא ראה את מעשיו המכוערים של חם בנו ורק אחר אשר דרכיו הרעים של חם הגיעו למדריגה כזו שגלה את ערות אביו רק אז פקח את עיניו וראה את אשר עשה לו חם בנו; בזמן שהנבלה נעשתה התחיל לקצוף ולקלל בעת שהנבלה נגעה לו ולגופו, בעת שהנבלה הגיעה למדריגת מעות לא יוכל לתקון אז הוא תוהה על הראשונות, אז כאשר החל לשתות מיינו אשר נמץ לקצור בדמעה את אשר זרע ברינה.

ומה נעימים המה דברי המדרש: משה התחיל באיש מצרי ונעשה איש אלקים ונח התחיל בצדיק תמים ונעשה איש אדמה, בנו הבכור היה אמנם בן ראוי לכרכה אבל החרפה שסבל מכנו הקטן היתה אולי יותר מהנחת ששבע מכנו הגדול ובמר לבו הוא צועק יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, וכדרשת חז"ל שיפירתו של יפת תשכון באהלי שם, אז החל להבין שאשמת חם היא אשמתו והקולר תלוי בצוארו והזהיר את בנו שם שלא יסגור את עצמו רק באהלי שם כמו שעשה הוא ושאהלי שם יהיו תמיד פתוחים ליפירתו של יפת ורק אז יוכל להנצל מחרפת בן כחם ובאותה עת היתה כונתו להזהיר את בניו שיפירתו של יפת תשכון וכו' אבל לא חלילה להיפוך שהעיקר יהיה יפירתו של יפת ותורתו של שם תהיה מפילה לה כמו

שאנו רואים בזמננו שהעיקר הוא יפיפיתו של יפת ותורתו של שם לומדים על רגל אחת והמצות עשה של ושננתם לבניך מקיימים במידי דאסור לאמרו בפני עם הארץ, או בבר מצוה ספיטש אבל הנסיון היומי יורנו שעל ידי יפיפיתו של יפת האכות אינם בטוחים עוד שלא יסבלו מחרפת בן כחם, יען כי אם אין תורה אין דרך ארץ.

חז"ל דרשו לנו על המקרא ראש דברך אמת ולא סוף דברך ? אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת כיון ששמעו אנכי ה' אלקיך אמרו לטובת עצמו הוא דורש כיון שהגיע לכבד את אביך וגו' חזרו והודו לדברים הראשונים (קדושין ל"א). חז"ל נתנו לנו ציור נאמן על אדות חנוך דרך ארץ בלא תורה. אותם ההורים שאינם מחנכים את בניהם על ברכי התורה באמרם שעל ידי יפיפיתו של יפת בניהם יהיו לאנשים שלמים מנומסים בעלי מדות ועטיקס ובעת שהבנים עוד סמוכים על שלחן אביהם האכות תועים בשוא להאמין שיררו נחת ועונג מבניהם כאשר יגדלו ויהיו לאנשים מוכתרים בדיפלאמטס של יפיפיתו של יפת, אבל האמת באה ומטפחת על פניהם: יפיפיתו של יפת היא יפה אבל לא נעים ואותם שנתחנכו על ברכיה המה רק יפים, בעת שעל חנוך דתי יכולים אנו לומר הנך יפה רעיתי הנך יפה אף נעים, כמו שרואים אנו כמה פעמים תפוח אשר יפה ונחמד מראהו אבל שניך תקהינה כאשר תנסה למעוס אותו והרכה פעמים התפוח אינו יפה כל כך ומעמו וריחו הוא ריח ומעם גן עדן.

בן שנתחנך על פי יפיפיתו של יפת נוכל לומר עליו יפה כח הבן, מדבר בדרך ארץ, יודע חוקי הנימוס, אבל האכות אשר הם יודעים גם את תוכנם של הבנים האלה יודעים שהבנים אכלו בוסר ושני האב תקהנה, ומתי המה באים לכלל ידיעה כזאת באותו עת שנה מצא את שגגתו בעת שלא יוכלו עוד לתקן את עותתם. נגד אלה ההורים רמזו לנו חז"ל בדבריהם

הקדושים, כיון שהגיעו לכבוד, האבות טועים בשוא להאמין שאנכי ה' וגו' הוא לכבוד עצמו, שאיננו נחוץ לחנך את הבנים על ברכי האמונה על פי החק של עשרת הדברות המדבר בין אדם למקום ואם הבנים רק יחנכו על פי תורתו של יפת על פי החלק של עשרת הדברות המדבר מהמצות שבין אדם לחברו אז יהיו מבניהם עונג ונחת, אבל האמת באה ומטפחת על פניהם, ומתי? בעת שהגיע ל"כבוד", אותה העת שההורים תארו לפניהם ברוח דמיונם להעת היותר מאושרה כאשר יגדלו הנערים ואז ינחמם הנערים האלה אותם מיגונם מהעמל והתלאה אשר ההורים אלה סבלו בעדם, אותה העת שהבנים יהיו ביכלתם לקיים בפועל את ה"כבוד את אביך ואת אמך", אז המה רואים איך שגו במשפטם, אז המה באים לכלל הכרה, אז המה חוזרים ומודים לדברים הראשונים, אז המה רואים שכבוד בלא אנכי איננו כלום. (ומדי דברי בחנוך הבנים לא אמנע מלכתוב מה שפרשתי על דרך המוסרי את דברי המשנה במסכת סוטה מ"ה).

מהיכן היו מודדין ר' אליעזר אומר מטבורו רבי עקיבא אומר מהחוטמו ר' אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו. על פרשה של עגלה ערופה יאמרו לנו חז"ל שהתנאים דרשו אותה לא רק למעשה כי גם הרבה פעמים השתמשו בהפרשה הזאת בתור מליצה בעת שרצו לעורר את העם לבכיה (עיין יומא ד' כ"ב) כמו כן אנחנו נרשה לנו להשתמש בפרשה הזאת לדרוש אותה בתור מליצה למצוא בה ענין מוסרי או התעוררות להרים את מצב היהדות בכלל ואת מצב חנוך הבנים בפרט).

ונתחיל לפרש את הפרשה באופן מתאים למטרתנו.

כי ימצא חלל באדמה וגו' אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה, מוצאים אנחנו את הכלל ישראל שנפל חלל בארץ הזאת, נשמתו נשמת ישראל סבא פרחא ממנו והוא נפל חלל באדמה

אשר ה' וגו' בארץ אשר ישראל יכול לעבוד את השם ביד רמה באין מפריע, בארץ אשר לא תכדיל בין עם לעם, בין דת לדת, בארץ אשר מעת ישראל הגלה מעל אדמתו לא היה לו עוד מקום מקלט בטוח כבארץ הזאת, ארץ אשר ה' אל'קך נותן לך לרשתה לישב עליה בטח ולעבוד את ה' ביד רמה, וכמו להכעים את המקום הוא נפל חלל בפה ולא נודע מי הכהו: אם ישראל היה נפל חלל בזמן הרומאים בעת המרה שחז"ל יספרו לנו ששאלו מפני מה אתה יוצא ליהרג מפני ששמרתי את השבת וכו'. אם ישראל היה נפל חלל בימי הבינים בעת נוסעי הצלב, או בזמן האינקוויזיציע הנוראה או בזמן גזירת ת"ח או בארצות הפאנג-ראמען בעת שאכלו את נאות יעקב ואת נוהו השמן, אם ישראל היה נפל חלל בעתים האלה היתה לנו לפחות תשובה נצחת על השאלה „מי הכהו". אבל מה מאד יכאב לבנו בעת שאנו רואים שישראל לא היה יכול לפול חלל בשום מקום ובשום עת, הוא לחם בגבורה עזה ונמרצה בעד תורתו ואמונתו, וכל שונאיו ומנדיו לא יכלו בשום אופן לטבוע את נשמתו הטחורה לא במבול של דם ואש ותמרות עשן, ופה ישראל נפל חלל, השבת נפל חלל, טהרת המשפחה, חנוך הבנים, כל הקדוש לנו נפל חלל. ועל השאלה מי הכהו אין לנו מה להשיב. לא שכנינו אשר אגחנו יושבים בקרבם אשמים בזה, לא המקום ולא הזמן, והשאלה מי הכהו מנקרת במוחו של כל אחד מאתנו, במוחו של יהודי נאמן לדתו ולעמו, והיא אמנם שאלה שאין עליה תשובה. אבל נראה מה שתאמר לנו התורה בפרשה זו. היא תצוה להזקנים שירחצו ידיהם ויביאו עגלה ערופה ויתודו ויאמרו: ידינו לא שפכו את הדם הזה ועיינינו לא ראו וגו'. חז"ל הקשו לשאול וכי סלקא דעתך שזקני ישראל שופכי דמים הם? אלא שלא פטרנוהו בלא לינה, זאת אומרת שרוצח איננו נקרא רק האיש שתחב סכין לתוך לבו של החלל רק אם הוא גורם במיתתו, אם הזקנים התיחסו בשלילה אל החלל בזה שפטרו אותו בלא לינה ובלא

לויה, גם המה אשמים בדמו כמו הרוצח בעצמו (כמובן בדרך מוסרי).

ועתה נראה איך לקרב את משפט התורה והרעיון שנפרש בו את הפרשה. על פי משפט התורה, הזקנים המה הראשונים לרחוין את ידיהם ולהביא הקרבן ולהתודות; הזקנים שלנו אמנם רוחצם את ידיהם („זיי וואשען זיך אַב די הענד פון אלעס“), המה אמנם אומרים ידינו לא שפכו את הדם, אין אנחנו אשמים בדמו של החלל, יהודים כשרים אנחנו, שומרי שבת, שומרי תורה אנחנו, והרכה פעמים שומעים אנחנו איך הזקנים הללו ישבחו בעיר ובגאווה ובגודל לבב יאמרו ויספרו לרעייהם את גודל אדוקתם ביראת ה', זה יאמר מדקדק במצות אני, לא שתיתי עוד מימי אף צלוחית של טהעע בבית בני: וחברו משיבו לא נכנסתי עוד לבית בתי הנשואה יען כי אינני יכול לנשום באפי את האויר הטמא הממלא כל חללו של הבית. ובוזה הם רוצים לרחוין את ידיהם מהחלל, אבל בזאת לא יכופר עון יעקב, עון הזקנים, כל זמן שאינם יכולים לומר לא פטרנוהו בלא לינה ובלא לויה, המה אשמים בדמו של החלל כל זמן שיחוסם להכלל הוא במצב שלילי, כל זמן שאינם עושים מאומה להסיר את הסבה אשר בשבילה נפל חלל. הזקנים אשמים בדמו.

זקנים יקרים, יישר כחכם ששומרי שבת אתם, אבל אם התורה והשבת באמת יקרים הם לכם מדוע לא תראו שגם הדור הצעיר לא יגדל ללא תורה וללא אמונה? דאגתכם רק להיות לכם ב"ב בנוים לתלפיות מהודרים בכל מיני פאר ויופי, דאגתכם לקיים את ה„זה אלי ואנוהו“ עם כל הפרטים, שתמלאו אותם בשיר ורננה, שיהיו לכם חזנים, מנגנים ושרים ולעבוד את ה' ברננה, אבל מה תעשו לטובת הדור הצעיר, האם תזכרו את דברי רבן יוחנן בן זכאי שאמר קודם פטירתו וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים, לפני מי כלומר, מי יהיו אלה אשר יתפללו אחריכם בבתי הכנסיות האלה? האם תחשבו, האם

תזכרו לפני מי אתם מתפללים? יש לכם בתי כנסיות, אבל האם נשמע קולם של תינוקות של בית רבם בבתי כנסיותיכם? ואם לפעמים שומעים אנחנו את קולם של תינוקות בבתי כנסיותיכם, אבל במה נחשב הוא אם קולו של איזה בר מצוה נשמע שבא עם אביו לבית הכנסת ויחד עם אביו הוא אומר ברוך שפטרני מבית הכנסת ומהספר תורה ומקומם לא יראה אותם עוד בבית הכנסת עד שיבוא הבן בעצמו לאמר קדיש אחר שאביו שבק חיים לכל חי. וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ועל אותם חוקנים נוכל לאמר דברי שלמה המלך ע"ה ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים, בחייהם אינם יכולים להביא את בניהם לבית הכנסת ורק במותם עלינו לשבח אותם כי אז כחם יפה להביא את בניהם לבית הכנסת, אבל ממבקרי בתי כנסיות כאלה לא יושע יהודה, ובשום אופן לא תוכלו לומר ידינו לא שפכו את הדם הזה.

חז"ל יספרו לנו במסכת ברכות (דף ג' ע"א) אמר רבי יוסי פעם אחת נכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים ובא אליהו ז"ל ושמר לי אצל הפתח וכו' וסוף המאמר הוא בשעה שהקב"ה עובר על בתי כנסיות ושומע שישראל אומרים אמן יהא שמיה רבא מברך הקב"ה מנענע בראשו ואומר מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם וכו'. המפרשים חתרו בכל עוז לפרש את המאמר הזה כל אחד לפי דרכו בקודש, כי המאמר קשה להבין בפשיטות ובפרט סופו של המאמר בשעה שהקב"ה שומע וכו' אם הקב"ה יש לו געגועים כל כך לשמוע את תפלתם של ישראל בביתו הלא בידו לגאול אותם מארצות פזוריהם ולשמוע את התפלות והשירות והתשכחות בביתו. אבל נוכל לומר בדרך צחות, ר' יוסי חי אחר החרבן וקבע ישיבתו בציפורי, מקום אשר על פי המסופר בתלמוד (עיין סנהדרין ק"ט) יושבית לא עמדו במדרגה גבוהה במצב המוסרי וכדרכו בקודש לדבר הרבה פעמים בדרך סאטירי (עיין שם) תאר לפנינו את

מצב בתי כנסיות בציפורי, והציור הזה מתאים גם בזמנינו אף לבתי כנסיות שלנו.

חורבה אחת מחורבות ירושלים הוא כינוי ראוי והגון לכנות בו את בתי כנסיות בארצנו; בנוים חמה לתלפיות, משוחים בשיש, מוארים באור החשמל ומחודדים בכל מיני פאר ויופי, אבל חרבן היהדות ניכר על כל צעד וצעד מיד כאשר תדרוך על מפתן הבית; קולו של יעקב כבר חדל להזיז לו אורח בבתי כנסיות האלה, שומעים אנחנו איזה קול ענות של איזה חזן וכאֶהר מלובשים ככומרי עכו"ם או איזה קול של נער המצפצף איזה מלים מהמפטיר או הקולות של היתגדל של האבלים והאֶהרציים, אבל זאת לא קולו של יעקב הוא שהיינו רגילים לשמוע בהבתי כנסיות שלנו מעבר לים; ר' יוסי כאשר נכנס לביהכנ"ס כזה פגע באליהו ז"ל שהיה שומר עליו אצל הפתח הוא לא פגע באברהם יען כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו ולא שום נביא אחר מחזינו לא הי' עומד ושמר אצל פתח בית כזה, יען עפ"י הקולות הנשמעים בהבית לא יכלו בשום אופן לדעת אם זה הוא ביהכנ"ס או איזה חזיון רק אליהו ז"ל, אשר ידע והבין את שיחם ושיגם של עובדי הבעל ואותם שפסחו על שתי הסעיפים ואשר לא מוזר לו גם כן מנהגי ארצינו ע"י בקוריו הרבים גם בבתי ישראל באַמעריקא בליל חג הפסח וביום שמכניסים את הילד בכריתו של אברהם אֶבינו, רק הוא יכול להכיר שהחורבה הזאת הוא חורבה אחת מחורבות ירושלים שהבית הזה הוא בית הכנסת והוא שמר אצל הפתח לראות את הנעשה שמה.

וכאשר ראה את ר' יוסי שיצא מתוך החורבה שאל אותו מה קול שמעת בחורבה זו, והשיב לו ר' יוסי שמעתי בת קול וכו' לא בת קול משמים שמע האלקי הזה בהחורבה רק בת קול שמנהמת כיונה הוא שמע איזה ספיטש של בר-מצוה וקרא אותה בשם בת קול (כמו משיאין עפ"י בת קול) כי הוא כמו

הרעקארד הפאנאגראפֿי שקולט את הקול ופולט אותו הקול בלי שום רוח חיים ; הדברים אינם יוצאים מהלב ואינם נכנסים אל הלב והקול הוא רק בת קול יוצא מהמורה עברית אשר נפח באפו בלא נשמת חיים וזה שאמר בת קול שמנהמת כיונה כדברי הנביא הוי יונה פותה אין לב, ומה היא ואומרת אותה הבת קול „אוי לי שהחרבתי את ביתי והגלתי את בני לבין אומות“ וכו'. זה היא אָמנם התוכן של כל הספיטשעס של אותם הנערים בזמן הכר מצוה, שהם מספרים ע"ד הגלות אך מהעבר הגדול שלנו, וגם זה הוא סימן החורבן, אינם מדברים ע"ד העתיד שלנו רק על דבר העבר וכבר ידוע מאמר חז"ל כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה, כל מקום שמדברים רק על העבר הוא אינו אלא צרה.

אליהו זכרוננו לברכה בשמעו את תלונתו של ר' יוסי הוסיף עוד ולא זו בלבד אלא ג' פעמים בכל יום אומרת וכו', יפה אָמרת ר' יוסי ששמעת בת קול או רעקארד פאנאגראפֿי כי ג' פעמים בכל יום אני שומע את הנוסח הזה וזה אות שהוא בת קול או מצות אנשים מלומדה, נאמר בלא רגש בלא כונת הלב, הנער יצפצף ויהגה כמו פאפאגיי את הנוסח הידוע אשר כבר היה לזרא באָזני השומעים, מפני כי הוא שנוי ומשולש פעמים רבות ולא עוד הוסיף אליהו ז"ל לתאר לו את החורבן של היהדות ואת חורבן הבתי כנסיות ואָמר לו בשעה שהקב"ה שומע וכו' הוא מנענע בהאשו נענוע ראשו של הקב"ה הוא לא כמו שמבינים אנחנו בפשטות את המאמר שיש להקב"ה געגועים לשמוע זאת בכיתו ורק להיפוך הקב"ה מנענע בראשו בראותו את הירידה הרוחנית של הבתי כנסיות איננו שומע עוד אותו הקול שהי' רגיל לשמוע בבתי כנסיות הקול של בעלי תריסין במשנה ובגמרא כי אם הוא שומע רק האמן, יהא שמיא רבא מכרך וכו' והקב"ה מתאונן ומקונן מה לו לאב שהגלה את בניו, על הרעזולטאט של הגלות ובפרט הגלות האחרון, גלות אמעריקא,

אשר הביאה בכנפיה את החורבן של היהדות ואת חורבנו של העם העברי.

עתה נחזור להמאמר שהתחלנו ונפרש ברוח הזה את המשנה במסכת סוטה והפלוגתא של התנאים, אחר שמוצאים אנחנו את החלל ועלינו לעשות דבר מה לתקן את אשר עוינו, השאלה העיקרית היא מהיכן היו מודדין כלומר מהיכן עלינו למדור לחתור ולתור אחר הסבה אשר בשבילה היהדות נפלה חלל וכאשר נבוא אל הסבה אולי יהיה בידינו למצוא איזה תרופה. התשובה על השאלה הזאת נמצא בדברי התנאים, לא בדרך פלוגתא הביעו הקדושים האלה את דבריהם ורק כל אחד השתדל לחות את דעתו על דבר הסבה של האסון; רבי עקיבא אומר מחוטמו כלומר מהאטמוספירה; עלינו לטהר את האויר ולברוא סביבה ואטמוספירה עברית.

חכמינו ז"ל כאשר תארו לנו את יצירתו של תינוק אמרו למה תינוק דומה במעי אמו מקופל ומונה כפנקס, לא אמרו כספר רק כפנקס. ודבר גדול השמיעו לנו בזה, כי החילוק בין ספר לפנקס הוא שפנקס הוא ספר חלק אשר עליו חלוקים ומוכנים שיכתבו עליהם, אבל עוד לא נכתב בהם שום דבר, וספר הוא חבור אשר עליו כבר מלאים בדברים וענינים שונים. אם גורלו של הפנקס נפל להיות במקום אשר בו יכתבו עליו דברים נאים ומתוקנים אז כאשר יעשה מן הפנקס ספר יהיה ספר מלא ענינים חשובים רבי-התועלת.

אולם אם עלה בגורלו ליפול בבית עם הארץ או במקום אשר יושבו יכתבו בו מעללי רשע של הפושעים, ונגעי בני אדם, אז כאשר יעשה מהפנקס ספר יהיה מלא מעשים תעתועים, שוד ורצח ודברי נבלה. וזה שאמרו חז"ל הילד מוטל כפנקס, הכל תלוי במקום שגורל התינוק יפול להיות. שקר הוא באותם האומרים שהדור הצעיר אשמתו בו; שקר הוא באותם התולים הקולר בצוארו של הדור הצעיר. לא! הקולר תלוי בצוארינו! הצעירים

האלה המה כפנקס, לו בראנו כעדם אטמאספערעא עברית, אט-מאספערעא לא מוזהמת, לו לקחנו לנו העת להשגיח על בנינו שלא ישוטטו כ"כ בשוקים וברחובות ולשאוף בקרבם את האויר המחניק, לו היו עינינו פקוחות לראות שבנינו יהיו נקיים מחלאה ורפש של דעמאראליזאציע, לו היו ב"כ מקומות אשר מהם תצא תורה לתדור הצעיר, מקומות אשר ישפיעו על צעירינו שפע קודש, שפע חכמה ומדות טובות, מוסר תורתנו הקדושה, כי אז התינוק הדומה כפנקס היה נעשה בעתיד ספר מלא מדות טובות ודרך ארץ.

וזה הוא שאמרו חכמינו ז"ל מהיכן עלינו למדוד? — מחוטמו. עתה בא התנא השני ונתן לנו סבה אחרת להשחתת הדור. הסבה אשר פעלה הרבה שהיהדות תפול חלל, והוא שאמר לנו: מטבורו, מהיכן שהולד נוצר. מספרים על נער עני שסבב על פתחי נדיבים לקבץ נדבות. וכאשר שאלו אותו כמה שנותיו השיב בן אחת עשרה שנים אנכי היום. וכמה שנים אתה עוסק במלאכה הבזויה הזאת? זה שתים עשרה שנים. היתכן? שאל אותו האיש בתמהון, אם בן אחת עשרה שנה אתה, האיך יכולת להיות שנאָרער שתים עשרה שנה? הייתי שנאָרער עוד במעי אמי, ענה הנער. כן הוא עם צעירינו. רבי עקיבא בקש ומצא סבה פסיכאָלאָגית על דבר השחתת הדור בזמנינו אלה, והוא הטבור אשר ממנו הולד נוצר. טהרת המשפחה אשר קבעה את חותמה על רוחו ונשמתו של העם העברי אשר מעת היינו לגוי קדושת גזע העם העברי היה למופת בעיני עמי העולם אשר גם מלאך רע כהשתום העין בעל כרחו ענה אמן כאשר ראה את אהלי יעקב, ולמרות רצונו היה מוכרח לאמר כי מראש צורים אראנו וגו' אשר על פי דרשת חז"ל הוא אבות ואמהות, טהרת המשפחה של האב והאם כלומר חוסן העם העברי הוא ירושת אבות ואמהות ההריון והלידה אשר היתה בקדושה היתה הסבה העיקרית שהשפיעו על רוחו של הילד העברי שהשפיעו על הילד לטהר ולזכך את רוחו ונשיותיו.

וזאת היתה כונת רבי עקיבא באמרו מטבורו, עלינו לבקש את הסבה אשר בשבילה ישראל נפל חלל הסבה הזאת אנו מוצאים בהטבור ממקום שהולד נוצר.

רבי אליעזר בן יעקב אומר מצוארו, התנא הזה הוסיף עוד סבה שלישית והוא הצואר, פשוט כמו שאומרים בזשערגאן „דער טריפה'נער האלז“ (לא לחנם נקראו ערי סדום ערי הככר — ככר הוא לחם — המה עשו הכל בעד הלחם, ממש כמו שעושים פה, הכל הוא בעד הלחם ובעד הלחם אָמרו שהכל מותר לעשות — בדרך צחות), הצואר הוא כנגד כולם. אם תשאל להיהודי פה מדוע אתה עובד בש"ק האם לא תוכל למצוא פרנסתך בששת ימי המעשה? מיד הוא משיב הצואר הוא בעוכרי, הפרנסה. אם תשאל מדוע אינך דואג בעד בניך שיחונכו חנוך דתי? אין לי פנאי לזה, ישיב לך. הצואר הוא בעוכרי, מוכרח אנכי לעבוד גם אַווערטטיים, יען כי הצואר תובע זאת ממני. ועל כל שאלה שתשאל את היהודי פה תשמע רק את התשובה הזאת: הצואר, הפרנסה, הככר. ובאמת מרובים צרכי עמך בארץ הזאת והוא ביען שהצואר נתרחב במדה מרובה מאד ובית הבליעה הוא מקור הטומאה וסבת נפילת החלל.

היה לנו גם כן צואר. באירופה אבל היהודי ידע תמיד איך לשמור אותו שלא יתרחב יותר מדאי שלא יצא מגדרו, מהגבול שגבלו הראשונים. שם היהודי לא הרשה לו בשום אופן לעבור חלילה על אחד מחוקי התורה בעד הצואר. צוארו של היהודי לא היה מגואל שם בפת בגן של מאכלות האסורות, והצואר היה נקי וטהור, והמזון אשר היה על פי חוקי התורה השפיע הרבה על הנשמה של העברי, ומעת שהצואר נטרף גם נשמתו נטרפה יחד עם רוחו ונפשו, וזאת היא כונת המשנה על דרך המופרי. וכונתם של שלשת התנאים שאמרו מחוטמו מטבורו, מצוארו. ואם שלש אלה לא יעשה, אם לא נטהר את האטמאספּערא כדברי רבי עקיבא ואם לא נזכר

את דברי רבי אליעזר שאמר ממכורו או דברי רבי אליעזר בן יעקב שאמר מצוארו אז אין אנו יכולים לומר ידינו לא שפכו את הדם ואשמים אנחנו בדמו של החלל.

דרוש שני לפרשת נח

לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוהו ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי.

(בראשית ח' 20).

כמעט כל הפגעים הרעים והאסונות הנוראים אשר יבואו לעתים על בני האדם, יביאו בכנפיהם תועלת גדולה להמין האנושי ולהתפתחות העולם בכלל, ובאותה מדה שהאסון יופיע לעינינו עם כל בלחותיו ורואים אנחנו בעינינו את הצער והיגון אשר האסון הביא לבני אדם, אנו רואים גם כן מעבר השני את התועלת שהיה להמין האנושי בכלל על ידי תוצאות האסון. שרפה כי תקרה באחד הרחובות והנזק בנפש וברכוש רב מאד, האסון יפקח את עיני הנטורי קרתא וימציאו מכוונות מכבי אש חדשות ויתקנו תקנות חדשות בסדר בניני הבתים ואם יקרה בעתיד שריפה באחד הבתים הבערה לא תוכל לצאת ללהב עוד, מגפה כי תעבור בארץ ועצומים חלליה הרופאים יחגרו עוז ויערכו מלחמה נגדה וימציאו אמצעים אשר חמה למגן נגד המגפה בעתיד, אניה מלאה אדם רב אשר תרד מצולה על ידי משברי ים זועף האסון יפקח את עיני רבי החובלים ויבנו בעתיד אניות אשר שיא חסנם עד עב יגיע וגלי הים למשחק להן, ויורדי הים באניות יעברו ימים ונהרות וכל אסון לא יקרה להם.

וכמו בהמקרים האלה כן הוא עם כל הפגעים והמאורעות הלא טובות אשר המין האנושי סבל מיום היותו על פני האדמה עד היום הזה וכל צרה וצרה אשר באה על בני אדם דחפה את

האנושיות קדימה, ותודות להמקרים הרעים אשר באו על בני האדם התפתחות האנושיות ברוח ובחומר הגיע להמצב אשר הוא נמצא כעת, וזאת הוא שחכמינו זכרונם לברכה יאמרו לנו (ברכות ד') נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה מלח מתקנת את הבשר אף יסורין כן, מלח כשהוא לעצמו הוא רע הטעם מאד, ובכל זאת טבע המלח הוא להטעים את הבשר ובלי המלח הבשר יכול להתקלקל ואיננו ראוי לאכילה, כי היאכל תפל בלי מלח ? כן הוא עם יסורים המה בעצמם רעים מאד אבל הרבה פעמים המה מתקנים את הבשר וישומרים אותו מלהתקלקל כידוע שהיסורין והצרות יפקחו את עיני האדם וישוב על ידיהם מדרכיו הרעים ותכלית היסורים הוא הרבה פעמים לטובה, רעים המה בתכלית רק אותן היסורים שאינם מביאים שום תועלת שבני אדם אינם לומדים מאומה מהן, והמה כמו מלח בלא בשר וטעמו רע ומר, וכמאמר הנביא לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, כמו כן היו היסורין שהביא הקב"ה על העולם בזמן דור המבול לא הביאו שום תועלת כי מיד אחר המבול אנו רואים שהעולם לא חדל מלהיות רע; כמקודם היה גלוי עריות במעשה חם, היה עבודה זרה בדור הפלגה וגם שפיכת דמים לא חדלה, לכן אמר ד' לא אוסיף עוד וכו'.

עתה נדבר דברים אחדים אודות המבול של דם אשר בא לעולם בשנים האחרונות אשר שם שמות בארץ והשחית כל חלקה טובה בישובו של עולם התרבותי, המבול הזה עם כל חבילות של יסורין שהביא בכנפיו לא הביא גם כן איזה תועלת כמו המבול בימי נח, ובמקום שקוינו שכאשר תשיב ההרב לנדנה עולם חסד יבנה, אנו רואים ממש להיפוך מלחמות לא חדלו ממשלת זדון שם משטרה בהרבה מדינות ביתר שאת וביתר עז, מצב החומרי ומצב הכלכלי של העמים עומד במדריגה יותר נמוכה מאשר היה קודם המלחמה, ובמדינות אשר זה לא כבר

חגגו את הנצחון בתרועה ובקול זמרה העם מובל מחסור וכפן
 אולי עוד יותר מהעמים המנוצחים, הנצחון עלה בתוהו והמשתכר
 משתכר אל צרור נקוב ואנו רואים עתה שהמכול של דם לא
 הביא שום תועלת כמו המכול בימי נח, וכמו שיאמרו לנו חכמי
 המדרש את המשל ע"ד שקרא ופחתא שנים שנים וכו' אתא
 שיקרא בעי למועיל א"ל נח לית את יכיל אלא א"כ נסבת לב בן
 זוג, פגע בפחתא א"ל מן אן את אתית א"ל מן גבי נח האזילת
 בעי למיעל לתיבותא ולא שביק לי, ואי את בעי
 תהוית זוגי, א"ל ומאי את יהבית לי, א"ל אנא מתקן עמך דכל
 מאי דאנא מסגל אנת נסבת, אתקנן ביניהון דכל מה דשקרא
 מכנים פחתא נסיב ועלין תרווייהן לתיבותא, כד נפקון הוי אזיל
 שקרא ומכנים, ופחתא נסבא דקדמי קדמי, אתא שקרא אמר
 אנת כל איננו, דסגילות א"ל ולא כן אתקנת עמי, לכך נאמר הרה
 עמל וילד שקר כמו כן הוא בזמנינו כמו קללת אלקים רובצת על
 המנצח ועל המנוצח, הכל עלה בתהו, ובכל פינות שאנו פונים
 אנו רואים שממה ומשמה, חרב ואבדן, והריסות עולם.

ובאמת סבה אחת לשתייהן כמו אז הנהגת נח אחרי המכול
 היתה במודריגה ידועה הסבה להתחלת הקלקול כמו שיאמרו לנו
 חכמי המדרש ויחל שנעשה חולין כו' עי"ז שנמע כרם ושתה מן
 היין ונשתכר, עשה חם מה שעשה, ועל האב היה לקלל את בנו
 ולעשות אותו עבד לאחיו, ועל פי התפתחות המקרים נמרוד בן
 בנו של חם תמריד את כל העולם נגד הקב"ה בדור הפלגה
 והתחלה המגינה אולי היתה הסבה הראשית לכל התלאות אשר
 באו אח"כ על העולם כן הוא בזמננו ההתחלה אחרי המכול היתה
 התחלה לא טובה, כי היתה ג"כ התחלה של שיכרות, שיכורי
 נצחון היו אלה אשר גורלם היה לבנות את תורבות העולם השמם
 הנצחון נסך עליהם רוח עושים ולא ידעו לכוין את השעה ולהבין
 מה שהשעה דורשת מהם ושיכרון הנצחון בלכל את מוחם ולא
 ידעו לשפוט נכוחה ולא הרגישו את האחריות הנוראה העמוסה

על שכמם, המה שאפו רק לנקמה וברוח של נקמה ומעשה רצח הניחו את אבן הפנה לבנינו של העולם החדש והצליח מעשה שמן והקנאה והשנאה התגברה בין העמים ודור הפלגה בא אחרי המבול והמין האנושי הולך מדחי אל דחי.

הרפואה האחת להביא את העולם הנהרס למצב נורמאלי היא לעקור משורש את היסוד המסוכן שהניחו המנצחים בעת שהיו במצב שיכרון אחרי ימי המלחמה, לעקור משורש את רוח הנקמה ותאות השלל מלכות העמים, ולקחת לקח מהספור שתספר לנו תוה"ק מאברהם אבינו אחרי נצחו את כדרלעומר.

תורתנו הקדושה תאמר לנו וישב את כל הרכוש וגם את לוט אחיו ורכושו השיב וכו', זאת אומרת שאברהם לא לקח רכוש שונאו לשלל, הוא רק השיב את הרכוש אשר כדרלעומר לקח לשלל ממלך סדום וכאשר נצח אברהם אותו, לקח בחזרה רק אותו הרכוש וגם מהרכוש הזה הוא לא רצה להנות ואמר אם מחוט ועד שרוך נעל וכו' והוא השיב את הרכוש לבעליו תקודמים, ואחרי המלחמה באו אל עמק שוה, אשר פירושו הוא על פי דרשת חז"ל מקום שהשוו שם כל האומות, ר"ל שהשוו גם המנוצחים יחד עם המנצחים, ובצדק אמר אברהם הרימותי ידי לאל עליון בלימר הרימותי ידי, הנפתי את ידי ללחום, לא לשלול שלל או לכבוש מדינות רק לאל עליון בעד אידיאל נשגב, להציל את העשוק מיד עושקו, ולא רצה להנות מהשלל (1), ואם העמים בזמננו היו לוקחים להם לעינים

(1) ואפשר לומר שלכן צותה תוה"ק שלא להנות משלל עמלק ואפילו מעצו ואבניו של עמלק אסור להנות והוא בכלל מזה תמחה (מובא בב"י טור א"ח ס' תר"צ) כי מצות מחית עמלק נוגתת בכל מקום ובכל זמן (עיון חנוך מצוה תר"ג) וחששה התורה אולי יהיה באיזה זמן שואפי מלחמה אשר מגמתם תהיה לשלול שלל ולבזו בו, ויבדו מלכם על איזה אומה שהוא מגזע עמלק ויערכו מלחמת מצוה נגדה, לכן צותה התורה שאסור להנות משלל עמלק ואפילו מעצו ומאבניו, וממילא העם לא יחיש להתגרות מלחמה בעת שיודעים שאין להם לקוות על שלל מלחמה.

את דרכיו של אברהם אבינו בדבר השלל והיו באים לעמק השוה להשוות את כל האומות ולברוא דעמאקראמי אמתית כי אז כבר היה בא קץ להתהוה ובוהו השורר בעולם, אבל לבשתם ולחרפתם התחילו בנקם ושלם, וברוח נקמה ומעשה רצח רוצים לרפאות את העולם ההרוס, אבל הנסיון הורינו שמשורש נחש יצא צפע ופריו שרף מעופף, רוח נקמה ורצח אחז את דרכו בין העמים והרוח הזה הולך ומתפרץ מיום ואחריתו מי ישורנה.

נגד דרך מסוכן כזה הזהיר לנו שלמה המלך בדבריו „משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו“. שלמה לא כיון כאן בדבריו שלא תמוש הרעה מאיש רע מעללים, המשלם רעה לחבירו שעשה לו טובה כי אטו בשופטנו עסקינן וזה הוא דבר ידוע לכל אדם ומה חידש לנו החכם מכל אדם בזה? כונת שלמה היתה בדבריו משלם רעה תחת טובה הוא משלם רעה ונקום את עצמו, באיש שעשה לו רעה ופירוש תחת טובה הוא תחת שעליו לשלם לו טובה כי אסור לנקום ולנמור שנאה, ואיש כזה מלבד שעבר על לא תקום, לא תמיש ג"כ הרעה מתוך ביתו כי הרעה שהוא עושה עתה לחבירו, ישולם לו מחבירו בחזרה ואח"כ עליו יהיה לשלם לחבירו מחדש כדי רשעתו, וחבירו לו, וחוזר חלילה, ועי"ז הרעה לעולם לא תפסק ולא תמוש רעה מתוך ביתו. אמתית הדברים האלה אנו רואים בחיי אדם הפרטי וגם בחיים הפא-ליטיים של העמים; תאות הנקמה תסלף דרכם ותעור את עיניהם של מושלי ארץ מבלי לראות את תוצאות הרעות של הדרך המסוכן הזה, והסוף הוא כמו שאמר הלל על דאטפת אטפוך וסוף מטיפוך יטופון.

המאמר הזה נאמר בימי הורדוס המלך האכזר אשר רדף בחמת נקם את כל איש אשר לא בין אוהביו היה נחשב, והלל בראותו את דרכיו הרעים של המושל העריץ הזה, וביראתו את זעמו נגדו בגלוי שם אל המליצה פניו, ואמר את המאמר המוסרי הזה להעיר למוסר את אזני בעלי

נקמה, שיעזבו את דרכם הרעה ושיראו את הגמול של בעלי נקמה, ומסדר המשנה בכחרו בהמלה גלגולת ולא אמר אף הוא ראה ראש אחד שצף על פני המים, הודיע לנו דבר גדול.

נקח למשל את העם הצרפתי ועם הגערמאני שני שונאים בנפש האלו אשר זה הרבה פעמים לקחו נקם אחד מהשני בעת שהשעה מוכשרה לכך; לפני חמישים שנה השעה היתה משחקת להגערמאנים בעת אשר הכניעו את הצרפתים תחת חרבם הקשה וביסמארק אשר עמד אז בראש ממשלת פרוסיה למד את תורת הקנאות עם הצרפתים עם הרמו, כפה עליהם הר מניגות וכיד חכמת הדפלומאטי הטובה עליו ידע איך להוציא תועלת מהנצחון עד המדריגה הקיצונית ועל הצרפתים היה לשלם חמשה ביליארדים כמזומנים ומדינות אלוזס ולזטערנינג נספחו לממשלת גערמאניה; וכך היתה ההצלחה מאירה פניה להקנצלר הברזל הזה והוציא לפועל את מחשבתו ע"ד התיסדות קסרית גערמניע הגדולה אשר הפילה חתתה על הארץ והרגיזה ממלכות עד אשר הגלגל נהפך ובא הקץ לזרוע עוזם, וגבורתם הנוראה היתה הסבה למפלתם הגדולה, וקלעמאנסא פרעמיער הצרפתי יופיע על במת החזיון והוא לוקח את מקומו של ביסמארק על שדי מלחמת הדיפלומאטיע והוא חוזר ושונה אותה התורה של קנאות עם האשכנזים באותו נוסח שלמד ביסמארק לפני חמישים שנה עם הצרפתים, ומי יודע כמה פעמים הסדרה הזאת תהיה חוזרת ונשנית בתקופות השונות של העתיד בהתחלפות הראלין מאשכנזים לצרפתים ומצרפתים לאשכנזים?

וזה הוא שהתנא אמר אף הוא ראה גלגלת אחת וכו' החילוק הוא בין ראש לגלגולת שגלגולת הוא עצם הראש אשר המה מונה בו skeleton כמו גלגולת שנחבסה (חולין נ"ב) וראש הוא הראש עם המוח וכל מה שבתוכו לפני חמישים שנה ביסמארק אשר עמד אז על גפי מרומי ההצלחה היה נחשב להראש היותר גדול בין בני עמו

ע"י נצחוננו שהיה לו על שדי מלחמת הדיפלומאטיע ושמו היה מהולל בפי כל ע"ד הנצחון והכבוד שהנחיל להעם האשכנזי בחכמתו הגדולה. כל משוררי אשכנז שרו לו שירי תהלה, עמודי נצחון ופארי כבוד העמידו לכבודו בכל ערי ואשכנז ואין קין להכבוד שהנחילו לו.

עתה כאשר עברו חמשים שנה וכאשר העם האשכנזי טובע בים של צרות הראה להם הזמן מה שלא ראו בעיני שכלם. עתה המה רואים במי האשם — האשם תלוי בשיטת ביסמארק, היא היתה הסבה להאסון הגדול שבא עליהם, ומקללים את היום שעלזאם נספחה לארצם מקללים את היום שנתיסדה הקסרית המילאטריסטית הגערמאנית, מקללים את היום שמחשבת ביסמארק יצאה לפועל להכניע ולהשפיל את הצרפתים ורואים עתה בעיניהם שביסמארק איש הראש לא היה מח בראשו להבין מה שלפניו ולהסתכל על העתיד בעינים בהירות עתה מבינים אנו את דברי מסדר המשנה באמרו גלגולת שצפה, בעת הגמול רואים אנחנו שהראש של העבר נעשה גלגולת בלי מח, ואמר הלל אל אותה הגלגולת על דאטפת אטפוך סבת מפלתך היא על דאטפת יען שחזקת בשטה של נקמה, והסוף יהיה שאותו הפרעמיער אשר מחזיק ג"כ בשיטתך שיטת הנקמה יקרה גם לו כמו שקרה לך ומהראש של זמן הנוכחי יעשה ג"כ גלגולת בעתיד.

עתה נחדול נא מדבר עד הפאליטיקה של העמים ונחזור להענין אשר התחלנו ונדבר דברים אחדים ע"ד הפאליטיקע שלנו ונמתח קו בקורת על דבר הויחל שלנו ; אנחנו אמנם לא עשינו כמקולקלים שבהם לא התחלנו במעשה נקם ורצח אחר המבול אבל כמתוקנים שבהם גם כן לא עשינו, גם אנחנו לא ידענו לכיון את השעה להוציא תועלת או ללמוד מה מהמבול, ובמקום לעבוד בהתאחדות הכחות בעד פדות נפשנו בעד ציון עיר קדשינו, בא דור הפלגה אחר המבול, ובמקום שתיה לנו להתאחד אחרי

ימי המלחמה ולדרוש מאת הממשלות את ארץ אבותינו בתור עם אשר מספרו עולה יותר מהבעלגים ומהטשעכאסלאוואקים ועוד עמים אחרים אשר יצאו מעבדות לחרות, בתר עם אשר הקריב על שדי המלחמות השונות כמה מאות אלפים ממבחר בניו, בתור עם אשר הטראגעדיע שלו הוא הטראגעדיע היותר גדולה בתבל, ובמקום לעבוד שכס אחד בתור עם אחד החל השטן לרקד בינינו והעם נחלק לכתות ולמפלגות צוררות אשה לאחותה וכל אחת רוצה לבנות לה כמה לעצמה ולעשות לה שם, ואם הממשלות הכירו את הארגוניזאציע הציונית באופן רשמי לבאי כח עם ישראל ע"ה הפעולות הכבירות של העומדים בראשה בא מפלגה אחרת ואומרת להד"מ, הציונים אינם מרוצים לקהל, אנחנו שלוחי אמוני ישראל אנחנו הש"ץ של העם העברי, ובעת ששתי הכתות האלה מריבות בכתובים המכחישים זה את זה, תבוא כת שלישית כת האסימילאטארים ותכריע ביניהן ויודיעו גלוי להממשלות שאין כאן לא עם ישראל ולא ארץ ישראל כי ישראל כבר חדל להיות לגוי והחנפים האלה אשר לאסונינו יש להם מהלכים בחצרות מושלי ארץ והשפעתם גדולה בעולם הפא-ליטי, בהרבה מדינות לא ישבו בחכוק ידיים, עושים יד אחת עם כל שונאי ציון מבפנים ומבחוץ ובושת לא ידעו לדבר יחד עם אויבינו בשער, אוכלים קורצא ביה מלכא ויחתרו בכל עוז לשים לאל את תקות ישראל ולעשות את הדעקלאראציע הכאלפורית „חספא בעלמא“ scrap of paper ולדאבונינו כבר הצליח מעשה השטן, והדאקומענט של באלפור פושט צורה ולובש צורה ופתשגן הכתב כבר מצא לו הרבה פרושים וכיאורים שונים וכל הענין נעשה סבוך ומסובך וחלב יכאב בעת שאנו רואים שבין דין לדין נספית האי עלובתא ע"י תוצאת דור הפלגה שבא עלינו אחרי מי המבול.

חכמנו ז"ל במסכת סוכה ד' ע"ג יספרו לנו על דבר דוד המלך שבשעה שברה שיתן קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא אמר

דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא
 ומנה. ליכא דקאמר ליה מידי אמר דוד כל דידע למימר ואינו
 אומר יחנק בגרונו. נשא אחיתופל ק"ו בעצמו, ומה לעשות שלום
 בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על
 המים לעשות שלום לכל עולם כולו על אחת כמה וכמה. אמר ליה
 שרי כתב שם אחספא ושרי לתהומי ונחית תהומי (ע"כ לשון
 הגמרא) דברי המאמר הזה יתאימו מאד להתקופה שאנו חיים
 בה גם אנו רואים בזמנינו מה שראה דוד המלך אז שקפא תהומא
 בלי תפונה הדברים האלה נאמרו בדרך מליצה וקפא תהומא הוא
 מליצה למחלוקת ומריבות כמו שאמרו חז"ל סנהדרין ד' האי
 תיגרא לא דמיא אלא לצינורא דבזוק כיון דרויח רויח, וחז"ל
 דברו לנו בזה על דבר המרידות והמלחמות אחים שהיו בימי
 דוד. באותה העת שהמלך הצדיק הזה החל-לבנות את מלכות
 ישראל קפא תהומא החל השטן של מחלוקת לשטוף, (כי הרבה
 מבני ישראל התנגדו למלכות דוד מנקודת השקפה דתית שאמרו
 כמו שאמר דואג עד שאתה משאיל עליו אם ראוי הוא למלכות
 אם לאו שאל אם הוא מותר לבוא בקהל אם לאו, מאי טעמא
 דקאתי מרות המואביה (יבמות ע"ו) כמו הרבה מתנגדי ציון
 בזמנינו) ודוד המלך בראותו את הסכנה הגדולה ע"י המחלוקת
 ומלחמת אחים לבנין ולהקמת העם אמר מי איכא דידע אי שרי
 למכתב שם אחספא, ורמז בדבריו אלו למתנגדיו, אפילו לשיטתכם
 שאני בא מגזע לא מהור הלא הנני משיח ד' כי נמשחתי על פי
 ד' על ידי הנביא, ואף שהנני כחספא אבל הנני נושא את שם ד'
 עלי והדברים האלה עשו את פעולתם על העם ובשמעם גם כן
 את הק"ו שנשא אחיתופל עד היכן מגיע כחו של שלום התהום
 נח. הדברים האלה עלינו לאמר עתה לאותם מאחינו אשר על
 דגל שלומי אמוני ישראל יחשבו. אותם שעליהם היה להרכות
 שלום בעולם ולזכור שאם לא ינוח התהום של מחלוקת מזעפן.
 עולמנו העברי תולך וחרב.

יודעים אנו שלשם שמים כונתכם, יודעים אנו שאתם בתור יראים ותלמידי חכמים לבכם עליכם יכאב בראותכם כבלע את הקודש, ואין דעתכם נוחה שארץ ישראל יבנה על ידי אנשים אשר אינם הולכים בדרך התורה, אבל הלא עליכם לזכור את דברי המאמר: "שדי שם אחספא, עליכם להתכונן איך שם ישראל יחולל ויעשה ללעג ולקלם בעיני שונאינו על ידי האי-אחדות שלנו, והוא כחספא ונבלי חרש מעשה ידי יוצר; עליכם לזכור את הסכנה הנוראה שתרחף על ראשינו בארצות הגלות ע"י הזרמים החדשים ע"י תנאי פאליטיים חדשים שהחלו להתפרץ בעולם, וקפא תהומא ובעי למשטפא עלמא, והשטף של התחום שוטף בזעם אפו לבלענו חיים, ולדאבוננו כמעט רובו של הדור הצעיר כבר נטבעה נשמתו במים הזדנים האלה בארצות הגלות, הישיבות והבתי מדרשות נהפכו לסורי גפן נכריה, ואותם הצעירים שהולכים לארץ ישראל תחת דגל ציון על ידי הארגאניזאציע הציונית אף שרע ומר הוא לראות איך הרכה מהם יחללו שמה כל קודש בראשית בואם שמה אבל יכולים אנו לקות שאוירא דארץ ישראל יטחר את הוזהמא שלהם וסוף כל סוף יפקחו את עיניהם וישיבו מדרכיהם הרעים, וכמו שנשארו נאמנים לעם ישראל ולארץ ישראל ישארו נאמנים גם לתורת ישראל ולאמונת ישראל, אבל מה יכולים אנו לקות מצעירינו או מאותם הצעירים בעצמם אם ישארו בארצות הגלות? התהום שוטף וקללת התוכחה תתקיים בנו: בניך ובנותיך נתונים לעם אחר וכו', צעירי ארץ ישראל או אותם שהולכים לארץ ישראל אינם נתונים לפחות לעם אחר, ואם רק יאמרו עמך עמי בטוחים אנו שיאמרו גם "אלקיך אלקי".

אבל מה יכולים אנו לקות מצעירינו בארצות הגלות? עינינו רואות ובלות איך שהם הולכים ומתרחקים מאתנו מבלי לשוב אלינו עוד והתחום שוטף אותם. ומה נעשים הם דבריו של בעל ההפלאה שאמר על המאמר

במסכת כתובות ק"י ע"ב "כל הדר בארץ ישראל דומה כמו שיש לו אלקי וכל הדר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלקי" אשר לכאורה דברי המאמר סותרים את כונתו, כי מהמדברים דומה כמו שיש לו אלקי ומשמע שבאמת אין לו אלקי והוא רק דומה כמו שיש לו, וכמו כן כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו משמע שבאמת יש לו ורק הוא דומה כמו שאין לו, ואומר בעל הפלאה ז"ל שפירוש הדברים הוא כך: כל הדר בארץ ישראל אף אם הוא איננו עובד את ה' כדבעי אבל לפחות הוא דומה כמו שיש לו אלקי על ידי אוירא דארץ ישראל דמחכים וע"י המקומות הקדושים שהוא רואה תמיד, אבל מי שדר בחו"ל אף אם הוא עובד ד' ושומר תורה אבל הלא גזרו טמאה על ארץ עממים ועל ידי הסביבה הלא טהורה הוא דומה כמי שאין לו אלקי.

דברי בעל ההפלאה האלו מתאימים מאד להרעיון שהזכרנו אמת הוא שהצעירים ההולכים לארץ ישראל חפשים בדעות הם ואינם עובדים את ד' כדבעי, אבל הלא בארץ ישראל המה מקום אשר בכל פנה שהם פונים הם רואים את המקומות הקדושים ואכן מכל חורבה תזעק וכפים מעין יענה על דבר האלקות השורר בכל פנה, והזכרונות העתיקים יטביעו את חותמם על לב הרואה, ומוכרחים הם להשאיר רושם דתי עמוק בלבם לא כן הוא בחו"ל צעירינו הולכים מדחי אל דחי ואין מה שיתעורר בהם לא רגש דתי ולא רגש לאומי, ובפרט בעתים האלה, אין לנו מה לקות מצעירינו בארצות הגלות, והתקוה האחת היא רק, ארץ אבותינו, יתן ד' שנביא בקרוב לציון ברננה אמן.

דרוש לפרשת לך לך

ונברכו בך כל משפחות האדמה.

מאז היינו לגוי היינו לכרכה לכל משפחות האדמה, מאבינו הראשון עד היום הזה היינו לבעניפקטאָרם של העולם, כל משפחות האדמה שאכו מהבארות אשר חצבנו, אנו היינו לאור

גוים בדברי חזוינו ונביאינו, העשרנו את כל העולם עם כתבי קדשנו ועד היום הזה אין לך מלכות ואומה בתכל על כל כדור הארץ שלא יתברכו בזרע אברהם, כמו שאמר הכתוב והתברכו בזרעך כל גויי הארץ, בנינו יודעים גם היום להעשיר את האמות בכשרונותיהם ובחכמותיהם, יודע הוא הלארד רעדינג שלנו כמו שידע דיזראעלי, בן אחר מזרע אברהם בדור הקודם להציל את המרגלית היותר יקרה בהכתר האנגלי, ידע היה כאלין שלנו איך להעשיר את הגערמאנים בצי המסחר אשר בנה בחכמתו, יודעים הם הלוצאטים ותקלאצקים שלנו איך להיות לברכה למשפחות עמי האיטאלקים והצרפתים, יודע הוא אשכנזי שלנו איך לחבר קאנסטיטוציאן בעד העם אשר שופך דם אחיו כמים, יודע הוא איך להציל כבוד פולניה אצל הליעג של העמים, יודע הוא טראצקי שלנו איך לנהל ארמיי של רוסים נגד שונאי הבאָלשעוויקעס ולדבר את אויביו בשער אף כי מעולם לא למד אף פרק אחד בחכמת תכסיסי מלחמה.

מקור השנאה שהתגברה בעתים האחרונות נגדנו לפי דברי שונאינו ומנדינו יען שאנחנו לוקחים חלק בראש בכל מקצעות החיים בחכמות ובמדעים, לא כמו שאמרו בשנים קדמוניות שהיהודי הוא בריה שפלה, וכעת חושדים אותנו שכחנו הוא כל כך גדול שבדעתנו לכבוש כל עמי העולם לעבדים. ועל זמן הנוכחי נוכל לומר את דברי המקונן „גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה“, אשר לכאורה הדברים אינם מובנים כי עוני ועבודה המה תרתי דסתרי. אבל הזמן הנוכחי יורנו לדעת שסובלים אנחנו מגלות עבודה, כלומר מקודם היתה הגלות מעוני יען שחשבו אותנו לעניי הדעת לנבזים וחחלי ואישים, ועתה הוא להיפוך, הגלות היא מרוב עבודה, בעלי עבודה יותר מדאי, גדולים יותר מדאי (סופערמאן) ולא רק בעולם המעשה הננו בראש כי גם בעולם הגלגלים בחכמת תקופות ומזלות נתקיימה בנו דברי חז"ל על המקרא כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים זה חכמת תקופות

ומזלות. התוכן היותר גדול במדינתנו הוא היהודי מייקעלסאן, איינשטיין שלנו כבר החל למצוא המפתח לפתור בו את הסוד של „זמן ומקום“, ובכל מקצעות החיים הננו רואים שנתקיימה בנו הברכה ונברכו בכך כל משפחות האדמה, גם הברכה של אחר העקדה והתברכו בזרעך כל גויי הארץ.

אבל מה מאד יכאב לבנו בראותינו שבנינו יודעים איך להיות לברכה לכל משפחות האדמה שיתברכו בזרע אברהם כל גויי הארץ, בנינו יודעים איך לבנות חורבות עולם אבל אינם יודעים איך לבנות עולמם של עמם החרב והשמש, בנינו ברוב חכמתם יעופו על לגלות שפוני סודות של „זמן ומקום“ ואינם מבינים את הזמן והמקום כלומר את הזמן אשר בו היה ראוי למצוא מקום בעד עמם המפוזר והמפורד. אמנם כן, ה—ונברכו בכך כל משפחות האדמה, או והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. היא באמת ברכה אשר הקדוש ברוך הוא ברך את זרע אברהם, אבל אם זרע אברהם אינם יודעים או אינם מבינים להיות לברכה גם להם, להיות לברכה גם בעד עמם, הברכה תהפך לקללה, היא קללה אחת מקללות התוכחה „בניך ובנותיך נתונים לעם אחר“ וגו', וזו היא אמנם הקללה היותר נוראה אשר באה על בני עמנו בעתים האחרונות. שמוני נטרה את הכרמים וכרמי שלי לא נטרתי. ובאותה העת שהננו עם חכם ונכון בעד העולם עלינו לאמור עם דברי הנביא „מי עור כעבדי וחרש כמלאכי אשלח“.

הרבה מבנינו יקדישו את מיטב כחותיהם לתקן עולם במלכות הסאציאליוז ומקריבים את חלבם ודמם על מזבחות הפראעטאריאט וכל מיני איזמוס השונים, אבל מה הוא השכר שיכולים לקוות כאשר מלאכתם תהיה נגמרה? מאושרים יהיו אם יוכלו לפחות לצאת בשלום בלי פגע כמו שמספר לנו המדרש את המשל שהמשיל רבי יהושע בן חנניא.

בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה (רומי)
 שיבנה בית המקדש. הושיבו פפוס ולוליאנוס טרפזיון (שולחנות)
 מעכו עד אנטוכיא והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם.
 אזלין אילין כותאי ואמרין ידיע להוי למלכא דהדין קריתא
 מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון, מנדה, בלו והלך (מנדה זו
 מדת הארץ) מס (מן הקרקע), בלו זו פרוכגירין (כסף גלגולת, —
 קאפף-שטייער) והלך זו אנגרוטינה (גם כן מין מס הוא) ואמר
 להון מה נעביד וגזירית (מה נוכל לעשות אם כבר גזרה המלכות
 שיבנה המקדש), אמרין ליה (הכותים) שלח ואמר להון או ישנן
 יתיה מאתריה (כי ישנו את המקום של בית המקדש, לבנות אותו
 על מקום אחר) או יוספין עליה המש אמין או יבצרון מיניה חמש
 אמין, ומן גרמיהון אינן חזרין בחון (אז הם בעצמם יסוגו אחר
 מזה). והוון קהליא מצמתין כהדא בקעתא דבית רמון (ואז כל
 קהל ישראל היו מחוברים ומקובצים בזאת הבקעה של בית
 רמון), כיון דאתון כתביא שרון בכיין (כיון שבאו הכתבים מאת
 המלך התחילו בוכים), בעיין לממרד על מלכותא (ורצו למרוד
 במלך ולבנותו בלי רשות). אמרו (חכמים) עול חד בר נש חכימא
 וישדך צבורא (ילך חכם אחד וישקוט את הצבור). אמרין יעול
 רבי יהושע בן חנניה דהוא אסכלוסטקיא דאורייתא (אדון בית
 המדרש ויודע לסדר דברי אגדה המתישבים על הלב). עאל ודרש
 (משל) ארי טרף טרף ועמד עצם בגרונו. אמר כל דאתי מפיק
 ליה אנא יתיב ליה אגרא (כל מי שיבוא ויוציא את העצם מגרוני
 אתן לו שכרו). בא קורא מצראה דמקוריה אריך (בא עוף אחד
 עישמו קורא מצראה, שציארו, או חרטומו, ארך). יתיב מוקריה
 ואפקיה (הכנים את צוארו בפי האריה והוציא את העצם). אמר
 לו הב לי אגרי (תן לי שכרי) אמר לו (הארי) זיל תהא מלגלג
 ואומר דעלית לפומא דארי בשלם ונפקית בשלם (לך לך, והוי
 משתבח ומתפאר שנכנסת לפי האריה בשלום ויצאת ממנו
 בשלום). כך דיינו שנכנסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום.
 (ב"ר פ' ס"ד בסוף).

בני עמנו כבר הראו הרבה פעמים לדעת שמומחים גדולים הם לרפאות את הנגעים והמכות טריות של עמים אחרים ובחרף נפש חתרו לכנוס בצוארי העמים המנוגעים ולטהר את הזוהמא ובמסירת נפש מצצו וסחטו את הדם המנוגע, המה כבר הראו זאת לדעת ברוסיה כאשר הארי הרוסי סבל מהמכה של הרומאנאווס, המה הראו זאת לדעת בכמה מדינות אחרות, אבל מיד כאשר מלאכתם נגמרה, וכאשר באו לתבוע את שכרם שמעו אותה תשובה של הארי: ד"ך שהיתה בגרונו של הארי ויצאת בשלום.

מספרים על יהודי חרד אחד שהיה רגיל לקום משנתו ביום ש"ק איזה שעות קודם עלות השחר ולאור המנורה שהכין מאתמול העביר את הסדרה ולמד את המדרש של השבוע כיואת ליהודי חרד, פעם אחת קרה כאשר קם משנתו מצא את המנורה כבה, ובחשבו מה לעשות בכדי להשיג אור גמר בדעתו לעורר את שכינו הרוסי וע"י ימצא תחבולה איך להאיר חשכת ביתו. אבל לאמר לנכרי להדליק את הנר הוא איסור שבות, אבל כיהודי תורני ידע איך לכלכל דבריו במשפט. כאשר דפק על דלת שכינו אמר קום יואן משנתיך ובוא לביתי ואשקך מהיין שרף הטוב אשר אהבת. הרוסי כאשר שמע את שמע המשקה הטוב שאהב מאד, אור כגבור הלציו ובמהירות רץ לבית שכינו היהודי. כאשר דרך על מפתן הבית וחושך כסה את החדר מחר להדליק את הקיסם של גפרת שהיה לו בכיסו ושאל את שכינו ע"ד המשקה. פה תמצא את הצלוחית, ענהו אבל איך תמשמש פה באפילה והקיסם של גפרית כבר היה לבער, האין לך מנורה? יש ענה היהודי! יואן מחר להדליק את המנורה ולב היהודי פחד ורחב משמחה כי כבר השיג מאווי נפשו. יש לו אור ויכול עתה לישב במנוחה ולעסוק בלמודו. אבל עד ארגיעה היתה שמחתו; כי כאשר כלה יואן לשתות כבה את המנורה והלך לו והיהודי האומלל נשאר בחושך כמקודם.

אותם מאחינו המקוים לאור בארצות הגלות עי"ז שיעורו את שכניהם היוואנים משנתם וכאשר יקימו משנתם והיה גם להיהודי אור טועים בחשבונם כמו שמעה היהודי החרד בהמשל שהזכרנו. היהודי יתנה אולי מהאור רק אותו רגע הקצר שעל יואן יהי' לשתות את היין שרף של היהודי ומיד כאשר יכלה לשתות יכבה את הנר וליהודי יהי' חושך כמקודם. כ"ז שהיהודי נחוץ להגוי ללחוש על המכה אז יקרבהו כמו נגיד אבל כאשר יבוא לתבוע את שכרו — צא טמא יאמר לו.

ומדי דברי על אותם קצרי הראות שעוזבים את עמם ומקריבם את עצמם על מזבחות אידיאלים של עמים אחרים לא אמנע מלכתוב פה מה שדרשתי אודות זה ביום ש"ק פרשת אחרי מות בהשבו אשר אדמתינו הקדושה רותה מדם קדושינו אשר נפלו חלל במלחמתם עם הערבים ביפו. באותו יום שהביאו לנו העתוננים את הכשורה הנוראה הזאת קרה ג"כ מקרה שוד ושבר בווארשא שאיזה אלפים מאחינו הסאציאליסטים נפצעו מתגרת ידי הפולנים בעת שלקחו חבל בהתהלוכה הפומבית של הפרא-לאמאריאט באחד לחודש מאיי. וזאת אשר דרשתי, הסדרה תספר לנו ע"ד עבודת יום הכפורים וסדר העבודה של היום הקדוש, עבודת היום היתה בשני שעירים האחד פנימי ואחד חיצון, הפנימי נקרב על המזבחה בבית המקדש, והחיצון נשלח ע"י איש עתי לארץ גזירה לעזאזל. מה הוא העזאזל? מדוע צותה התורה להקריב לעזאזל? כבר פירשו לנו מפרשי התורה כל אחד לפי דרכו בקודש. גם בהפרשה הסמוכה תצוה לנו התורה ע"ד שחומי חוץ וגם שמה נזכר למען לא יזבחו בני ישראל לשעירים שרש"י פירוש שעירים שדים ואין אנו יודעים המקום והזמן שתקריבו ישראל לשעירים ומה הוא בכלל ענין הקרבה לשדים (אין כונתו חלילה לחות את דעתו בענין מציאות או אי מציאות השדים דבר שנזכר הרבה פעמים בש"ס ומדרשים והרבה מגדולינו האמינו במציאותם, וקטנם עכה ממני ואין לי רשות

להכניס את ראשי בענין כזה כונתי היא רק לפרש את הענין
כדרך דרוש).

אבל נוכל לומר שעבודת יום כפורים היתה רמז
סימבולי להעם העברי שהקרבנות אשר דמם ירצה לפני ד' המה
רק הקרבנות שהעם מקריב בפנים וכל קרבן שהעם מקריב בחוץ
הוא קרבן לעזאזל, הקרבנות שנפלו ביפו הי' קרבנות אשר הי'
לריח ניחוח ולרצון לפני ד' יען כי נקרבו בפנים, העם הביא
קרבנות על מזבח הפנימי על מזבח האידיאלי הקדוש של ציון
וירושלם, והקרבנות שהסאציאליסטים היהודים מביאים על מזבח
הפראָלִיטאָריאַט בווארשא הוא קרבן לעזאזל, וזאת שהזהירה לנו
התורה בהפרשה הסמוכה ע"ד שחומי חוץ שכל קרבן אשר
היהודי מביא מבחוץ איננו נקרא כלל קרבן רק בשם שחומי חוץ
נקרא, דם שפך האיש ההוא, הוא רק שפיכת דמים בעלמא כי הוא
זוכה לשעירים. בעד מי מקריבים הסאציאליסטים היהודים
האלה? בעד הפראָלִיטאָריאַט הפולני, אותו הפראָלִיטאָריאַט
אשר חמס וטרף את נאות יעקב באכזריות רצח, באכזריות אשר
האינקוויזיציע עם כל בלהותיה וכל שאר יסורי הגלות כאין
וכאפס נחשבו ואם על המזבח של אותו הפראָלִיטאָריאַט היהודי
עוד יהיה מקריב קרבנות הוא ממש קרבנות לעזאזל או שחומי
חוץ שהוא זביחה לשעירים כלומר לשדים.

כי המליצה התלמודית ע"ד יחוסו של ישראל לעמים: „כבשה
אחת בין שבעים זאבים" איננה נאותה להשתמש בה ע"ד יחוסו
של ישראל והעמים בזמננו, כי האנושית בכלל ירדה למדרגה
נמוכה שנוכל לומר עליה דברי המשורר בתהלים: ואדם ביקר כל
יבין, נמשל כבהמות כלומר לא נוכל עוד לומר על אדם רע ואכזר
כמו שהיינו רגילים לומר שהוא ככלב, שהוא אדם הוא המשל והחיה
הנמשל, עתה הוא להיפוך לחרפה תהי' להיות אדם אם יאמר עליה
שהיא אכזרית כמו אדם, יען כי לפי טבעי החיות המה טורפות
רק את שלא ממינם, ואם חיה תעשה אכזרית כל כך שתדרוס

ותטריף גם את מינה, אז יאמרו שהחיה החיה היא אכזרית כמו בני אדם שדורסים וטורפים את מינם. ולפי זה האדם האכזרי נעשה נמשל והחיה היא הממשל, וכמוכן לא נוכל עוד לכנות את האדם האכזרי זאב או חיה. והשם שד משחית אולי ראוי לו יותר. ולכן כהתקופה הזאת לא נוכל עוד לומר שהוא יושב בין זאבים, רק בין שדים במעוזי שערירים. ואם הוא יוסיף להקריב על מזבח העמים האלו הוא עובר על ולא יזכה עוד לשערירים.

הרעיון הזה יאיר לנו נתיב בדברי התנא באבות בתשובו בין העשרה דברים שנבראו ע"ש בין השמשות גם את המזיקים או השדים. התקופה שאנו חיים בה היא תקופה שההיסטאריע של המין האנושי פושט צורה ולובש צורה. שיטות והשקפות חדשות לוחמות עם השיטות והשקפות אשר כבדו מוזקן; העת הנוכחית הוא הימים אשר הישן לא נעקר עוד והחדש לא נסבסם עוד, תקופה כזאת נקראת בלשונות העמים epoch of transition "תקופת מעברה" והתנא קרא להתקופה הזאת בשם ע"ש בין השמשות. עפ"י דעת חז"ל ששת אלפים שנה היו' עלמא ושביעי ימות המשיח, סיפו של האלף הששי היא ע"ש בין השמשות, ובתקופת מעברה כזאת מזיקים נבראו, יען כי העולם מתנענע בין הישן והחדש והשעה מסוגלת לברוא כל מיני מזיקים, זאת ראינו בתקופת המעברה הקודמת בעת המהפכה הצרפתית וזאת רואים אנחנו בתקופת המעברה הזאת שהאנושית ירדה עשר מעלות אחרנית.

וזה הוא שהתורה תרמו לנו בהדברים ושלה אותו ביד איש עתי המדברה. האסון היותר גדול הוא האיש עתי אותם אנשים שיטמים במהינם כהעת כמו עת המאה העשרים, המה הרחיקו את עצמם מהקריב בפנים רק כל עמלם הוא להקריב בחוץ במדבר העמים, המה לא האמינו בקרבן הימיני שעלה עליו הגורל לד', רק נטו לשמאל והסוף הוא שהקריבו לעזאזל. הלשון של זחורית לא הלבין, דם עמנו, עוד נשפך כמים באותה העת

של המאה העשרים ולשוא יעמלו להקריב את קרבנותיהם להביא את המהפכה הסאציאלית על ההר הקשה, אבל מה הוא אשר בנינו יכולים לקוות בעת שאנו רואים שלא הגיעו למחצית ההר וכבר נעשה אברים אברים, לא כן הוא גורל הקרבנות שמביאים בפנים ואף אותם הקרבנות שנפלו חלל בלחמם עם הערבים ביפו אף כי זאת קרה ג"כ בחג הפראָלעטאריאַט ויש מקום לחשוד שהמה היו מאותם, אשר בילדי נכרים יספיקו, אבל הירושלמי יאמר לנו בתחילת הסדרה הנוכחית למה נסמכה מיתת בני אהרן לפרשת יו"כ לומר לך מה יו"כ מכפר אף מיתת צדיקים מכפרת, בני אהרן אף שהקריבו אש זרה אשר ד' לא צוה בכל זאת חז"ל קראו את מיתתם מיתת צדיקים, יען כי היה בקרבנתם לפני ד' אם נפלו הקרבנות האלה על אדמת ארצינו הקדושה לא ישוללו מהתואר צדיקים ע"י האש זרה שהקריבו, ועל אותם הקרבנות שנפלו ביפו עלינו לומר כמו שאמרה התורה במיתת בני אהרן ראשיכם אל תפרעו וכו' שעל פי דרשת חז"ל נצטוו שלא להתאבל עליהם (עיינ מועד קטן יד. ע"ב).

כמו כן אין עלינו להתאבל עליהם כמו שמתאבלים על קרבנות חו"ן ומיתתם לא ירך לבבינו ולא יפחיד אותנו מלעסוק בהמצוה הקדושה של ישוב ארצנו לא חללי פאָגראַמים ולא קרבנות לעזאזל המה, מנשרים קלו ומאריות גברו ללחום בעד ארצם וכמו שתקנו לנו חז"ל לומר על הרוגי ביתר ברכת הטוב והמטיב, אשר מלבד הטעם הפשוט שנזכר בגמרא נוכל לומר טעם אחר שלא אמרו ברכת דיון אמת על הרוגי ביתר יען כי האנשים שנפלו חללים על הרי ביתר מתו על מזבח אהבתם המצוינת לעמם ולארצם והראו לשונאיהם את ידם החזקה ומתו מות גבורים, כן היא עם הגבורים האלה. המה לא נפלו כהרוגי פינסק ולעמבערג אוקראינע ועוד. מיתתם לא היתה קרבן לעזאזל, המה לחמו כאריות ונפלו על שדי מלחמה בעד עמם וארצם, בפעם הראשונה במשך שמנה עשרה מאות שנה, שנות גלותינו,

וכדברי התורה בפרשת בהעלותך, „וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם ותקעתם בחצוצרות“, התורה תרמו לנו בזה שאם עלינו לבכות על הטרדגדיע של הגלות בעת שעל בני עמנו ללחום לא נגד הצר הצורר אותנו רק הרבה פעמים נגד אחיהם בני עמם כמו שקרה בשנים אחרונות שעל יהודי רוסיה היה ללחום עם אחיו בני עמו, יהודי גערמאניע נגד יהודי פולין, יהודי אוסטריה נגד יהודי רוסיה, אבל כי תבוא מלחמה בארצכם נגד הצר הצורר אתכם, וזאת היא בפעם האשונה בשנות ימי גלותינו שזכינו שבני עמנו ילחמו בארצינו נגד הצר הצורר אותנו אז התורה תצוה אותנו לתקוע בחצוצרות לא להתאבל, כי זה אית שהננו עומדים בתקופת עקבתא דמשיחא.

וד' ישלח לנו את ישועתו בקרוב בארצנו הקדושה ופליטי יהודה ישובו לציון ברינה.

דרוש א לפרשת לך לך

ויאמר ד' אל אברהם לך לך מארצך, ר' יצחק פתח ואמר שמעי בת וראי. והמי אזיך ושכחי עמך ובית אביך (תהלים מ"ה). אמר ר' יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה דולקת אמר תאמר שהבירה היא בלי מנהיג הציף עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה כך לפי שהיה אברהם אומר תאמר שהעולם הוא בלא מנהיג הציף עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל הבירה, (ב"ר פ' ל"ט). ונברכו כך כל משפחות האדמה, (בראשית י"ב).

המדרש הזה אומר דרשני, מדוע נאמר בירה דולקת ולא בירה סתם כן יש לדקדק מה הוא הלשון עובר ממקום למקום מדוע לא נאמר השקיף או הסתכל ורק הלשון הציף, אבל נוכל לומר שהמשל הזה הוא מועט המחזיק את המרובה. בהדברים הקצרים האלה הביעו לנו חכמי המדרש תורה שלימה אשר תלמד אותנו איך להבין שיש בורא ומנהיג, אשר אמנם דרכיו

נעלמו מאתנו והרבה פעמים יש מקום להשטן לבלבל את המוח ולערבב את העולם, כאשר רואים אנו בעינינו עיני בשר את תהפוכות וזרות המקרים, אבל חלילה לנו לספק באמונת והשגחת הבורא, כי ישותו ועיני השגחתו ניכרת מכל פעולותיו, ומקודם שנבאר את דברי המדרש לא למותר יהי' להעלות על הניר איזה רעיונות וביאורים על איזה פסוקים מכתבי הקודש ומאמרי חז"ל המדברים בענין הזה.

עפ"י דברי חז"ל אברהם אבינו הכיר את בוראו כאשר הי' בן ג' שנים ומיד כאשר יצא לאויר העולם וכאשר השקיף על פני התבל וראה את הבירה, בא לידי הכרה שיש מנהיג להבירה, וזאת הוא אמנם הכרה אשר גם האדם הפשוט יכול לבוא אליה ולהשיגה, כמאמר דוד המלך כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת, וכאשר התבונן על הבירה, כלומר יופי ושלימות הבנין ואת נפלאות הדר הטבע והסדר והמשטר השורר בה הכל ערוך ומסודר ומתוקן, ראה יותר ויותר את נפלאות וגדלות הארכיטעקט של הבירה כמו שפירש לנו בעל העקידה את המקרה "דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו".

כאשר הדורות ישבחו את כחות הטבע כמו שאמר הכתוב "אשר ברא אלהים לעשות" פירוש הטבע אשר ברא אלקים ועל האדם לעשות ליפותו ולשכלל אותו אז מעשיך וגבורותיך בידו אז יבינו יותר ויותר את גבורות וגדלות הבורא, לא כאותם קצרי הראות האומרים בעת שהחכמות והמדעים לא היה להם מהלכים בארץ אז הי' מקום לאמונה ובדור חכם כזה מה שהעין איננו רואה השכל איננו מאמין. אדרבה איש אשר לא הוכו עיניו בסגורים, כאשר יתבונן על העולם באמצעות ההמצאות החדשות אשר גלו לנו כחות ומסתרי הטבע כוחות וסודות אשר לא שערם אבותינו יבוא לידי הכרה תיזרר ברורה ומוחלטה שיש מנהיג להבירה הטעלעסקאפּ והמייקארסקאפּ לא הקמינו חלילה את האמונה במציאת הבורא רק להיפוך כמו שאנו יכולים לומר מה רבו

מעשיך ה' כאשר הטעלעסקאפּף יגלה לנו את גדלם ומרחקם של הפלאנעטים והקאמעטים בעולם הגלגלים כן יכולים אָנו לומר מה קטנו מעשיך ר' כאשר המיקארסקאפּף יגלה לנו חשופי טמוני ביליאנים ומריליאנים יצירים קטנים אשר לא שזפתים עין רואה רק אם המיקארסקאפּף יגדילם אלפים מונים, ורק אז יראו לעיני אדם כמו נקודה קטנה שבקטנות וכמו שאמר העניו מכל אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה וגו' במלות ידך החזקה נתן לנו מחוקקינו ציור נאמן כדי לסבר את האוזן איך להבין את גדלות הבורא.

חכמי אסטראנאָמיע בזמנינו המציאו ע"י הטעלעסקאפּף ושאר מיני המצאות חדשות פלאנעטים אשר ענקת גדלם לא תדעי כמעט מדה וקצב בחכמת החשבון, אשר ידוע לשוכי בתי חומר בהכדור שאנו יושבים עליו כמו כן באו החכמים האלה לידי החלטה שישרצו גם על הפלאנעטים האלה נפש חיה וכל מיני ב"א כמו על הכדור שאנו יושבים עליו. עתה נצייר בנפשינו שאמתים המה דברי החכמים האלה ושבאמת יש מיני בני אדם בעולמות הגדולים האלה. כמובן מדת גדלם של האנשים הדרים שמה ישא בד בבד עם מדת גדלם של העולמות אשר הברואים האלה דרים שמה ואם למשל מדת אדם בינוני על הכדור שאנו יושבים עליו הוא לערך ג' אמות אם הכדור שהברואים האלה חיים בו הוא גדול מיליונים או טריליאנים ממדת הכדור שאנו חיים בו מדתם של הברואים הדרים שמה הוא גדול גם כן ממדת הברואים הדרים בכדורנו לפי הערך ואם ידיו של אדם תדר בכדורנו יכול לשא עליו משא שעולה משקלה לערך אונץ או שני אונצים מה יהי' משקל המשא שהאדם הענק יוכל לשא על אצבעיו הענקים? בלי ספק על אצבע הקטן של האדם הענק יכולם להניח הכנינים היותר גדולים כתבל כמו מגדל עפל, הסינגער בילדינג, ברוקלין ברידזש, והצי היותר גדול כתבל אשר משקלו יעלה לבליונים כבר ויראו על אצבעו כמו נקודות קטנות שבקטנות לפי גדלם של הברואים.

ועתה כואו ונחשוב חשבונו של עולם, כמה גדול כחו של הכורא וידו הגדולה של היוצר ? וזאת הוא שמשוה רבינו אמר אתה החלות להראות את גדלך ואת ידך וגו' אתה החלות ואם העולם יתפתח יותר ויותר ויהי' ביכולת השכל האנושי לראות ולהשיג יותר אז יראה יותר ויותר מפעלות נראות יותר מאלה, ואם כן איך יעלה על לבו של האדם השפל והקטן בתכלית הקטנות לשא דעות למרחוק ולא יתן לפועלו צדק ?

או נקח נא למשל את האדם אשר הספרי מוסר יכנו אותו בשם עולם קטן ונביט על העולם הקטן הזה את בנינו וכח חיתו. חכמי פיזיולוגיע וביאלוגיע ואנאטאמיע יודעים ומבינים בעזרת חכמות אחרות את הסדר של היצירה, הצמיחה וההתפתחות וכחות החיים של העולם הקטן הזה וחוקי הטבע אשר הטבעו בו, אבל מי הוא המחולל והמסדר והיוצר את הסדר וחוקי הטבע האלה אשר אם ישנו אף רגע אחת את תפקידם העולם הקטן הזה יחרב כרגע ? ומה הוא החיים או שלילת החיים בכלל אם לא שנאמר שגבוה מעל גבוה שומר וכדברי איוב ומכשרי אחזה אליך.

החסרון הוא רק שהאדם אין בטבעו להתבונן ולהשוב אודות ענינים שהוא תגיל לראות תמיד ובכל עת, עין אדם לא תתרגש ולא תתפעל רק על המקרים אשר אין חזיונם נפרד, המקרים בלתי תדירים, רק הם יעשו עלינו רושם, כמו שיבארו לנו המפרשים את דבר המשורר השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע וגו' בן אדם כאשר תתבונן על השמים, על היום והלילה אשר לא ישבותו ושומרים את תפקידם על הסדר והמשטר השורר במערכת השמים תוכל לראות את כבוד אל בכל רגע, והשמים מספרים תמיד כבוד אל, ומעשי ידיו יגיד הרקיע : אבל האדם לא ירגיש ולא ישתומם מזה, יען כי יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחזה דעת יען כי הוא רואה זאת תמיד ותדיר בכל יום ויום ובכל לילה ולילה, לכן הוא לפניו כאין אומר ואין דברים

וצלי נשמע קולם: כמו כן נוכל לפרש פסוק אחר בתהלים המדבר ע"ד העולם הקטן שנקרא אדם: הַלְמַתִּים תַּעֲשֶׂה פֶּלֶא אִם רְפָאִים יִקְוּמוּ יוֹדוּךָ סֵלָה (תהלים).

כאשר שומעים אנחנו למשל ששכנינו ר' יעקב עוזב היום בבוקר את ביתו ונסע למורד העיר (דאון טאון) זמת שם פתאום והובא מת לביתו, וכאשר שומעים אנחנו את הבשורה הלא טובה הזאת שואלים אנחנו בתמהון היתכן ר' יעקב מת? הלא ראינו אותו היום בבוקר בריא אולם ואנו משתוממים ומתפללים ובמעט אין אנו יכולים לתן אומן בהשמועה, ובאותה עת ששכנינו ר' יעקב בא בחזרה אל ביתו בריא אולם כדרכו תמיד אין אנו משתוממים כלל, ובאמת היה לנו להשתומם יותר כאשר בא בחזרה בריא אולם מאשר כשהובא מת, יען כי החיים הוא סוד טמיר ונעלם פלא יותר גדול משלילת החיים, אבל כך הוא טבעו של האדם, הוא לא ישתומם רק בעת שרואה דבר בלתי רגיל ואי תדירי וזה הוא שאמר לנו הפסוק: „הַלְמַתִּים תַּעֲשֶׂה פֶּלֶא.“ אנו בקוצר שכלנו נחשוב שהמיתה הוא הפלא. הדבר הנפלא אם רפאים יקומו, אם האדם הרפה והחלש אשר הוט חיתו הוא כקורי עכביש, בנין שנוסד על נקבים נקבים חלולים חלולים, סעלם וארטעריעס שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקים אפילו רגע אחד אם רפאים כאלה יקימו אז יודוך סלה אז עלינו לתודות לד' כי הדבר הזה הוא בכחונת פלא אבל לבינו לא יתרגש יען שהוא סלה שאנו רואים זאת האיה תמידית ותדירית.

ועתה נחזור להמאמר שהתחלנו, תכלית הנסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו היה אם יוכל להחזיק מעמד גם בהעת שהבירה דולקת, כי בעת שהבירה איננה דולקת בעת שהעולם כמנהגו נוהג, בעת שהכל הוא בסדר נאה ומתוקן, אז נקל מאוד להאמין ולהשיג שיש בורא אשר ישגיח בעין פקוחה על הבירה אבל בעת שהבירה דולקת בעת שיש מקום להשמן לבלבל את

המח כמו הנסיון של העקידה אשר לפי דברי המדרש השמן אמר לו לאברהם אתמול אמר לך כי ביצחק יקרא לך זרע, ועתה אמר לך העלהו לעולה, או כאשר הראה הקב"ה לאברהם במחזה בין הבתרים שלפי דרשת חז"ל רמו לו הקב"ה על הגלות והצרות העתידות לבוא על בניו, בעת כזאת אשר אברהם רואה את התקופה אשר השמש באה ועלמה היתה, ותנור עשן ולפיד אש עוברים בין הגזרים הן הנה התקופות העתידות לבוא על בניו, והוא האמין בד' ועמד איתן באמונתו אז חשב לו ד' זאת לצדקה:

זה הוא ביאור המדרש שהזכרנו שהיה עובר ממקום למקום שכאשר הראה לו הקב"ה את העתיד הנורא שעתיד לבוא על בניו והעביר אותו ממקום למקום מתקופה לתקופה, הן הנה התקופות שהבירה היתה דולקת ובושרת, היא התבערה אשר ללהב יצאת לאכול את נאות יעקב ולהשם את נהו ובתמהון שאל: תאמר שאין מנחג לבירה? הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה, חלילה לנו לומר שהבירה היא בלא מנחג כי גם באותה שעה שהבירה דולקת רואים אנו בחוש ובעין שהאש לא במקרה באה עלינו, ואם חלילה נאמר כאותם הכופרים שאומרים לית דין ולית דין, כי המקרה אחד לצדיק ולרשע, והכל הוא מקרה, התמהון יגדל ביותר כי המקרה לא יתמיד, כי אם נראה למשל אדם שעובר בשוק במקום שיש הרבה עוברים ושבים ואבן תפול מהגג ותפצע את מוחו של אותו האדם אם תפול רק פעם אחת אז נוכל לומר שבמקרה נפלה עליו, אבל אם האבן תפול רק עליו ולא על אדם אחר בכל עת שהוא עובר בשוק אז לא נוכל לומר שהוא מקרה כי המקרה לא יתמיד. הציץ עליו בעל הבירה פירושו כמו מציין מן החרקים כי מתוך הדליקה אנו רואים את בעל הבירה וחלילה לנו להרהר אחר מדותיו, כי כל זמן שאנו מאמינים שגם בעת שהבירה דולקת בעל הבירה לא סר את עין השגחתו מאתנו, הננו במוחים

שהדליקה לא תשרוף את הכירה כי הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, וזאת היתה תכלית הנסיונות שנתנסה בהם אברהם אבינו, שלא נתן מקום להשמן גם בהתקופה הזאת ועמד איתן באמונתו, ובהנסיון הזה הקב"ה מנסה גם אותנו בהתקופה הנוכחית, ועלינו לעמוד בנסיון גם בעת שהכירה דולקת כי מבין מפלשי עב אנו רואים מפעלות תמים דעים ואנו שומעים את קולו של בעל הכירה: „אני הוא בעל הכירה“.

על פי הרעיון הזה פרשתי את המאמר בסוף מס' מכות, וכבר חוו רבן גמליאל ורבי אליעזר בן עזריה ור' עקיבא מהלכים בדרך ושמעו קול המונא של רומא והתחילו בוכים ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו ערלים שמשחים לעצבים כי יושבים בטח והשקט ואנו הדום בית אלקינז שרוף באש ולא נבכה? אמר להם לכך אני משחק: אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פעם אחת היו עולים לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים היו קורעים בגדיהם, כיון שהגעו להר הבית ראו שועל אחד יוצא מבית קדשי קדשים התחילו הם בוכים ורבי עקיבא משחק אמר להם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו מפני מה אתה משחק? אמרו לו מקום דכתיב בו והור הקרב יומת ועבשיו שועלים הולכים בו ולא נבכה? אמר להם לכך אני משחק דכתיב ואעידה לו עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו (ישעיה ח') וכי מה ענין אוריה אצל זכריהו? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נביאתו של זכריה בנביאתו של אוריה, באוריה כתוב לכן בגללכם ציון שדה תחרש (מיכה ג) ובזכריה כתוב עוד ישבו זקנים וזקנות בחוצות ירושלים (זכריה ח) עד שלא נתקימה נביאתו של אוריה הייתי מתירא שלא תתקם נביאו של זכריה עכשיו שנתקימה נביאתו של אוריה בידוע

שתתקיים נביאתו של זכריה, אמרו לו עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו.

הקדושים האלה שחיו בעת גזירת הרומאים, בעת אשר ראו את צרת אחיהם ושלות רודפיהם התחילו לבכות כמו שאנו בוכים בזמנינו בראותינו שכל עיר על תלה בנויה ועיר האלקים מושפלת עד שאול תחתיה, ומצטערים ואומרים הללו כושיים שמשתחווים לע"ז, עמים אכזרים כהברים פראים אשר גם בעצמם כבר שכחו שהמה נחשבים בכתוב עמים, וכל זאת כבר יושבים שלווים ושקטים, כבר זכו להיות ממשלות עומדות ברשות עצמם, ואנו עוד לא זכינו שהעמים יכירו את זכויותינו על אדמת קדשינו, והצער הוא אמנם צער שתעיק את הלב עד מאד, אבל רבי עקיבא היה משחק ואמר להם אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה, וכמובן לא לחבריו השיב את תשובתו, כי המה בעצמם הבינו כמו שהבין הוא ר' עקיבא את השכר הצפון לעושי רצונו; רק כונת ר' עקיבא היתה בתשובתו נגד הסכנה הכרוכה בהבכיה כפי שאנו רואים את רבי עקיבא במלחמת ביתר הוא האמין שמלבד הבכוייה על החורבן ומלבד שעלינו לתלות את עינינו למרום כי אם ד' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, בכל זאת אין אנו רשאים לישב בחיבוק ידיים בעת שהשעה מוכשרת להציל את ירושלים מיד האויב כמו שחשב רבי עקיבא את התקופה של בר כוכבא ואף כי לא הצליח בשיטתו אז אבל בדרך כלל הוא היה לנו לעינים שמותר וכשר הדבר לעשות פעולות בעצמינו להחיש את הגאולה והעם לא יצא ידי חובתו בבכיה לבד, כמו ששמעתי מספרים מגדול אחד שאמר על המאמר כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות והקושיא ידועה: אם השערי דמעות לעולם לא ינעלו מה צורך יש בהמנעל ולמה יש מנעל בשערי דמעות, והשיב הגדול הנ"ל שיש עתים נחוצות בהמנעל שאם אדם אינו עושה

שום פעולה בעת צרתו ורק שם בטחונו בהבכיה אז ינעל השער בפניו.

כי הרבה מבני ישראל באותה העת פנו עורף להאמונה כי לא יכלו לעמוד בנסיון בראותם את צרת עמם בעת החורבן ולאחר החורבן ואמרו לית דין ולית דיין ואין אלקים שופטים בארץ, והכל הוא ביד המקרה, לכן היה ר' עקיבא משחק ואמר אם לעוברי רצונו וכו' והלשון הוא בניתוחא: אם לעוברי רצונו כך אם קרה רק שעוברי רצונו יצליחו יכלת לומר שהוא במקרה או אם הינו רואים שלעושי רצונו יקרה צרה פעם אחת אז יכלת גם כן לומר שהוא במקרה, אבל בעת שאנו רואים שלעושי רצונו על אחת וכו', במקום אשר ע"י מקרה יכול לבוא על אדם או על איזה עם צרה אחת אנו רואים שעל אחת כלומר במקום צרה אחת, יבואו כמה וכמה צרות, כמו בהמשל עם האבן שנפלה רק על אותו אדם שתזכרנו לעיל אז אין אנו יכולים לומר בשום אופן שהוא מקרה כי המקרה לא יתמיד וע"כ עלינו לומר שמיד ד' היתה זאת ואין לנו להרהר אחר מדותיו. ובהמאמר הסמוך נתן לנו ר' עקיבא ביאור יותר רחב לשיטתו ולדבריו כאשר ראו חבריו את החורבן הנורא בהר הבית בכו והוא היה משחק ובדברים מלאים חכמה הראה להם איך השגחת ד' חופפת עלינו, וביותר שהראו לו את החורבן הוא ראה בהחרבן העצמי את עין ההשגחה והביא להם את המקראות של זכריה ואוריה והבינם לדעת שנביאת אוריה בגללכם ציון שדה תחרש אשר נראה לעין כאשר מביטים אנחנו על המקרא בהשקפה שטחית כקללה היותר נוראה אשר נתקימה בכל פרטיה, ארץ צבי נהפך למדבר שממה הרי יהודא אשר הטיפו עסים נהפכו לבמות יער במשך שנות גלותינו, ומשוררינו הקדושים כאשר ראו את חורבות יהודה וירושלים הרטיבו את אדמתה בדמעותהם, אבל כאשר השקיף בעיני אפסאמיסטים על השועל שיצא מבין הקדשי קדשים מצא גם בהכאב המר הזה

הרבה טיפות של תנחומין והראה להם שהנבואה המרה לכן בגללכם ציון שדה תחרש וכו' הוא סבה של עוד ישבו זקנים וזקנות בחוצות ירושלים, והמלה בגללכם נוכל לפרש לא כמו שמבינים אנחנו בפשוטות שבגלל עונותינו ציון נחרש רק היפוך, בגללינו אדמת ציון נשארה שממה אחר החורבן ושועלים הלכו בה, בגללנו כלומר הקב"ה הסיב שציון תשאר שממה עד היום הזה בגללנו ולטובתינו, כי באמת הוא הפלא היותר גדול כאשר אנו רואים ששום אומה מהרומאים עד המזורקים ועד בכלל ממשלות אשר ארץ ישראל היתה תחת ידם לא יכלו או לא רצו להתישב בארץ ישראל ולא עשו מאומה ע"ד התפתחותה עד שנחפכה למדבר שממה, אבל סוף מעשה במחשבה תחילה עתה אנו מבינים ורואים אנו את דרכי השגחה כזה בהתקופה שאנו חיים בה תקופת אתחלתא דגאולה, הערבים אשר מספרם עולה לערך איזה מאות אלפים אשר חיים המה במצב פראים בארץ ישראל ובכל זאת ישימו מוכשלים ואבני נגף על דרכינו בבנין ציון וירושלים, ואם חלילה היו שמה איזה מיליונים ערבים ואדמת ציון היתה פורחת ע"י עבודתם כי אז לא היה לנו שום טענה אצל הממשלות ע"ד ארץ ישראל והציון שדה תחרש שאמר הנביא היתה בגללינו ולטובתינו, והחורבן הוא סבה להגאולה, וגם בעת שהבירה דולקת אנו רואים את כעל הבירה, רואים אנו שנתקיימו הדברים: הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים.

דרוש ב לפרשת לך לך

מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר: ויאמר אדני אלקים במה אדע כי אירשנה (ברכות ד' ז').

חז"ל הודיעו לנו בהמאמר הזה שעד אברהם ואבינו אף שהיו הרבה אנשים שהבינו או שהאמינו במציאות בורא יחיד,

אבל לא השיגו עוד שהקב"ה הוא אדון, כלומר אדון על הארץ משגיח גם בעולם השפל כמשמעות המלה אדון כמו שהובא במדרש יהושע בשם הפסיקתא, "אמר ר' שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר אדון עוקר דיורין ומכנים דיורין וזה בנין אב לכולן, הנה ארון ברית כל ארץ עוקר כנענים ומכנים ישראל" (עיין עיון יעקב) עד אברהם היו הרבה אנשים שהבינו שיש בורא יחידי להעולם אבל חשבו שאותו הבורא הוא רק אל עליון כמו שתאמר לנו התורה ומלכי צדק מלך שלם היה כהן לאל עליון, כלומר הוא רק אל עליון, ולא השיגו עוד את האמונה הצרופה של השגחה פרטית שהאל עליון הוא גם קונה שמים וארץ משגיח גם בעולם השפל, ואברהם אבינו בא והמציא את השטה הנאצלת הזאת שהאל עליון הוא קונה שמים וארץ, ואפשר שזאת הוא כונת התורה ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון וכאשר הוציא לחם ויין ואכל יחד עם אברהם אבינו, אז השתמש אברהם אבינו בהמקרה הזה והודיע למלכי צדק את שיטתו החדשה כמו שהיה רגיל לעשות כאשר הסיב עם אורחים כפי אשר יאמרו לנו חז"ל (סוטה ד' י') על המקרא, "וימץ אברהם אשל בבאר שבע ויקרא בשם ד'" אמר ריש לקיש אל תקרא ויקרא אלא ויקראו, מלמד שהקרא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה כפי כל עובר ושב, כיצד לאח"כ שאכלו ושתו עמו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם הלא משל אלקי עולם אכלתם הודו ושכחו למי שאמר והיה העולם, ובאופן זה פירסם את שיטתו ע"ד האלקים ובעת שישב עם אורחים על המזון הבינם שהקב"ה הוא האדון על הטבע והמזון ומשגיח בעין פקוחה על כל הנבראים ולא סר חלילה את עין השגחתו מהעולם השפל. והידיעה הזאת היתה המקור של כל המדות טובות והדעות הנעלות אשר אברהם אבינו השתדל להפיץ בין אנשי דורו.

ומלכי צדק כאשר הסיב על הלחם יחד עם אברהם ושמע את שיטתו החדשה הודה לדבריו, ויברכהו ויאמר וכו', כמו

שהיה נהוג אצל אברהם אבינו אחר הסעודה לברך את ד' ולפרסם את השגחתו, ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, שהאלקי העליון הוא גם אלקי הארץ, ואז כאשר ראה אברהם שמלכי צדק החזיק בשיטתו נתן לו מעשר מכל והכירחו לכתן אמתיו.

ואפשר לומר שגם נח וחנוך לא הבינו עוד בשלימות את השטה הזאת ועי"ז לא יכלו לקרוא בשם ד' כמו שקרא אברהם לאנשי דורו להטיב את מעשיהם.

וזאת היא שחו"ל יאמרו לנו שנח מקטני אמונה היה, אמונתו לא היתה שלימה כי את אלקים התהלך נח וכמו כן על חנך תאמר לנו התורה שהתהלך עם אלקים וכחם לא היה גדול כמו אברהם שיפיצו גם את האמונה עד אדנות ד' על הארץ, אבל כאברהם נאמר התהלך לפני והיה תמים לא אמונה קטיעה, רק הקב"ה אמר לו שילך ויפרסם שאלקי השמים הוא גם אלקי הארץ, וכמו שיפרשו לנו המפרשים את דברי המשורר ממזרח שמש עד מבואו מהחלל שם ד' רם על כל גוים ד' על השמים כבודו מי כד' אלקינו המגביה לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, כלומר ממזרח שמש וכו' מהחלל שם ד', רבים חמה המהללים ומאמינים שיש בורא שברא את העולם, אבל אומרים שרם על כל גוים שהקב"ה רק על השמים כבודו ואיננו משגיח על העולם השפל, אבל אנחנו מאמינים שד' אלקינו הוא המגביה לשבת הוא בשמים וגם המשפילי לראות, וזה הוא ההבדל בין שיטתו של אברהם אבינו הממציא הראשון של אמונתנו הקדושה לשיטתם של הרבה מהעמים הקדמונים אף שהאמינו ג"כ בהאלקות ובאחדות הבורא, אבל עי"ז שלא האמינו שאותו הבורא המגביה לשבת הוא גם משפיל את עצמו להשגיח על העולם השפל, יען שחסרה להם האמונה הזאת תעו בדרכיהם ושגו במעלליהם ועשו כל תועבה כי אמרו אין אלקים שופטים בארץ.

עפ"י הרעיון הזה יכולים אנו לפרש את דברי תוה"ק בפ' שמות כאשר שלח ד' את משה להוציא את בני ישראל ממצרים, אמר משה, והיה כי יאמרו אלי בני ישראל מה שמו מה אומר אליהם? ויאמר אלקים, אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תדבר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם, ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ד' אלקי אבותיכם אלקי אברהם וכו'.

על דבר השנות הלשון של ויאמר כה תאמר וכו' כבר פירשו לנו חז"ל (במס' ברכות מוכא ברש"י) את דרשתם, ואנכי אוסיף לשאול מה הוא הויאמר עוד אלקים בהפסוק השני, גם עלינו להבין את דברי חז"ל (קדושין ע"א) ר' אבינא רמי כתוב זה שמי וזה זכרי אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביוד הי' ונקרא באלף דלות, אם משה שאל מהקב"ה שיודיע לו באיזה שם ידבר אל בני ישראל והקב"ה השיבו כמו שזכר בפסוק הראשון מדוע הוסיף לו הקב"ה בהפסוק השני והודיעהו איך שהוא נזכר? אבל נוכל לומר שהקב"ה הכפיל את ידיעת שמו למשה בכדי שבני ישראל ידעו ויבינו שהוא מדבר אליהם בשם ד' אלקי אבותיהם, ויבינו את האלקות עפ"י שימתם של אבותינו הקדושים, כי השם אהיה אשר אהיה היה נודע גם להמצרים, ובודאי למדו לדעת את השם הזה מאברהם אבינו כאשר בא למצרים להפיץ את שימתו ולעשות נפשות לאמונתו אבל השם אדון שהוא מורה על השגחה פרטית מזה לא ידעו או לא רצו לדעת.

ועי"ד ידיעת המצרים מהשם אהיה אשר אהיה כותב לנו מר. מאיערם בספרו General History ששם אלהי הראשי של המצרים היה Nut Pu Nut וכפי דבריו או כפי אשר תרגמו החוקרי קדמוניות את השם הזה הוא אהיה אשר אהיה, ומר. מאיערם הנ"ל כבר החל לחות את דעתו אודות השם אהיה אשר אהיה באופן זר ופתלתול מאד.

הוא כותב לנו בספרו הנ"ל וזה לשונו :

The unity of God was the central doctrine in this private system. They gave to this Supreme Being the very same name by which he was known to the Hebrews—"Nuk Pu Nuk," I am what I am, the sacred manuscript says "He is the one living and true God, who has made all things and was not myself made.

It is evident what a new light this discovery throws on the sublime passage in Exodus 14 where Moses whom we may suppose to have been initiated into this formula is sent both to his people and to Pharoah to proclaim the true God by this very title and to declare that the God of the highest Egyptian mythology was also the God of Abraham and Isaac and of Jacob.

מר. מאיערס כגוי שאננו יכול להשיג את המאור שבתורה וכבדאי המתהגם פסוק כצורתו ממש באפילה בהמקראות האלו. ובאמת ההתגלות הזאת שהמצרים ידעו מהשם אהיה אשר אהיה יבוננו לדעת את כונת הפסוקים ואת פירושם של חז"ל שהזכרנו לעיל על הפסוק זה שמי וזה זכרי. כאשר השיב ד' למשה על שאלתו והיה כי יאמרו אלי שיבוא לבני ישראל בשם אהיה אשר אהיה, היה להקב"ה להזכירו שנית שיאמר להם שבא אליהם בשם ד' אלקי אבותיהם יען שהשם אהיה אשר אהיה, היה נודע גם להמצרים, וגם הם האמינו שיש בורא יחיד, אבל הכורא הוזה איננו משגיח בעולם השפל, ולא האמינו בהשגחה פרטית, ואם יאמר אליהם אהיה אשר אהיה שלחני עליכם בני ישראל יוכלו למעות ולחשוב שמדבר אליהם בשם אלהי מצרים, כידוע שבני ישראל עבדו ע"ז במצרים וכבר שכחו את אמונת הצרופה של אבותיהם, והקב"ה רצה שבהשליחות הראשונה יזכירם וילמדם את הידיעה ע"ד השגחה פרטית, וזאת הוא שהתורה תאמר לנו ויאמר עוד אלקים אל משה כה

תאמר אל בני ישראל ד' אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם וכו' זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור וכפי דרשת חז"ל לא שאני נכתב אני נקרא נקרא אני באלף דלת בשם אדון שהוא מורה אדון העולם וכמו שהזכרנו לעיל שאברהם אבינו קרא להקב"ה אדון ובאופן זה תלמדם ותכניס את האמונה הטהורה שאבותיהם הקדושים המציאו האמונה באחדות הבורא יחד עם האמונה בהשגחה פרטית שהאלקי העליון הוא הקונה שמים וארץ.

דרוש א' לפרשת וירא

ותהרין שתי בנות לוט מאביהן ותלד הבכורה בן ותקרא שמו מואב הוא אבי מואב עד היום, והצעירה גם היא ילדה בן ותקרא שמו בן עמי הוא אבי בני עמון עד היום.

הגאון ר' ירמיהו פלענסכערג ז"ל בספרו דברי ירמיהו מביא רעיון יקר על מקראות האלו, ותוכן דבריו הוא שהתורה תבאר לנו את תמימותן של בנות לוט, כי בדורות הקודמים האמינו כי המלאכים יבואו אל בנות אדם הטובות ויולידו מהם בנים כמו שאמרה התורה הנפילים היו בארץ בימים ההם, וגם אחרי כן אשר יבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להן (עיין מלכים) וקראו את הילדים האלה נפילים מן השמים או בני אלקים, והדבר הזה נשאר בלכות בני אדם עד היום הזה, ואף שהרבה אמונות טפלות של עבודת אלילים עברו ובטלו מן העולם, עכ"ז העולם הנוצרי מאמין עוד שמשיחם הוא בן נולד באופן כזה.

בנות לוט אם רצו היו יכולות לומר שבניהן הנולדים להן המה נפילים כי היו בתולות אשר לא ידעו איש, וגם באמת באו לביתן מלאכים אשר הצילו אותו ממחפכת סדום, ובנקל יכלו

לכזב ולומר שבניהן נולדו מהמלאכים כי גם אביהן לא ידע בשכבו ובקומו, ולא היה אדם בעולם שהיה יכול להכחישם, אבל הבנות האלה בחרו יותר לסבול חרפה ולהגיד את האמת כי הוא מאביהן ולתת את כבודן לכלימה שעשו דבר מגונה כזה, ותאמרנה מוטב שנהיה לשמצה בעיני העולם, ולא לחלל שם ד' להטעות בני אדם באמונה זרה, וזה זכות גדול להנשים הצנועות האלה, ועל כן זכו שמתן יצא אורו של משיח, וזה שספרה לנו תורתנו הקדושה ותהרין שתי בנות לוט מאביהן שהן פרסמו מיד שהרות הנה מאביהן שלא יחשבו בני אדם שההריון הוא מהמלאכים, וכאשר הגיע זמן לידתן ותלד הבכירה בן ותקרא את שמו מואב שידעו הכל וכל הדורות הבאים שהוא מאב ולא מהמלאך, והצעירה גם היא ילדה בן ותקרא שמו בן עמי מאנוש כערכי ולא ממלאך אלקים, ועי' זכו שמתן יצאו השתי פרידות טובות נעמה העמונית ורות המואביה אשר ממנה החל לצמוח גזע דוד.

וחכמינו ז"ל באמרם במסכת בבא קמא ד' שבשכיל השתי פרידות האלה נצטוו משה שלא להתגרר מלחמה במואב, הציבו לנשם שמישה האמיתי איננו מוכרח דוקא להיות בן אלקים כמו שמאמינים הנוצרים, כונת ההשגחה היתה בזה שבחרה במשיח אף שתחילת צמיחת גזעו לא היתה ממקור טהור, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה „בחטא יחמתנו אמו" כי יותר טוב להוציא יקר מזולל מלעשות להיפוך, כמו שעשו הנוצרים שחללו את הקודש והגשימו את הכורא והוציאו זולל מיקר, ואמונתם היתה בכזיב בלדתה, וכפי הנחאה השמה המשובשה הזאת מצאה קן לה בלכות הרבה מבני ישראל בדור המדבר כמו שיבארו לנו המפרשים בענין העגל את דברי המדרש, שבא השמן ובלבל את העולם והראה להם מטתו של משה תלויה בין השמים וארץ, מטה הוא כינוי ללידה והשמן בלבל את מוחם

והראה להם שלידת משה הוא בין השמים וארץ שהוא בן אלקים
נולד מאשה.

ועל דרך זה פירשתי את דברי המחלוקה על המקרא
וחביטו אחרי משה חד אמר לשבח וחד אמר לגנאי שחשדהו
באשת איש וקשה להבין שיחשדו את משה בעבירה
חמורה כזאת, אבל נוכל לומר שכונת המאמר הוא שחשדהו
כלומר כאשר ראו כי קרן עור פניו, וקדושתו הגדולה, החל
הספק לחדר בלבכם אם משה נולד באמת בדרך כל אדם, אם
אמו היתה אשת איש, אשתו של איש בשר ודם, כי היה מקום
לחטוים לחשוב מחשבות זרות כאלה ע"ד לידת משה כי לידתו
היתה נעלמה מעיני הרואים ע"י הגזירה של כל בן היולד
היאורה תשליכהו, ואמו הצפינו שלשה ירחים וגם אופן ביאתו
לכית פרעה היתה מעולפת בסיפור שירותי ורומאנטי יוצא מגדר
הרגיל, וכדי להעביר מחשבת פיגול כזאת כתבה לנו תורתנו
הקדושה בפירוש וילך איש מכת לוי ויקח את בת לוי ותהר
ותלד בן הכל בדרך הטבע, גם מיתתו אשר היתה עפ"י ד'
וקבורתו אשר היתה נעלמה מעיני בני אדם יכולה היתה ג"כ
להיות סבה למחשבת הטוים האלה, לכן כתב משה רבינו
בעצמו בהרגעים אחרונים לימי חיו שהוא מת ונקבר, וזאת
הוא שחז"ל יאמרו לנו שכתב בדמע כלומר ברגע האחרונה לימי
חיו בעת הדמע והזיעה של יציאת נשמתו הקדושה לא שקט
ולא נח עד אשר כתב בספר התורה ע"ד מיתתו וקבורתו בכדי
שבני אדם ידעו שהוא נולד כבן אדם ומת כבן אדם.

דרוש ב' לפרשת וירא

האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית ויש
אומרים זו מדה סדום.

יפה אמרו היש אומרים שלי שלי וכו' יען כי האדם אשר
שם לו לקו את המדה הזאת הוא איש מסוכן מאד לחיי החברה

האיש הזה איננו מאמין שהאדם הוא בריאה חברתית ועל כל פרט ופרט חובה מוטלת עליו לעבוד יחד עם הכלל ובעד הכלל לקבל השפעה מהכלל ובאותה העת להשפיע על הכלל, וכפי אשר אבאר סבת רעת אנשי סדום היתה שהאמינו כשיטת אהבת עצמו, והיא היתה המקור והסבה לכל רעת אנשי סדום, כי מלבד שהשטה בעצמה היא שטה מסוכנה מאד עוד סכנה אחרת כרוכה בעקבה יען כי יש בכחה לעור את עיני החולכים בה לאמר שחפים הם מפשע כי רק על שלי המה אומרים „שלי“, אבל זאת היא שתגדיל את איכות הרעה כי ע"י זה חושבים שהמה עושים הכל במשפט ועי"ז המדה הרעה הזאת תתפשט ותתרחב בלי מעצור ותאחז בכל קצות העם ותעשה מכה כללית ואז יעשו לעיני השמש הנבלות היותר נוראות בלי פוצה פה ומצפצף כי העם מאמין שהכל באמונה הם עושים, וזאת אנו רואים בסדום, וגם בזמנינו אנו רואים איך השטה הרעה הזאת קנתה לה זכות אורח בהרבה מדינות נאורות ותתפשט ותתרחב ממדינה למדינה מעם לעם ואחריתה מי ישירנה.

ועתה נתחל לבאר דברינו, עפ"י דברי חז"ל היתה סדום מדינה מסודרת ומתוקנה עם הרבה מוסדות משפט וצדקה כמו במדינות זמנינו, היו להם בתי משפט עם שופטים יושבים על כסאות המשפט, היו להם מוסד של הכנסת אורחים מוסד של משכיל אל דל כמאמרם ז"ל (סנהדרין) ד' דיניי הוי בסדום זאת אומרת שהיו להם בתי משפט, הוי להו האי פוריתא דהוי גני ביה אורחא, זה הוא מוסד של הכנסת אורחים, כי הוי ממי עניא להתם כל חד וחד נתן ליה דינרא (וכתב שמיה עלי' ורופתא לא יהבי ליה), מזה רואים אנו שהיה להם גם מוסד של משכיל אל דל ובכל זאת ד' אמר זעקת סדום ועמורא כי רבה וחמאתם כי כבדה מאד והסוף היה שסדום נחרבה ונשארה למשל ולשגינה בעיני הדורות הבאים.

כמו שאמרה התורה ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו

אחריכם וגם הנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה וכו' כמהפיכת סדום ועמורה וכו' תורתנו הקדושה הזכירה פה הדור האחרון או נכרי אשר יבוא מארץ רחוקה, יען כי באמת אותו הדור החי בסדום אינו יכול לראות או אוננו מרגיש את רעת הדור, כי אנשי סדום הוכו בסגורים עינים להם ולא יראו רעתם, יען שחושבים שיפה וכדין הם עושים כי אומרים שאינם גוזלים ואינם חומסים כמו דור המבול כי רק שלי שלי המה אומרים וע"י זה כל נוחם יסתר מלבם ומחזיקים בדרכהם הרעים וחולכים מדחי אל דחי.

עתה נקח נא למשל את העת שאנו חיים בה, אנו רואים מדינות וערים אשר צדק ילין בכל רחובותיהן, מלאים בתי הסד, בתי משפט, מוסדות צדקה שונים, ובכל זאת הנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה אם יהא באפשרי שיש איזה ארץ על איזה מקום בכדור הארץ אשר יושביה עוד לא נוגעו מהצרעת של השחתת הדעות והקאראפציאן של המאדראנזיזם, או הדור האחרון, כאשר יביט בעינים בהירות בפרקי דברי הימים על מעללי ודרכי הדור הנוכחי ישתומם לראות איך הדור של המאה ועשרים יחקה ככל הפרטים את מעשי סדום ועמורה וכל נוחם יסתר מלבם.

נתחיל נא בהפרט של הכנסת אורחים אנשי סדום דמו שאינם עושים עול בזה שסוגרים את שערי ארצם בפני אורחים יען כי האמינו בשטה של שלי שלי, הארץ היא שלהם ונכראה רק בשבילם והמה אינם רוצים שאנשים שנולדו במדינה אחרת יקחו מהעפרות זהב שסדום נתברך בהן, ויהיה להם אימיגרירי-שאן ביורא וכאשר באו אורחים אמרו נוציא נא את האנשים ונדעם, נבדוק אותם אם בריאים וחזקים המה אם יוכלו לעבוד עבודת פרך בעדינו, ואם אחר שיעברו תחת שבט הבקורת של הפראצעס של ה—, ונדעם" או שערי הארץ יפתחו לפניהם ואם לא, יקחם אופל! ילכו להם בדרך אשר באו, מה לנו ולם, וזאת

אנו רואים בהפוריתא שהיה להם אשר חכמינו במתק לשונם אמרו לנו „כד הוי אריך“ — היה להם נורמא בעד האורחים בעת שהאו שיש נחוצות בהאורחים לטובת המדינה, כמו למשל בעת מלחמה היו שבעי רצון מהאורחים וקבלו אותם בזרועות פתוחות כי ראו נחוצות גדולה בהאורחים בזה שהיה להם צבא רב או מזון בעד הכלי תותח “food for the cannon” ובעת שאינם רואים נחיצות בהם קייצא ליה סוגרים את הגבול וצא טמא יאמר להם, ושופטי סדום לא קהו בהם יען כי אנשי סדום עשו זאת על פי החק השורר, החק של שלי שלי, ובדרך סאטירי קראו חז”ל לשופטי סדום שקראי ושקריראי וכו’ יען כי אם המלאכות של השופטים הוא להוציא לאור משפט אז יאות לו שם שופט על שם המשפט שעליו להוציא לאור, אבל אם החוקים אשר על פיהם ישפטו השופטים המה חוקים נפתולים, השם שקראי ושקריראי יאה להם יותר מהשם שופטים זאת אומרת שהמצוה של הכנסת אורחים אצלם לא היתה בכדי למלאות אחרי החוב האנושי של הכנסת אורחים להאדם שנברא בצלם, רק כונתם היתה למלאות זהב חוריהם ולמצוין את דם האומללים שבאו לבקש מפלט בהמדינה שלהם.

זאת היתה דרכם ורוחם של אנשי סדום בהמדה של הכנסת אורחים אשר עמד על היסוד של שלי שלי, ולעומת זה התורה תציג לנו באותה הסדרה את מדת הכנסת אורחים של אברהם אבינו, בסדום האורחים באו בדמות מלאכים בכל זאת לא נתני להם אנשי סדום לשבת ביניהם ואצל אברהם באו בדמות ערבים עובדי ע”ז ובאותה עת שלא היתה מוכשרת לקבלת אורחים כי היה טרוד אז בקבלת פני השכינה וסבל מכאב המילה וכל אלה לא מנעו אותו מלעשות חובתו חובת הכנסת אורחים להאדם שנברא בצלם וקבל אותם בזרועות פתוחות ורין לקראתם מפתח האהל ועשה בעדם עגות מסולת והאכילם לשונות עם חרדל, ולא אמר כמו שאומרים בסדום נוציא את

האנשים ונדעם, והפרינציפ של ה—ונדעם היה חק שורר גם בשאר כתי חסד אשר מספרם היה רב בסדום כי מדינה אשר אנשיה חיים עפ"י השטה של "שלי שלי" יתרבו בה כמספר רב אנשים אשר מוכרחים המה לפשוט ידיהם למוסדות צדקה, וזאת הוא שחז"ל תארו לנו בצוף אמרותיהם "רופתא לא יהביה ליה רק כל חד וחד יהיב לי דינרא וכתב שמיה עליה" ממש כמו פילאנטרופי זמנינו, ופרשו מוסות כנפיהם על מזון המדינה מקרני ראמים עד ביצי כינים יקחו תחת ידם וכאשר יקבצו את כל אוכל ושאר צרכי המדינה תחת ידם אז יעלו את השער למדריגה כזאת עד אשר על העני לעבוד עבודת פרך עד אשר יהיה ביכלתו לכלכל את נפשו ונפש אנשי ביתו וחמשתכר משתכר אל צרור נקיב, וכל זאת כשר היה בעיני החוק של שלי שלי כי אינם הומסים ואינם גוזלים ורק עושים עם הרכוש שלהם כאדם העושה בתוך שלו והחוק איננו מוחה בידו כי רק על שלי אומר שלי והסוף הוא שהעני נופל תחת סכל העול הקשה אשר מלחמת החיים תעוק עליו, ואז יבואו הפילאנטרופים פים האלה עם מוסדי הצדקה שלהם בעת אשר העני הוא במצב כזה אשר איננו יכול עוד להנות מהתמיכה שנותנים לו אז המה פותחים לפניו את כתי חסד שלהם, וכמו שאמרו לנו חז"ל "כל חד וחד יהביה ליה דינרא וכתב שמיה עליה" כלומר נותנים סכומים גדולים לא פרוטות רק דינרא וכונים כתי חולים כתי מרפא גדולים ורמים וכותבים את שמם עליהם באותיות מוזהבות באבני שיש הקוקה בעט ברזל וכל העתוננים מפרסמים מעטה הצדקה שלהם, אבל רופתא לא יהביה ליה לתן להעני לאכול את לחמו לשובע בעת שקיבתו יכלה עוד לאכול את המזון לא יהביה לו רופתא, כמו כן לא יתנו להעני לפשוט ידו לפנים להכנס לכתי חסדם עד אשר יעבור תחת הפראצעים של ה—ונדעם" בודקים אותו בשבע חקירות ובדיקות ואינם נותנים להאומלל את ה— "benefit of the doubt" כמו

שנותנים לפושע בבית המשפט, וכמו שאמרו חז"ל אצל צדקה באו ונחזיק טובה לרמאים, ורק אחר שידעו בבירור בלי שום שמץ ספק שבצילי שחפת כבר אכלו חצי בשרו של האומלל או תעודת כניסיה ינתן לו בעת שבטוחים המה שהעני אין ביכלתו עוד לאכול את הרופתא שינתן לו שמה.

התנא באבות בחשבו את המדות השונות בנותני צדקה הזכיר באחרונה את המדה היותר גרועה, המדה של לא יתן ולא יתנו אחרים, ולכאורה קשה האִיךְ חשב התנא בין הנותני צדקה את המדה של לא יתן ולא יתנו אחרים, אם הוא איננו נותן וגם משתדל שאחרים לא יתנו האִיךְ הוא נחשב בין הנותני צדקה? אבל נוכל לומר שהתנא רמז לנו אופן נתינת צדקה שהזכרנו נתינה על פי הפרינציפ של ה—“ונדעם” הוא נותן צדקה אבל איך ומתי? לא כמו שתצוה לנו התורה וכי ימוך אחיך והחזקת בו אשר על פי דרשת חז"ל הוא „אל תניחהו שירד ויפול אלא חזקהו משעת מומת היד” או כמו שאמרו לנו חז"ל באו ונחזיק טובה לרמאים רק הוא נותן על פי הפרינציפ הסדומי של ה—ונדעם ע"י שבע חקירות ובדיקות כמו שעושים פילאנטרופי זמנינו שאינם נותנים רק באופן שיוודעים בבירור שהנתונה הזאת היא הנתינה האחרונה שבטוחים המה שמקבל הצדקה הוא במצב שלא יכול עוד לאכול ריפתא שנותנים לו, וזה הוא הרעיון „לא יתן ולא יתנו אחרים” נותנים רק באופן שבטוחים המה שבעתיד לא יהי' נצרכים לתן לו וגם אחרים לא יתנו יען שבזמן קצר יסגרו עיניו לנצח.

על פי הרעיון הזה נוכל לתרץ בדרך צחות את קשית התוספות במס' (חגיגה ד' ה) שהקשה על דברי שמואל שדרש על הפסוק והיה כי תמצאנה אותו רעות רבות וצרות זה הממציא לעני מעות בשעת דוחק והקשה דאמרינן ביבמות אז תקרא וד' יענה זה המלוה לעני מעות וכו'. ונוכל לתרץ דברי התוספות שפירשו של הממציא לעני מעות וכו' הוא רמז

לנותני צדקה עפ"י הפרינציפ של "ונדעם" שהזכרנו, כאשר יעבירו את העני תחת שבט הבקורת והרבה פעמים המבקרים האלה ימציאו לעני מעות בשעת דוחקו כלומר יאמרו עליו שיש לו מעות, ובאמת העני הוא בשעת דוחקו והמה חושדים אותו שיש לו מעות בכדי שלא יצטרכו לתן לו צדקה, וזה הוא שדרש שמואל רעות רבות וצרות צרה נוספה להעני שלא יכול להנצל מחרפת העב אפילו ע"י הצדקה ען שאומרים עליו שבעל ממון הוא, וזה הוא שאמר שמואל הממציא וביכמות אמרין חמלוה לעני וכו'.

זאת היא פרי תוצאות הרעות של השטת המסוכנה של „שלי שלי“ בנוגע להכנסת אורחים ולמוסדות צדקה ובתי חסד בכלל, ועתה נראה איך השטת הזאת פועלת לרעה בשאלת הרכוש והעבודה Capital and Labor אשר בשנים האחרונות המין האנושי בכלל סובל הרבה מההתנגשות הכחות האלה והסכנה הראשית לאי-ההרמאני השוררת בין הצדדים הוא יען שכל אחד מהצדדים מאמין בהשטת של „שלי שלי“ ושום צד לא ירצה בשום אופן להבין שהכח של עבודה או הרכוש שרכש לו איננו שלו בהחלט, ואף שבעל עבודה או בעל הרכוש יכול לעשות עם עבודתו או עם רכושו כאות נפשו ככל זאת על כל אחד לזכור שיש צד שלישי שיש לו במדה ידועה איזה זכות בהעבודה או בהרכוש של כל אחד מהצדדים, ואינם יכולים בשום אופן לומר על רכושם או על עבודתם שהוא שלהם בהחלט והצד השלישי הוא הצבור או הכלל, וכל צד וצד הוא חלק מאותו צבור, וממילא טענת שלי שלי של כל אחד הוא טענה רפויה ביען שהצד שכנגדו שהוא גם חלק מהצבור יש לו יחד עם הצבור איזה זכות על רכושו ועבודתו של מתנגדו.

נקח נא למשל את התנגשות של רכוש ועבודה בשאלת מסילת הברזל, הפועלים דורשים הוספה על דמי שכירתם ובעלי המסילה אינם רוצים למלאות אחרי הדרישה של הפועלים

הצדדים יקשו את ערפם ואינם רוצים לוותר מזכויותיהם מאומה, וספה של ההתנגשות היא שהפעלים קוראים שביתה, עתה יש ספק אם יש כח ורשות להצד השלישי והוא הצבור להכריע ביניהם ולכוף את הצדדים שיבאו אל עמק השוה, עפ"י חות דעתם של הצבור ?? מנקודת השקפה של השטה של שלי שלי כל אחד מהצדדים היה יכול למחות נגד ההתערבות של הצבור כי כל אחד מהצדדים היה יכול למחות נגד ההתערבות של הצבור כי כל אחד מהצדדים היה יכול לומר מה לכם ולנו! אבל באמת כחו וזכותו של הצבור הוא supreme גבוה מעל גבוה, והצבור יכול לכוף הר כגיגות על הצדדים עד שמוכרחים הם לקבל עליהם את חריצת משפטם של הצבור יען כי האדם הוא בריאה חברתית וכל מין האנושי ערבים זה לזה ועל היחיד לזכור תמיד שטובת הכלל כלו עומדת למעלה מחשבנותיו הפרטים של היחיד כמו שתספר לנו ההיסטורי הרומאית בעת שהפלעביאנס עזבו את רומא ביען שלא רצו לסבול את העול הקשה אשר הפטרישצאנס העמיסו על שכמם, והחליטו להתישב באיזה אי בודד ולחיות חיי חופש, בא אחד מחכמי רומי אליהם והמשיך להם משל אשר על ידו נפתו ללכת בחזרה רומא.

באמרותיו המחוכמים תאר לפניהם איך האיברים השונים של גופו של אדם רצו לקרוא שביתה מעבודתם באמרם שכבר נלאו נשוא לעבוד בעד אחרים, הרגלים אמרו למה לנו לכתת את רגלינו ללכת ולרוץ בכדי שיהיה להפה לאכול, כמו כן אמרו השנים מה לנו ללעוס את הפת בעד הקיבה וכן כל אחד ואחד מאברי הגוף מצא איזה תואנה ועלילה לפטור את עצמו מלעשות את עבודתו שחשב שהוא עובד בעד אחרים, כמובן תוצאות השביתה היתה שהגוף נחלש ורזון בא בעצמו וכל האברים סבלו ביחד ונענשו קשה, כן הוא עם המין האנושי אמר החכם הנ"ל להפלעביענס המין האנושי הוא כמו גוף אחד שלם, המפלגות והכחות השונות בהמין האנושי הן כמו אברי הגוף

ועל כולן לעמוד על המשמר ולעשות את עבודתן בעד הצלחת המין האנושי בכלל הראש בעד הרגלים הרגלים בעד הקיבה וכן חוזר חלילה, וקיומו של הגוף הכללי והצלחת כל אבר ואבר בפרט הוא תלוי בזה ששום אחד מהאברים לא יחדל מלעשות עבודתו אף רגע. דבריו המחוכמים של החכם עשו רושם גדול על הפלעביאנס וכרגע הסכימו כולם לחזור לרומא ומאז והלאה עבדו שכם אחד עם הפעטרישאנס לטובת המדינה.

גם בזמנינו לו זכרו הצדדים המתנגשים ע"ד רכוש ועבודה את המוסר של המשל הזה כי אז היו באו לידי הכרה שכל צד וצד איננו חלק נפרד מהכלל וכמו אברי הגוף עליהם לעבוד לטובת הכלל כולו, ורק בהצלחת הכלל יוכלו למצוא גם את הצלחתם ואשרם.

הרעיון הזה שהזכרנו נרמז בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין ק"ט) דאיתא שם דאנשי סדום אמרו וכי מאחר שארץ אשר ממנה יצא לחם ועפרות זהב לה באו ונשכח תורת רגל מארצינו, הלשון תורת רגל איננו מדויק ונראה ג"כ מיותר, אבל נוכל לומר שחז"ל הוסיפו בזה לתאר לנו את רעת שטת אנשי סדום בנוגע לשאלת רכוש ועבודה, היה לקציני סדום עפרות זהב (גאלד מיינע) ושדה תבואות למכביר, וכמובן הקציני סדום בעצמם לא עבדו בהמיינס ובהשדות רק היו להם פועלים אשר ע"י עבודתם השדה נתנה יכולת והעפרות זהב הוציאה את זהבת, והקצינים האלה לא האמינו שעליהם להביט על הפועל כמו אבר אחד מהגוף של המין האנושי, ואם בעל הרכוש אף אם תמצא לומר שהוא הראש שבגוף אבל בעל העבודה אף אם תאמר שהוא רק הרגל, הלא פעולת הרגל ג"כ נחוצה לחיות הגוף כמו פעולת הראש ועל כל אבר ואבר להכיר את פעולתם ונחוצתם של כל האברים בכללות כמו בהמשל הרומאי שהזכרנו. וזאת הוא שאמר לנו המאמר שאמרו למה לנו עובדי דרכים הביטו על הפועלים רק כעל עובדי דרכים שאינם באים רק

לחסך לנו ממוננו. ובדין לא הכירו את זכותם ואמרו באו ונשכח תורת רגל כפי המשל שהזכרנו לא רצו להאמין בהשטה שהפועל הוא אבר מהגוף, ומצד השני חז"ל יספרו לנו שהפועלים אשר לא היו טובים מהקצינים והמה היו מן הקצה אל הקצה בצד השני והאמינו בהשטה של שלי שלי כפי שמתם ונתנו עיניהם בבעלי הממון ומושיבין אותם על קיר נטוי כמו שאומרים בושארגאן „צו גידריקט צו דער וואַנט“ ע"י שביתותיהם וכחות העבודה שהיו להם ובעת שהיו להם היכולת, לא הכירו המה את הזכויות של בעלי הרכוש ולקחו מהם את ממונם והנהגת המדינה היתה רק על פי הסיסטעם של „שלי שלי“ והסוף היה שסדום גהפך ונעשה מדבר שממה.

דרוש לחיי שרה

ויביאה יצחק האהלה שרה אמו. (בראשית כ"ד 67).

מקומה של האשה העברית היה באוהל, ודינה בת יעקב שהיתה יצאנית נתקלקלה יאמרו לנו חז"ל (מדרש רבה ויצא) והאוהל של האשה העברית לא היה כמו האוהל של האשה אצל העמים האריענטאליים, האוהל לא סגר אותה תחת דלתותיו מבלי לקחת חבל בשאלות החיים, אדרבה אָנו רואים ששרה אמנו אף שמקומה היתה באוהל בכל זאת השפעתה היתה ניכרת בכל המקרים הכבירים שבחיי אברהם וכמו שיאמרו לנו חז"ל אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, וכמו כן אנו רואים שהיו הרבה נביאות מנשי ישראל דבורה לוקחת חלק בראש בין שופטי ישראל והשבע שנים של ימי מלוכת אלכסנדרה אשתו של אלכסנדר ינאי היו השנים היותר מאושרות שבתקופת החשמונאים גם בספרות התלמודית לא יבצר מקומם של הנשים המחוכמות, ושמות של הנשים ילתא

ובריריא דביתו דר' מאיר ועוד יזכרו לטובה כמה פעמים בש"ס ומדרשים.

גם בהתקופה שלאחר התלמוד עד התקופה הנוכחית (ולא עד בכלל) אנו רואים הרבה פעמים את פעולותיהם הכבירות של נשי ישראל והשפעותיהן היו גברת בחיי העם בכלל, ומה נעימים הם דברי המדרש (רבה) שדרש על המקרא כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, לבית יעקב אלו הנשים אמר רבי תחליפא דקסרין אמר הקב"ה כשבראתי את העולם לא צייתי אלא לאדם הראשון ואחר כך נצטוית חוה ועברה וקלקלה את העולם עכשיו אם אני קורא לנשים תחילה הן מבטלות את התורה לכך נאמר כה תאמר לבית יעקב תחילה ע"כ לשון המדרש, חכמי המדרש הראו לנו בזה איך עלינו להיות נזהר בכבודן של הנשים כי הקב"ה בעצמו נתן להן משפט תכורה בעת קבלת התורה ביען שהאשה היא העקרת הבית ואם הבנים וקיום התורה תלוי במדרגה גדולה בה, כמו שמפרשים כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל שהאשה שהיא הבית יעקב תגיד לבני ישראל שהיא תאמר לבני ישראל כי האשה המחנכת העיקרית של בני ישראל וביען שחיה נצטוית באחרונה באה הקלקול בימי אדם הראשון.

וכמו כן אנו רואים בהרכה מקומות בש"ס ומדרשים איך חז"ל דברו בשבחיה של האשה כמו המאמר האוהב את אשתו כגופו ומכבדה יותר מגופו עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהליך (יבמות ס"ג) כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם (יבמות ס"ג).

וכאותה העת שאנו קוראים את האמתלא שנתן אריסטו הגדול שבחכמי יוון על דבר בחרו לו לאשה את האשה היותר קטנה במדתה בין נשי אתונת, ביען שהוא חושב את האשה לתכלית הרע, אבל כאשר שהוא מן ההכרחיות לישא אשה הוא לקח לו מאותו הרע החלק היותר קטן שהיה יכול למצוא,

אנו קוראים בדברי חז"ל איתתך גוצא גמין ולחיש לה (בבא מציעא נ"ט) גם בנוגע לזכויות האשה אנו רואים את המרחק הרב בין חוקי ישראל לחוקי עמים אחרים; על פי חוקי אִמֵּע־ריקא והרבה מדינות ביוראָפּ לא היתה להאשה הנשואה שום זכות לשלום בנכסים אף אותם שנפלה לה ירושה מבית אביה או שנתנו לה במתנה וכל נכסיה היו שייכים להבעל בהחלט עד אשר הנהגו את החק על דבר "emancipation of woman" בסוף המאה התשע עשרה, ועל פי חוקי ישראל הנכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה או אפילו אותם שנפלו לה בירושה או שנתנו לה במתנה אחר שנשאת, אכל הבעל רק הפירות של אותם הנכסים, אבל לא היה לו שום זכות בעולם על נכסיה ואותם הנכסים שהביאה האשה לבעלה ונכתבה בכתובתה היו נקראים נכסי צאן ברזל והנכסים שלא נכתבו בכתובתה או שנפלו לה בירושה או במתנה אחר הנשואין היו נקראים נכסי מלוג (עיי' ש"ע אבן העזר הלכות כתובות פ"ה ורמב"ם הלכות אישות פ"ג) גם לא נמצא בספרי חוקים של עמים אחרים חוק אשר יחייב את הבעל בעת נשאו את האשה בחיוב כתובה לבתולה מאתים ולאלמנה מנה, ואם איש נושא אשה בחופה וקדושין ולא התחייב את עצמו בכתובה הוא עובר על לא תהיה קדשה, עיין חנוך ס' תק"ע וכל זה היא כמוכן בשביל שבת ישראל לא תהיה כהפקר ושלא תהיה קלה בעיניו לחוציאה.

ואף שאנו רואים שבית הלל אשר הלכה כמותם תקילו ואמרו שאדם יכול לגרש את אשתו אפילו הקדיחה לו תבשילו אבל באמת אין זאת ביען שהקילו בכבודיה של האשה רק להיפוך לדעתי נוכל לומר שתכונת טבעם של שני החכמים שמאי והלל היתה הסבה לחלוקי דעותיהם על דבר דיני גירושין אשר כידוע הראשון היה קפדן והשני היה סבלן ומעמו של שמאי שאמר "אין ואדם מגרש את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות

דבר", היה יען שהוא מן הנמנעות שמעשה האשה לא תתעורר לעתים אי-שביעת רצון בעיני הבעל במשך ימי חייהם ועפ"י הפסיכולוגי של שמאי אשר היה כטבעו קפדן הבין שכאשר תעשה האשה איזה דבר אשר לא לרצון יהיה בעיני הבעל ותעורר בזה חמתו וקפדנותו ימהר לגרש אותה וירבו גירושין בישראל.

אבל הלל אשר השקוף על הענין מנקודת מבט סבלן ועניו אמר שאף אם ינתן להבעל רשות לגרש את אשתו אפילו אם תקדיח לו את תבשילו לא ירבה על ידי זה גירושין בישראל כי איזה איש נורמאלי ימהר לגרש את אשתו אהובתו מביתו בעד ענין מעט ערך כזה, ואם יקרה איש כזה אשר איננו יכול למשול ברוחו שנכון הוא לגרש את אשתו על לא דבר זה אות שמשחתו בו, וטוב יותר הוא להאשה שתהיה נפטרת ממנו ותוכל לילך לתור לה מנוחה בבית איש אחר ועד עת הזאת הלא יש לה כסף כתובתה אשר ממנה יכולה להתפרנס את עצמה, ולפי זה השטה של הלל היתה ביען שדאג לטובת האשה ולכבודה ושלא יהיו בנות ישראל כהפקר כפי אשר הזכרנו.

ובדרך כלל אנו רואים שחיי משפחה עמד אצל עמינו במדרגה גבוהה מאד הרבה הרבה יותר מאשר אצל עמים אחרים, ועל ידי הבתי ישראל אשר תוכם היה רצוף אהבה טהורה ושכינה היתה שרויה ביניהם יכול היה העם הנפלא הזה להחזיק מעמד במשך שנות נדידיו וגזעו היה קדוש וטהור ולא התערב בגוים וכל זאת היתה ביען שמקומה של האשה היה באוהל וכל כבודה בת מלך היתה פנימה, צופיה הליכות ביתה, ואם הבנים שמחה, כמו שיאמרו לנו חכמי המדרש ויכן את הצלע, התבונן מהיכן לבראותה אמר לא אברא אותה מן הראש שלא תהיה מיקרת ראשה ולא מן העין שלא תהיה סקרנית ולא מן האוזן שלא תהיה צוחנית ולא מן הפה שלא תהיה פטפטנית ולא מן הלב שלא תהיה קנתאנית ולא מן היד שלא תהיה משמשנית ולא מן

ההגל שלא תהיה בישנית אלא מן הצלע ממקום שהוא צנוע באדם ואף על פי כן ותפרעו כל עצמו שכולן יש בה (תנחומה פ' י"ח) ובצדק יכלנו לומר על חיי המשפחה של העם העברי „הנך יפה רעיתי הנך יפה ואף נעים“, — חיי המשפחה של העת המאדערני אשר האשה נעשית יצאנית הוא רק יפה אבל לא נעים אומרים „ליידיעס פוירסט“ ומדברים בשפת חנף (קאמפלי-מענטום בלעז) עם האשה ומראים לה כל אותות כבוד ברשות הרבים, אבל הוא כמו תפוח אשר מבחין הוא יפה מאד אבל שונך תקתנה כאשר תנסה לאכול אותו כי תוכו מר מאד כן הוא החיי משפחה של העת המאדערני כאשר תחדור פנימה לתוך הבתים אז תבין ותראה את הנגע אשר פשתה בבית את הסחי והזוהמא המריכות והקטמות אשר ישוררו בין יושביו, והסבה העיקרית היא שהאשה חדלה להיות באוהל, וחשליכה מנגד את התמימות והצניעות אשר הוסיפו לה תמיד לוית חן ונעשית יצאנות פטפטנות סקרנות קנאתנות וכל, ולדאכוננינו אנו רואים איך הרעה הזאת הולכת ומתפשטת בין בתי ישראל ותחתור תחת החסוד העקרי של קיום עמינו ובנות ישראל ילכו נטויות גרון הלוך וטפוף תלכנה וכו' ובדאבון נפש עלינו לאמר עם דברי המדרש ואף על פי כן ותפרעו כל עצתו.

דרוש א' לפרשת תולדות

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיו עזים טובים וכו' (בראשית כ"ז, 9).

רבי חלבו אמר טובים לך שעל ידו אתה נוטל את הברכות וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכפורים. (מדרש רבה פרשה ס"ה).

רע היה בעיני יעקב לשים אל המרמה פניו ולהתחפש את

עצמו כדי להשיג את הברכות, אבל עליו היה לשמוע לדברי רבקה אמו, אשר הבינה אף שהתחפשות הוא מדה מגונה מאד אבל הרבה פעמים האיש תלוי לא בהמתחפש רק בהאיש אשר הביא את המתחפש לידי כך שעליו היה ללבוש אדרת שער למען כחש, רבקה ידעה היטב שעל יעקב יהיה בעתיד להתחפש את עצמו הרבה פעמים במשך שנות גלותו, על יעקב יהיה להתחפש את עצמו ולרמות את עשו בספרד ובפורטיגאל וב עוד הרבה מדינות אחרות ולהופיע בבתי תפילותיו של עשו בלבוש נוצרי ולהשתחות לע"ז שלו כנוצרי אמתי ובסתר לבבו יהיה נאמן לאלקי ישראל, הוא יחי' מוכרח לרמות את עשו ולחוג בגלוי את חגיו ובסתר ביתו במערות ובנקיקי סלעים יחוג את חגי ישראל הקדושים. רבקה ידעה היטב שאם יעקב לא ירצה לגוע ברעב עליו יהיה הרבה פעמים לשים אל המרמה פניו כדי למצוא טרף לביתו, בעת אשר עשו יסתום כל מקורות הפרנסה לפני יעקב ויסגירוהו בתחום מושב צר או ברחובות הגעטא הצרות, ובעת שליעקב לא תהיה ברירה אחרת איך לפתור את השאלה של עמך ישראל צריכין פרנסה, הוא מוכרח יהיה לפשוט את עצמו בגדוד לעשות קנוניות וערמימות לרמות את עשו בכדי למלא נפש עולליו הצועקים ללחם.

ומה נעימים הם דברי הגאון ר' חיים וואלזנער ז"ל שפירש את המקרא „מחמם אחיך יעקב תכסך בושׁה“ אשר הרבה מהמפרשים הקשו על הלשון מחמם אחיך, כי חמם על פי חכמינו ז"ל משמע גזל על דרך היתר באמרם לנו חממן הוא דיהיב דמי והיה לו להנביא לאמר מגזל או מעושק אחיך, ואמר הגאון הנ"ל שמחמם אחיך קאי על יעקב ר"ל שהחמם שיעקב עושה ע"י אכזריותו וגזירותיו של עשו תכסה בשה וקלון את פני עשו שהביא את יעקב לכך שעליו היה הרבה פעמים לנשות מדרכו דרך יעקב ולאחוז במרמה ידו.

ואפשר לומר שזאת היתה כונת המדרש שהזכרנו „קח לך שני גדיי עזים“ שהם טובים לך וטובים לבניך שעל ידם אתה מתכפר עליהם ביום הכפורים. ורבקה רמוזה ליעקב בזה שעליו יהיה הרבה פעמים להשליך הלאה את תמימותו ולהיות כמתעתע ולהתחפש את עצמו כדי להנצל מחמס עשו בהימים הנוראים השונים העתדים לבוא על בניו במשך שנות גלותם (אין די פערשידענע יום כיפורים), ורמוזה לו ג"כ שאף שעל בניו יהיה להשתחות לאל זר ויהיו מוכרחים לשים על צוארם ועל חלקת ידם את בגדי עשו, אם רק לבם יהיה טהור אז ד' הטוב יכפר להם, וחכמי המדרש מצאו את הרמז הזה בהשעירים של יום הכפורים אשר חמה מכפרים על טמאת עבודה זרה (עיין שבועות ד').

כמו ששפך האברנל את מר נפשו כאשר האה עני בשבט עברתו בעת גירוש ספרד שהרבה מבני ישראל קבלו לפנים את דת הנוצרית ובסתר לבבם נשארו נאמנים להאמונה הטהורה, אמר את דברי המשורר כי דכיתנו במקום תנים ותכס עלינו בצלמות, אם שכחנו שם אלקינו ונפרוש כפינו לאל זר, אף בעת שהיה עלינו לפרוש את כפינו לאל זר בכל זאת הלא אלקים יחקור זאת, הלא ד' שהוא בוחן לבבות ויודע תעלומות לב יודע שלא נסוג אחור לבנו, ורבקה הפצירה ביעקב והבינהו שאין לו עצה אחרת להעביר את רעת עשו רק לעשות כמי שאמר המשורר בתהלים עם עקש תתפתל.

דרוש לפרשה וישב

ולא יכלו דברו אתו לשלום (בראשית).

המפרשים ביארו לנו באופנים שונים את דברי המקרא „דברו לשלום“ כי היה להמקרא לכתוב ולא יכלו דברו אתו בשלום, וכפי הנראה לי נוכל לומר שכונת הכתוב הוא שאחי

יוסף לא דברו עמו ולא הוכיחו אותו על זה אשר הוא מביא את דבתם רעה לאביהם, ולו דברו עמו או הוכיחו אותו על פניו כי אז דברי תוכחתם היו עשו את פעולתם ויוסף היה מונע את עצמו מלעשות זאת בעתיד, וזאת שהתורה תאמר לנו ולא יכלו דברו אתו, לא דברו עמו רק טמנו את שנאתם בלבם ולא יכלו דברו אתו לשלום כלומר דברי תוכחה אשר באמת היו יכולים להביא אותם לשלום עם יוסף.

טעות השבטים הוא טעות הרבה אנשים מאז עד היום הזה, שבמקום להוכיח בגלוי את אחיהם על איזה און שרואים בו, הם כובשים את השנאה בלבם כאמרם שאינם רוצים לכנוס בדברי ריב ומדון עם אחיהם כדי שלא להפריע את השלום הישור, והסוף הוא שלעת מצוא השנאה תתפרץ ממחבואיה ותביא בכנפיה תוצאות איומות כמו שקרה אז, "וטובה תוכחת מגולה מאהבה מסתרת" אמר החכם מכל אדם ומכ"ש שתוכחת מגולה טובה היא משנאה מסותרת.

הדרך הנכון הוא כמו שתצוה לנו תוה"ק, "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" כלומר לא תשא את החטא בחיקך רק תוכיח אותו על פניו, ואף אם השלום יסבול מזה לפי שעה במדריגה ידועה.

הרעיון הזה רמז לנו התנא באבות בדבריו שאמר לנו, "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" כפילת הלשון של אוהב שלום ורודף שלום וסופו של המאמר אוהב את הבריות ומקרבן לתורה יורה לנו זאת, אף שעלינו לאהוב את השלום אבל רק באותה מדריגה שאהבת השלום לא תדחה מפניה את אהבת הבריות וקרבתם לתורה, וחלילה עלינו לחדול מלהוכיח את עושי עולה ביען שיראים אנחנו שהשלום יסבול מזה, כי אף שעלינו לאהוב את השלום אבל אהבת הבריות עומד במדריגה יותר גדולה מאהבת השלום ועלינו להבין שעלינו להיות אוהבי שלום וגם באותה עת להיות

רודפי שלום ר"ל לרדוף את השלום, כמו שמפרשים בדרך צחות את דברי התהלים בקש שלום ורדפהו שעלינו לרדוף את השלום ולחדול מלילך בדרכיו בעת שדרך השלום מסוכן יותר ממחלוקה וריב. ופנחס נכדו של אהרון רואים אנו שידע איך לאזור קנאה ולא דבר שלום עם זמרי זוכה על ידי זה להתכרך בכרכת שלום כאשר תאמר לנו תוה"ק הנני נותן לו את בריתי שלום. וה—וואו של שלום קטיעה הוא, יאמרו לנו חז"ל (קדושין) להורות לנו שאין עלינו לילך תמיד בעינים עצומות אחרי השלום ומותר לנו הרבה פעמים להתנגד להשלום ולנטות מדרכו כי שלום קטוע הוא וד"ל.

חז"ל יאמרו לנו באבות על שלשה דברים העולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום, זאת אומרת שאף שהשלום הוא מדה נכונה ויקרה מאד אבל רק אם השלום ילך שלובי זרוע עם האמת והדין כי השלום איננו תכלית לעצמו הוא רק אמצעי להוביל את האדם על דרך העולה בית אל, ועל אותה המלה שלום יכולים אנו לומר כמו שאמרה מ' ראלפנד בעת המהפיכה הצרפתית על המילה „חירות“ O Liberty Liberty what crimes are committed in thy name.

חרות! חרות! מה נוראים המה הפשעים שבני אדם עושים בשמך.

כן הוא עם השלום הקסם אשר שפוך על המלה שלום יצודד נפשות ולשמוע המלה הזאת בני אדם יכרעו בך. אבל כמה עול ואון יעשה בשם הזה, לא נדבר עתה על דבר הנכלות אשר יעשו בעולם הפאליטי בשם הזה, לא נדבר עתה על דבר הטית משפט וכל חוקי יושר אשר נעשה באספת השלום בווערסייל בשם המצלצל הזה, אנו רואים זאת בכל פנות שאנו פונים כחיי אדם הפרטי כמו בחיי אדם הכללי שבני אדם טועים בשוא להאמין שלמען השלום הכל מותר ומשתמשים בכל האמצעים ובכל הדרכים נכונים או לא נכונים אם רק מובילים על דרך של שלום.

השלום האמתי או הדרך השלום האמתי הוא אותו השלום אשר עליו אנו מתפללים בתפילת השמונה עשרה שלשה פעמים ביום: שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד וכו' כונת הדברים הוא שהשלום יהיה שלום של טובה וברכה עלינו ועל כל ישראל. וכונת הדברים הוא כך תוה"ק תספר לנו כאשר פגש יעקב את הרועים בלכתו לחרן וכאשר שאל אותם „היודעים הם את לבן?" ויאמרו ידענו, „השלום לו?" ויאמרו שלום, והנה רחל בתו באה עם הצאן, וכונת המשך סוף הפסוק לתחילתו הוא כך (עיין מלכים שפירש שהשיבו לו שלום והראיה שרחל בתו באה עם הצאן לבדה ואיננה יראה כבנות יתרו).

יש אנשי שלום שונים, יש איש אשר מעורב בין הבריות, בביתו יש משרתים ופועלים העושים מלאכתו, ומשאו ומתנו הוא בשלום ובמישור עם כל הנלולים אליו. על איש כזה יכולים אנו לומר דברי דוד שצוה לנעריו לאמר לנבל הכרמלי „אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום" הוא איש שלום במלוא מובן המלה, הוא בעצמו יש לו שלום ובביתו יש שלום עם כל אשר לו משרתיו ופועליו ועם כל הנלולים עליו, ויש איש ממין אחר הוא איש שלום מכל סביביו ואין פרץ ואין צוחה בביתו ביען שהוא מתבודד במועדיו ואין לו שום מגע ומשא עם שכניו ובני אדם לא ירצו לבוא בד' אמותיו על איש כזה יכולים אנו רק לאמר אתה שלום, אבל לא יתאים לאמר עליו וביתך שלום וכל אשר לך שלום, וזאת היא שהרועים השיבו ליעקב על שאלתו השלום לו, אמרו לו ששלום לו, אבל הוא מאנשי שלום מהמין השני, וזאת שחוספו והנה רחל בתו באה עם הצאן וזה הוא האות ששום אדם לא יבוא בחברתו והראיה שעל בתו להיות רועה את צאנו.

וזת הוא שאנו מתפללים שים שלום טובה וברכה שהשלום יהיה מאותו מין השלום שיבוא טובה וברכה „עלינו ועל כל ישראל" עלי ועל אחרים ולא להיות מאותם שהשלום אצלם הוא

שלום מוגבל רק להם ואיננו מביא שום טובה לאחרים, יען שנבדלים אותם האנשים מכל סביבם. וברכת שים שלום תביא ותוסיף לנו עוד, שהשלום יהיה שלום של חיים חן וחסד, וכונת הדברים הוא נגד אותם האנשים שמשתדלים למצוא חן וחסד ורחמים בעיני בני אדם על ידי תהלוכותיהם הנעימים עם חבריות, ואף אם יעשה לעיניהם שערורות היותר נוראות לא יפתחו את פיהם ולא ירחבו להוציא אף דבור קל נגד עושי הרשעה באמרם שעושים זאת למען המדה היקרה של שלום.

ולדאכוננו אנו רואים שהמדה הזאת התפשטה ומצאה לה מהלכים גם בין שדרות העליונות של העם, בשדרות הרבנים ומורי העם שרוצים להיות מאלה הת"ח דמרחמי ליה בני מתא וכו' ואינם מוחים נגד חלול כבוד התורה והדת, באמרם שעליהם לעבור בשתיקה מפני דרכי השלום, אבל על שלום כזה ומציאות חן וחסד כזה לא נוכל לומר שהוא שלום של חיים חן וחסד, בהחן והחסד ממין הזה וכמו בשלום ממין הזה אין רוח חיים, ושלום בעצמו אף כי הוא ענין שלילי, ולהיפוך ריב, הוא ענין חיובי, בכל זאת אנו מתפללים ואומרים שים שלום או עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו שלום שבא על ידי פעולות ומעשים חיובים, שלום של חיים, לא שלום שלילי, וכמו כן הוא עם החן והחסד שיבוא על ידי פעולות חיוביות ומעשים חיים ועל שלום כזה חן וחסד כזה אנו מתפללים שים שלום וכו' שיהיה ע"י פעולות ומעשים.

כן אמר לנו התנא ר' אליעזר „תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך“ התנא הודיע לנו כזה שהשלום אשר על תלמידי חכמים להרבות יהיה מאותו מין השלום הבא על ידי בנין ואל תקרי בניך אלא בוניך“, וכמו אשר על הבונה להכות בקורנם לקצוץ ולנתוש והרבה פעמים לשבור, וסתירת זקנים הוא בנין, כן יהיה השלום של תלמידי חכמים לא על ידי מעשים שלילים

רק על דרך שמאל דוחה וימין מקרבת או על דרך בקש שלום ורדפהו.

וזה שאנו אומרים בסוף תפילת שמנה עשרה עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו, כי גם במערכת השמים אנו רואים מין שלום כזה הבאה מכח המושך והדוחה אשר כידוע, השמש יש לו כח המושך הנקרא "gravitation" אשר מושך בלי הפסק כל הפלאנעטים אליה, ולעומת זה יש כח הנקרא "centerfugal"

אשר עושה את פעולתו להיפוך לדחוף את הפלאנעטים הלאה והלאה על קו מישוה להרחיק אותם מן השמש, והמה באמת שני כחות מתנגדים זה לזה ופעולות ותוצאות שני כחות המתנגדים האלו הוא שהארץ והפלאנעטים אחרים הולכים ישר במעגלם, וזה הוא הקיום של ההארמאניע והשלום במערכת השמים, ועל שלום כזה אנו מתפללים.

דרוש לפרשה ויצא וגם לפרשה וישלח

רבי יעקב בר אידי רמי כתוב והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך וכתוב ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרום החטא (ברכות ד').

קשה להבין דברי חז"ל אלו היתכן שיעקב ירא שמא יגרום החטא כי זה שמנה ימים שנאמר לו בבית לכן שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך וכי יעלה על הדעת לומר שבני ובני נתקלקל וחטא חטאה גדולה שגרמה לו לבטל הבטחה זאת? עיין כלי יקר וחרבה מפרשים שתירצו הקושיה הזאת כל אחד ואחד לפי דרכו בקודש, וכיהודא ועוד לקרא אבוא גם אנכי לאמר דברים אחדים ע"ד הענין הסתום הזה, וביאור הדברים האלה נמצא כאשר נעביר נגד עיני הקורא את הספור של תוח"ק בחפ"י הזאת ובהפרשה הסמוכה על דבר אבינו יעקב וכאשר נדמה את

הסיפור הזה למקרי חיי בני יעקב בחתקופה שאנו חיים בה אז בנקל יהיה לנו להבין כונת דברי חז"ל.

פוגשים אנחנו בהסדרת הזאת את יעקב שברח מחרב עשו ובא לחרן לבית הדוד לכן, אשר קבלהו בידים פתוחות ונתן לו את בנותיו לנשים, ישב שם במנוחה, והוליד בנים ובנות, היה לו שור וחמור עשה חיל וחצליח, עבודתו אצל דודו היתה אמנם עבודה קשה ביוםאכל אותו החורב והקרח בלילה אבל הוא איננו מתאונן, תחרב לא תבעתהו בטוח הוא בבית הדוד מפאגראמים מרדיפות וחיייו שמה היו בדרך כלל חיי שלוח, הוא שומע אמנם לפעמים איך הרבה מבני הדוד מתאוננים עליו ואומרים „לקח יעקב את כל אשר לאבינו“ אבל מה לו ולהם, יקחם אופל! יעקב איננו מתירא מהם, הוא רק נביחה בעלמא, אין מקום בחרן לשלול שלל ולכוז בז ויעקב איננו הפקר בחרן, כי אחרי כל אלה דגל הדוד יסוכך עליו שלא יאונה לו כל און, ובדרך כלל מצבו החומרי לא רע הוא אצל דודו.

אבל לא על הלחם לכדו יהיה האדם, וחסר לו מנוחת הנפש, הרעיון „מתי אעשה גם אנכי לביתי“ לא יתן מהגוע לו, הוא רואה אחרי שנות עמל ותלאה שעבד בכל כחו, ואולי עוד יותר מכדי כחו, ביום אכל אותו החרב והקרח בלילה ועל ידי עבודתו הכבדה הצליח להעשיר את הדוד והוא בעצמו עשה חיל ועשה עושר, אבל רק שור וחמור יש לו, בניו ובנותיו לא לו הם, לכן אומר עליהם „הכנות בנותי והבנים בני“ נשיו ישימו את תרפי לכן תחת הכר, ועוד מעט והעבודה זרה של לכן תחדור ותתפשט בין נשיו ובניו יותר ויותר, ונפשו עליו תכאב בחשבו מה יהיה בסופו.

יש לו אמנם לחם לאכול ובגד ללבוש אבל מה הוא המחיר שעליו יהיה לשלם בעד זה? הוא ישלם בעד הבגד והלחם כנשמתו בנשמת בניו ובנותיו, ועל זכרוננו עילים הדברים שאמר בעת לכתו לחרן „אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר

אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושכתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים" הוא מבין עתה שהדברים האלה היו כמו דברי נבואה שנזרקו מתוך פיו, הוא מבין עתה שבחרן יש לו רק בגד ולחם אבל אין לו אלקים עוד שם ואין תקוה להשראת השכינה בין בניו בחרן, והתקוה של והיה ד' לי לאלקים יכולה להתקיים רק כאשר ישוב אל בית אביו.

וכאשר הוא יושב וחושב והגשי לבבו סוערים וחומים, הוא שומע את הקול „שוב אל ארץ אבותיך“, בניו בנותיו אולי רצו לאטם את אזניהם לקול הקריאה הזאת, כי למה להם לעזוב את חרן ארץ מולדתם, אבל המה רואים את פני לבן שאיננו כתמול שלשום וכנכריות נחשבנו בעיניו ונכחת בני לבן תעורר בקרבם איזה רגשי פחד על דבר עתידותיהם בחרן, והקול של „שוב אל ארץ אבותיך“ ימצא לו אוזן קשבת גם בין בניו ובנותיו, יראים המה לאמר זאת בגלוי כי אולי ימצאו בני לבן תואנה לאמת את דבריהם שנכרים המה בחרן, אבל בסתר לבם התשוקה לשוב לארץ אבות כבר מצאה קן לה בתוך ביתו של יעקב, ולא ארכו הימים ועל יעקב היה להוציא את מחשבתו לפועל והוא החל להכין את עצמו לשוב אל ארץ אבותיו.

עתה נניח לפי שעה את סדר ההליכה אשר סופה של הסדרה הזאת והסדרה הסמוכה תספר לנו את פרטיה, ונצא בעקבות חכמי המדרש שאמרו לנו כל מה שקרה לאבות היה סימן לבנים ונראה איך הספור הזה יתאים לחיי אחינו בפה ואת תורת המוסר שהספור הזה ילמד אותנו, אם הספור הזה של הליכתו של יעקב לחרן וחזירתו משם לא ימצא איזה פאראלעל לחיי עמינו בשאר ארצות נדודיהם בדרך כלל, הוא אמנם ספור מתאים מאד לחיי אחינו בארץ הזאת ולהתקופה שאנו חיים בה, גם אנחנו ברחנו מחרב עשו ובאנו לארץ של הדוד Uncle Sam כמו יעקב מאז. החלוק הוא רק שדוד יעקב היה רמאי והלך ברמאות עמו, והדוד הזה הולך אתנו במישור ובלב שלם וצדק

אזור מתנינו, אבל בהרבה פרטים חיי אחינו בפה ישאו בד בבד עם מה שיסופר בתוה"ק על דבר יעקב בבית דודו.

מצאנו בפה מנוחה ועשינו חיל העשרנו את הארץ על ידי כשרונותינו וחריצותינו, החרב והקרח לא יעמוד לנו לשטן על דרך עבודתנו כמו ליעקב אז, והדוד יודע איך להוקיר את כשרונותיו ואומר „נחשתי ויברכני ד' בגלליך” ונותן לנו כל זכויות וחוקי אזרחים, שומעים אנחנו אמנם לפעמים מהרבה מכני הדוד את אותו הפזמון הישן של בני לבן „לקח יעקב את כל אשר לאבינו” מתאוננים מה שיעקב לקח, אבל מה שיעקב נתן זאת לא יזכרו, אבל לפי שעה הפזמון הזה לא יפריע את מנוחת יעקב, הוא רק נביחה בעלמא ואין כחם של הנובחים האלה להזיק כי הדוד יסוכך עלינו באברתו ולא יתן להרע לנו, ובדרך כלל יכולים אנו לומר שלא רע הוא מצב החומרי של יעקב בארץ הזאת: בטוח הוא ברכושו, גיוו לא יתן למכים, לחיו למורמים כמו בארצות הגלות האחרות, לחמו נתן מימיו נאמנים ובנוגע למצבו החומרי אין לו להתאונן על גורלו בארץ הזאת.

אבל הספור של התורה חוזר ונשנה, לא על הלחם לבדו יהיה האדם, וחסר ליעקב פה כמו ליעקב הראשון בבית לבן מנוחת הנפש, הוא שקוע אמנם תמיד בעבודתו הגופנית, ביום יאכל אותו החרב והקרח כלילה ואותו החרב והקרח הביא שריפת וקרירת נשמה אשר כמעט אין מקום עוד לחשוב על דבר הנפש או על דבר ענינים רוחניים, אבל אותו הניצוץ אשר שום רוח מצויה או שאינו מצויה לא יוכל לכבות אותו כליל, אותו הניצוץ אשר עליו אמר המגיד הקדוש מקאזניץ ז"ל את המקרא „ולכל בני ישראל היה אור במושבבותם” שפנימה בבתי נפשו של כל אחד מישראל יש אור או ניצוץ ולו יהיה שקוע בתוך המ"ט שערי טומאה אותו הניצוץ שום כח לא יוכל לכבות, אותו הניצוץ יחל לעשות את פעולתו, הוא שואל את עצמו „מתי

אעשה גם אנכי לביתי" הוא רואה איך עמים אחרים כהפולנים והאיירים ועוד ועוד כבר השליכו מעליהם את עבותות הגלות וחופשה כבר נתן להם מאדוניהם הקשים וכבני חורין כבר ישבו על אדמתם, ועליו להיות עבד לעמים אחרים ועליו רק לעמול להעשיר אחרים ומה חלקו מכל עמלו ומכל חריצתו ?

ואותם הדברים שאמר יעקב נצבים כמו חי לנגד עיניו „אם יהי' אלקים וכו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש יש לי לחם לאכול ובגד ללבוש", אבל מה הוא המחיר ששלמתי בעד הבגד והלחם ? קניתי לי את אלה במחיר נשמתי, במחיר נשמות בני ובנותי, יש לי חירות גופנית אבל שכינתא בגלותא ! נורא הוא שעבוד וגלות הנשמה, ומחשבות נוגות ורגשי נוחם ימלאו כל חדרי לבבו בהעלותו על זכרונו את הימים שעברו ואת סכנת קיומו בעתיד, והוא יושב וחושב על זיכר הדברים האחרונים של יעקב „ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים", ומבין שרק בארץ אבותיו הוא יכול לקות שד' יהיה לו לאלקים, הוא יתחיל להבין שהשאלה המרה של „מתי אעשה גם אנכי לביתי" הוא שאלה אשר לא תוכל להפתר רק כאשר ימהר לשום לדרך ופעמיו, לארץ אבותיו, כי אם ימתין בניו ובנותיו יתבוללו ביו יושבי הארץ ולא יהיה לו עם מי לילך, בטוח הוא אמנם שהוא בעצמו לא יתבולל כאשר החל להכיר בעתים האחרונות שפני לבן איננו עמו כתמול שלשום ורוח שנאה החל לשים משטרו בארץ בטוח הוא שנשיו לא יתבוללו כאשר יראו שנכריות יחשבו בעיני יושבי ארץ, וזאת הוא אמנם כתרים מפני הפרעניות של התבוללות אבל מה יהיה עם הבנים והבנות שלבן אומר עליהם „הכנות בנותי והבנים בני" האם יש בכחו של יעקב להציל אותם מהזרם של התבוללת השומץ בזעם אפו בחרן.

ובעודו יושב וחושב על דבר מצבו הוא שומע פתאום את הקול „שוב לארץ אבותיך" ... „הקול של הדעקלאראציע הבאלי-

פורית" והקול הזה עושה עליו רושם חזק והוא מתעורר לקול הקריאה הזאת ואומר „נכסוף נכספתי אל בית אבי" וכמו שקרא יעקב אז את נשיו השדה להתייעץ עמהם, הוא קורא קאנג-רעסים, וקאנפערענצים, ויחל לעשות הכנות להוציא לפועל את הקריאה הזאת, אבל פה אנו רואים את חולשתו של יעקב, הוא איננו הולך לארץ אבותיו באותו הפסיעות שהלך לחרן כמו שאמרה לנו התורה „וישא יעקב את רגליו" הוא נשא את רגליו ונעשה כל ללכת (עיין רש"י) שום דבר לא היה יכול לחסום הדרך לפני הנודד יעקב, הוא עבר ימים ומדכריות והלך מגלות לגלות ממדינה למדינה מעיר לעיר, ולא היה ירא מפני המכשולים והאבני נגף אשר פגש על דרכו, ועתה כאשר עליו לילך לארץ אבותיו הכל מתנהג אצלו בכבדות, הוא עושה פסיעות קטנות מאד כמו שיאמרו לנו חכמי המדרש על המקרא „ויגד ללבן" א"ר חייא מה שהלך יעקב לשבעה ימים הלך לבן ביום אחד (מדרש רבה ויצא) ועל ידי הפסיעות הקטנות שעושה הוא נותן את היכולת ללבן עם אחיו לרדוף אחריו, ולהעריבים ולשאר שונאי יעקב לחסום את הדרך העולה ציונה.

וכפי אשר המדרה תספר לנו ע"י חולשת יעקב הזאת והתרשלותו מצא לבן תואנה ותירוץ מספיק לרדיפתו אחרי יעקב ולחסום לו את הדרך העולה לארץ אבותיו, ממש כמו שאנו רואים בזמנינו, — אנו מתאוננים על אותו הממשלות ששמו אל לבם את גורל העמים הנדכאים ושחררו אותם מתגרת ידי אדונים קשים והכירו את זכויותיהם ומענותיהם על ארצם ועל אדמתם ובנוגע לעם ישראל להכיר את זכותו על ארץ אבותיו הממשלות עוד לא באו לידי הסכם.

אבל לבשתנו באמת עלינו להודות שהממשלות יכולים למצוא תירוץ נכון על תהלכותם עמנו המה אומרים כמו שאמר לבן אז ליעקב „למה זה גנבת ואת לבי ותנהג את בנותי כשביות

חרב" לבן אומר ליעקב אתה תבוא עלי בטענה מתי אעשה גם אנכי לביתי, רוצה אתה לבנות לך בית בארץ אבותיך, אנכי רואה אומר לבן שתגנוב את לבבי בטענתך זאת אנכי רואה שבני ביתך אינם רוצים לדעת מארץ אבותיך רק בעל כרחן וכמו שביות חרב תנחג אותם, ולו היה באמת כדברייך שיחד עמך רוצים הן ללכת הלא יכלת להגיד לי זאת ואנכי שלחתיך בשמחה אבל העלמת זאת ממני יען כי ידעת, "שהבנות בנותי והבנים בני" המה אוהבים את חרן ואין להם חלק בארץ ישראל גם באלקי ישראל, וזאת שאמר, "כי נכסוף נכספת אל בית אביך למה זה גנבת את אלקי, וזה הוא אות שאין להם חלק גם באלקי ישראל.

אותם הדברים אומרים לנו הממשלות בזמנינו אלה "למה זה גנבת את לבבי?" באתם עלינו בטענות של "מתי אעשה גם אנכי לביתי", באתם עלינו בשם עם שמספרו עולה לחמשה עשר מיליון נפש שיושב ומחכה לשוב לארץ אבותיו, ותמה שואלים איה המה המיליונים האלה? איה הוא רצון העם? וכמו לבן מאז רואים הם את הפסיעות הקטנות שיעקב עושה כי מה שיעקב עושה בשבעה ימים לבן עושה כיום אחד ורודפי יעקב משתמשים בהזדמנות הזאת של הפסיעות הקטנות שהוא עושה וחוסמים את הדרך בפני יעקב העולה ציונה.

וחולשת יעקב הזאת והתרשלותו אנו רואים גם בהפרשה הסמוכה בפרשת וישלח. חכמי המדרש יאמרו לנו על המקרא "וישלח יעקב מלאכים" באותה שעה שקרא יעקב לעשו אדוני אמר לו הקב"ה אתה השפלת את עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים חייך אני מעמיד מבניו שמנה מלאכים קודם לבניך שנאמר, "ואלה המלכים אשר מלכו באדום לפני מלך מלך בישראל" (ע"כ לשון המדרש) דברי המדרש האלו המה כמו דברי מחאה שחביעו חכמי המדרש נגד יעקב ע"ד התרשלותו וחולשתו הוא עוסק בכריעות ובהשתחויות חסר לו אותה אמיצת

הלב לעשות את דרכו הלאה הוא מרוד בשליחות מלאכים, „וירא יעקב ויצר לו“ אימה תבעתהו, לבו מלא פחדים והוא בעצמו מרגיש את חלישתו זאת ואומר „קטנתי מכל החסדים“. הוא רואה שנתקטנה אצלו האמונה והכמחון ביען שהיה לשני מחנות, והדברים „כי במקלי עברתי את הירדן הזה“ המה כמו דברי ווידוי וחרטה הוא מרגיש את הפעולה הרעה אשר הרכוש שרכש לו בחרן פעל עליו ואומר בעת שהייתי רק עם מקלי עברתי את הירדן הזה, האמונה והכמחון היו נר לרגלי ולא יראתי לעבור ימים ונהרות ועתה כאשר הייתי לשני מחנות, קטנתי, הכמחון נחלש אצלי, והוא בעצמו מרגיש את חולשתו זאת ואת הירידה הרוחנית שהביאה עליו הרכוש שרכש לו.

אחר הטיול הארוך הזה בספור התורה על דבר יעקב נמצא בנקל תירון מספיק לקשית הכלי יקר על המאמר שהזכרנו, הוא ירא שמא יגרום החטא אותה חטא של חלישת האמונה שהרגיש בנפשו, אשר גרמה את התרשלותו לילך באמיצת הלב ובצעדי ענך לארץ אבותיו, אחרי כן ששמע את הקול ממרום שוב אל ארץ אבותיך, וחשב זאת לחסרון אמונה מצדו שבאה לו ע"י פעולת הרכוש שרכש לו ומוזה היה ירא, וזאת היא שחז"ל יאמרו לנו שמא יגרום החטא.

דרוש ב' לפרשה תולדות

ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך וממל השמים מעל (בראשית כ"ז ו"ז).

המפרשים הקשו מדוע זה הקדים יצחק אצל יעקב טל השמים למשמני ארץ ואצל עשו להיפוך, ומקודם שנתרץ הקושיה הזאת נדבר דברים אחדים ע"ד הברכות בכלל ואז נבין כונת השני הזה.

כפי שאנו רואים בהספור של הברכות בתוה"ק אבינו יצחק

ואמנו רבקה לא יכלו לבוא לדעה אחת ע"ד הברכות, יצחק האמין שהברכות שייכות לעשו ורבקה חשבה להיפוך. ובאמת כפי אשר אנו רואים בזמנינו את תכונת רוחם של בני יעקב ובני עשו, היה מקום בין האב והאם להתחלקות דעותיהם ; הברכה של ויתן לך מטל השמים הוא אמנם ברכה מתאימה מאד ליעקב לפי רוחו ותכונתו אבל הברכה של משמני ארץ הרבה פעמים תעביר את יעקב מדעתו ומדעת קונו כמו שאמר הכתוב וישמן ישורון ויבעט, וכמו כן להיפך אצל עשו. הברכה של מטל השמים לקללה תחשב לו הרבה פעמים, והברכה של משמני ארץ אולי תתאים לו יותר ;

עתה נפרש את דברינו, רואים אנו למשל שבני עשו אם יתברכו במשמני ארץ יעשו לאנשים יותר מנומסים לאנשים יותר טובים מאשר היו בימי ענים ומרודם, בנו של עשו כאשר יתעשר לא ישליך אחרי גיו את דתו ואמונתו לא יפנה עורף לעמו ומכל הקדוש לו, רק להיפוך, בעת עניו הוא יקצף במלכו וקלל באלקיו, ובעת עשרו הוא בונה בתי תפלות ויעשה לפאט-ריאט אמתי והברכה של משמני ארץ אשר נתברך בה הוא ברכה בעדו בעד עמו ובעד דתו.

לא כן הוא אצל יעקב אותו היהודי החרד שתיה נאמן לעמו ולאלקיו בעת עניו, כאשר יברכהו ד' בעושר מיד ירום לבנו וישכח את ד' ויכגוד בעמו ויעשה למתבולל לחפשי בדעות או לרעפאָרמער ויכרה ממחנה ישראל, וכמו שהזהירה לנו תוה"ק בפרשת עקב "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ד' אלקיך וכו'". בהדברים וכל אשר לך ירבה תוה"ק רמזה לנו על אותם אנשים אשר בעת ענים היו יהודים פשוטים ותמימים ומיד כאשר ירבה להם כסף וזהב חושכים שיחד עם כספם נתרבה שכלם, וזאת הוא שאמר הכתוב וכל אשר לך ירבה, ויעשו לחכמים לפילוזופים וידברו עתק על ד'

ועל משיחו, כמו שמפרשים את דברי התנא באבות „איזה עשיר השמח בחלקו“, כי על פי רוב איש שנעשה עשיר ידמה שהוא נעשה למדן וחכם ומבין בכל שבע חכמות, וזאת הוא שאמרו חז"ל „איזה עשיר השמח בחלקו“ רצה לומר בחלקו לכד שאיננו לוקח לו גם את החלק של הלמדן או של החכם, ואנשים כאלה יש למכביר במחנה העברים בארץ הזאת.

ובאותה העת שאנו רואים איך הדת והאמונה תתגבר מיום ליום אצל עמים אחרים, לבינו עלינו יכאב בראותינו איך אחינו שנתברכו בשנים האחרונות בכרכה של משמני ארץ יעזבו את עמם ואת אמונתם, ואותם החייטים והסנדלרים הפשוטים שלא ידעו קרוא וכתוב נהפכו פתאום לחכמים ולפילוסופים וידברו רמות ונשגבות עד אלקות והאמונה¹). ובאותה מדה שמשמני ארץ הוא ברכה אצל עשו, הרבה פעמים לקללה תחשב אצל יעקב, לא כן הוא עם הברכה של ויתן לך אלקים מטל השמים אשר פירושו הוא ענינים שמימים ענינים רוחנים, שכל נאצל, חכמה בינה ודעת — ברכה כזאת היא ברכה אצל יעקב, ואצל עשו הרבה פעמים תהפך לקללה.

יעקב לא השתמש מעולם בטל השמים שלו, בשכלו וחכמתו להביא פרענויות לעולם, הוא לא היה מעולם חכם להרע הוא לא הקדיש את שכלו ורוחו כינתו להמציא כלי תותח נפלאים ושאר כלי מלחמה אשר יביאו הרס ואכזריות לעולם, הוא לא השתמש בשכלו להיות גבור מלחמה הוא נתן לעולם גבורי רוח אבל לא גבורי מלחמה כאלכסנדר מוקדון כהציווארס כמשארלסמאין כנאפאליון וגם בשנים האחרונות אף שיעקב יצטיין בכל מקצועות החכמות והמדעים בכל זאת הוא לא

(1) ראיתי באיזה ספר שפירש בדרך צחות את הפסוק האחרון של שירת דבורה „כן יאבדו כל אויביך ד' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו“, שאובי ד' כספרא ועוד יאבדו כעת צרתם, ואוהביו אוהבי ד' בני יעקב יאבדו מתוך קהל ד' כצאת השמש בגבורתו, כאשר תזרח להם שמש ההצלחה.

הוציא מקרבו איזה הינדענבורג או פאש או איזה גבור מלחמה אחר.

דוד המלך הראש והראשון שבגבורי ישראל ידע רק להלחם מלחמת מגן נגד שונאי עמו שהיו עוינים את ישראל מכל עבריהם, ומיד כאשר שקטה הארץ השיב את החרב לתערה ומחספר והסיף שירדו לעולם בחר לו את הספר ותחת ללחום עם הגוים בחרבו הקשה, הניף מלחמת תנופה נגדם בספרו הקדוש ספר תהלים שחבר על ידי הטל השמים אשר בו נתברך, ובמקום לכבוש מדינות ולברוא אימפעריא טעריטאריאליסטית גדולה וחזקה בעד עמו, ברא על ידי הטל השמים שלו אימפעריא רוחנית אשר הגינה על עם ישראל יותר ויותר מהאימפעריעס שיסדו מלכי הגוים, וכמו שאמרו לנו חז"ל אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו האבן לא היתה בידו להשליך אותה על כל מי שלא ירצה לקבל את דתו ואמונתו.

האבן היתה תלויה בצוארו הוא לחם בצוארו להפיץ את אמונתו וכמו שנצטוו מהקב"ה „התהלך לפני והיה תמים“, כלומר עליך לילך ולהפיץ את אמונתך החדשה, אבל לא תביא הרס ואבדון, לא תכפה הר כגיגית על העמים שלא ירצו לקבל אמונתך רק היה תמים וכמו שאמר לו הקב"ה מקודם „ואגדלה שמך והיה ברכה“ לא כמו שעושים עמים אחרים שמפיצים את דתם על ידי חרב וחנית והפצת דתם תביא קללה בכנפיה, כמו שעשו הרומאים כאשר רצו לכבוש מדינות וארצות לא להם המציאו תואנה שעושים זאת כדי להפיץ את תורתם והשכלתם בין עמים הפראים אשר כידוע הרומאים קראו לכל העמים אשר ערכו מלחמה נגדם בשם בארבארים, וכמו שעשה מחמד והעמים הנוצרים בימי הביניים, והעמים הנאורים בזמנינו אשר מצאו להם היתר על השפיכת דמים והטבח הנורא שהביאו על העולם, ביען שרצו לזכות את העולם בתורת הדעמאקראטי האמיתית,

והקב"ה הזהיר את אברהם אבינו שלא ילך בדרך זה ואמר לו והיה ברכה, שתוצאת הפצת אמונתך תביא רק ברכה. (1)

וכמו כן אנו רואים שהגבורים החשמונאים כאשר הראו את גבורתם בימי בית שני וגרשו את היונים מ'מארץ ישראל' לא השתמשו בגבורתם לפרוש מוטרות ממשלתם עד קצוי ארץ רק אחר הנצחון השליכו את הסיף ולקחו בידם את הספר וכמו שיאמר לנו מחבר תפילת „על הנסים“, „ואח"כ באו בניך לדביר ביתך והדליקו נרות בחצרות קדשך וטהרו את מקדשך“ המה השתמשו בטל השמים שלהם להביא אורה לעולם, וכן אנו רואים בכל משך ימי גלותינו איך יעקב השתמש בטל השמים שלו ללחום מלחמות, אבל לא על שדי קטל רק במלחמה של תורה, גדולי הרוח שלו (aviator בלע"ז) כמו הרמב"ם ר' יהודא הלוי ועוד עלו על במתי עב אבל מעולם לא השליכו משם חצים וכדורי מות רק בעופפם גלו לנו ספוני טמוני סודות בחקר אלקי ובחכמת אלקית, רבי חובליו ומלחיו (בלע"ז) של marine יעקב ידעו לירד תהומות בנבכי ים התלמוד אבל לא הפיצו מוקשי מות בין גלי הים.

בני יעקב ידעו משנים קדמוניות את דרכי תכסיסי מלחמה בחפירות האדמה (טרענטשעס בלע"ז) מקודם שידעו עמי אירופה מזה, עוד בהמאה הששה עשר ידעו אחינו בספרד ובפורטיגאל לנהל מלחמה נגד שונאיהם בטרענטשעס, אבל המה לא ירו כדורי מות משם, לא בחיל ולא בכח לחמו נגד שונאיהם

1) הרעיון הזה יביננו לדעת דברי חז"ל (ע"ז ד') באמרם שהאומות ישובו להקב"ה על השאלה כלום כפית עלינו הר כגיגית כמו שעשית לישראל ע"ש, האומות אשר דרכם הוא להפיץ את תורתם ע"י כפויה ואונס חשכו זאת לדבר פשוט שהקב"ה היה לכפות עליהם הר כגיגית כאשר רצה לתן דת חדשה, אבל באמת הקב"ה לא עשה כן הוא כפה הר כגיגית על עמו ולא על עמים אחרים, כל מלך או מושל יכול לכפות את עמו שילכו בתורתו או בתורת המדינה אבל לא לכפות עמים אחרים שיקבלו תורתו.

השדי שחת ומלאכי זעם של האינקוויזיציע תאוררה כי אם ברוח התורה ברוח האמונה הקדושה, בטל השמים אשר בו נתברך יעקב הוא בונה מבצרים חזקים לא לאסוף בהם אנשי חיל או אוצרות אבק שריפה, רק לחסות ולהגן על תורתו אשר בעדה היה תמיד נכון למסור את נפשו.

הוא בונה סיג לתורה בספר המשנה שנתחבר על ידי הבנאי הנפלא ר' יהודא הנשיא, וכאשר הדורות שלאחריו יראו שבמשך הזמן המבצר הזה לא יהיה חזק מאד להגן על התורה באו בנאים חדשים ואחרים ובנו מבצר יותר חזק בהספרים הענקים ספרי התלמוד שנתחברו אח"כ ע"י ר' אשי, וכה עסק יעקב בבנית מבצרים חדשים סחור סחור להתלמוד בתקופת הגאונים, בתקופת הרי"ף והרמב"ם עד שבא ר' שלמה יצחקי ובנה חומה חזקה לימין המבצר בפירושו על הש"ס ואח"כ באו הבעלי תוספת ועשו מבצר להספר הנפלא הזה מעבר השני בור זהב סביב.

עברו עוד איזה מאות שנים ובנאי חדש יופיע על שמי העם העברי ר' יעקב בעל הטורים וחבר את הארבעה טורים ומיד נתבצרו הטורים האלה ע"י הטל השמים של רבי יוסף קרא מעבר אחד ומבעל הב"ה מעבר השני ועוד מבצרים קטנים תחתיהם כמו הדרכי משה והדרישה פרישה, לא עברו ימים מועטים ואותו ר' יוסף קרא בונה מבצר חדש ע"פ חכמי בנין האחרונים הארבעה ש"ע "with the latest improvements" אשר הוקף אח"כ ג"כ משני עבריו מבעל הט"ז והשך ואדנים חזקים מתחתיו הפרי מגדים וחות דעת ועוד אשר על ידיהם המבצר יתחזק יותר ויותר.

וכה השתמש יעקב בטל השמים שלו עד העת הנכחית. וגם בעת הזאת אף שיעקב התרחק את עצמו במדריגה ידועה מלהשתמש בהטל השמים שלו להרחיב ולשכלל את חכמת התורה כמו בימים מקדם והוא החל לעסוק בעניני חול אבל הוא

נשאר נאמן להטרעדיציע שהוא בן עם הספר והוא נותן גם עתה את משפט הבכורה להספר ולא להסיף. בני יעקב מצטיינים עצמם בכל החכמות, אבל רק באותן החכמות אשר מביאים ברכה לעולם אבל בשום אופן לא תוכל למצוא כמו שיש יהודי גדול שבגדולים בחכמת הדיפלומאטי כהלצ'רד רעדניג בענגלצ'נד וכלוצ'אטי באיטאליה וכמו שיש יהודים גדולים בחכמת הרפואה או באסטראנאמיע ובשאר חכמות אחרות שיתיה ג"כ יהודי גדול בחכמת תכסיסי מלחמה.

לא כן הוא עם הטל שמים של עשו, לא נדבר עתה מהתקופות שעברו רק מהתקופה שאנו חיים בה. הצער והיגון ההרס והחורבן לא היה יכול להיות נורא כל כך בחמשת שנות מלחמה האחרונה על ידי הידים ידי עשו או ע"י חרבו של עשו. לו לא היה נתברך בברכת טל השמים, החרב בלי עזרת המאטע-מאטיקס העלעקטעריססי והכעמיסמרי לא היה יכול להוריד דומה מיליוני אנשים ולהפוך את העולם למדבר שממה, בלהות המלחמה לא היו יכולות להיות כל כך נוראות אם עשו לא היה יכול לעלות על במתי עב בצעפעלין ובערפאליינס או לירד תהומות בסוכמארינס או להמציא כלי תותך אשר קולע אל השערה במרחק מאות מילין ולא יחטיאי המטרה.

לא נוכל אמנם לחדד שעשו הביא תועלת גדולה להתפתחות העולם על ידי הטל שמים שלו אבל מה נורא הוא הנזק שהביא, ורבקה בהבינה היטב את תכונת רוחו של עשן חשבה אולי אין התועלת שוה בהנזק לכן חבלה תחבולות איך למנוע ממנו את הברכה הזאת, וכאשר שמד' היתה זאת שעל האב היה לברך את שני בניו לכן הקדים לכל אחד את הברכה אשר תתאימה יותר לפי תכונתו ליעקב הקדים ברכת טל השמים ולעשו ברכת משמני ארץ. ומתורץ על ידי זה קושיית המדרשים שהזכרנו בתחלת הדרוש ודו"ק.

דרוש לפרשה מקץ והוא דרוש לחנוכה

מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה
תמניא אלו דלא למספד ודלא להתענות בהון, כשנכנסו
יונים להיכל שמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה
מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אך פך
אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא
היה בו להדליק אך יום אחד נעשה בו נס והדליקו
ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוהו ימים
טובים בהלל והודאה (שבת כ"א ע"ב).

קשה להבין דברי חז"ל בשאלתם מאי חנוכה, האם נוכל
לחשוב ולומר שהנצחון של החשמונאים והענין של פך השמן
היה נשכח עד שהיה להם לשאול שאלה פשוטה כזאת מאי
חנוכה? וכפי הנראה רש"י ז"ל הרגיש בזה וכתב ששאלת חז"ל
היתה על איזה נס קבעוה, אבל גם דברי רש"י ז"ל סתומים וגם
על פי דבריו רחוקים אנו עוד מלהבין כונת חז"ל, בשאלתם מאי
חנוכה?

וכפי הנראה נוכל לומר שכונת חז"ל בדבריהם „מאי
חנוכה“ היתה מאי הוא העיקר של היו"ט ועל איזה נס היו"ט
נקבע, כי נצחון החשמונאים היה בשנים נצחון לאומי ודתי, כי
מלבד שמלכות יון הרשעה רצתה לכבוש את ארץ ישראל
ולחכניע את יושביה לעבדים, למשה את עיניה ג"כ על דת
ישראל לעקור אותה משורש כמו שמביא המדרש שאמרו
„כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל“, ונצחון
החשמונאים היה נצחון לאומי כזה שגרשו את היונים מאדמת
ישראל, גם נצחון דתי כזה שמהרו את ארץ ישראל מרוח היוני
ומהמתיונים כמו שאנו אומרים בתפילת על הניסים „ואח"כ באו
בניך והדליקו נרות בחצרות קדשיך וכו'“ ובאו חז"ל ושאלו
„מאי חנוכה“ מה הוא העיקר של היו"ט. וכפי פירוש רש"י ז"ל
על איזה נס קבעוה: על הנצחון או על הגאולה הלאומית או על
נצחון הדתי. והביאו לנו חז"ל את הכרייתא אשר בה נשנה

בפירוש שעיקר חיו"ט הוא בשביל הגאולה הדתית, כי על נצחון הלאומי שהיה להחשמונאים, אם לא היה מביא עמו ג"כ נצחון דתי, לא היה נקבע חיו"ט של חנוכה בשבילו, כי שחרור הארץ מהיוונים לא עשה עוד את בני ישראל לבני חורין גמורים, וכ"ז שהארץ היתה מלאה מפה אל פה עם טמאת היוונים והמתיונים לא היה עוד על מה לקבוע את חיו"ט של חנוכה, לכן היתה ראשית עבודתם של החשמונאים מיד כאשר גרשו את היונים מארץ ישראל לטהר את המקדש ולהדליק את נר האמונה בארץ, וכמו שהראו את גבורתם על שדי המלחמה שנמסרו גבורים ביד חלשים ורכים ביד מעטים, כן הראו את גודל רוחם בנצחם את הטמאים והזדים, המה היהודים המתיונים, ורוח הטמאה של היונים ששרר בארץ ישראל, וכאשר הארץ נשתחררה גם מהרוח היוני, והחשמונאים החזירו את עטרת הדת ליושנה, אז קבעו את חיו"ט בחלל והודאה, אבל על שחרור הארץ בלבד לא היה להם על מה לשמוח, כי עיקור קיומו של העם העברי תלוי בתורתו ובדתו כמו שאנו אומרים בהגדה של פסח אלו נתן לנו את התורה ולא נתן לנו את ארץ ישראל דיינו, אבל אין אנו אומרים להיפוך אלו נתן לנו את ארץ ישראל ולא נתן לנו את התורה דיינו ועל ארץ ישראל בלא תורה או לאומיות בלא דת אין אנו אומרים דיינו.

על פי הרעיון הזה יכולים אנו להבין את דברי המדרש פ' כי תשא באמרם לנו על המקרא „והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות“ אל תקרי חרות אלא חירות, חד אמר חירות מן המלכות, חד אמר חירות מן המלאך המות, חד אמר חרות — מן היסורים; כונת דברי המדרש הוא כך: הלוחות היו נחלקים לשני חלקי מצות שונים מעבר אחד היו המצות הדתיות מצות שבין אדם למקום כמו „אנכי“, „לא יהי לך וכו'“ ומעבר השני היו המצות שבין אדם לחבירו כמו „לא תגנוב“, „לא תגזול וכו'“ מצות אשר אין להם יחוס ישר להאמונה ואינם

יכולים להקרא בשם מצות דתית כי אף אותם העמים שאינם מאמינים בדת מודים ג"כ במצות האלה והשם מצות לאומיות יתאים להם ביותר, והמשך הפסוקים הוא כך, „לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים“, ר"ל מעבר אחד נמצאים המצות הדתיות ומעבר השני המצות הלאומיות, „והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות“ ואותו חלק של הלוחות שהוא מכתב אלקים, החלק הדתי הוא חרות על הלוחות, עשה את בני ישראל לבני חורין כדרשתם אל תקרי חרות אלא חירות, ובאו חכמי המדרש והוסיפו לנו, חד אמר חרות ממלכות כלומר שעל ידי חלק הדתי של הלוחות קיומו של העם העברי נעשה בטוח למרות היותו מפורד ומפורד בין האומות ואין לו חירות מדינית כי הדת היא להם במקום מלכות שהגינה עליו נגד צורריו ומנדיו במשך אלפים שנים שנות גלותו, וזהו שאמרו לנו חירות ממלכות שלא היה צריך עוד למלכות או למדינה להגן עליו, כי המכתב מכתב אלקי הוא שחגן עליו ; וחד אמר חירות ממלאך המות סוד קיומו של עם ישראל וסוד חירות העם הזה מכל מיני מלאכי מות ושדי שחת של הגלות ויסורי התופת של האינקוויזיציות ופאגראמים שאינם יכולים לשלוט בו ולעשות אותו בלה הוא על ידי מכתב אלקים על ידי רוח הדתי.

הלאומיות הוא אמנם כח נמרץ אשר יש ביכלתו להפיח רוח גבורה בלכות העם ואנו רואים שאנשים משליכים את נפשם מנגד ויעמדו הכן להקריב את עצמם על מזבח העם, אבל יש גבול וקצב להרוח הזה, שום אדם לא יכחיש שהגערמאנים המה לאומים נלהבים, בכל זאת אנו רואים שחדלו מלהלחם בעת שהתחילו להרגיש את עיופת המלחמה, ועם ישראל לוחם בלי הרף זה אלפים שנה ולא חדל להלחם עוד בעד קיומו ושום יסורי מות לא יבעתיהו, והכח הנפלא הזה לא היה יכול בשום אופן להברא על ידי רגש או רוח לאומי בלבד, הקדושים בספרד

השליכו את עצמם חיים למוקד „האוטע דע פיע“ בשם דתם הקדושה ונשמתם יצאתה בקריאת „ד' אחד“ ורק רוח האמונה יכלה להפיח בקרבם רוח גבורה כזה אשר שחקו למות וכל יסורי שאול היו למשחק להם והמכתב מכתב אלקים הוא אשר נתן להם את החירות מהיסורים.

וזאת היא ג"כ כונת חז"ל במס' סוטה ד' מ"ב בדבריהם, על המקרא „כי ד' אלהיכם הוא ההולך עמכם“ הם באים בנצחוננו של בשר ודם ואתם באים בנצחוננו של מקום, פלשתים באים בנצחוננו של גלית ומה היה סופו שנפל בחרב והם נפלו עמו, בני עשו כאו בנצחוננו של שובך ומה היה סופו שנפל בחרב והם נפלו עמו, אבל אתם אין אתם כן אלא כי ד' אלקיכם ההולך עמכם וכו', זה מחנה הארון עכ"ל הגמרא בדברים האלה הביעו לנן חז"ל את השקפתם על דבר הלאומיות והדת. הלאומיות הוא רק ענין בשר ודם יען כי היא מולדת קרבת בשר של העם אשר ממנו יצאת, ותגבורת או חלושת הרגש הזה תלוי הרבה בפעולות הכבירות של גבורי האומה, ובאותה מדה שתגדל פעולת גבורי העם באותה מדה יתרחב ויתלהב את הרגש הלאומי אצל העם, וכן להיפוך, נצחונותיו של באנאפארטי או נצחונותיהם של גבורי הגערמאנים בימי המלחמה האחרונה הפיחו לפי שעה את הרוח הלאומי בקרב העם ביתר שאת ומיד כאשר גבורתם נחלשה, באותה מדה נחלשה גם כן הלאומיות, אצל העם וכן היה עם גלית ושובך כמו שיאמרו לנו חז"ל, לא כן הוא עם עם ישראל המה באים בנצחוננו של מקום ברוח הדתי אשר שום סבה ושום מקרה לא יוכל בשום אופן להחלישו.

ומוכים בסנורים הם אותם מאחינו שמדברים כגאווה ובגודל לבב על דבר לאומיות, ובלשון מדברת גדולות יאמרו יהודים לאומיים אנחנו באותה עת שהשליכו את דתם אחרי גוים, ואם העם היוני היה יכול להתפאר בחלקו שנתן להתפתחות העולם כחכמת היופי, ועם הרומי בחוקי המשפטים שלו, עם ישראל

עומד לנם בין העמים שנתן דת אל לבני אדם וזאת הוא גדלו ותפארתו חסנו וגבורתו של העם הנפלא הזה, והיהודי הלאומי שאיננו מאמין בדת אין לו כמה להתפאר כי רק על שדי הדת הראה העם העברי את כח היצירה שלו, ואם ישולל מהיהודי האוצר היקר הזה כמה נחשב הוא.

ואין אנו יכולים בשום אופן להציב איזה מחיצה בין הדת והלאומיות כמו אצל שאר העמים, יען כי אצלם הלאומיות הוא הכח המאחד והמאגד העושה אותם לכשר אחד כמו שאמרה התורה „למשפחותם ולשונותם בארצותם לגויהם וכו' ומאלה נפרדו בארץ", על ידי האמצעי של הלשון או משפחה או הארץ נעשו לגוי מיוחד עומד בפני עצמו וההיסטארי של איזה עם איננה מתחלת עם הדת רק להיפוך אנו רואים שאף אותם העמים שיש להם דת שלטת "Official Church" חיו בתור עם מאות בשנים בטרם היה להם איזה דת, לא כן הוא עם ישראל ההיסטארי שלנו מתחלת יחד עם הדת, ועי"ז שאבינו הראשון היה הממציא של האמונה באל אחד הוא נעשה מובדל מבני דורו ונעשה אב לעם מיוחד.

גם מחוקקינו הראשון כאשר בא אל פרעה שישלח את בני ישראל מארצו לא בא בשם הלאום בלבד רק בשם ד' אלקי העברים ושיעבדו את ד' אלקי אבותם במדבר, גם כורש מלך פרס כאשר הוציא את הקול שבני ישראל ישוּבו לארץ אבותם אמר „מי בכם מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל לירושלים אשר ביהודה", הוא הזכיר ג"כ את העם ישראל ואלקיו, הדת והלאום, וגם בזמנינו כאשר עמינו לוחם בעד זכותו על ארץ אבותיו לו היינו באים בנצחוננו של מקום, לו לא היה נעשה הפרץ הזה שאותם בעלי הפשרות המציאו להם שיכול אתה להיות יהודי טוב ולתבוע את זכותך על ארץ אבותיך אף שאינך מאמין בדת אם רק יהודי לאומי אתה, כי אז אולי כבר היה בא הקץ להפתרון של שאלת ארץ ישראל, כי מלבד שתוצאות השתתפות

הכחות הלאומי והדתני היה יכולה להביא בכנפיה פעולות יותר פוריות לטובת ארצנו בנוגע כלפי פנים, כי גם, כלפי חוץ מענותינו על ארץ ישראל אצל העמים היו יכולות להיות יותר חזקות יותר ממשיות מאשר הן עתה, כי אם הממשלות חרצו משפטן על דבר זכויות איזה עם על ארצם ואדמתם על פי יחוסם ההיסטארי של העם על הארץ, תוקף מענותינו הוא שבארץ ישראל הראה עם ישראל את כחו לכרוא את ספר הספרים והוציא מקרבו נביאים וחזים אשר פרסמו את האלקות בעולם ואשר דבריהם קדושים הם בעיני באי העולם, ובתור עם אשר לא חדל מלתן פריו גם אחר אשר הגלה מארצו, והוציא מקרבו חכמים וסופרים אשר שמותיהם יתנוססו כאבני נזר על פרקי דברי הימים השונים יש לו זכות הקיום לא פחות מעמים אחרים, אבל אם ישראל פונה עורף לכל הקדוש לו אם הוא אננו יאמין בקדושת האמונה שעם ישראל פרסם בעולם, בקדושת התנ"ך, בקדושת התלמוד, בחכמת חכמיו, ובכנית נבונים, הוא בעצמו מעיד עליו שיצירת עם ישראל בארצו ומעת שהגלה מארצו איננו נחשבת לכולם וממילא מענתו על דבר זכויות על ארצו הוא טענה צנומה ושוּדופת קדים.

הרעיון הזה יאיר לנו נתיב בדברי המדרש פ' שמות פ' ה' וזה לשון המדרש: „אמר רבי חייא בר אבא אותו יום פרוזבוטי של פרעה היה ובאו כל המלאכים כלן לכבדו והביאו דוראות של עטרות והיו מעטירין אותו שהוא יום קוזמוקטור והביאו אלהיהן עמהן משעטרו אותו היו משה ואהרן עומדין על פתח פלטרין של פרעה נכנסו עבדיו ואמרו שני זקנים עומדין בפתח, אמר להן יעלו, כיון שעלו היה מסתכל בהן שמא יעטרו אותו שמא יתנו לו כתבים אבל הם גם לא שאלו בשלומו. אמר להם מי אתם? אמרו לו שלוחיו של הקב"ה אננו, ומה אתם מבקשים? אמרו לו „כה אמר ד' שלח את עמי ויעבדוני“, אותה שעה כעם ואמר „מי ד' וכו'“ אמר להם המתינו לי עד שאחפש בספר שלי,

מיד נכנס לבית ארמון והיה מביט בכל אומה ובאלהיה;
 התחיל קורא אלהי מואב אלהי עמון אלהי צידון אמר להם
 חפשתי שמו בבית גנזי ולא מצאתי אותו וכו' אמר להם בחור
 הוא או זקן הוא כמה שנותיו כמה עירות לכד כמה מדינות כבש
 מה מעשיו וכו' ע"ש.

דברי המדרש האלו חמה מליצה נפלאה ונעימה נגד הדעה
 המשובשה של לאומיות בלי דת אשר הזכרנו. ידוע הוא שבני
 ישראל במצרים היו עובדים ע"ז והיו משוקעים במ"ט שערי
 טמאה של טמאת מצרים, וישכחו את ד' אלקי אבותם והאמינו
 רק בלאומיות כמו שיאמרו לנו חז"ל שלא שינו את שמם ולשונם
 ומלבושם. החזיקו רק באותם הדברים שיציינו את סימני הלאום,
 וכאשר באו משה ואהרן אל פרעה לשלח את בני ישראל ממצרים
 ואותו יום יום פרוזוביטי של פרעה היה (מין קאנפערענין הווער-
 סיילי) יום אשר שלוחי עמים שונים היו באים לתבוע את
 זכויותיהם, וכאשר משה ואהרן נכנסו לתבוע את זכויות עם
 ישראל היה מסתכל בהן שמא יתנו לו כתבים, ר"ל הוא רצה
 לדעת על איזה יסוד הם באים בטענותיהם, שישחרר את עם
 ישראל, אמרו לו שבאים חמה בשם ד', בשם העם אשר המציאו
 את האמונה באל א', אותה שעה כעס פרעה ואמר חפשתי בספרי
 וכו' כלומר ברעקארדס של המדינה מצאתי שעם ישראל הוא
 רק עם שמאמין בלאומיותו. אני יודע שיש עם ישראל במצרים
 אבל לא דת ישראל, ואח"כ הוסיף עוד להוכיח למשה ואהרן את
 חלושת טענותיהם על דבר שחרור עם ישראל ואמר כמה עירות
 לכד כמה מדינות כבש וכו', יש אמנם עמים אחרים גם כן שאינם
 מאמינים בשום דת, אמר פרעה, אבל יש להם על מה שיסמוכו
 זה בא בטענתו שהוא בן עם גבורים, זה בא בטענה שהוא
 הצטיין את עצמו בלכידת עירות ובכבישת מדינות, אבל עם
 ישראל לא לכד עירות לא כבש מדינות לא הוציא מקרבו גבורי
 מלחמה, רק זאת הוא יחוסו שהוא בן עם עתיק יומין שהמציא

את האמונה העתיקה וברא את הספרים הקדושים העתיקים וכל זאת הוא אם הוא מאמין באמונתו בחוזיו ובספריו אבל אם הוא פנה עורף לכל הקדוש לו ובחר לו אלקים חדשים ובקדושי לא יאמין, מה מעשיהו? מה הוא החשיבות של עם ישראל? כמה הצטיין את עצמו? ועל איזה יסוד הוא תובע חירותו, ואם תאמרו שכבר עלה בידו לברוא שמות חדשות וליטערצטור חדשה, אבל הוסיף פרעה ואמר כמה שנותיו אם תוציא את הישן מפני, החדש עם ישראל הוא עם צעיר מאד, ובתור עם צעיר לימים מענותיו על דבר שחררו הוא טענה רפויה מאד.

ובאמת יכולים אננו להשתמש במליצת המדרש כמה שנותיו של השטח הלאומיות? בכלל היא שטה חדשה שנתחדשה בבית מדרשים של בעלי הפשרות בראשית המאה התשע עשרה מעבר אחד באו מחוללי הרעפאָרם והמציאו את השטה המינית שישראל חדל מהיות לגוי ויש רק דת ישראל ולא עם ישראל ומעבר השני באו בעלי הלאומיות ואמרו שישראל הוא רק עם ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהם שדרכם להזיק, ועל שתי השטות האלה רמז לנו משה רבינו ע"ה בשירת האזינו „כי דור תהפוכות המה“ מתהפכים הם מקצה אל הקצה „יבחרו אלהים חדשים“, „וקניאנו בלא אל“, „ואני אקניאם בלא עם“ בחרו להם אלהים חדשים בלא עם, אומרים שיש רק דת ישראל ולא עם ישראל, והרבה מהם אומרים שיש רק עם ישראל וישראל הוא בלא אל, והקב"ה אומר על דור תהפוכות הזה אראה מה אחריתם!

יפקוח ד' עיני עורים.

דרוש לפרשה ויגש

„ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו
גושנה ויבאו ארצה גושן“.

ואת יהודה שלח לפניו רבי חנינא בריה דרבי
אתא ורבי חנינא חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד
אמר להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה
ושיהי' השבטים לומדים בו (מדרש רבה צ"ה).

יעקב ראה מה שעלה לו כאשר גר עם לכן שבמשך איזה
שנים שיישב בחרן אמר לכן הבנים בני והבנות בנותי. יעקב ראה
מה שעלה לו בשכס עם דינה בתו כאשר יצאת לראות בבנות ארץ
וקרה שם מה שקרה. יעקב ידע היטב שאף בעת שעשו אומר
לו נסעה ונלכה עליו להשיבו „יעבור נא אדוני לפני עבדו כי
הילדים רכים“, שהדור הצעיר הוא רך כקנה, ואם הוא בעצמו
הוא חסון כארז וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו
אבל הילדים רכים הם וינועו לכל רוח, ואם ישבו בסביבה זרה
אז סכנה גדולה נשקפה לו בעד קיומו, לכן שלח את יהודה
גושנה כפי המדרש „להכין לו בית דירה“ שיהי' לו גהעמא
מיוחדת מובדל מיושבי ארץ בארץ גושן.

וגם „לתקן לו שם בית ועד שיהי' מורה בו דברי תורה
ושיהא השבטים לומדים בו“ כמ"ד השני יען כי יעקב ידע היטב
שבכוואו למצרים על בניו יהיו ללמוד את השכלת מצרים ושפת
המדינה וירא „שהשפחה תירש גבירתה“ שהלמודי חול יקחו
את מקומם של למודי קודש לכן שלח את יהודה קודם „להורות
לפניו“, (וזאת הוא שנכפל המלה לפניו ב' פעמים בהמקרא הזה)
כלומר שהלמוד בבתי ת"ת יהיה לפני למודי מצרים כי אם
ילמדו מקודם את למודי מצרים מוחו של התינוק לא יוכל לקלוט
עוד את למודי קודש, „וליסד לו בית ועד שיהא השבטים לומדים
בו“, ר"ל שגם השכלת מצרים לא ילמדו ביחד עם ילדי המצרים,
כי אם יכלו את ימיהם בסביבה מצרית ובילדי נכרים ישפיקו,

הילדים הרכים יכפו כאגמון ראשיהם לפני רוח הארץ וכל עמלו של יעקב לחנך אותם על פי דתו יעלה בתוהו.

ויעקב כאשר בא למצרים תקן את השגיאה שעשה בעת בואו לחרון אשר לא הגיד ללכן סבת בואו שמה, והשגיאה מצד יעקב היתה שלא הגיד ללכן בעת בואו לחרון שבא שמה לא להשתקע רק לגור כמו שאמר לפרעה, ולו גלה ללכן סיבת ביאתו לחרון שבא אצלו ביען שבורח הוא מעשו אחיו וכאשר ישוב חמת אחיו ישוב לארץ אבותיו, כי אז לכן לא היה רודף אחריו ולא היה אומר הבנים בני והבנות בנותי ולא היה אומר לו למה גנבת את לבבי, וזאת היתה באמת שגיאה מצד יעקב ואולי, זה הוא ג"כ, כונת הכתוב, "ויגנוב יעקב את לב לכן הארמי על בלי הגיד לו כי בורח הוא", כלומר לא כמו שמבינים אנחנו בפשיטות שלא הגיד ללכן שבורח הוא ממנו כי על זה לא שייך הלשון ויגנוב כמו שהקשו המפרשים, כונת הכתוב הוא שבוזה גנב את לבבו שלא הגיד לו שבורח הוא מעשו (דוגמא לפירוש זה על המקרא ראיתי באיזה ספר) ועתה כאשר בא לפרעה תקן את השגיאה הזאת ואמר, "לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן" ואת אומרת שהודיע גלוי שהוא בא רק לגור וסבת בואו הוא לא מפני שמאס בארץ אבותיו לעולמים והוא בא להשתקע ולהתבולל עצמו בין המצרים רק לגור בארץ לפי שעה ביען שכבד הרעב וכו'.

ואפשר לומר שזאת הוא כונת בעל הגדה בדבריו "צא ולמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולכן בקש לעקור את הכל שנאמר ארמי וכו' ויגר שם מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם שנאמר ויאמר אל פרעה לגור בארץ באנו וכו'" הלשון צא ולמד קשה להבין, מה הלמוד שיכולים אנו ללמוד מזה גם מה הוא הלשון מלמד שלא ירד יעקב אבינו

וכו' מה חידוש לנו בעל הגדה בזה הלא הוא מקרא בפירוש. אבל כאשר נדייק בדברי בעל הגדה נמצא למוד גדול ומועיל מאד גם לזמנינו אשר הענין של לבן ופרעה ילמדינו, לבן בקש לעקור את הכל הוא אמר על הבנים והבנות שהמה שלו, ופרעה לא גזר אלא על הזכרים, והודיע לנו בעל הגדה בדרשותיו את הסבה שלבן בקש לעקור את הכל והביא המקרא של "ארמי אוֹבֵד אֲבִי" (אוֹבֵד הוא פעל עומד ונוכל לפרש שארמי היה אוֹבֵד אֲבִי ויש לפרש אותו ג"כ אֲבִי אוֹבֵד אֲרָמִי, (עיין ספרי שאמר בפירוש השני ועיין עוד אבן עזרא על התורה) ובעל הגדה הבין פירוש המקרא. שאֲבִי אוֹבֵד את אֲרָמִי כפירוש השני יכי על ידי שלא גלה יעקב ללבן שהוא בא לחרן לא להשתקע ותוא בא רק ביען שהיה לו לברוח מעשו, קרה ליעקב את כל התלאות ואם לבן היה יודע זאת מראשית ביאת יעקב לחרן ובני יעקב היו יושבים בסביבה מיוחדת מובדלת מבני לבן, לבן לא היה יכול לומר על בני יעקב הבנים בני וכו' ולא היה רדף אחרי יעקב.

ויעקב בעצמו גרם כל זאת שבאו עליו כל התלאות האלה, בזה שלא גלה ללבן שבורח הוא כפי אשר הזכרנו, ואח"כ הוסיף בעל הגדה ואמר "וירד מצרימה" וכו', "מלמד שלא ירד יעקב להשתקע במצרים אלא לגור שם" שנאמר "ויאמרו אל פרעה" וכו' כלומר יעקב הגיד לפרעה את הסבה אשר בעבורה הוא בא למצרים ואמר לו שהוא בא לא להשתקע או ביען שאותה הוא את השכלת מצרים ודרכיהם ובא להתבולל עם המצרים, רק ביען שכבד הרעב בארץ כנען, וכמו שסיים הכתוב "ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן" ועתה לפי שעה ישבו נא עבדיך בארץ גושן ושיבתנו היא רק ושיבת ארעי, ועי"ז פרעה לא היה יכול לעקור את הכל כלבן וכמו שדרש בעל הגדה להלן "ויהי שם לגוי מכאן שהיו ישראל מצוינים שם" מופרשים ומובדלים מהמצרים בגעהטע מיוחדת ובסביבה עברית.

ודברי בעל הגדה אלו המה למוד גדול בעד אחינו בכל מקום ובכל זמן, טעות גדול הוא בידי אותם שחושבים שההתבודדות של אחינו היא הסבה של השנאה ששכנינו שונאים אותנו, טעות השטה הזאת כבר ראינו הרבה פעמים בדברי ימי עמינו והרבה מאחינו מוסר לא לקחו עוד, ואינם רוצים להבין שכמו שלא הועילה ההתחברות של יעקב ללכן להסיר את תלונות בני לכן מעליו ולהיפוך ההתבודדות של יעקב מיושבי ארץ במצרים לא עזרה את ה"הכה נתחכמה" נגדו, רק ה"ותמלא ארץ אותם" הביאה ככנפיה את כל התלאות והצרות, כן הוא עם בני יעקב בכל ארצות פוזוריהם, לא אותו היהודי המתגורר בהגעהטא הוא הסבה ששונאינו רודפים אותו רק להיפוך אותו היהודי הבורח מהגעהטא ורוצה דוקא לכנס בתחום שאינו שלו הוא המקור להשנאה ולהאנטישמיות שנתפשט נגד עמינו במדינה הזאת ובחרבה מדינות אחרות, כי עלובה היא העיסה שהנחתם מעיד עליה, בזה שהוא רוצה דוקא לברוח מאחיו ורוצה דוקא לגור ברחוב נכרי, הוא בעצמו מעיד על עמו שנבזים וחדלי אשים הם, כי לולא זאת לא היה בורח מהם, וזאת הוא אמתלא נכונה בעד דרי הרחוב לברוח מהיהודי שבא לגור בגבולם, וכאשר הרחוב יתרוקן משכניו שהיו דרים בו באים עוד יהודים אחרים ולוקחים את מקומם של השכנים הקודמים והיהודי הראשון שהיה בורח מן הגעהטא פותח את עיניו ורואה שבין אחיו הוא יושב מחדש וממילא עליו לברוח מהם ובוחר לו שנית משכן ברחוב נכרי, ושכניו בורחים ממנו מחדש וכן חוזר חלילה, ויתקיים על ידי זה קללת התוכחה "ובגוים ההם לא תרגיע" כלומר הוא לא יתן להגוים להרגיע הוא רודף את הגוים והמה בורחים ממנו ועל ידי זה תעלה חמתם עד להשחית על העם העברי והשנאה תתגבר ותתפשט בין יושבי הארץ.

עתה נחזור נא לדברי המדרש שהתחלנו ונראה מה שאנו

יכולים ללמוד עוד מהנהגת יעקב בעת הלכו למצרים, בנוגע לנו ולהמצב שאנו חיים בו. חכמי המדרש הורו לנו בדבריהם הקדושים איך שעלינו להניח את אבן הפנה לישוב עברי חדש מאיזה ארץ בארצות הגלות.

הכל תלוי בהיסוד אשר עליו נבנה הישוב החדש באיזה מדינה, עם ישראל במצרים יכלו להחזיק מעמד במשך מאות בשנים, ואף באותו זמן שהיו משוקעים בטמאת מצרים היו מצוינים בתור עם עם טפוס וחותר מיוחד טפוס וחותר עברי אשר לא נתן את עצמו כשום אופן להמחק מהזרמים השונים אשר לחמו נגדם לבטל ישותם, וכל זאת היתה תודות להיסוד שעליו היה נבנה הישוב העברי במצרים היסוד של „ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו“, וכדברי המדרש להתקין לו בית ועד שהיו לומדים בו ד"ת, ובהדרך הזה החזיקו בני יעקב בכל ימי נדודיהם וכל מקום שגלו שכינה עמם וכאשר הלכו בדרך הזה גדלו והצליחו ועשו פרי.

ואם אנו רואים לדאכוננו את הירידה הרוחנית של עם ישראל במדינה הזאת שאנו חיים בה הסבה העיקרית היא שלא היה לנו את „ואת יהודה שלח לפניו“ הנודדים הראשונים שבאו לפה לא היו מוכשרים להניח את אבן הפנה להישוב העברי החדש שנתיסד פה, העלעמענט של היהודים שבאו לפה בשנים בשנים הראשונות להתחלת הישוב לא היו מוכשרים כשום אופן להכין את החומר הדרוש לבנין ישוב עברי חדש, הנודדים הראשונים לא היו מאותו המין של היהודים שיבינו מה שהשעה דורשת מהם, לא אדבר עתה מאותם שבאו לפה והשליכו את עצמן לתוך התהום של המאטיריאליזם השורר בפה, ותפסיקו את כל החושים המקשרים אותם לעמם ולדתם, כי גם אותם אשר השתבחו בעיר שיהודים נאמנים לעמם ולדתם הם, גם המה לא ידעו או לא רצו לתקוע יתד של היהדות במקום נאמן, חוג עבודתם הצבורית התרכז רק בהבתי „כנסיות שבנו“ למככר,

אבל הבתים האלה לא היו מקומות שתצא מהם תוראה לישראל, ואם היה קשה לנו תמיד להבין כונת המשנה באבות „ד' מדות בחולכי בית המדרש, חולך ואינו עושה שכר הליכה בידו, עושה ואינו חולך שכר מעשה בידו, חולך ועושה חסיד, לא חולך ולא עושה רשע“. כי מדוע זה יהיה למי שהולך ואינו עושה איזה שכר אם איננו עושה מאומה בביהמ"ד, ובפרט האיך חשבו את האיננו עושה ואינו חולך בין החולכי ביהמ"ד, והיה קשה לנו תמיד להבין על מי מרמזין דברי חכמי אבות האלה, עתה בא הישוב העברי באמעריקא עם סדריו ומנהיגיו ופקחו את עינינו להבין פשר הדברים האלה — חסר בפה רק החולך ועושה אבל המדות האחרות נמצאות למכביר בפה, אבל מהם לא יושע יהודה רובן של חולכי ביהמ"ד בפה המה מאותם שהולכים ואינם עושים, המה חולכים רק בעת שאינם עושים כלומר או שאין להם מה לעשות, או שכבר פסק מהם הכח לעשות והולכים רק בימי זקנה ושיבה ומה יכולים לקות מאנשים שכבר פסק מהם כח העשיה, יש להם שכר בעד ההליכה אבל הוא הליכה בלי מעשה. יש אמנם מפלגה אשר המה בבחינת עושה ואינו חולך, אנשים שכחם במתנם בעלי עשיה ויש להם איזה קשר וחבור להביהמ"ד על ידי נדבותיהם שנותנים ביד רחבה להחזקת בית המדרש, אבל המה רק עושים ואינם חולכים, פניהם לא יראו בביה"כ חסר להם ההליכה, והשכר שלהם הוא רק בעד העשיה, ורובן של מנהיגי בתי כנסיות המה מאותם שאינם עושים ואינם חולכים, איזה הדיוט איזה דעמאגאג קופץ בראש אם רק כחו בפיו למשוך איזה הדיוטים אחריו לו יהיה מאותן שאינם עושים ואינם חולכים יעשה „רבא דעמיה“ „ומדברנא דאומתיה“ בעל (פרעזידענט) בעמיו ועושה עם הכלל ובשם כלל מה שלבו (חפץ 1) ומי יאמר לו מה תעשה, אותם שהולכים לביהמ"ד המה

כמובן כונתי היא רק על אותם המנהיגים שהיו בפה בימים הראשונים לימי ההגרה ובעתים האלה יש מנהיגים בהרבה קהילות שעוסקים בצרכי צבור באמונה והמה אנשים ישרים מאד, ישלם ד' פעלם.

„מהחולכים ואינם עושים“ ואין קולם נשמע, ואותם שעושים, טרודים בעסקיהם ואינם חולכים, ואותם ההדיוטים הקופצים בראש אשר עליהם רמז התנא בדבריו „אינו הולך ואינו עושה“ ביען שאיננו עושה מאומה מכספו להחזיקת הבהמ"ד וגם הוא אינו הולך כי פניו לא יראה בימי שבת ומועד הוא בא כפעם כפעם לביהמ"ד אבל לא להתפלל או ללמוד הלילה, לא לראות רק להראות את כבודו וגדלו בהנהלת המיטיב איך הוא פוסע על ראשי עם קודש. ובצדק חשב התנא אותם בין ההולכי ביהמ"ד אף שאינם חולכים ואינם עושים, כי כפה רואים אנחנו שיש באפשרות מין כזה אף שאינו הולך ואינו עושה בכל זאת בין ההולכי ביהמ"ד יחשב.

רגילים היינו לראות גם ביוראפּע מאשרים מתעים ממין הזה בעניני קהילות, יודעים אנחנו היטב את תעלולות פרנסי צבור שקופה של שרצים היתה תלויה להם מפניהם ומאחריהם, אבל שמה היהדות עמדה על בסיס חזק ואמין, וחוג עבודתם של הפרנסים המגונים היה מצומצם ומוגבל רק להחלק החומרי של הנהגת הקהלה והרכבים וב"ב חשוכים עמדו בפרץ ושמרו את חומת הדת והם חרצו את משפטם בכל דבר הנוגע להאמונה ובלעדם לא היה יכול איש להרים את ידו ואת רגלו והמה האצילו מרוחם על הנהגה הרוחנית של הקהלה והפרנס לא הרהיב עוז בנפשו להפריע את הרב או שאר משרתי בקודש מעבודתם הקדושה, כי הרב היה „האיש על העדה“.

לא כן הוא כפה, יש לך קהלות למאות אשר אינם רואים שום נחיצות למנות להם רב, לא כבוד הוא לאיזה קהלה לשחד מכספה כסף הקדשים עשרת אלפים דאלארים לשנה על חזן ומשוררים אשר יחפכו את הבית הכנסת לכמת חזיון ולמכור עי"ז כרטיסי כניסה על פתח בית הכנסת בשבת, אבל קשה הוא להם להחזיק רב אף בשכר מצער מאד כי יאמרו מה לנו לצרה הזאת שתרב יוכיח אותנו על חילול קודש ועל חורבן היהדות

שהוא רואה בכל עת ובכל שעה, ואותן הקהילות שיש להם רב, אם הרב יבין למלאות משמרתו באמונה ויוכיח את אנשי הקהלה על פניהם יפטרו אותו ממשמרתו כי המנהג הוא לברור את הרב רק על זמן משך שנה אחת והרב הוא ככדור למשחק בידי „האינם עושים ואינם הולכים“ כי פתגם התלמודי „רבנות מקברת את בעליה“ נתקיים בפה במלוא מובן המלה, כל איש הוא בעל במדרגה ידוע, אם ש לו חנות, הוא בעל על החנות, אם יש לו בית, הוא בעל על הבית שיש לו, ואף אותו שאין לו לא חנות ולא בית, הוא בעל על מחשבותיו, על שפתו ולשונו ודיבורו, ומיד שנעשה רב נתקברה הבעלות, כלומר הוא איננו בעל עוד גם על דיבורו ועל שום דבר כי גם חופש הדבור נשלל ממנו, ואם יש איזה צורבא מדרבנן דמרחמי ליה בני מתא הוא משום דלא מוכיחו להו במילי דשמיא ולא משום דמעלי (כתובות ק"ה).

וכמו שנוכל לפרש בדרך צחות דברי רבי עקיבא שאמר כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כחמור, וידוע הוא קושית המפרשים על הלשון מי יתן לי מדוע לא אמר כשאראה ת"ח, אבל בפה אנו מבינים את דברי רבי עקיבא, היו ימים אשר הע"ה היו רגילים להשיא את בנותיהם לת"ח נתנו להם נדוניא הגונה ומוזונות על שלחנם והרבה מהע"ה עשו זאת ביען שהיו באמת מוקירי רבנן ואוהבי תורה אבל היו מהם הרבה שלא לשם שמים היתה כונתם ורק כל מגמתם היתה להיות להם הת"ח בתוך ביתם בכדי שיכלו לנשוק אותו, כי על פי דברי רבי עקיבא אנו רואים שעמוק בלבו של הע"ה יש שנאה כבושה על הת"ח והוא רוצה תמיד לנשכו, והתאווה של הנשיכה הוא תאוה אצל הע"ה כמו תאוה אחרת, אבל הוא לא יכול למלאות את תאוותו זאת כי אם ינשך את הת"ח יובא בפלילים, לכן מצאו להם הע"ה המצאה לתן את בתם לת"ח ונותנים לחתנם הת"ח מזונות איזה שנים על שלחנותיהם ובעת שהוא נותן להת"ח את ארוחתו ינשך אותו כפעם בפעם וימלא

עיי"ז את תאוותו תאות הנשיכה (כידוע איך הרבה פעמים האברכים הת"ח סבלו מנשיכת חותניהם הע"ה) וכה היו רגילים הע"ה לעשות בשנים קדמוניות אבל במשך הזמן מצאו שהנשיכה עלתה להם בדמים מרובים, ארוחות איזה שנים ונדן, וטכסו עצה איך למלאות את התאוה הזאת בדמים מועטים, והמציאו את התחבולה לבחור להם רב ושכל אחד ישלם חלק מהשכירות ואז יהיה להם ת"ח בשותפות וכפעם בפעם יוכל כל אחד לנשך אותו ולתנות מהנשיכה בזול, וכה עשו הע"ה האלה כאשר באו לאמע-ריקא בעת אשר כבר מלאו את נפשם בתאות שונות, ורק התאוה הזאת היתה חסירה להם, בחרו להם ג"כ איזה רב בשכר מצער מאד והיה להם גם את העונג הזה שיכלו לנשוך את הת"ח, אבל הרבה פעמים מצאו הע"ה שטעו טעות גדול, שנשכו לא לת"ח רק לאחד מבני גילם, שהרב אשר בחרו להם הוא מאותם שלא קראו ולא שנו ועמרת הרבנות איננה הולמתו כלל, והמה כע"ה לא יכלו לדעת זאת כאשר בחרו אותו ורק כאשר עברו מים מספר, הדבר נתגלה שהרב הוא ע"ה כמוהם, לכן זהירים הם הע"ה בעתיד לנשוך את הרב מיד כאשר בא למחניהם כי אינם יודעים עוד בבירור אם ת"ח הוא, רק כאשר יעברו ימי מספר והשמועה תעשה לה כנפים בהסביבה על ידי אנשים יודעי דבר שהרב הוא ת"ח אז המה מתחילים לנשוך אותו, וזאת שאמר רבי עקיבא „כשהיתי ע"ה אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו" וכו' הוא לא היה יכול לומר כשאראה כי בעת שהיה ע"ה הוא לא היה יכול לשפוט אם הת"ח הוא ת"ח באמת לכן אמר מי יתן לי ת"ח שאחרים יתנו לו את הת"ח אותם שיודעים ומבינים מי הוא הת"ח וכאשר ידע בבירור אז היה נשך אותו, כן הוא עם הרבנים בפה אם אינם נושכים אותם מתחילה הוא ביעץ שהמנהיגים אינם בטוחים עוד אם הרב ת"ח הוא, והא דמרחמי ליה הוא או משום דלא מוכיח להו או משום מעם הנ"ל.

נוסף להמכה של ההדיוטית הקופצת בראש עוד מכה אחרת שזררת בפה מכה שאין לה שום דוגמא בדברי ימי עמינו והיא מכת ה"לַאֲנַדְסִמְאָנְשָׁאֲפִט" (1) רגילים היינו לראות גם ביוראפ אגודות אגודות בכל עיר ועיר, רגילים היינו לראות קהלות בתי כנסיות של מתנגדים וחסידים שונים, וגם עוד כעת שישראל היה נוסע במדבר אנו מוצאים אותו חונה לשבטיו איש איש על הגלו אבל שמה היה כמו שאמרה התורה, "מנגד סביב לאהל מועד יחנו" הדברים מנגד סביב אינם מוכנים ונראים כסותרים זה את זה, ונוכל לומר שהתורה רמזה לנו בזה שאף שהעם היה נחלק לשבטיו, והשבטים היו הרכה פעמים מנגד זה לזה אבל כלם היו סביב לאהל מועד, התורה, האוהל מועד, היה הכח המושך והמקשר את כל השבטים יחד, ובכל עת המשך שנות גלותינו אף שעמינו היה נחלק למפלגות ולכתות אבל התורה אשר היתה הברית התיכון אשר היה מברית מן הקצה אל הקצה, והכתות והמפלגות שנתרכו בישראל במשך שנות הגלות היו על ידי החלוקי דעות בשאלות דתיות שונות והיו במדריגה ידועה מעין מחלוקת שמאי והלל, בעד איזה שיטה או פרינציפ, וההתחלקות היתה לה לפחות על מה לחול, לא כן הוא ההתחלקות והתפרדות של אחינו בפה, בבית אחד תוכל למצוא ארבעה או חמשה קהילות מיוחדות והמה מפורדות בעין שכל בני קהלה וקהלה נולדה בעיר או בכפר אחר; אמת הוא שהפירוד של הקהילות איננה גורמת איזה ריב ומדון, אבל השלום השורר הוא לא השלום אשר מחזיק ברכה לישראל; המה אינם מתקוטטים ואינם מריבים זה את זה יען כי היהדות אצלם הוא כגויה מתה וכשוכני עפר ינחו בשלום על משכבם.

(1) שקר הוא בידי אותם האומרים שנוצרק הוא קהלה העברית היותר גדולה בתכל! להד"מ! נוכל לומר שיש בנוצרק חמשים אלפים קהלות אבל קהלה גדולה מאן דכר שמה,

לא חסר פה ג"כ קהילות ובתי כנסיות בעלי נסחאות שונות כמו נוסח האר"י נוסח ספרד ועוד, אבל עליהם עלינו לאמר כמו שמספרים מאותו גביר שהיה לו שני חתנים סמוכים על שלחנו אברכים לומדים ויראים שחותנם הגביר החזיק אותם בכבוד ולא מנע מהם כל משאלות לבם בכדי שיוכלו לעסוק בתורה במנוחה; תכונת טבעם של האברכים האלה בנוגע לעניני אכילה היתה שונה איש מאחיו אחד אהב רק מאכלי חלב ולזרוא היו לו כל מאכלי בשר, והריח של מאכלים כאלה עורר בו גועל נפש עד להקיא, וכמו כן היה עם האברך השני עם מאכלי חלב. חותנם הגביר, כאשר רצה למלאות אחרי רצונו של כל אחד ואחד בנה בתים מיוחדים ובתי תבשיל מיוחדים בעד כל אחד ואחד מחתניו, ובה ישבו האברכים האלה כל אחד ואחד בביתו המיוחד לו והתענגו על רוב טובתו, אבל לא לעולם חוסן, הגלגל נהפך הגביר ירד מנכסיו ומרוב צער ועמל נחלה וימת ומכל הונו לא נשאר מאומה, האברכים החלו לסבול מחסור וכפן ולשלוח במסחר ידם לא יכלו, כי זרים היו להם דרכי המסחר ולא היה להם ממה למלאות את נפשם ונפש ב"ב הרעבים, וכמעט שגועו ברעב; איש אחד ממכירם כאשר אנה המקרה לידו לראות איך האברכים עוד יושבים בבתים מיוחדים במקדם לא יכול להתאפק מלהוכיח אותם במוסר שפתיו על דבר הפרדם איש מאחיו ואמר להם: בימי אשרכם והצלחתכם כאשר שלחניכם היו מלאים כל טוב כאשר ישתם אז מפורדים בבתים מיוחדים הדבר לא היה לי לפלא, אבל עתה כאשר יד ד' נגעה בכם ואין לכם לא מאכלי חלב ולא מאכלי בשר (נישט מילכית) אונד נישט פליישיג) למה זה תשכו בבתים מיוחדים? כן עלינו לומר לבעלי הנוסחאות השונות שהזכרנו.

היו ימים שהיהדות היתה עשירה מאד עם תורה וחכמה ומע"ט ושום סכנה לא היתה נשקפה להדת על ידי ההתחלקות של האגודות השונות וכל אחת המפלגות יכלה לבחור לה כאות

נפשה וכפי השגתה את הדרך העולה בית אל, אבל בפה כל אחת המפלגות הוא בבחינת „נישט מילכיג אונד נישט פליישיג“ ואם לפחות לא היינו מפורדים איש מאחיו ועבדנו שכם אחד בעד תחיית עמינו ובעד הרמת קרן ארצינו כי אז יכלנו לעשות מה לטובת היהדות, אבל לדאכוננו רואים אנו איך השמן מרקד בינינו ונוסף להיסוד הרע אשר עליו הועמד בנין בית ישראל בפה חסר עוד הכריח התיכון אשר יכריח את העם מקצה אל קצה ושיהיה המשכן אחד, ומה יכולים אנו לקות מקהלות מפורדות שכל אחת בנתה לה במה בפני עצמה.

ומה נעימים הם דברי חכמי המדרש שאמרו לנו מפני מה לא נאמר כי טוב ביום השני מפני שנאמר בו ויבדל זאת אומרת שאין יכולים אנו להגיע לכי טוב בעת ששורר ה—ויבדל.

בעתים האחרונות החלנו אמנם לראות שינוי לטוב במצב הרוחני של עמנו בפה, הנוודים האחרונים שבאו לפה בראשית המאה העשרים אשר חלק גדול מהם היו מאותו חלק של עמנו אשר גורל עתודות צרות עמנו נוגע אל לבם ומשתדלים בכל עוז להנהיג סדרי קהלה יותר טובים מאשר היו נהוגים מקודם, החלנו לראות בעתים האחרונות בכתי כנסיות גם את „החולץ ועושה“, החלנו לראות מנהיגי קהלות אנשים אשר יודעים ומבינים מה שלפניהם, ובחרבה קהילות רואים אנו שאנשי הקהלה החלו לדאוג לגורל בניהם ומיסדים בתי ת"ת ובתי למוד בעד הדור הצעיר, וזה הוא אמנם אות לטובה בהחיים הרוחניים של אחינו בפה, אבל העיקר עוד חסר; הבתי ת"ת שאנו רואים כעת המה על פי רוב בתי תלמוד סדור ומהעם הספר נעשה עם הסדור. וכל זמן שלא יהיה לנו בתי ת"ת אמתיים והלמוד בבתים האלה יהיה כמו שאמר לנו הכתוב אצל יעקב „להורות לפניו“ ושיהיו בתי למוד שמהם תצא תורה, אין לנו מה לקות שהיהדות תעשה לה שרשים בפה.

חז"ל במס' שבת בפרק במה מדליקין חשבו לנו מיני

שמנים ופתילות מהם שמותר להדליק בשבת ומהם שאסור להדליק והמינים השונים של השמנים והפתילות שהמשנה הזכירה לא היו ידועים להרבה מחכמי התלמוד והיו להם לשאול ע"ד המינים האלה את הנחותי ימא כמו שנזכר בגמרא שם, ובאמת קשה להבין מדוע חושב התנא מינים כאלה אשר אין חזיונם נפרץ כלל, ובפרט אותו המין של שמן הנקרא שמן קיק אשר הגמרא תאמר לנו „מהו שמן קיק אמר שמואל שאלתינהו לנחותיה ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי ים וקיק שמו ריש לקיש אמר קיקיון דיונה“, היתכן שהתנא יחשוב לנו כרובל מינים כאלה אשר אינם כמעט במציאות, אבל נוכל לומר שחז"ל אמרו לנו בפרק הזה דברים לא רק להלכה כי אם גם דברים אשר מהם עלינו ללמוד גם דברי מוסר ובהדברים האלה חז"ל ירמוזו לנו דברי מוסר נפלא ומועיל לזמנינו זה.

השאלה במה מדליקין הוא שאלה העומדת ברומו של עולמנו פה בארץ הזאת; במה מדליקין את אור התורה והדת? והשאלה הזאת הוא אמנם שאלה כללית, בעתים האלה אחרי שנות המלחמה והמהומה אשר נחרבו כמעט כל מוסדי תורה בכל ארצות הגלות, השאלה הזאת הוא שאלה חמורה ביותר בעד אחינו יושבי אמעריקא בעד „הנחותי ימא“ אשר חז"ל רמזו לנו בדבריהם שאלתינהו לנחותי ימא, עד הנה היהדות באמעריקא היתה נזונת מהאחים, יוראפ השפיעה מאורה על יושבי אמעריקא והכינה בעדה רבנים וסופרים מלמדי תינוקות ושאר משרתים בקודש, ובכל עת באו כחות חדשים אשר האצילו מרוחם על יושבי הארץ הזאת, וכמו שיאמרו לנו חז"ל במס' שבת (ד' כ"ב) „מאי עדות זה נר המערבי שממנו היה מדליק וממנו היה מסיים“—היה תמיד נר מערבי נר התורה הבא ממערב והאיר את המזרח, האיר את חשכת הדת וממנו היה מדליק אבל עלינו לזכור את דברי חז"ל האחרונים וממנה היה מסיים — אין לנו לקות לפי מצב העת על יוראפ, הגיע העת

שעל היהדות האמריקאנית בעצמה לדאוג בעד קיומה ועלינו לקרוא כמו הממונה מאז „האיר המזרח“!

ובכן עלינו לדון בכבוד הראש על השאלה של כמה מדליקין? וכמו שאמר לנו רבא בגמרא שם שטעמא של הפסולים האלה הוא מפני שאור מסכסך בהם ואיננו נמשך אחר הפתילה כן הוא עם נר הדת בימינו, עלינו להכין איך להדליק, ותרבה פעמים אנו מדליקין אבל הוא הדלקה פסולה ואין בה ממש, על פי רוב הדלקה האמריקאנית היא הדלקה של שמן קיק אשר שמואל אמר שם בגמרא שאלתינהו לנחותי ימא מאי שמן קיק ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו ריש לקיש אומר קיקיון דיונה, אם תשאל את הנחותי ימא (על דרך מליצה הוא היהודים האמריקאנים) כמה הם מדליקין, ואם תרצה לדעת דרך הדלקה של נר הדת כפה עליך לילך איזה שבת לביה"כ ותראה שעוף אחד יש בכרכי ים וקיק שמו, ופה בכרכי הים תראה אותו העוף, תראה את הקאמעדיע הזאת איך הנער יובא לביה"כ בשבת אשר ימלאו לו שלש עשרה שנה, וכעוף יצפצף בקולו את הספיטש אשר המורה לומד עמו איזה חדשים או איזה שנים וישבע בשם שיהיה יהודי נאמן לדתו ולעמו, והוא באמת רק כקיקיון דיונה רק בן לילה, התורים ישמחו כמו יונה בשעתו על הקיקיון הזה שזכו לראות את בנם שנעשה ל„בר מצוה“ והרבה מהתורים חושבים שהדליקו באמת את נר הדת בלב בנם אבל הוא כמו שיאמר לנו הפסוק על דבר הקיקיון „בעלות השחר למחרת ותך השמש את הקיקיון וייבש“ והדלקה כזאת פסולה הוא ואין מדליקין בה.

וכמו כן טעות הוא אם נחשוב שיכולים אנו לצאת ידי חובת הדלקה בזה שנלמוד את הילדים הרכים אחר שעות הלמוד בבתי ספר של העם „Public School“ מעט סדור מעט עברית על רגל אחת, הדלקה כזאת היא פסולה, כמו „לכש חוסן“

וכו' מפני שאור מסכסך בהן אז כמו שאמר שמואל שאלתינהו לנחותיה ימא ואמרי שהוא גישקרא ופירוש רש"י שאין השלחבת עומד במקומה וחיישינן שמא יטה, כלומר חיישינן שמא יטה מדרך התורה, כי לו יהיה הלמוד בבתי הספר על צד היותר טוב אבל מוחו של תינוק לא יכול עוד לקלוט את הלמודי קודש בעת שכבר עיף הוא מהלמודי חול שלמד בחסקוהל, כמו ששמעתי מקשים בדרך צחות עפ"י דברי חז"ל שאמרו „למה תינוק דומה במעי אמו וכו' ומלמדין אותו" כל התורה כלה וכיון שיצא לאויר עולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו" וכו' ולפי זה מדוע פירכום יעקב לצאת בעת שאמו עברה על פתחי בתי שם ועבר האם היה יכול ללמוד שם יותר ממה שלמד אצל המלאך שלמד אותו כל התורה כלה? והתירוין הוא שאף אם מלאך הוא המלמד והחדר הוא בקרבה של הצדקת רבקה, אם יעקב חולך בחדר אחד עם עשו שום דבר לא יועיל.

השאלה של „במה מדליקין"? לא נוכל להפתר באופן אחר רק כאשר נלך בעקבות יעקב כמו שיאמר לנו המדרש לתקן בתי ועד שיהיו לומדים בו ד"ת וכמו שנרמז בהכתוב „ואת יהודה שלח לפניו להורות לפניו" שהלמוד העברי יהיה לפניו! לפני הלמודי חול רק אז נוכל לקות שהאור יהיה נמשך אחר הפתילה, והחשיש של שמא יטה לא יהיה לו מקום בפה, ואור האמונה לא יחדל להאיר לאחינו בארץ הזאת עד אשר נזכה ללכת לציון עיר קדשינו במהרה בימינו אמן.

דרוש לפרשה ויחי

ויגוע ויאסף אל עמיו, אמר ר' יוחנן יעקב
אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי ספדו
ספדיא וחנטו חנטיא? אמר ליה מקרא אני דורש
ואתה אל תירא עבדי יעקב וכו' כי הנני מושיעך
מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה
זרעו בחיים אף הוא בחיים (תענית ה' ב').

כמובן הדברים יעקב אבינו לא מת נאמרו מר' יוחנן בדרך
מליצה, והדברים יסובבו לא על יעקב הפרטי אשר גם בר בי
רב דחד יומא יודע זאת שיעקב נספד ונחנט ונקבר — קוטב
דברי ר' יוחנן היו על דבר יעקב הכללי; וכאשר ישבו החכמים
האלה אצל הסעודה היתה בלי תפונה תוכן שיחתם על דבר
מצב עמם בארצות הגלות, ור"נ קוה לשמוע מחבירו רבי יצחק
דברים אשר יכילו בקרבם תקוה ואומץ רוח ע"ד קיום ועתידות
העם, אבל בשמעו מחבירו את הדברים „יעקב לא מת“ אמר
וכי בכדי ספדו ספדיא וכו' בדברים האלה הביע ר' נחמן את
מחאתו נגד הפתגם הזה אשר איננו מציין את יעקב בתור עם
חי רק בתור לא מת, דברים אשר רגילים אנו לתאר מצב איש
המפרפר בין החיים והמות, וכאשר רוצים אנו להודיע שהאיש
הזה איננו נחשב עוד בין יורדי דומה, אנו אומרים שלא מת עוד
האיש הזה, ולזה אמר וכי בכדי ספדו ספדיא וכו', ר"ל לא לחנם
נמצאו אנשים שכופרים בעתידות ישראל ומביטים על עם
ישראל כעל גויה מתה וחנוטה כעל עם אשר כבר נספד ונקבר.
אם גם הגדולי רוח שכנו יעלו על שפתותיהם דברים אשר ריח
יאוש נודף מהם, דברים אשר יורו שבאמת מצב העם מסוכן
מאד, ושאופותיו ותקותיו היותר רמות הנה שיעקב לא מת
עוד, ורבי יצחק כאשר שמע את דברי מחאתו של רבי נחמן
דרש מקרא ובא לידי המסקנא מה הוא בחיים וכו'.

דברי רבי נחמן אלו חמה דברי מוסר גדול בעד הרבה

מאחינו, גם בהזמן שאנו חיים בו יחסר להרבה מאחנו את התשוקה והתענועים שיש לעם בריא השואף לחיים, יש בנו הרבה אנשים אשר תוקף עבודתם בעד הכלל יתרכז רק בהחוג הצר של מעשים אשר חמה רק בבחינת „יעקב אבינו לא מת“ יודעים הם להושיט יד עזרה לנגועי מלחמה, לחללי פאגראמים, למוסדות הרעליעף השונים בעת שסכנת מות נשקפה למיליוני בני אדם מאחינו, ומיד כאשר הסכנה חלפה ועברה גם מדת עבודתם ופעולתם בעד הכלל פסקה ושבעים רצון הם אם רק רואים שיעקב לא מת, ואין להם כל השגה לשאוף להרים את מצב עמם למדרגת עם חי לשחד מכספם ולהשתדל בעד המוסד אשר מטרתו הוא להושיב את עם ישראל על אדמתו ולהביא אותו למדרגת עם חי לזה אין להם כלל שום השגה.

היו ימים אשר לעם ישראל לא היתה ברירה אחרת ועליו היה להסתפק את עצמו עם אותו המצב של „יעקב אבינו לא מת“ תנאי הגלות היו קשים כל כך ותוקף הצרות הביאו אותו למדרגה כזאת ששאפו עם ישראל היותר גדולות היו שינצל רק מגזירות רעות אשר על זה התפלל בתפילתו והביעו זאת בשיחותיו כאשר ישב במסכת מרעים, הברכה או התקוה השגירה בפי כל היתה שהש"י ישלח גזירות טובות לעם ישראל... הפסיכילאגיע של הגלות הטביעה את דמותו עליו עד שלא יכול לתאר לו ברוח דמיונו שהוא יכול להיות בלי גזירות, והרבה מגדולינו היו מחבבין הצרות והביטו עליהן כעל סוד קיומו של עם ישראל, כמו שמספרים בשמו של הצדיק רבי מאיר מפרימיש לאן נ"ע כאשר אחד מחסידיו התנצל נגדו על רוע מזלו שאין לו מקום מנוחה והוא מוכרח להיות נע ונד (דאס ער מוז זיך ארום וואלגערען) והשיב לו הצדיק הנ"ל אז מען וואלגערט ווערט עס נישט חמצדיג.... זאת היתה לפני בעת אשר תנאי הגלות הקשים היו כתרים בפני הפרעניות של התחמצות... אבל עתה העת נשתנה בתכלית השינוי, דברי חכמי אבות שאמרו

„אל תתיאש מן הפרעניות“ כלומר שלא נהיו בעלי יאוש על ידי הפרעניות... לא יפעלו עוד את פעולתם בהדור היתום שאנו חיים בו, אין אנו יכולים לדרוש מקרא כרבי יצחק בשעתו ולומר מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, הצרות והפרעניות של שנים אחרונות העבירו את צעירינו מדעתם ומדעת קונם ונעשו לבעלי יאוש ופנו עורף לעמם ולדתם. גם פתגמו המחוכם של הצדיק ר' מאיר מפרמישלאן נ"ע „אז מען וואלגערט זיך ווערט מען נישט חמצידיג“ לא יועיל עוד, בכל משך שנות גלותינו עמינו לא היה עוד מפוזר ומפורד במצב משונה כאשר הוא נמצא כעת, ובכל זאת ההתחמצות תתגבר מיום ליום, ועם ישראל לא יכול עוד כשום אופן להחזיק מעמד כמו בשנים שעברו בהמצב של „יעקב אבינו לא מת“, וד' הטוב פתח לנו פתח כפתחו של אולם ויש היכולת בידינו לקרב את קץ משיחינו ועלינו לשאוף לראות את עמינו בתור עם חי על אדמתו ועל ארצו, וד' יצליח דרכינו אמן.

דרוש לפסח

ארבע כתות נעשו לאבותינו על הים אחת אומרת נפול לים ואחת אומרת נחזור למצרים ואחת אומרת נעשה עמהם מלחמה ואחת אומרת נצווה כנגדן, זו שאמרו נפול לים אמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ד', זו שאמרה נחזור למצרים אמר להם כי כאשר ראייתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם, זו שאמרה נעשה עמהם מלחמה אמר להם ד' ילחם לכם, וזו שאמרה נצווה כנגדן אמר הם ואתם תחישון.
(ירושלמי תענית פ"ב ה"ה).

מה רע גורל העם בעת שהוא מוקף מכל רוחותיו, ים וזעף, מדבר שממה, חיות רעות, ופרעה עם חילו העצום רודף אחריו. ובכל זאת מפלגותיו אינן יכולות להתאחד ורק מתחלקות לכתות כתות ובמוחת של כל כתה וכתה מכבצת ועולה שמה ואידיע

מיוחדת בעת שהתאחדות הכחות נחוצה כל כך, באותה עת שעליהם לילך קדימה במהירות ובזריזות למצוא מפלט מהמצב המסוכן, להנצל מסכנת כליה או עבדות מרה אשר תרחף על ראשיהם, — זאת היתה לפי דברי הירושלמי בעת יציאת מצרים ועוכדא הזאת חוזרת ונשנית גם בזמנינו בעת שמצב אחינו דומה בהרבה פרטים למצב אחינו בעת עמדם על הים וכמו אז נוכל לומר כמו שפירש רש"י על המקרא נבוכים הם „כלואים ומשוקעים כמו בעמק הבכא וכו' כלואים הם במדבר שאינם יודעים לצאת ממנו ולהיכן ילכו" ממש כמו בזמנינו, פרעה אמנם הודיע כאופן רשמי את הדעקלארציע של „לכו ועבדו את ד'" והצעד הראשון של הגאולה כבר נעשה לדבר שיש בו ממש, אבל על העם להבין שאם לא יחישו להגשים את מעשה הגאולה בפעולות כבירות וממשיות, פרעה שהיה רגיל להיות הרבה פעמים מהגוזרים ואינם מקיימים יכול למצוא איזה תואנה ועלילה לבטל את הדעקלארציע שלו ולעשותה חספא בעלמא "scrap of paper" ואם העם אינם מבינים את חשיבות השעה שעליהם לילך בצעדי ענק קדימה להחיש את מעשי הגאולה ולהביאה למדריגה כזאת כאופן ששום אמתלאות לא תועילה עוד לעשות לאל את תקות העם ומשאת נפשו; אם העם אינם רוצים להבין זאת אז מי יודע מה יהיה גורלו.

אבותינו במצרים אז לפחות לא יכלו לנסוע הלאה דרך גאולתם, כי הים סגר עליהם הדרך כי הים לא נקרע להם עד שבאו במים עד חוטמם כדברי המדרש, אבל בתקופה הנוכחית שהמצב של עמינו בארצות הגלות הוא מסוכן אולי יותר מאז, רוב מנין ורוב בנין של אחינו נמצאים במצב נבוכים הם בדרך, כלואים ומשוקעים בהתופת של רוססיא ואוקריינע כלואים בעמק הבכא בפולין, ואינם יודעים אנה לצאת ולבוא, בי גם אַמעריקא סגרה את שערי ארצם לפני אמללי עמינו

והתקוה האחת היא ארץ ישראל אשר הים לא סגר עלינו את הדרך ובחוש ובעין אנו רואים שד' הטוב פתח לנו פתח כפתחו של אולם לדרך ארצינו ולפדות נפשינו, ואם בעת כזאת העם איננו משליך מעליו את עבותות הגלות (בהתאחדות הכחות) ד' יודע מה תהיה אחריתנו, כי בין דין לדין המצב נסתבך יותר ויותר ופרעה זמנינו כבר החלו למצוא פרושים שונים להדעקלא-ראציע הציונית ואחריתה מי ישורנה.

הנביא ירמיהו בתנחומותיו את רחל אמנו כאשר תבכה מר על גורל בניה, אמר מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאום ד' וישבו מארץ אויב ויש תקוה לאחריתך נאום ד' וישבו בנים לגבולם (ירמיה ל"א) תוקף הגלות והצרות השפיעו עלינו לרעה כל כך שאבדנו את שווי המשקל שיש לעם מתוקן ומסודר, הרבה מאחנו נעשו לקיצונים יותר מדאי בדעותיהם ובתהלוכותיהם וירחקו ללכת הלאה מגבול הרגיל וזאת אשר הנביא יבשר לנו שבעת הגאולה בעת שהעם ישוב מארץ אויב העם ישוב לגבולו לחקו המשוה להדרך הנורמאלי בשמותיו ובדעותיו וישליך את הקיצונות הלאה, בחייו הפרטים והכללים. באמונה ובדעות אנו רואים הרבה פעמים את הקיצונות ואת הדרכים העקסטרעמים של היהודי, ביוראפ בטלנתו של היהודי היה בלי גבול והרכה פעמים הבטלה הביאה אותו לידי שיעמום יותר מדאי, ואותו היהודי כאשר יבוא לאמע-ריקא ישליך את עצמו בתוך סדרי החיים של עבודה, הוא נעשה עובד יותר מדאי, עובד בלי גבול שבעת ימים בשבוע לרבות גם הלילות כמו שאמר המקונן „גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה" פעם הגלות תראה לפנינו עם כל הזוהמא שלה ע"י העוני ע"י הבטלנות של היהודי ופעם תופיע לנגד עינינו מרוב עבודה, עבודה בלי גבול, פעמים הוא אכזרי בלי גבול, והרכה פעמים רחמני בלי גבול, אם הוא מאמין הוא יאמין בלי גבול ואם הוא כופר הוא כופר בכל, אם היהודי יצליח במסחרו ויתעשר ישתדל

להיות אַמעריקאַני מכף רגלו ועד קדקדו, הוא יעשה לאַמערי-קאַני יותר מוואַשינגטאָן ולינקאָלן ומיד יתחיל לשים משכנו בין האַמעריקאַנים ויברח משכניו העברים הרחק מגבולם ויסיע דירתו ממקום למקום משכונה לשכונה והוא נוסע בלי גבול עד אשר תקוים בו הקללה של התוכחה ובגוים ההם לא תרגיע, כלומר הוא איננו מניח את הגוים להרגיע, כי כאשר הוא סובב סובב בלכתו, הגוים אשר אינם רוצים אותו בשום אופן להכירו כאחד מהם עוזבים את ביתם ויגרום להם אי מנוחה ולא יתן להם להרגיע.

יש בנו מאמינים קיצונים האומרים נשובה מצרימה כמו שאמרו בני אותה הכתה אז שסאת הגלות עוד לא נתמלאה ואין עלינו לצאת מהגלות קודם הזמן, המה האנשים שעליהם נאמר: „ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה“, כידוע! החשבון של ד' מאות שנה נשלם על ידי רבוי מספר העובדים כאשר נולדו ששה בכרם אחד ועל ידי קושי השעבוד, וזאת הוא שבעל הגדה יאמר לנו שהקב"ה חשב את הקץ כמו שאמר לאברהם אבינו „ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי“, כלומר שהקב"ה חשב את הקץ ה—ק"צ שנים שהיו חסרים עוד להחשבון של ד' מאות שנים כמו שאמר לאברהם אבינו וכו' ופירוש הדברים הוא כך, שהקב"ה אמר וגם הגוי אשר יעבדו מספר הגוי אשר יעבדו דן אנכי, אדין ואחשוב את המספר של העובדים וגם איכות העבודה ואם תהיה בקושי אז אדין גם את קושי השעבוד יחד עם מספר העובדים בכדי לקצר את חשבון של ד' מאות שנים, והקב"ה חשב את קושי העבודה ומספר נפשות העובדים והקץ נשלם, אבל אותם הקיצונים כאשר בא משה אליהם ואמר להם בשם ד' שהקץ הגיע לא שמעו לו וזאת הוא שתאמר לנו התורה „ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה“ קוצר רוח כלומר רבוי הנפשות, והעבודה קשה

אשר ע"י נקצר הזמן — המה לא רצו לדעת מחשבות שיקצירו את זמן הגלות, ואותם הקיצונים אף כאשר ראו שהגאולה החלה אמרו, "נשובה מצרימה" עלינו להיות עוד בגלות ואסור לנו לדחוק את הקץ; ומה נעימים הם דברי הכתב סופר שפירש את המקרא "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים", משה רבינו התאונן על סירובם של ישראל אשר ע"י זה היה ירא לילך לפרעה כי אמר הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך! כלומר ואיך יהיה אם ישמענו פרעה אם פרעה יתן אוזן קשבת לדברי ויסכים לשלוח אותם לחפשי, מה יהיה אז? מצב כזה ימיט חרפה וקלון על עם ישראל בעיני הגוים שיראו מזה את שפלותם של ישראל שאינם רוצים להיות בני חורין, "ואני ערל שפתים" ואיך אוכל לפתוח את שפתי להצדיקם! כמו כן עלינו לאמור לדאכוננו בהתקופה הנוכחית, בסרכנותיכם תעשו את שם ישראל לשמצה בקמיהם עוד יותר מאשר הוא עתה; שונאינו ימצאו בזה אמתלא טובה להשפיל אותנו יותר ויותר ויצדיקו עוד את אכזריותם נגדנו באמרם ראו את האומה השפילה הזאת! הנשמה הפאראזיטית שלהם! לא נצא חפשי יאמרו!

נגד הכתה הקיצונית הזאת שהזכרנו יש לנו כתה אחרת אשר הוא בהקצה או בהעקסמרים השני, אותם האומרים עפ"י דברי הירושלמי נפול לים, נשלח יד בנפשינו נתכולל בין האומות לית דין ולית דין אין כאן לא גאולה ולא גואל ונהיה ככל הגוים בית ישראל ואז מאושרים נהיה וע"י הקפיצה לים וע"י התכוללת בים של העמים תפתר השאלה המרה, שאלת היהודים; להכתה הזאת הירושלמי נתן את תשובתו התיצבו וראו! פתחו עיניכם וראו אם תוכלו להתכולל? האם לא נסייתם הרבה פעמים להתכולל והנסיון לא עלת יפה? וכמו שאמר הנביא: והיה במקום אשר יאמרו לא עמי אתם יאמרו בני אל חי, שאף במקום שיאמרו כלומר בני ישראל בעצמם יאמרו לא

עמי אתם, שיכחישו בצור מחצבתם ויפנו עורף ללאומותם יאמרו האומות עליכם „בני אל חי“ אתם, ובני אותה הכתה הרבה פעמים נענשו קשה על שגגתם זאת ומוסר לא לקחו; וכדמיון השה אשר בעליו הכו אותו בשבט צבוע בסיקרא כמשפט, בעת אשר הפריש אותו למעשר כדי לסמן אותו שעלה גורלו להיות קודש לד', והשה התאונן באזני בעליו על המכה שהכה אותו בשבט הצבוע, ושאל אותו מדוע הכית אותי? ובעל השה ענה שעליו היה להכות אותו בשבטו יען שנעשה קודש לד'. אבל היתכן! שאל השה בתמימות שנית וכי בשביל שקודש אני, עליך היה להכות אותי בשבט צבוע אדום חלא יכלתי לדעת שקודש אני גם בלי הסימן האדום? אמנם כן אמר בעל השה חלא ראש כבש לך (א שעפסענע קעפיל) וכח זכרונך חלש מאד ואם לא תסמן בשבט אדום שקודש אתה תשכח את קדושתך ותתבולל בין כבשים אחרים ובגלל כן עלי להכות אותך בשבט ולסמן אותך בצבע האדום.

כן הוא עם אותם מאחינו שרוצים להתבולל, יש תמיד שבט צבוע בסיקרא לסמן אותם שקודש חמה בכדי שלא יתערבו עם עמים שונים, והנפילה לים של התבוללות לא תבוא להם הרפואה ולא יוציאם ממצב של נבוכים וכמו שאמר הירושלמי נגד אותה הכתה התיצבו וראו וכו' הישועה לא תבוא להם ע"י טמיעה וטכיעה בים של התבוללות רק כאשר נלך קדימה ואם נלחום עם גלי ים זועף של הגלות אז נעבור בהים בהרבה כמו אז „וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“.

וכמו כן יש בנו מפלגה האומרת בואו ונצווה, הכתה הזאת הוא ג"כ מולדת הגלות; חוג פעולתה יצטמצם רק בהצווחה ממנה יתחילו ועמה יסיימו; קוראים אספות המוניות (מאסס-מיטינג) ינאמו נאומים מסדרים קאנפערענצים ותחלוקות פומביות בתפים ובמחולות ברעש ובסערה ירימו על נס את דגל

ציון ושום פעולה ממשות לא יראה רק מבלים ימיהם בהסתדרות, נקה למשל את המוסד של „קרן היסוד“, אוי נא לנו אם נאמר! אחר ג' שנות צווחה ותעמולה (פראפאגאנדע) משך זמן אשר עלתה בידם של עמים אחרים להתישב ולהתבסס על ארצם וכבר נעשו למושלי ארץ, ואנו! העם חכם ונכון בחריצות שכלינו ובגודל כשרונותינו לא עלתה בידינו במשך הזמן לבנות אף בית חרושת אחד בארץ ישראל, לא קאלאניע אחת לא מסילה אחת, לא עלתה בידינו להניח אף את אבן הפנה ליסוד בנין ארצינו, אין לנו עוד השגה לדבר אודות מוסד שיניח את היסוד של בנין ארצינו כעת שעמים אחרים כבר חדלו מהנחת אבן פנה ליסוד בנין עמם וארצם וכבר בנו על היסודות בנינים נפלאים וחזקים, ואנו השגתינו השגת הגלות נתכווצה כל כך שחסר לנו אותה אמיצת הלב לדבר אודות יסוד של ארץ ישראל, ורק מקרן של אותו היסוד, וכמו שמספרים מאותו המלמד אשר אשתו הציקה לו מאד בדבריה שיקנה לו פרה חולבת כדי שימצאו ע"י מחיה וכלכלה למלאות רעבון ילדיהם הקטנים, המלמד העני אשר רצה בכל לבבו להשקיט את מציקת אשתו בא פעם אחת לביתו וקרן פרה בידו ובפנותו אל אשתו עם הקרן שהביא לה אמר לה, רעיתי היקרה פרה שלמה קשה עלי לקנות בפעם אחת מפני חסרון כים, ועלינו להגיע למחוז חפצינו בהדרגה, קניתי לעת עתה חלק מהפרה והוא הקרן שהבאתי לך.

כן הוא עם הקרן היסוד המוסד שנוצר אחר ג' שנות צווחה, רק החלוק הוא שהמלמד העני לא היה בידו פרוטה לפורטה ולא היה יכול בשום אופן לקנות פרה שלימה בפעם אחת, אבל בני עמינו לו לא רצו לפטור את עצמם בצווחה ריקנית בלבד, לו רצו באמת לבנות את חורבות ציון וירושלים לפתח ולשדר אדמת ארצינו הקדושה כי אז כבר היה סוף להמצב של נבוכים הם בארץ אשר עמינו נמצא בו כעת, ואיה סופר ואיה שוקל את

הקרן שכבר נקבץ באותה קרן היסוד? לדאבונינו רואים אנחנו התולדה דקרון והיא נגיפה נשיכה וכו', הציונית האמריקאנית נתפוצצה לרסיסים והציוחה נתגדלה עשרת מונים יש ממינים ומשמאילים ובין דין לדין נספת האי עלובתא.

כן יש כתה עקסטרמיט אחרת האומרת נלחם עמהם, לא נאמר נגדיהם רק עמהם, כלומר נתאחד עם העם המצרי ויחד עמהם נלחם נגד עבדות מצרים נגד פרעה ושריו, כי גם העם המצרי סבל מתגרת ידי אדונים קשים: מהמלך, משריו ומהסיסטעם ישורר במצרים, כידוע לנו מכותבי דברי הימים שבמצרים היה נהוג ה"east system" העם היה נחלק למפלגות שונות, העם הפשוט, הצבא, והאצילים, ואנשי כל מפלגה ומפלגה היו במדרגה ידועה עבדים למפלגה הגבוה ממנה, ועיין רש"י ומכילתא על הפסוק אנכי ד' וכו' אשר הוצאתיך מבית עבדים האצילים היו עבדים להמלך, הצבא להאצילים, העם לצבא, וכל ארץ מצרים היה ע"י הסיסטעם הזה "בית עבדים" וכאשר רדף פרעה אחרי בני ישראל היה מוכרח לפנות את עצמו להעם, להעם המצרי, יען כי בהצבא לבד לא היה יכול לרדוף כי בהמתיהם מתו ע"י הכרד, (עיין רש"י בשלח פסוק ז') וזאת הוא שאמרה התורה ויהפך לבב פרעה אל העם, אל העם המצרי, למדרגה הנמוכה מהצבא, ויקח שש מאות רכב בחור, כלומר הצבא, וכל רכב מצרים רכב של העם הפשוט, ואותם מכני ישראל בעלי הכתה שאמרו באו ונלחם עמהם, האמינו כמו שמאמינים הסאציאליסטים היהודים בזמנינו ששאלת היהודים תפתר יחד עם השאלה הסאציאליסטית הכללית וכאשר יקדישו את כוחותיהם ללחום יחד עם הנענים והנוגשים מהגוים נגד הסיסטעם השורר, אז יהיה גם ליהודים אור, ואמרו נלחם עמהם יחד עם העם המצרי נגד פרעה ונגד העבדות וכאשר תכטל העבדות הכללית והדעספאטיזם למה לנו לילך לארץ ישראל, הלא יכולים אנו לישוב במנוחה במצרים, לאנשי הכתה הזאת

הירושלמי נתן את תשובתו בדברי המקרא „ד' ילחם לכם ואתם תחרישון" שימו בטחונכם בד' ואתם תחרישון, העבודה הזאת להחיש את המהפיכה הספציאלית טוב יותר שתעשה על ידי אחרים ואתם תחרישון, לא לישראל להתערב עם שונים, הנסיון בימים האחרונים כבר הורינו לדעת את המחיר ששלמנו בעד פחזותם של אנשי כתה הזאת, עם אשר מוקף מכל עבריו ונמצא במצב נבוכים הם בארץ, מדבר עם חיות רעות, ים זועף, וחיל פרעה הרודף תמיד וסכנת כליה תרחף תמיד על ראשו על עם כזה להחיש לצאת מהמצב המסוכן ע"י הליכה קדימה לארצו, לא להכניס את עצמו בסכנה היותר גדולה, כי היהודי הוא תמיד השעיר לעזאזל אשר יעשה לאכרים אכרים קודם שיגיע למחצית החר.... (עיין לעיל בהמדרש לפי לך לך).

עלינו רק לשים בטחונינו בד' ולשאוף רק להגיע למחוז חפצינו לאדמת אבותינו ולציון עיר קדשינו, וד' יהי בעוזרנו אמן.

דרוש לשבועות

ויהי בימי שפוט השופטים וכו' (רות א' ו').

המגילה הזאת תציג לפנינו תמונה אשר בזמנינו אנו רואים אותה כמו חיה, ואם רק ישתנו השמות של גבורי הספור יראה לפנינו כאלו כותב המגילה תאר לפנינו מקרים מזמן הנוכחי ואת מקרי אנשים ידועים לנו, וכותב המגילה קלע למטרת איזה ענין מוסרי אשר יעמוד לנס ללמוד ממנו הרבה דברים נחוצים לנו לדעת בהדור שאנו חיים בו. נקה נא את הראש והראשון שבגבורי הספור אלימלך ונכנהו בשם ג', זה עשרים או שלשים שנה אשר ג' החל לפסוח על שתי הסעיפים, מצד אחד הוא רואה את עם ישראל עם עני, מפוזר ומפורד נרדף בלי חשך, ארצו אשר אליה הוא שואף חרבה ושוממה, ומצד השני הוא

רואה את מואב אשר נכנה אותה כרוח דמיונינו בשם רוססיא, ממלכה אדירה, ארץ גדולה ועשירה, עם הרוסי הגבור והאדיר עם מלכיה נסיכה כהניה אציליה, וכלבו התחוללה מלחמה נוראה או להשאיר עם עמו או לילך לגור בארץ מואב, לעזוב את עמו ולהדבק במואב. רגשי תאוה לכבוד רגשי העגאזים, התגברו על רגשי האהבה לעמו, והוא החליט לעזוב את עמו יחד עם אשתו ובניו ולבקש את הצלתו והצלת משפחתו במואב, כי קטן יעקב ודל הוא חושב בנפשו ואף אם ינחל מלוא חפנים כבוד ביניהם במה נחשב הוא, הוא שואף לגדולות ונצורות הוא שואף לכבוד בין גדולי ואצילי מואב להיות אחד מהם, והאפרתים האצילים מבית לחם יהודה בחרו במואב אף כי ידעו שהולכים לגור להיות גרים שמה, אף כי ידעו שבבואם שמה רק לגרים יחשבו ועליהם לעבור בשבעה מדורי גיהנם עד אשר יעלה בידם שהמואבים הגאיונים יתנו להם ללקוט איזה פירות מתחת שלחנם, אבל כל זאת לא עמד לשטן לאלימלך על דרכו מואבה, וזאת שתספר לנו המגילה: „אפרתים מבית לחם יהודה באו שדי מואב לגור שם ויבואו שדי מואב ויהיו שם“. הרבה דברים נראו כמיותרים ובפרט הלשון שדי מואב אשר חז"ל דרשו את דרשתם (עיין מ"ר רות), אבל הפסוקים האלה יציבו לעמוד הקלון את שפלות הנפש של האסימילצטאר הנותן משפט הבכורה להיות גר במואב מלהיות אפרתי ביהודה הוא בוחר לו לישיב בשדי מואב לא במעלה העיר לא בה — Newsky Prospect של מואב אשר המואבים לא יתנו לו לגור הוא שבע רצון אם יש לו הזכות לגור בשדי מואב מחוץ למחנה העיר אם רק יהיה באדמת מואב, ויהי שם! אלימלך או כאשר אנחנו מכנים אותו ג' החל להקדיש את כחותיו לפתח ולשדד את שדי מואב והתקוה שבקרוב שכניו יקרבהו כמו נגיד נתנה לו כח ואומץ לעשות חיל וללחום עם כל המכשולים ואבני נגף שפגש על דרכו, בנה בתי חרושת, המציא סניפי מסחר חדשים, בנה

מסילות נשמות על היבשה ואני שימ על הנהרות והימים, וע"י כשרונותיו וכשרונות בניו השדי מואב נחפכו לגן אלקים (וכמו שרמזו לנו חז"ל בדרשתם על המקרא „ויבא יעקב שכס ויוחן את פני העיר“ רב אמר מטבע תקן להם, שמואל אמר שוקים תקן להם ור' יוחנן אמר מרחצאות תקן להם (שבת ל"ג), יעקב חונה בפני עיר שכניו לא יתננו לגור בהעיר יקציעו לפניו איזה רחובות צרות אשר יש להם רק פני העיר ושמה הוא מתקן להם מטבעות ושוקים ומרחצאות, יאמרו לו צא טמא, ובכל זאת לא יכלו לעשות ולתקן מאומה בלי עזרת וכשרונות של יעקב כידוע מימי הבינים ובהרבה מדינות בזמנינו).

במשך שנות מספר אלימלך או כאשר אנחנו מכנים אותו גי' עולה לגדולה חלומותיו נתקיימו גם מלאכי רע בעל כרחם ענו אמן בראותם את אשר אלימלך עשה למובת המדינה ולטובתם, ונתעלה למעלת אציל ונעשה בארון והצלחתו עמדה לו כל כך עד שזכה שכניו נשאו להם לנשים נסיכות בנות מלאכי מואב, וכמובן אין מספר לתמחיר ששלמו בעד זה וכל קרבן לא היה יקר להם לעשות ולהגיע למחוז חפצם זה לזכות לגדולה כזאת, וכדברי חז"ל (ב"ב צ"א) וכדברי הימים קוראים להם יואש ושרף, יואש שנתיאשו מן הגאולה, ושרף שנתחייבו שריפה למקום, ובמדרש מחלון שנמחה מן העולם וכליון וכי' זאת אומרת ששרפו ומחקו כל אותות סמני גזעם, ע"י יואש ושינוי השם ושינוי המעשה (כי גם חוטמם העברי שינו להם) קנו להם את מצבם הרים ומעלתם הגבוה בהחברה.

ולב אלימלך פחד ורחב ואין קץ לעליצת נפשו בראותו את גדולתו וגדולת בניו, והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וכו'... אבל פתאום, והנה בלחה! פתאום נהפך תגלגל... ופרשה חדשה תופיע נגד עינינו, פרשה של קנים ונהי, פרשה של וימת אלימלך וימותו שני בניו! וימותו גם שניהם! וכדברי המדרש שדרש על המלה „גם“ אבדו ממונם מתו גמליהם חמוריהם, נשיהם הנסיכות

נשארו בעירם ובחוסר כל, האמונים עלי תולע חבקו אשפתות, מה קרה שמה במואב? בארונים! אצילים! נסיכים! נסיכות! מתו כמות כל אדם? או נהרגו מתגרת ידי שודדים? שלחו יד בנפשם? ואיה הוא הרכוש הגדול המסילות ובתי חרושת שבנו? ואיה המה מיודעיהם וגואליהם של אלימלך והמחלונים והכליונים? קרה שמה במואב מקרה נוראה, מהפיכה של באלשעבזים או איזה מין מהפיכה אחרת אשר השעיר לעזאזל הראשון הוא היהודי לו יהיה יהודי כאליםלך וכמחלון וכליון אשר כל זכר לא נשאר אצלם כי מגזע יהודי מוצאם, כי חוליגאני מואב מחזיקים בהכלל הידוע ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, וכל היקום של משפחת אלימלך עם בתי חרושתיהם וארמנותיהם נשדדו ונשרפו והעמידו על גחלם ריקם.... האלמנה האומללה נעמי הבארונית החלה להרגיש את מצבה המר, כל מכבדיה הזילה יען כי בידה אין כל ועליה לגוע כרעב במואב ואיננה בטוחה עוד בחייה, ומיום ליום תחל להבין יותר ויותר כי נכריה היא בארץ מואב וכי אל עקרבים היא יושבת ועליה לעזוב או לברוח ממואב.

והשאלה לאן? מנקרת את מוחה, ותקם היא וכלותיה (כי גם נשי מחלון וכליון בעיני חוליגאני מואב כיהודיות נחשבו בהנשאן ליהודים, וגורלם היה כגורל נעמי) ותשב משדי מואב כי שמעה כי פקד ד' את עמו, לא נאמר עמה יען שכמעט כבר שכחה שעם ישראל הוא עמה וארץ ישראל הוא ארצה, בעת אשרה והצלחתה לא היה מקום בביתה לשאלת עמה וארצה, רק אחרי המהפכה החלה לשמוע ע"ד עמה וארצה, וממי שמעה? מהרוכלין המחזירין בעירות, כדברי המדרש, כאשר נשארה שכולה וגלמודה או החלה לשמוע כי פקד ד' את עמו וארץ ישראל החרבה והשממה תחל בקרוב להבנות ע"י בניה וקול התור של תגאולה נשמע בארץ ישראל, אז החלה להבין שרק ארץ ישראל הוא מקום מקלט בעד היהודי, ובלכה התחולל

סער נורא ורעיונות נוגות ורגשי נוחם מלאו כל חדרי לבבה, בהעלותה על זכרונה את השגנה הנוראה ואת הדרך התועה והעקש אשר בעלה בחר לו ללכת, במאסו את ארץ יהודה ועמו ובבחרו את מואב, ובלב מלא וידוי וחרטה חשבה, במקום המסילות שנבנו ע"י בניה ובעלה במדבר סיביר ובהרי אוראל, במקום האניות שנבנו ע"י חריצות בני משפחתי ההולכת על פני נהרי דניעפער ודוענסמער, לו הקדישו בני משפחתי את כוחותיהם לבנות מסולות ביערי לבנון ובהר הכרמל ואניותיהם היו משוטטת על הירדן וכנרת כי אז לא קרנו כאלה, ובחשבה מחשבות נוגות כאלה נעמי הולכת משדי מואב עם כלותיה עד בואנה בית לחם...

מעוטפות בבלוי סחבות חשך משחור תארה מטלטול הדרך מפחד ואימה, הבארונית ג' חשה מפלט לה לאיזה מקום מקלט אשר הרעליעף יסד בעד נודדים עניים, הפקיד רשם את שמם בספר יחד עם שמות של האומללים אחרים ויושיט לכל אחד ואחד שרביט חסדו, ויהי כאשר הגיע לרשום את שמה נסוג אחור ופניו כסה עצבת נוראה וכמעט לא האמין למשמע אזניו, הבארונית ג'! הזאת נעמי? וכמו אוב מארץ קולה תהגה ותצפצץ, "אל תקראנה לי נעמי קראנה לי מרה כי שדי המר לי"...

עתה בא הפרק השני של המגילה וגבורי הפרק המה בועז וטוב אשר המגילה תשנה את שמו אח"כ לשם פלוני אלמוני, בועז אומר לטוב, כיום קנותך השדה אשת המת מוטל החוב עליך לקרוא את שם המת וכו' טוב הוא הגואל היותר קרוב, אבל הוא אומר פן אשחית את נחלתי, הוא אחד מחשובי בית לחם, גזעו ממשפחות היותר מיוחסות ביהודה והוא ירא אולי כאשר יעשה את חובתו זאת אולי יגרום איזה פגם במשפחתו ומפני החשש הזה הוא פוטר את עצמו מלעשות את חובתו לגאול את הארץ ולהאיר את אופל האלמנה, כן הוא דרכם של "הטובים" האלה, המורך אשר בלככם תמיד בעוכריהם,

ימציא תירוצים לפטור את עצמם מלמלאות אחרי החובות היותר קדושות מפני איזה פן... „וטובים“ כאלה נמצא לאסונינו למכביר במחנה העברים גם ביום הזה, בעת שציון תפרוש ידיה עלינו בעת שזכינו להיות אשר קוינו זה אלפים שנה בעת שנתן לנו ד' בחסדו את היכולת לגאול את ארצינו ובאותה עת כמו אז להאיר את אופל אלמנה באים הטובים האלה בטענותיהם של פן אישחית וימנעו את עצמם מלעשות את חובתם הקדושה של שיבת ציון וירושלים.

יש לנו טובים כאלה ממינים שונים: יש לנו טוב, אשר השם „טוב“ יתאים להם כאמת המה יהודים טובים אוהבי עמם וארצם אבל ה„פן“, הוא בעוכריהם יראים המה אולי יחטיאו נגד ההשגחה אם יעשו מצדם איזה פעולה לקרב קין הגאולה כי אומרים שעלינו לסמוך רק על הנסים בנוגע לגאולת ישראל, אבל לא נוכל בשום אופן להבין מדוע אינכם סומכים עצמיכם על הנסים בהדברים הנוגעים בינכם לבין עצמיכם ותזכרו היטב את המאמר „הרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם“, ובנוגע לעניני הכלל אתם אומרים „סמכינא אניסא“ ובאמת השכל מחייב להיפוך, כמו שאמר הבעש"ט ז"ל כאשר שאלו אותו עפ"י דברי חז"ל (חולין ק"ט) כל מה דאסור לן רחמנא שרי לן כותיה מדמא — כבדא, נדה — דם טוהר וכו', באיזה אופן הותר האיסור של כפירה? והשיב שיש כפירה שהיא מותרת, בנוגע לחברך אתה רשאי להיות כופר, למשל את תראה שלחברך דחוקה השעה לא תעזבתו על הבטחון בלבד ואתה לא תעשה מאומה בעדו רק תהיה כופר באותה שעה ותעשה כל מה שיש ביכלתך להוציאהו מן המיצר.

יודעים אנחנו את טענותיכם שתתלו עצמיכם במאמר במס' כתובות: „ג' שבועות השביע ד' את ישראל שלא יעלו בחומה, שלא ימרדו באומות, שלא ידחקו את הקין“, ועוד מאמרים כאלה אבל האם עולים בחומה אנחנו? או מורדים באומות אנחנו? הלא

אנו עושים הכל בדרך שלום וברשיון הממלכות ואדרבה עלינו לאמור כמו שאמר ישעי' לחזקי' בהדי כבשתא דרחמנא למה לך? אנת במאי דמפקדית עבוד! לא לישב בחבוק ידיים מפני איזה חשש של פן! ולראות איך עמינו האומלל מפרפר בין החיים והמות טובע בים של צרות.

חכמינו זכרונם לברכה יספרו לנו מרבי יוחנן בן זכאי כשנכנסו תלמידיו לבקרו מצאהו כשהיה בוכה אמרו לו תלמידיו רבינו מפני מה אתה בוכה אמר להם אלו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותו כשהוא כועס עלי אין כעסו כעס עולם. ואם אוסרנו אין איסורו עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם וכו', ולא עודאלא שיש לפני ב' דרכים ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי ולא אבכה וכו', — יש הרבה דיקדוקים לשאול בהמאמר הזה, האיך עלה בדעתו של אותו צדיק לחשוב שכעסו של הקב"ה הוא כעס עולם, וצדיק כר' יוחנן בן זכאי ידע היטב שהוא לא חטא כל כך שהקב"ה יכעס עליו כעס עולם, גם מה הוא הלשון ולא עוד, ועוד הרבה דקדוקים כאלה אשר הרבה מהמפרשים הקשו לשאול על המאמר הנ"ל. אבל נוכל לומר שרבי יוחנן בן זכאי בהגעים האחרונים לימי חייו החל לחשוב אולי חטא בזה שלא עזר בפועל להלוחמים להציל את ירושלים מיד הרומאים (עיין גטין) ואחר החורבן כאשר השקיף על מצב עמינו בהגלות וראה לפניו רק שתי דרכים: אם ישראל ישב בשלוה בין האומות ימות מיתת נשיקה וישליך את תורתו ואמונתו, ואם ישמור את תורתו נכונים לו ימי חושך אינקוויזיציעס ופאגראמים ולא יוכל להתקיים מחמת תוקף הצרות, וכמו שיאמרו לנו חז"ל במס' ברכות „תת"ק מיני מיתות נבראו בעולם קלה שבתן מיתת נשיקה קשה שבתן מיתת אסכרה", — חז"ל רמזו לנו בזה היסורים והמיתות שעל עם ישראל יהיה לסבול במשך שנות גלותו והזכירו לנו המיתה היותר קלה והיא מיתת נשיקה, בעת שהאומות יראו לו פנים שוחקות

והוא יושב בשלוח, ישראל מת מיתת נשיקה, וקשה שבכולן היא אסכרה, בתקופות האינקוויזיציע וגזירות שמד, ורבי יוחנן בן זכאי כאשר העמיד לנגד עיניו את גורל עם ישראל בכה ואמר ולא עוד אלא שיש לפני ב' דרכים אני רואה רק השני דרכים אסכרה ונשיקה, ואף שאסכרה קשה מכולן וקשה יהיה להמית את עם ישראל ע"י האסכרה אבל האיך יכול עם להתקיים במצב כזה אם רק נבונה לו רק אחת משתי אלה, ובאותה עת ירא אולי אשם הוא בזה שיחס את עצמו במצב שלילי להלוחמים בעת החורבן והוא גרמא בנזקין שהעם הגלה מאדמתו ובא לידי מצב כזה בהגלות המר.

וזאת הוא שאמר לתלמידיו כאשר ראו אותו בוכה אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי כלומר במלכותא דארעית חטא הבא מבח שלילי או גרמא בנזקין אין עונשים אבל חייב הוא בדיני שמים וכמאמרם ז"ל במס' שבת מי שיש בידו למחות ואינו מוחה נענש על אנשי דורו, זאת אומרת שעונשין גם בעד השלילה ובעד הגרם וזאת הוא שאמר כעס עולם איסור ומיתת עולם. הכעס שהקב"ה יכעס עליו הוא כעס בעד העולם בעד הכלל לא בעד מעשיו הפרטיים, והוא חייב במצב הרע של הכלל וממיתנו מיתת עולם בעד הכלל, ולא עוד הוסיף לאמור שיש לפני ב' דרכים, לא דרך ממוצע אני רואה בעד אחינו רק ב' דרכים או אסכרה או נשיקה ועי"ז אמר שהוא בוכה כי חושב שהוא חייב באסון האומה, אבל באמת פחדו של ר' יוחנן בן זכאי על דבר השני דרכים לא היה פחד, לפי מצב הפאליטי של עם ישראל בין העמים מימות רבי יוחנן עד העתים האלה לא היתה סכנה של מיתת נשיקה, וגם ממיתת אסכרה העם היה בטוח יען כי תורתו ואמונתו היתה עליו לסתרה וכגבור על שדי מלחמה לחם בגבורה עזה ונמרצה נגד אויביו ויצא תמיד כמנצח, וזאת הוא שר' יוחנן בן זכאי הוסיף אח"כ לאמר לתלמידיו קודם פטירתו „פני הכלים מפני הטמאה“! דבריו האחרונים היו כמו

דברי תנחומין להפיג את הצער והבכיה שרק ע"י העצה הזאת יוכל העם להחזיק מעמד נגד מיתת אסכרה אשר בה שונאיו ירצו תמיד להמיתו, הזהירם מפני הטומאה והזוהמא שלא ימצא מקום בבתיהם, שאחלי ישראל יהיו בתי קודש אשר יעמדו על יסודי אמונה ותה"ק.

ובדבריו הכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה, רמזו להם שיעשו כמו שעשה חזקיהו שנעץ חרב בביהמ"ד ואמר כי מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, — ובהמבצרים האלה מצא ישראל מפלט מתגרת ידי אויביהם במשך שנות הגלות ושונאיו לא יכלו להמית אותו במיתת אסכרה, ופחד של רבי יוחנן בן זכאי ע"ד „השני דרכים“ לא היה פחד עד היום הזה, אבל עתה נשתנה המצב בתכלית השנוי, וגם נגד העמים האכזרים שרוצים להמית אותנו במיתת אסכרה אין לנו עוד המבצרים אשר בהם נוכל להתבצר, בתי מדרש שלנו נחרבו, אין אנו יכולים עוד לומר את דברי הפיטן „ואין לנו רק התורה הזאת“ — בתינו לנכרים! נחלתינו נהפכו לזרים! וכאותן מדינות שעמנו יושב בשלוח סכנת מיתת נשיקה תרחף על ראשינו ואין לנו רק שני דרכים אסכרה או נשיקה כארצות הגלות, והתקוה האחת היא גאולת הארץ, ואם הטובים האלה אינם עושים מאומה בעד גאולת ארצינו הקדושה מפני חשש של פן אשחית, חטאתם גדולה עד לשמים וענשם יהי כדברי רבי יוחנן בן זכאי, מיתתם מיתת עולם, אשמים הם בדם אחינו ובחורבן עמינו ותורתינו והסוף יהיה כמו שתאמר לנו המגילה, הטובים האלה ימכעו בתהום הנשיה שמם לא יזכר בהעתיד הגדול של עמנו, וכמו ששנתה המגילה את שמו של טוב באשר לא רצה לגאול לשם פלוני אלמוני כלומר בן בלי שם; כן יהיה סופם של הטובים האלה, לא יהיה מקום בעדם בתחית עמינו וארצינו, והגבוב חיל בועז שעשה את חובתו הקדושה וגאל את הארץ ולא אמר פן אשחית, זכה שממנו החל

לצמות קרן הגאולה ודוד מלך המשיח היה מיוצאי חלציו כאשר תסיים לנו המגילה בסוף.

דרוש לשבת נחמו

נחמו נחמו עמי ואמר אלקיכם. (ישעיה מ' ו').

נפלא הוא עם ישראל בצרותיו, בישועותיו ובנחמותיו. נתקיימה בנו הקללה של התוכחה „והפלא ד' את מכותך” וכמו שאמר רבי על המקרא „נפלה משמים ארין” וכו' בבה רבי ואמר מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. — יש הרבה פעמים שאדם נופל מאיזה מקום גבוה על הארץ והנפילה תגרום לו ריסוק איברים נורא, וכאשר הוא צועק מעצמת מכאוביו, העוברים ושבים יחישו לעזרתו ויעשו כל מה שיש ביכלתם לחלצו מן המצר, אבל מה רע ומר הוא גורל האיש אשר נפל לא על הארץ רק לבירא עמוקתא, אשר נפילתו מכוסה מעיני הרואים ואין מי שיושיט לו יד עזרה ואין מי שיחבש את פצעיו. כן הוא עם עמינו האומלל; נפילתו הוא לבירא עמוקתא, ואין מי שילחוש על מכתו האנושה, ומכל העמים אשר על פני האדמה אין מי שיושיט לו יד עזרה ונתקיימה בנו דברי ירמיה „אנוש לשברך נחלה מכתך אין דן דינך למזור, רפאות תעלה אין לך”.

מכתינו אנושה הרבה הרבה יותר מהמכות שהכו בהם עמים אחרים בעתים אחרונות, לכל עם יש גואל, יש אה לצרה, ולהעם האומלל עם ישראל אין דן דינו וכו' ונפלא הוא בצרותיו מכל העמים, וכמו כן נוכל לומר והפלא ד' את ישועתיך — כי גם הישועות כמו הצרות של עם ישראל נפלאות במינן הן, אם ההצלחה תאיר פנים ליהודי להמלט מעבר לגבול אוקריינע למדינת רומעניה, לישועה גדולה תחשב שנמלט מהגיהנם של אוקריינע לחגן עדן של רומניה וכמו כן אם יזכה להמלט בעור שיניו מהתוהו ובוהו של ממשלות טראצקי להמדינה הנאורה

של פילסודסקי, ומי ידבר עוד אם יזכה למצוא מפלט באמפריקע אין קץ ואין ערך להישועה הגדולה.

המפרשים הרבו פרושים שונים על דברי המקונן: „זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו לה מימי קדם“ וכו', אשר לפי הפשט היה לו לומר זכרה ירושלים בימי עניה וכו', אבל נוכל לומר שהמקונן רמז לנו בדבריו את העת המרה שאנחנו חיים בה. נקח למשל את יהודי רוסיה ואוקריינע אשר חייהם תלויים לחם מנגד בכל רגע, בהעלותם על זכרונם את הימים שעברו ובהשוותם אותם לעומת הימים המרים שבעת הנוכחית, ישאו במר שיחם ויאמרו, מאושרים היינו אז לפני שבע או שמנה שנים, אז היו לנו ימים טובים מאלה, בעת המאושרה של ממשלת קסרי רומאנאוו, היו שרי פלך שרי השוטרים שופטים וזאנדארמים, ועתה מה מר הוא גורלינו, היינו לחרב ולמשיסה, נפשינו, רכושינו, בתינו, נעשו הפקר לכ שודד ורוצח לכל מעול וחומס, תעלולים משלו בנו וברכושינו, והאסון של העם הוא נורא כל כך עד שהימים הרעים של הרומאנאוו'ס עם שרי פלכיהם ושרי שוטריהם לימים טובים יחשבו כיניהם. זאת היתה כונת המקונן בדבריו זכרה ירושלים ימי עניה וכו' החורבן הוא כל כך נורא שירושלים תזכור את ימי עניה ומרודיה בהעלותה על זכרונה את הימים שעברו אשר היו נחשבים להתקופה היותר שחורה בדברי ימי ישראל, אותם ימי עניה ומרודיה נחשבים כעת לימים מחמדים כאשר נשווה אותם להתקופה המרה הנוכחית.

וכמו ששמעתי מפרשים את הפסוק „רחוק מישועתי דברי שאגתי“, כלומר היהודי האומלל אומר רחוק מישועתי גם השאגה והתפילה שאני מתפלל לפניך ד' אף אם תמלא אותה אני רחוק עוד מישועה אמתית! הוא יתפלל למשל שינצל מהולגאני אוקריינע, אבל אם ישמע ד' את שאגתו וימציא מפלט באיזה מדינה הסמוכה, הוא רחוק

עוד מישועה, יען כי איננו יודע אם אינם נכונים לו ימי חושך גם בהמדינה החדשה, והמראגנדיע של הגלות ברא ישועות כאלה אשר הן רק ישועות מיוחדות במינן בעד היהודי, — וכמו כן יש מין נחמות מיוחדות רק להעם העברי וכמו על הצרות והישועות יכולים אנו לומר גם על הנחמות, והפלא ד' את נחמותיך. עמים אחרים אם יש להם נחמה היא נחמה פשוטה ומובנה, הנחמה של העמים שיצאו מעבדות לחירות בשנים האחרונות היתה נחמה במלוא מובן המלה העם יצא מתחת ידי עול זרים ונעשה מושל על ארצו וכל קניינו, לא כן הוא עם הנחמות של העם העברי. זה כארבע שנים אשר עמינו שמע מפורש יוצא מפי שר החיצון של ממשלת אנגליה, באלפור, את הדעקלארציע הציונית. העם דמה שכבר הגיע עת דודים, אחרי ימי חושך ואפילה של ימי המלחמה תבוא העת המאושרה של נחמו נחמו עמי וכו', העם חכה בכליון עינים להשעה שהחרב תשוב לתערה ואז יזכה לשוב לציון חמדת נפשו ברננה, והנה שקטה הארץ והנחמה של עמים אחרים נתקיים בפועל, נקרא דרור לכל עמים אשר על פני האדמה, ורק להנחמה של העם העברי חסר היה עוד הסכמת פרעמיערי העמים וחתימתם. עבר איזה זמן ומושלי ארץ התאספו בסאן רעמא, ו"הנחמו" נתאשר בחתימת ידם של פרעמיערי הממשלות, ואין קץ היה לשמחת העם כאשר שמעו הבשורה של סאן רעמא ונוסף לזה נשלח נציב יהודי לארץ ישראל והיה נראה שדברי בן אמוין "העם החולכים בחושך ראו אור גדול וכו'" כבר החלו להתקיים אבל עבר קציר וכלה קיין ואנחנו לא נושענו, הנחמה של העם העברי משונה הוא מהנחמה של שאר העמים, מה חסר עוד? באלפור! סאן-רעמא! נציב יהודי! כפי הנראה החתימה העיקרית עוד חסירה החתומה של נחמו נחמו עמי יאמר אליכם! אבל נראה מה שיאמר לנו הנביא להלן דברו על לב ירושלים וכו' בדברים האלה יגלה לנו הנביא את פני הלוט הלוט ואת המסכה הנסוכה, הסבה העקרית אשר

הנחמו של היהודי משונה מהנחמו של עמים אחרים הוא „נחמו נחמו עמי יאמר אל־קִיבֶכֶם“! ומה יאמר ד' ? „דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה“ וכו', על הלב של האומה לחתום את הנחמו נחמו וזאת הוא אשר הנחמו שלנו משונה כל כך מהנחמו של עמים אחרים, חסר לנו הלב של ירושלים וכמו שהוכיח ירמיה את ישראל „עקוב הלב מכל ואנוש הוא מי ידעני“ מסבת תוקף הגלות הלב של העברי נתקלקל ואיננו דופק במדה הראויה וזאת הוא בעוכרינו שאין אנחנו יודעים לכוון את השעה ולעשות את חובתנו בעד גאולת ארצנו ועמנו.

ומקודם שנפרש את דברי הנביא בהפטורה ואת דברי קריאתו אל לב ירושלים עלינו לבאר את דברי המדרש „חטאו בכפלים ולקו בכפלים ומתנחמים בכפלים“ המדרש הנפלא הזה הרבה מהמפרשים חתרו בכל עוז לפרש באופנים שונים, כי קשה להכין בפשיטות מה הוא החטאו בכפלים, האם בזה תגדל איכות החטא אם נעשה בכפלים וביותר קשה להכין הלשון לקו בכפלים. היתכן שהקב"ה יענוש כפלים מכדי רשעתו, ומה הוא הנחמו בכפלים ? אבל כפי הנראה לי כונת המדרש היתה בדברים האלה שהחטא והעונש ונחמה הוא בכפלים כלומר, הארץ ! והעם ! העם חטא, וגם הארץ חטאה בזה שנתחללה קדושתה ע"י אי שמירת מצות התלויות בארץ כמו שמיטות ויובלות ושאר מצות אשר אדמת ארץ ישראל נתקדשה בהן, ובזה חטאה הארץ, וכמו שאמרה התורה אז תרצה הארץ את שבתותיה, וזאת היא כונת המדרש בהדברים חטאו בכפלים, ולקו בכפלים, העם, והארץ, העם נלקה קשה וכמו כן הארץ נלקתה כי גם אדמת ישראל מעת הגלה ישראל ממנה נחרבה ונחפכה למדבר שממה, זאת אומרת שלקו בכפלים הארץ והעם ובשניהם נתקיים המקרא והפלא ד' את מכותך, וכמו שקנן ירמיה בקינותיו „איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה באלמנה רבתי כגוים שרתי במדינות היתה למס“, על חפסוק הזה

חז"ל בתלמוד ובמדרש דרשו הרבה דרשות (עיין מס' סנהדרין ק"ד ומ"ר איכה) כמו על השנות הלשון של רבתי עם ועל הכ' של כאלמנה (עיין שם) ובעקבותיהם נלך ונפרש את המקרא עפ"י הרעיון שהזכרנו.

ירמיה כאשר שפך את מרי שיחו בדבריו „איכה ישבה בדד עיר רבתי עם שרתי במדינות“, לא צמצם את בכיתו רק על גורל ירושלים אשר נחרבה בימיו, הוא כלל בהאיכה את גורל ירושלים ועם ישראל גם בעתיד, כי באמת ירושלים בזמן ירמיה לא היתה רבתי במדינות ושרתי כגוים כידוע מכה"ק ומדברי הימים, הנביא הקדוש הזה כאשר חזה ברוח נבואתו את אשר יקרה לעם ישראל ולארצו במשך שנות הגלות קרא את קריאתו ואמר איכה וכו' העיר רבתי עם! ירושלים אשר הוא קדושה בעיני כל עמי התבל והיא רבתי עם, כי אין לך אומה ולשון בתבל שלא יחשבו זאת לחוב קדוש לתקוע יתד במקום הקדוש הזה והוא התלפיות של התבל, ובכל זאת היא יושבת בדד? החורבן של הארץ הוא נורא כל כך מזמן הרומאים עד היום הזה, כל המושלים האדירים אשר פרשו את ממשלתם על ארץ ישראל לא יכלו לבנות את שוממתיה ונשארה חרבה ושוממה עד היום הזה ושועלים הלכו בה, וכמו כן שפך את מר נפשו בהתכוננו על גורל עם ישראל ואמר „שרתי במדינות היתה למס“, העם העברי אשר עיני שכלו לא כהו וריחו לא נמר ע"י חשכת הגלות ותוקף הצרות, וע"י זהר חכמתו וגודל כשרונו הוא לוקח חלק בראש בכל מקצועות החיים החכמות והמדעים והוא שרתי במדינות וכמעט בכל המדינות הוא טופס מקום חשוב בסדרי הנהגת המדינה ובכל זאת הוא ג"כ שפל בתכלית השפלות ואין קץ לצרותיו! ועל שניהם על העם ועל הארץ אמר „היתה כאלמנה“ אשר חכמי המדרש אמרו „כאלמנה ולא אלמנה ממש משל לאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור“ — בדברים האלה נתנו לנו חכמי המדרש ציור נאמן למצב הקשה של העם

והארץ, רע ומר הוא אמנם גורל האלמנה כאשר תשאר גלמודה אחרי מות בעלה, אבל הרבה פעמים תמצא נוחם תחת חסותו של בעל אחר אשר תבחר להיות לו לאשה כי הרשות בידה להנשא לאחר, לא כן הוא גורל האשה אשר בעלה עזב אותה והלך למדינות הים. היא לא תוכל להנשא לאחר, ואין לה מי אשר בצלו תחסה... כן הוא גורל ארץ ישראל ועם ישראל, עמים אחרים כאשר הגלו מעל אדמתם, וארצם באה תחת ידי זרים הארץ לא חדלה לתן את יכולה והעם כאשר נתפור בין עמים אחרים התבוללו בין העמים אשר הגלו אצלם וצעפי אלמנות הוסרו מהעם ומהארץ, לא כן הוא עם ישראל וארצו, אינם יכולים להנשא לאחר בשום אופן והמה רק כאלמנה ולא אלמנה ממש, והעם והארץ נלקו בכפלים. והסוף של המדרש הוא מתנחמים בכפלים הארץ וגם העם ינחמו, זאת הוא אשר הנביא קורא לנו „דברו על לב ירושלים“ הסבה העיקרית אשר הִנְחֵמוּ שלנו משונה כל כך מהנחמו של שאר עמים ביען שלב ירושלים כלומר העם איננו רוצה להשליך מעל שכמו את עבותות הגלות.

יש בנו הרבה האומרים עוד לא הגיע הזמן האמתי של הגאולה סאת הגלות עוד לא נתמלאה; — להם קורא הנביא ואומר „כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ד'“, וכמו לאשר את דבריו יוסיף לאמר פנו דרך ד' וכו'. כל הר וגבעה יושפלו והיו העקוב למישור וכו', אדמת ישראל אשר היתה שממה ולא נתנה את יכולה במשך שמנה עשרה מאות שנים ושום אומה ולשון לא יכלו לפתח ולשדד אדמתה, החלה לתן פריה להכורמים והיוגבים מבני ישראל והרי יהודה החלו להטיף עסים והכרמל והלבנון יזכו חלב, וכל גיא ינשא וכו' ונגלה כבוד ד' כבר נראה כבוד ד' בנחמת הארץ, וראו כל בשר יחדו בהדברים האלה הזהיר אותנו הנביא שרק יחדו... הארץ והעם תלויים זה בזה יחדו הנחמה יכולה לבוא רק בכפלים וכמו שחטאו ולקו בכפלים יתנחמו ג"כ בכפלים.

נגד אותם קמני אמנה אשר עינים להם ולא יראו שעומדים
 אנחנו על מפתן הגאולה, לא למותר יהי' להביא איזה פסוקים
 מדברי הנביא ישעיה אשר בהם נראה בעליל איך שהנביא
 המבשר הזה הציג לנגד עינינו בדברי נביאותיו את התפתחות
 של הגאולה אשר תבוא ע"י מקרים אשר אנו רואים אותם
 בזמנינו. בקאפיטעל מ' יאמר לנו: „העם ההולכים בחושך ראו
 אור גדול יושבי בארץ צלמות אור נגה עליהם הרבית הגוי לו
 הגדלת השמחה“ ובקאפיטעל נ"א יאמר: „ופדויי ד' ישובון
 ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו
 ונסו יגון ואנחה“. המגיד מדובנא ז"ל כיד חכמת הדרוש הטובה
 עליו השכיל לבאר את כונת הנביא באמרו כאן „שמחת עולם“
 ובקאפיטעל מ' אמר „לו הגדלת השמחה“ גם ביאר לנו את המלה
 לא, אשר הקרי הוא לו בוואו, והכתיב הוא לא באלף, ובאורו נלך,
 וכאשר נסתכל בעינים בהירות על התפתחות המקרים בזמנינו
 נמצא את כונת הנביא, — יש ב' מיני שמחה, חיובית, ושליילית.
 “Positive and Negative” למשל איש אשר ברכהו ד'

בעושר ובנה לו בית חדש וקנה לו כלים חדשים ועשה משה
 לאוהביו ולקרוביו ויחד עמהם שומח על החסד שעשה עמו ד',
 שמחה כזאת הוא שמחה חיובית כי סבת השמחה הוא תולדה
 של פעולה או פאקט ממשי וחיובי, סבת העושר שנתעשר או
 סבת קנית הבית; — ויש מין שמחה אשר היא רק שמחה שלילית,
 כמו למשל איש שעשה סעודת הודאה לקרוביו ואוהביו בעת
 אשר קם מערש דוי אחרי ימי מספר של מחלה כבידה וממושכת.
 שמחת האיש הזה הוא ג"כ שמחה, ויחד עם קרוביו הוא שומח
 ויודה לד' על החסד שעשה עמו אבל שמחה כזאת היא רק שמחה
 שלילית, יען כי לא נוסף להאיש הזה איזה חפץ וענין ממשי
 אשר בשבילו עליו לשמוח, הוא ניצל מסכנת מות והוא בריא
 כמקדם והוא כשאר בני אדם, ושמחתו איננו כשמחת האיש
 שנתעשר יען כי להראשון נוסף דבר מה שלא היה לו מקודם.

נוסף לו ענין ממשי, הבית או העשירות, שנתעשר ושמחת השני הוא רק שלא נחסר, וממילא שמחתו הוא רק שמחה שלילית, ואם למשל תמצא באיזה רחוב שישני אנשים יחוגו שני מיני שמחות כאלה בשני בתים שונים, אז יכול אתה בנקל להכיר את טוב ומחות השמחה של כל אחד ואחד אף אם לא ידעת מקודם איזה מהם יחוג שמחה חיובית ואיזה שמחה שלילית, למשל אם תשמע שהבעל שמחה ישיב להקרואים על ברכתם שיברכו אותו כלשון כזה, 'יתן ד' שגם אתם תחוגו שמחות כאלה! אז תדע ברור ששמחת האיש הזה הוא שמחה חיובית שד' ברכו בעושר והוא יברך את הקרואים שד' יברך גם אותם, אבל באופן השני שסבת שמחתו הוא שקם מחלי ונתרפה לא היה מברך אותם שגם הם יחלו כמהו וד' ישלח להם רפואתו כי ברכה כזאת לקללה תחשב, עתה מובנים לנו דברי הנביא באמרו בקאפיטעל ט' לו הגדלת השמחה ובקאפיטעל נ"א ושמחת עולם גם הקרי והכתוב יהיו מובנים לנו אלו ואלו דברי אלקים חיים הם.

במחזה הנבואה הזאת הנביא יעביר לנגד עינינו את הזמן ומקרי הזמן שאנו חיים בו! העם העברי תחולכים בחשך היושבים בארץ צלמות זה שמנה עשרה מאות שנה ראו אור גדול אור נגה למו, מבין העבים השחורים, אשר כסו את שמי העם האומלל במשך שנות הגלות בכלל ובשנים האחרונות בפרט החלו להראות קרני אור, האיר המזרח! הרבית הגוי! העם ששונאיו דמו שהוא כבר נכחד מגוי, וגם הרכה מכניו כבר החלו לפנות עורף להאמונה בתחית ישראל ובלאומיותו, — שמע פתאום מפורש יוצא מפי שר מלוכה היותר גדולה בתבל שעם ישראל הוא עם וארץ ישראל הוא ארצו, לו הגדלת השמחה, ושמחת העם היתה גדולה מאד בשמעם את קול מבשר הזה, ואף כי ההתגשמיות ההבטחות מתנהגת בעצלתים, אבל אחר כל אלה עלינו להודות שרואים אנו מעשים ועובדות אשר לפני שבע או שמנה שנים היו נחשבות בין

הנמנעות וכחלומות נעימים ולא יותר, כי מי מלל אז שבארמון הנפלא של ווילהעלם אשר בנה כהר הזיתים ישב נציב יהודי, והארמון הזה יהיה מקושט בפרכתי בתי כנסיות של ירושלים בעת שכנו של הנציב היהודי ישא בחופה וקדושין כדת משה וישראל את בתו של מורה עברית מאיזה קאלאניע, ורבני ירושלים עם פאותיהם הארוכות יהיו המסדרי קדושין ויקירי ירושלים עם שמרצמליהם ואבנטיהם יהיו שושביני חתן וכלה, מי מלל אז שהשפה העברית תהי שפה רשמית בארץ ישראל ושבת קודש העברי תהי שבת הרשמי של ארץ ישראל, מי האמין לשמועתינו אז שבכיה"כ חורבות ר' יהודה החסיד, נציב עברי, מושל ארץ ישראל יקרא בשבת נחמו את התפטורה של „נחמו נחמו עמי" אולי באותו המקום אשר לפני כ"ה מאות שנים הנביא ישעיהו קרא את הנבואה הזאת! ושמחת העם בתקופת אתחלתא דגאולה הנוכחית הוא כדברי הנביא על פי הקרי לו הגדלת השמחה, לו בוואוו כלומר אצל העם העברי הוא שמחה, להעם אשר ישב בארץ צלמות לשמחה גדולה תחשב, אבל שמחה כזאת הוא רק שמחה אצל העם העברי כי אף אם הדעקלארציע של באלפור תתפרש ותתבאר עם כל הפרטים והדיקדוקים לטובת העם העברי גם אז יכולים אנו לצפות לכל היותר שתהיה לעמינו ממשלה אבטונומית בארץ ישראל תחת חסותה של ממשלת בריטאניא, ומהריגת חירות העם וארצו לא יגיע עוד לחירותם של עמים וארצות של העמים היותר קטנים בתבל, ואם למשל יפתח הפארלאמענט העברי הראשון בירושלים ונשיא ארצנו הארדינג יגיש את ברכתו ברכת מו"ט להפתיחה הראשונה של הפארלאמענט העברי ולהחירות הרשמי של העם העברי, הנשיא של הפארלאמענט כמובן לא יוכל להשיב את ברכתו בלשון „יתן ד' שגם אתם, העם האמעריקאני תזכה לשמחה כזאת שתהי לכם חירות כמו שיש לנו, כמו שאיש אשר עשה סעודת הודאה כאשר קם מחליו לא יכול לברך את רעהו

בלשון כזה, ולפי זה השמחה רק בשם שמחה שלילית תקרא. ובדרך זה מוכנים לנו דברי הנביא גם על פי „הכתיב“ או על פי „המסורה“, ומריצת הכתוב הוא כך „העם ההולכים בחושך ראו אור גדול“, אבל „לא הגדלת השמחה“, השמחה איננה באמת שמחה אמתית, נגד העולם, ונגד עמים אחרים, הוא רק הצלה פורתא וישועה נגד הצרות של ישראל, ולעומת חשכת הגלות תחשב לשמחה, ומתי תהיה השמחה האמתית כאשר יגיע הזמן אשר הנביא יבשר לנו בקאפיטל נ"א ופדויי ד' ישוכנו וכאו ציון ברנה כאשר יתחיל העם לשוב ככל לבו ציונה וימאס בארצות הגלות ויחל לבנות את חורבות ירושלים ואתחלתא הגאולה הזאת תתפתח יותר ויותר ואז תגיע העת המאושרה של הגאולה האמתית „ושמחת עולם על ראשם“ והשמחה של העם תהי' לא שמחה שלילית רק שמחה חיובית כלומר שיהי' ביכלתינו לכרך גם את העולם בשמחה שלנו כאשר יקוים בנו והיו מלכים אומניך ושאר יעודי הנביאים אז תהי' הקין המקוה אז השמחה תהיה „שמחת עולם“ — ויקוים בנו הנחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם.

דרוש לראש השנה

„ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין כי לא יזכו בעיניך בדין“. „כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו כן תעביר ותספור ותמנה נפש כל חי“ וכו'.

יכולים אנו להבין שבני אדם יחפזון מאימת יום הדין, ביעז שעליהם לעמוד למשפט, ויראים המה מפני תוצאות המשפט, אשר נעלם מהם, ואינם יודעים אם יצא משפטם לשבט או לחסד, וכבשר ודם הואגים המה לגורלם ולגורל אנשי משפחתם שלא ימותו חלילה, כמגיפת, כסקילה, ובחניקה, שלא יתסרו, שלא

ישפלו; אבל מה הוא הענין שחיל ורעדה יאחו במלאכי מרום? אותם הבריאים הנאצלים אשר חפשים המה מכל אסונות ופגעי הזמן אשר תקראנה לכן תמותה! וכיותר גדול התמהון כאשר קוראים אנחנו הלאה בהתפילה האיומה הזאת, „כי לא יזכו בעיניך בדין“ אשר לפי מובנו הפשוט כונת הדברים היא שהמלאכים לא יזכו בדין, מה המה החטאים אשר המלאכים יכולים לחטוא? כלום משא ומתן יש ביניהם? קנאה ותחרות יש ביניהם? כלום יכולים הם להכשל בחילול שבת במאכלות אסורות?

וכמו כן קשה עלינו להבין מה הוא הענין של השטן אשר טופס מקום חשוב כל כך בתפילתינו בימים הקדושים האלה, והש"ץ קודם תפילת מוסף מרים בכח קולו וצועק „ותגער בשטן לבל שטינינו“ הלא, אם גם השטן יחשוך מלהשטין, הלא מעשינו בספר נכתבים! ואין שכחה לפני כסא כבודו! האם חלילה נאמר שיש להשטן איזה השפעה על תהליכות המשפט בפמליא של מעלה? ואם גם נאמר שהמלאכות של השטן הוא להשטין ולחפש אחרי חטאים ונגעי בני אדם, הלא הוא יכול למצוא חטאים יותר גדולים בין עמים אחרים, אשר כל חטאי בני ישראל כאין וכאפס נחשבו כנגדם, ואיזה ערך ושוויון יש לחטאי בני ישראל נגד פשעי הגוים בימים האלה!

וכמו ששמעתי משם גדול אחד, בדברו על דבר הנגון הטרַאָדיציִאָנאַלי של הסליחות והתפילות של הימים הנוראים, אמר שמהניגון יכולים אנו להבין ביותר את כונת התפילות; יש שני פזמונים סמוכים זה לזה הפזמון של „אל תבוא במשפט עמנו“ והפזמון של „שופט כל הארץ ואותנו במשפט יעמוד“ וכו', והניגון ישונה בשני הפזמונות האלה, מעצבות לשמחה, הפזמון של „אל תבוא“ וכו' אנו אומרים בניגון מלא עצבות, והניגון של הפזמון השני הוא ממש להיפוך, — ואמר הגדול הנ"ל שכאשר אנו מתפללים „אל תבוא במשפט

עמנו" כלומר שהקב"ה ישפוט אותנו בפרטות אז אנו עצבים ואומרים „כי לא יצדק לפניך כל חי“, כי יודעים אנו שחוטאים אנחנו ואין לנו במה להצטדק, אבל מיד כאשר אנו אומרים „שופט כל הארץ ואותנו במשפט יעמוד“ כאשר ישפוט ד' אותנו יחד עם כל יושבי ארץ, אז כל עצב יעבור מפנינו כי בטוחים אנחנו שנגד כל יושבי ארץ צדיקים גדולים אנחנו, לכן אנו אומרים זאת בניגון של שמחה, ועל דרך זה אנו יכולים לפרש את המקרא שאנו אומרים בהסליחות „חלילה לך שופט כל הארץ לא יעשה משפט“ כלומר אם הקב"ה ישפוט כל הארץ אז בטוחים אנו שלא יעשה משפט עמנו, כי נגד הגוים צדיקים גדולים אנחנו, בכל מקום, ובכל עת.

עתה נחזור נא לעניינינו לפרש את הענין של השטן והמלאכים, ומקודם שנבוא אל ביאור הדברים נקדים הקדמה אחת קטנה ע"ד הנסיון של העקידה, אשר הרבה מהמפרשים ביארו לנו שהנסיון העיקרי של העקידה היתה בזה שאברהם אבינו נשאר איתן באמונתו, ולא הרהור אחר מדותיו של הקב"ה בעת הלכו לשחוט את בנו יחידו... כי כפי אשר יאמר לנו המדרש השטן בא אצל אברהם ואמר לו אתמול אמר לך כי ביצחק יקרא לך זרע, ועתה אומר לך העלהו לעלה! ובאמת טענת השטן היתה טענה חזקה לעור עיני אדם אשר אין כחו גדול לאלקיו כאברהם, ואדם אחר היה יכול על ידי טענת השטן לנטות מדרך הישרה ולכפור בד', אבל אברהם עמד בנסיון המר הזה ולא הרחר אחר מדותיו של הקב"ה ולא נתן מקום להשטן לבלבל את מוחו, — וזאת היא שאנו תוקעים לערכב השטן, וזאת היא שאנו מתפללים „ותגער בשטן לבל ישטינינו“, כלומר לא שלא ישטין עלינו בפמליא של מעלה רק פירוש של כל ישטינינו הוא שלא ישטין אותנו... שלא יטמטם את המוח, שלא יפתה אותנו „להפוך את הקערה על פיה“ — בעת המרה הזאת אשר אין מספר להעקידות שבני עמנו עורכים על מזבח אמונתנו,

ואיה סופר ואיה שוקל את כובד הצרות ותוקף הגלות! ובעת הזאת יש מקום להשטן להשטין ולכלכל את מחשבותינו ולאמר לנו כמו שאמר לאברהם אבינו „אתמול אמר לך כי ביצחק יקרא לך“ וכו'.

והפיטן רבי אמנון בעת אשר סבל מתגרת ידי הרוצחים ובעת אשר ראה את שפלת בני עמו, כמו שאנו רואים זאת בזמנינו, שפך את מר נפשו בתפילתו זאת, כמו שאנו רואים מחכמי המדרש בעת אשר צרת ישראל עברו כל גבול, לא יכלו להתאפק, ובחם לבם הביעו דברים כבן המתחטא לפני אביו, — דברים אשר רוח מחאה נודף מהם, נגד דרכי השגחה, ודרשו לנו על המקרא „כרו לי זדים שיחות אשר לא כתורתך“ כתבת בתורתך „אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד“ וכאן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים טף ונשים ביום אחד הוי שלא כתורתך (ילקוט תהלים) כתבת בתורתך „לא תקח אם על הכנים“ על צפור דרור חסת ועלינו לא חסת!

וכמו שמספרים מהצדיק רבי לוי יצחק כאשר מלכות רוסיא חקקה חקים חדשים וגזירות חדשות על יהודי ארצה, עמד הצדיק הנ"ל בר"ה על הבמה ואמר במר נפשו, רבש"ע הנני אומר לפניך את הפסוק של תהלים „למשפטיוך עמדו היום כי הכל עבדיך“, וכונתי הוא אמר הצדיק הנ"ל, שבני ישראל יעמדו אותך למשפט על כל צרותיהם! כי הכל עבדיך.... כי כל הצרות שהמה סובלים הוא ביען שהמה עבדיך! עכ"ל. וכמו כן הקדוש ר' אמנון אשר עני בשבט עברתי קרא במר נפשו מי ישפל ומי ירום מי יעני ומי יעשר מי ישלו ומי יתיסר? כלומר מי המה העמים אשר מאשפתות הורמו ומכית הסורים יצאו למלך! הפולנים האכזרים הורמו! הרומנים הבארכא-רים נתעשרו! כל מיני הסלאווים ישלוו וישבים שלום! ומי יתיסר ומי הוא העם אשר אין קץ ליסוריו? ומי ישפל, מי הוא

העם אשר אין קץ לשפלתו? העם העברי! בניהם של האבות!
בניהם של הנביאים!

ובדרך פיוטי ושירותי תאר לפנינו הפיטן הקדוש הזה, איך המלאכים יחפזון חיל ורעדה יאחזון וכו' ר"ל פעולות ההשגחה אשר קרא אותן בשם מלאכים; כמו שפירוש לנו הרמב"ם בהמורה חלק ראשון פרק מ"ט: שהמלאכים המה שכלים נבדלים והרבה פעמים המה שלוחי ההשגחה (עיין עוד מלכים על הפסוק עושה מלאכיו רוחות) איך הפעולות האלה יחפזון, — כי כאשר נביט אל הפעולות האלה בעינינו עיני בשר, יראו בעינינו כבלתי צודקות חלילה, וכסותרות את דרך המשפט, וכאשר יובאו הפעולות האלה בכור המשפט לא יצדקו בדין, וזאת הוא שאמר ברוח השירותי, שצבאי מרום לא יזכו בדין!... אבל הפיטן הקדוש שם מיד מחסום להשתפכות נפשו, ובדבריו האחרונים הביע את תוקף אמנתי בדרכי ההשגחה, ושם לאל את כל השאלות והספיקות ואמר „כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו ותספור ותמנה ותפקוד“. כלומר, אין כל דבר נעלם מכסא כבודו הכל הוא בהשגחה! הוא חותך חיים חותך קצבה לכל בריותיו, וכמו הרועה אשר יכה בשבט את צאנו כן הוא עם השה פזורה ישראל.

אמנם כן, אמת היא שאנו בקוצר שכלינו אין אנו יכולים להכין את דרכי ההשגחה ואנו מלאים שאלות שונות שאלות של „מי ישלח“, „ומי יתיסר“, „מי ישפל ומי ירום“ ועוד... אבל הרבה פעמים מוצאים אנחנו תשובות נכונות לשאלות האלה, הרבה פעמים רואים אנחנו שכל התלאות והצרות המה לטובתינו. — וכמו שכונת הרועה אשר יעבור צאנו תחת שבטו היא לטובתם בכדי שלא יפזרו לכל רוח, ושלא יהיו לאכלה לחית השדה, כן הוא הרבה פעמים עם עמינו, וכמו שפרשתי דברי חז"ל „אלמלי נגדוהו לחנניא מישאל ועזריה הוי פלחי לצלמא“, לדאבוננו עלינו להודות שטבע עמינו הוא בעת שהאומות יאירו להם

פנים יפנו עורף לאמונתנו הקדושה, ובעת התגברות הצרות המה יעמדו בנסיונות היותר קשים, וזאת הוא שחז"ל רמזו לנו אלמלי נגדוהו וכו', נגדוהו הוא מלשון נגיד וקצין... ישראל לא יכפור באמונתו כאשר רוצים להשליכחו לתוך כבשן אש, ורק כאשר יעשה לנגיד וקצין, אז יפלה לצלמא, — ולבשתינו עלינו להודות אם הפאלאנים נגדוהו ליהודי פולין ועשו אותו לנגיד וקצין והיו נותנים לו חופש ודרור, אז הרבה הרבה מאד מבני עמינו היו נהפכו בן לילה לפאלאקים גמורים, וכמו כן יהודי מדינות אחרות, אשר השנאה נתגברה נגד עם ישראל, והתלאות שבני עמינו סובלים בעתים האחרונות הוא תלאות של חבלי משיח, אשר לידת הגאולה לא תוכל לבוא בלעדי החבלים האלה, והמכות שהכינו בשנים האחרונות, הן כמו הרועה אשר יכה בשבט את צאנו, לפקוח את עינינו. שלא נלך לרעות בשדות אחרות, אשר זאת הוא כונת מליצת חז"ל בקראם את מקרי התקופה של עקבתא דמשיחא בשם „חבלי משיח“, שהגאולה לא תוכל להתקרב כי אם ע"י חבלים וכאשר נפקוח את עינינו לראות נכוחה וכאשר לא נתן מקום לשטן להשטין אותנו ולהטותינו מדרך ד' אז נזכה יחד' ישלח לנו עזרתו מקודש ונבוא לציון ברננה, אמן ואמן.

דרוש ליום טוב

„שוב מעשה בנכרי אחד ישבא אצל שמוא א"ל
גויירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד
על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו, בא לפני הלל
גוייריה אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביר, זו הוא כל
התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור“
(שבת ד' ל"א).

יודעי בינה בחכמת הדרוש ביארו לנו באופנים שונים את
הדברים „כשאני עומד על רגל אחת“ כי לא יתכן לומר שהנכרי —

הזה אשר בא לירושלים ללמוד תורה אצל גדולי חכמי ירושלים, יעזיזו פניו כל כך ויעמוד על הגל אחת, ובמעמד אי נמוסי כזה ידרש מהחכמים האלה שילמדוהו את תורת ישראל, וכמובן הדברים נאמרים בדרך מליצה, לכן נרשה נא לעצמינו לומר ג"כ איזה כונה בהמליצה הזאת, ויחד עם זה נאמר איזה דברים אשר יתאימו להזמן הנוכחי אשר הביה"כ מלא מפה לפה מאנשים אשר אינם רואים את פני הבית הזה בשאר ימות השנה, מפני מטרדותם העמוסות על שכמם, ורק בימי חג ומועד יופיעו לראות ולהראות בהמקדש מעט הזה ואליהם אשים דברתי.

הנכרי הנזכר בהמאמר הנ"ל נוכל לומר שלא היה בן עם נכר, כמו שמבינים אנחנו בפשיטות את השם נכרי, ובאמת המלה נכרי לא תסיים דוקא בן עם נכר, כמו שאמר לנו חז"ל על המקרא „כל בן נכר לא יאכל בו“ הוא היה נכרי שבא לירושלים ממקומות הרחוקים בארץ ישראל והיה נכרי וזר מתורת ומחכמת ישראל, כי בתקופת שמאי והלל, שחיו בימי הורדוס, קרן התורה לא יכול להיות, במדרגה גבוהה במקומות הרחוקים בארץ ישראל, כי באותם המקומות התורה יכלה רק להתפשט ע"י האמצעי של מצות ראיה, וכאשר הארץ לא שקטה ממלחמת אחים בימי הורדוס, ובימי המלכים האחרונים ממלכי חשמונאים, — העליה לירושלים על ימי החגים, ובפרט ממקומות הרחוקים מירושלים היתה בלי ספק במדה קטנה מאד, ועי"ז אותם מבני ישראל שדרו במקומות הרחוקים מירושלים נתנכרו מהתורה ולא ידעו נתיבותיה והנכרי הזה אשר בא לשמאי ולהלל להתגיר, כלומר ללמוד את תורת אבותיו, היה מאלה הנכרים אשר נתנכרו מהתורה, ובא לירושלים על ימי החג, ובאותם הימים המעוטים, רצה ללמוד את כל התורה, — וזאת הוא שאמר „כשאני עומד על רגל אחת“ כשאני עומד בירושלים בימי הרגל... (1)

(1) נטיתי אולי מעט מדרך הפשט בפירושי את המלה רגל, אבל לא

כאשר יעברו ימי הרגל, כי עליו לשוב לביתו לרגלי עבודתו בבית ובשדה, והוא יכול רק ללמוד את התורה בימי הרגל — ושמאי בשמעו את דברי הנכרי דחפהו באמת הכנין שלו, ר"ל אמת הכנין של האומה הישראלית כפי אשר הכין אותה שמאי, היתה אמה או מדה סטריקטית, רחוקה מכל פשרות וותרנות, כפי אשר אנו רואים את השקפת החכם הזה בהלכותיו; — וכאשר בא אצל הלל הסבלן והעניו, קבלהו בזרועות פתוחות, ואמר לו „מה דעלך סני לחברך לא תעביד, וכו' אם טרוד אתה בעבודתיך ובעסקיך בכל ימות השנה, ואינך יכול להקדיש עתים לתורה לרגלי עסקיך, לפחות תזכיר את הכלל הגדול שבתורה, הכלל של „ואהבת לרעך כמוך“, אשר תרגומו הוא ג"כ „מאי דסני לך לחברך לא תעבוד“... המצות שבין אדם לחבירו בחלקי החיוב, ובחלקי השלילה, ורמזו לו לקיים את כל מצות החויבות אשר נכללו בואהבת לרעך וכו' כמו צדקה, לקט, שכחה, ופאה, תרומות, ומעשרות, ועוד, וגם המצות השליליות, אשר נכללו בתרגומו של ואהבת, מאי דסני לך וכו' כמו גזל, אונת, רכילות, ועוד ומצות החיובית והשלילית האלה המה כמעט רובן של מצות התורה.

עתה, נאספים נכבדים! הלכה היא כהלל, ולא כשמאי! הלילה לנו לדחוף „באמת הכנין“ אותם מהנאספים ופה אשר פניהם לא יראה בכל ימות השנה בבית הקדוש הזה! עלינו לקרב ולא לרחק, גם אותם שנתנכרו ע"י מרדת הזמן וקושי עול הפרנסה מלמודי תוה"ק, וכמו שמספרים מאותו צדיק ר' לוי יצחק ז"ל מבארדיטשוב שאמר על דרך צחות „על הפסוק „לא

נטייתו הלילה בזה מדרך הישר, כי בדברי אגדה הרבה מהמפרשים הרשו לעצמם להעמיף בונות בדברי הז"ל, בונות אשר הרבה פעמים רחוקים הרבה מהפשט אולי יותר מבואוריו זה, כדי להוציא ענין מוקרי, ומה גם ישקשה לנו להבין את המאמר בפשוטות כי קשה ג"כ איך הלל החיש לגייר את הנכרי אשר הוא נגד דברי הז"ל (יבמות ק"ט) רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים עיין תוספות שם).

הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו" וכו' איש שאיננו רואה עמל ביעקב ואיננו רואה איזה עמל בישראל וידין אותם לכף זכות ד' אלקיו עמו — ד' הוא עם איש הזה.

אמנם כן! שקשה ללמוד כל התורה כלה כשאתם עומדים פה על ימי רגל אחת, ביום אחד של הרגל, או בשני ימים, ויודע אני שמיד תעזבו את המקום הקדוש הזה, ותלכו לכם כל איש איש אל עבודתו ואל משאו, אבל כמו הלל מאז הנני אומר לכם שתקחו עמכם את הדברים כאשר תעזבו את הבית"כ, שתזכרו לפחות את הכלל גדול שבתורה את „ואהבת לרעך כמוך" וכמו שפירש הלל את המקרא הזה מאי דסני לך וכו'... כי אם יש איזה הצטדקות ליהודי אמעריקא על עזבם באיזה פרטים את מצות התורה, ביען שתנאי המקום גורמים! אבל איזה הצטדקות יש אם ישגו גם באותן המצות התלויות בואהבת לרעך וכו'?

חז"ל יאמרו לנו, בסנהדרין ד' צ"ב „אם ראית דור שיאשו ידיהם מדברי תורה צא וחכה לו" והקשיה ידוע מה הוא הלשון שיאשו ידיהם, אבל כונת הדברים היא כך! — אם בני עמינו כבר התיאשו מלקיים הרבה מצות ממצות תורתנו הקדושה מפני שאומרים שהמקום גורם! יאוש כזה, הוא במדה ידועה יאוש הכרחי! ויש לזה איזה הצטדקות, כי באמת הרבה מכשולים ואבני נגף יחסמו את הדרך העולה בית אל, לפי תנאי המקום פה, אבל אם אנו רואים שגם במצות צדקה או בשאר מצות הנכללות בואהבת לרעך, אם כבר נתיאשו מלקיים גם המצות האלה, אז איזה הצטדקות יש? וזה הוא שחז"ל יאמרו לנו. נתיאשו ידיהם אם המצות אשר עליהם לעשות בידיהם אינם מקיימים או צא וחכה לו....

יש אמנם הרבה אנשים בינינו אשר ידיהם פתוחות להושיט עזרה לנגועי חרב למוגי ברעב, ואינם אוטמים את אזניהם לצעקת חללי הפאגראמים, ונותנים, וחוזרים ונותנים למוסדי הרעליעף, ולשאר מוסדות כאלה, אשר מטרתם לסעוד את פליטי

חרב היתומים והאלמנות שנשארו בלי משען ומשענה כהתופת של אוקריינא ובגיא ההרגיה של פולין! אבל מיד כאשר הקולות יחדלון גם מדת צדקתם תחדל, ואנשים האלה אינם רוצים להבין שדרך הצדקה הוא כמו שאמרה לנו התורה „והחזקת בו“ אשר לפי דרשת חז“ל הוא לא תמתין עד שיפול, — להושיט עזרה בעד אחיך בעת נפלו, הוא בלי ספק מצוה גדולה! אבל חובת יותר קדושה מוטלת עליך לדאוג ולעשות בעדו קודם נפלו, שלא יבוא לידי נפילה, ומן הפרט נלמד להכלל... לא נוכל להכחיש שבני עמינו הראו את ידם הנדיבה, ולא עמדו מנגד מצרת אחינו בעת שבות זרים חילו, בעת שהיו למרמס לרגלי עמים פראים בארצות הפאגראמים, ובלי ספק גדול כחה של מין צדקה כזאת שהצילה ממות אלפים מאחינו האומללים, אבל חובה יותר קדושה מוטלת עלינו שלא נמתין עד שיפול, עלינו לדאוג בעדם (ואולי גם בעדינו) שבעתיד לא תקרנה כאלה, להקדים רפואה למכה, והרפואה האחת בעד צרת עמינו היא רק בארץ ישראל, לבנות את חורבת ירושלים — בעת הזאת, אשר „קול דודי דופק“ אשר די הטוב הראה לנו את חסדו, ויש לנו היכולת לקרב קין הגאולה, אם רק נפתח את צרור כספינו להמוסד של קרן היסוד אשר על ידו ימצא מקלט בטוח בעד אחינו מהארצות הפאגראמים, ואולי עלינו להכין מקלט בטוח גם בעדינו אותם היושבים לפי שעה לבטח בארצות הגוים, כי מי יודע מה יולד יום!

עלינו תמיד לזכור את דברי רבקה אמנו שאמרה ליעקב „הנה עשו אחיך מתנחם עליך להרגך, קום ברח לך מזה!“ אם יעקב ימתין מלברוח עד אשר עשו כבר הוציא את חרבו מתערה, אז הוא איננו יכול לברוח עוד מעשו, בעת שעשו „מתנחם“ על יעקב להרגו, בעת שיכדה עלילות, וכותב כתבי פלסתר עליו, בעת שעשו יתחיל למצוא תואנות שונות על יעקב אז עליו לברוח.

כמו ששמעתי מספרים מיהודי אחד שהיה מחזיק צרענדא אצל אציל פולני, וביען שלא היה לו לשלם את דמי השכירות השכיר האציל את הארענדא ליהודי אחר; היהודי הראשון לא היה לו עצה אחרת רק לעזוב את הכפר ולמצוא את פרנסתו במקום אחר, אבל בטרם עזבו את הכפר היה עליו לשלם דמי השכירות שהיה חייב להאציל ואין כסף לאדון זה; הוא חשב תחבולות שונות איך לברוח והחליט לעזוב את הכפר בחשכת לילה; ויהי בנסעו פדרך, והנה פתאום האציל לקראתו, ובקול מושל קרא אליו, ומדוע זה קדמת לברוח בטרם שלמת לי חובי? לא בורח אני, ענהו היהודי, הלא אדוני יודע שימי החג ממשמשים ובאים ונוסע אנכי העירה לחוג עם אחי היהודים את ימי החג כנהוג, — ימי החג! שאל האציל בתמהון, ומה שם החג שאתה נוסע לחוג? (כידוע האצילים הפולנים ידעו את שמות חגי היהודים בעל פה) יודע אנכי שיש לכם חגים כמו פסח, שאתם קוראים אותו „זמן חרותינו“ שבועות, שאתם קוראים אותו „זמן מתן תורתינו“ סוכות, שאתם קוראים אותו „זמן שמחתנו“ והחגים האלה אין עתה הזמן לחוג? שם החג שאני הולך לחוג הוא „זמן פליטתנו“ אמר היהודי... האציל אשר לא היה מטבעו איש רע כחבריו האצילים הפולנים, נתן אומן ליהודי, ועזבהו לנפשו, אבל מיד כאשר בא האציל לביתו התחיל לחשוב אולי רמהו היהודי ומהר לקרוא את היהודי בעל הארענדא והגיד לו את כל המוצאות אותו עם היהודי על הדרך, ושאל אותו על דבר החג, ומדוע הוא איננו נוסע העירה לחוג את החג? כשמוע היהודי את דברי האציל הבין מיד את כונת חבירו היהודי על דבר החג של „זמן פליטתנו“ וכידעו היטב שאם יגלה להאציל שהיהודי רמהו, ישפוך את חמתו על כל היהודים, וביראתו גם הוא את חמת האציל, שם אל המרמה פניו ואמר כן, אדוני! יש חגים אשר כל היהודים יחוגו אותם בזמן אחד, וכמו כן יש חגים, אשר הזמן גרמא לחוג לכל יהודי ויהודי על פי המצב, ועל פי המפלגה אשר

אלוהי יחשב, והחג של זמן פליטתינו הוא מאותם החגים אשר יש זמנים שונים בעד יהודי בעל מפלגות שונות לחוג, — חברי היהודי, יחוג את החג של „זמן פליטתנו בזמן הזה ואני יכול לחוג את החג הזה בזמן אחר...

דברי המשל הזה מתאימים מאד להמצב של אחינו בכלל, „הזמן פליטתינו“ נעשה לגלגל החזור בעולמנו העברי! מי מלל ליהודי אונגארין לפני איזה שנים שגם עליהם יהיה לשנות מכוס התרעלה של הגלות המר, אותם היהודים שהיו כמעט לאדוני הארץ, ועמדו בראש בכל מוסדות הממשלה, והנה פתאום נהפך הגלגל והחלו להרגיש את כל תוקף הגלות עם כל בלהותיה, ועתה גם הם בין היהודים בעלי „זמן פליטתינו“ יחשבו, „רבים שתו ורבים ישתו“ וכגורל יהודי אונגארין יכול להיות חלילה גורל יהודי שאר ארצות אשר יושבים לפי שעה בטח בארצות הגלות.

עתה נחזור לדבר דברים אחדים אודות הבעלי צדקה מחמין שהזכרנו, דרכיהם בצדקה עם היחיד הוא כמו דרך צדקה שלהם בנוגע להכלל, אינם נותנים להעני צדקה כמו שצותה לנו התורה „והי אחיך עמך“ שתעשה חסד עם אחיך בעת היותו בחיים רק בוחרים בהמצוה של „ואהבת לרעך כמוך“ עפ"י דרשת חז"ל „ברור לו מיתה יפה“ אשר כפי שהם מבינים את דברי חז"ל הוא לוויה יפה, ומדרשת חז"ל על המקרא „והודעת להם את הדרך ילכו בה“ אשר לפי דרשת חז"ל כונת הפסוק הוא, והודעת להם זה בית חייתם את הדרך זה גמילות חסדים, ולכן, זה בקור חולים, בה, זו קבורה (ב"ק צ"ט) בוחרים רק „בה“ זו קבורה „בהחסד של אמת“ כי לעשות חסד עם עני החולה או גמילות חסד כפשוטו למי שדחקה לו השעה; ואומרים המה שאיננה חסד של אמת, כי כמה המאים איכא בשוקא, ואולי העני איננו חולה או אולי הוא איננו עני כלל (ואינם רוצים להחזיק טובה לרמאים) ורק קבורה או תחסדים אחרים שעושים עם המתים, חסדים כאלה עושים יען שיודעים הם שהוא אמת ואין בזה

רמאות כי אם העני היה חי לא היה נתן את עצמו להקבר.
על בעלי חסד כאלה נוכל לומר שהנביא רמז לנו בתוכחתו
„הצדיק אבד ואין איש שם אל לב ואנשי חסד נאספו באין מבין
כי מפני הרעה נאסף הצדיק” אשר יש לדקדק בדברי הנביא
שהתחיל בלשון יחיד הצדיק אבד ואח”כ אמר ואנשי חסד נאספים
בלשון רבים וגמר את דבריו ג”כ ביחיד, נאסף הצדיק, אבל נוכל
לומר שהנביא הציג לנו בדבריו את אנשי חסד שהזכרנו. —
חזיון נפרץ הוא בחוצות נִיָּאָרָק במבואות האפילות הצרות,
לראות קבוצת כרכרות עשירות אשר יחסמו את הדרך בפני
עוברים ושבים, והחוצות המלאות הפש וטיט ישרצו אדם רב
מאצילי עיר ועשירה, אשר באו לבקר חלק העיר משכן דלת
עם הארץ, וכאשר תרצה לשאול ע”ד מטרת בואם להמגרש
העני הזה — מדוע זה מר גי’ העשיר ומרס ד’ הרכה והענוגה
אשר לא נסתה כף רגלה הצג זה שנים בחלק עיר העני הזה,
מדוע זה השפילו את כבודם ובאו פה? התשובה אשר תשיג
על השאלה הזאת היא, שהמה באו לקחת חבל כליות דודם
היהודי העני, שמת מתוך עניות ועתה באו קרוביו העשירים
לחלוק לו את החסד האחרון ועורכים לו לוויה יפה כיאות לאחד
מקרוביהם, — והחסד האחרון הוא באמת החסד הראשון...
שעושים עם דודם העני, כי בחיו לא רצו לדעת ממנו! והדוד
האומלל אשר בעת שכבו על ערש דוי היה נעזב לנפשו, בלי
מודע ומכיר ולא היה מי שיכבוש מזורו, — מיד כאשר שבק
חיים לכל חי, כל קרוביו אשר עמדו מנגד נגעו, יחישו לחלק לו
את כבודו האחרון, ויפזרו כעפר כסף, אשר לו רצו לפזר
רק החצי מהסך שישלמו בעד המי הקבורה וחלוייה, כי אז יכלו
להציל ממות חיתו, — זאת הוא שהנביא צוח ואמר הצדיק אבד
ואין איש שם על לב, בעת שכבו על ערש דוי לא היה מי שישים
אל לבו את גורל האומלל — ואנשי חסד נאספו — רק בעת
מיתתו, אז נאספו ה”אנשי חסד” העושים את החסד של אמת,

ואין מבין, כלומר, ואינם רוצים להכין כי מפני הרע ר"ל מפני רעתם נאסף הצדיק שחייבים הם במיתתו. כי הוא נאסף מפני שלא תמכו אותו בעת היותו בחיים ולא הספיק לו די מחסרו. רוח הצדקה האמיתית היא כמו שאמרו לנו חז"ל תורה תחילתה ג"ח וסופה ג"ח תחילתה דכתיב ויעש ד' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה דכתיב ויקבור אותו בגיא (סוטה י"ד) וכמו שתורה"ק מתחלת בהג"ח שעשה הכורא בעת בריאת האדם, והג"ח שבסוף התורה הוא בעת מיתת משה רבינו ע"ה, כן עלינו להתחיל מעשה צדקתינו, בבריאה וביצורה לא בהסוף! וכמו בצדקה פרטית, כן הוא בצדקה כללית, עלינו להתחיל בצדקה של בריאה ויצירה, בנתינת צדקה למוסדות אשר מטרתן היא לבנות ולנטוע, ורק אז מעשה הצדקה שלנו יהיה שלם, וד' הטוב ישלח לנו עזרתו מקודש וכזכות צדקה כזאת נזכה לגאולה שלמה אמן.

ביאור איזה מאמרי חז"ל

ביון שעלה עמוד וזשחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואמרו לו עמך ישראל צריכון ופרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הכור מתמלא מחוליתו, אמר להם לכו ופשטו עצמיכם בגדוד, מיד יועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין ושואלים באורים ותומים, (ברכות ג').

א.

בהמאמר הזה נתנו לנו חז"ל ציור נאמן, מהשטה הפאליטית אשר דוד המלך החזיק בה בעת אשר ממלכתו נתבססה על בסיס חזק ואמין, אחרי ימי עמל ותלאה שהיה לו בשנים הראשונות מימי מלכותו, אחרי כל המלחמות והמרידות שהיה

לו עם אויביו בחוץ ובפנים ; ואחרי אשר שקמה הארץ אז באו — ח"י למלכם למכם עצה איך להנהיג את סדרי ואופני הממשלה, כי מימי כבוש הארץ עד העת הזאת, בתקופת השופטים וימי מלכות שאול והשנים הראשונות לימי מלכות דוד, העת לא היתה מוכשרה להנהיג שמה מסוימה וקבועה בעניני תהלוכות המדינה, ורק בשנים האחרונות לימי מלכות דוד, כאשר כל השבטים התאחדו תחת דגל מלכם, והכירו את דוד והדינאסטיע שלו למלך עליהם. — וזאת אשר חז"ל יאמרו לנו „כשעלה עמוד השחר“ — כאשר בא קץ לכל העמל והתלאה שהיו לעם ישאל עד היום הזה, והשחר האיר ! נכנסו חכמי ישראל להמלך להתייעץ עמו, איך לסדר את סדרי המלוכה, ולעשות סדר ומשטר בסניפי המלוכה השונים. והשאלה האשונה שעלתה על הפרק היתה עמך ישראל צריכין פרנסה ! כלומר שאלת „כלכלת המדינה“ אשר הוא השאלה העיקרית של אושר והצלחת המדינה.

והשאלה הזאת הוא שאלה סבוכה ומסובכת, ושגיאה קלה בפתרון השאלה הזאת, יכולה להביא תוצאות מסוכנות לאושר וקיום מדינה. — נקח לנו למשל את שאלת המטריף בזמנינו, אשר הוא תמיד הסלע המחלוקת בין מנהיגי המדינה, יש מימינים ומשמילים — מצדדי המטריף יבואו בחשבונותיהם, ויראו, שאם יהיה מכם גבוה על סחורות חוץ לארץ, חרושת המעשה במדינה תעלה מעלה מעלה, ולא יחסר עבודה לפועלים, ועי"ז אופני המסחר יסובבו, ויבואו אושר והצלחה להמדינה, — והצד שכנגדו יבואו כמטענותיהם, ויאמרו להיפוך שעי"ז שסחר חו"ל לא יוכלו לשלוח את סחורותיהם ולא תהיה התחרות Competition מבחוץ, מחיר הסחורות והפראדוקטים השונים יעלה מעלה, והשכר יצא בהפסד, — ולהשאלה הזאת, לשאלת המטריף, יש רק מקום במדינה אשר לא תחסר כל בה, במדינה אשר יש בה כל צרכי בני אדם באוצרות אדמתה "natural resources"

מעונש גמילי reciprocity כלע"ז) כלומר איננה יראה אם למכביר ואיננה מוכרחת להביא פאדוקמים מבחזין, ואיננה יראה המדינה אשר הונח על סחורתה מכס גבוה, תשלם לה כגמולת, ולא תרצה למכור לה סחורות או פראדוקמים שונים — מדינה עשירה, שיש לה הכל, יכולה לעשות כחפצה בשאלות כאלה, כי יכולה להתקיים אף כאשר תתבודד ולא יהיה לה שום מגע ומשא עם שכנותיה, — לא כן הוא גורל המדינה אשר לא חוננה מחטבע, ובכטן אדמתה לא ימצאו כל צרכי בני אדם והיא מוכרחת לקנות צרכי בני ארצה במדינות אחרות, במדינה כזאת אין מקום לשאלת הטאריף, כי עליה להביט לשכניה שימלאו חסרונה ויראה היא מה — "reciprocity" של שכנותיה.

ארץ ישחאל אשר מלבד שהיתה ארץ זבת חלב ודבש ולא היה חסר בה כל מיני מזון ופירות, היתה ג"כ עשירה עם אוצרות טבעיים "natural resources" אשר היו נמצאים בכטן אדמתה, כמו כל מיני המאטעריאלים והמינעראלים, — כמו שתאמר לנו תוה"ק בפרשת עקב, "כי ד' אלקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים מעינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר, ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש, ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ארץ אשר לא תחסר כל בה, ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחושת" — חז"ל במס' ברכות ד' מ"ט יאמרו לנו שהתורה דברה בשבחה של א"י וכל הקודם קודם לברכה, ואני אוסיף לדבריהם הקדושים שלכך הזכירה התורה כמה פעמים את המלח ארץ, להראות לנו שארץ ישראל הוא ארץ מחזקת כמה ארצות, ר"ל, — יש ארץ שעשירה היא בכל מיני מזון ופירות, אבל עניה היא במינעראלים, ויש שעשירה היא במינעראלים, ואין לה מאטעריאלים, וכמו כן להיפוך ובארץ ישראל תוכל למצוא הכל, היא ארץ אשר לא תחסר כל בה, וכוונת הבורא בבחרו בארץ ישראל בעד עם ישראל היתה יען שבחר בהעם הזה שיהיו כהני ד' וגוי קדוש לכן נתן להם ארץ

כזאת אשר לא תחסר כל בה בכדי שלא יהיה להם לנוע על אדמת נכר לבקש את צרכי בני אדם החסרים בארצם. ונוכל לומר עוד שהמלה „במסכנות“ הוא מלשון סוכן agent כי לפי הפשט, דברי המקרא „ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם“ נראים כמוותרים, אחרי שאמרה התורה שהיא ארץ אשר לא תחסר כל בה, יודעים אנו ממילא שאין אוכלים בה לחם במסכנות, אבל התורה הזכירה לנו שיושבי ארץ ישראל יכולים לישב על אדמתה אשר לא תחסר כל בה, ולא יהיה להם למלאות חסרונם מבחוץ, ע"י אגענטים וסוכנים, ולא יהיה להם לאכול לחם „במסכנות“ — ע"י זה שישלחו סוכנים לארצות אחרות, ביען שכונת הבורא היתה שישראל יהיה עם לבדד ישכון.

עתה נחזור להענין אשר התחלנו, כאשר נכנסו חכמי ישראל לדוד ואמרו לו עמך ישראל צריכין פרנסה, כלומר על איזה בסיס נעמוד נעמוד את שאלת כלכלת המדינה: נחזיק בשיטת הטאריף? או לא, כי כפי אשר ביארנו ארץ ישראל היתה עשירה עם כל צרכי בני אדם למכביר ויושביה לא היו יראים מפני „reciprocity“ ה של שכניהם, ויכלו להתבודד במועדם, והיה מקום לשאלה כזאת בארץ ישראל! — ודוד המלך בשמעו את שאלתם השיבם „לכו והתפרנסו זה מזה“! ובדברים האלה הודיע להם שעליהם להציב את מצב כלכלת המדינה על הבסיס שיפרנסו את עצמם זה מזה, ושישראל יהיה עם לבדד, ושיכולים להתחזק בשיטת הטאריף או באיזה שמה אחרת בכלכלת המדינה, אשר אף אם תוצאותיה תהיינה ששכני עם ישראל ימנעו מלשלוח סחורותיהם לארץ ישראל, ועם ישראל אף אם לא יכרתו ברית מסחר עם עמון ומואב פלשת וצוער הלא יכולים המה לפרנס את עצמם זה מזה, — ובעד תכלית המיסאן הקדוש של עם ישראל יהיה יותר טוב אם לא יבוא בכרית מסחר עם שכניו, — אבל חכמי ישראל באו בטענותיהם והוכיחו את

טעות השטה הזאת ואמרו לו אין הקומץ וכו', אמנם כן שארצינו עשירה מאד באוצרות טבעים, אבל אם נחפור בורות להוציא מבטן האדמה את האוצרות הטמונים בקרבתה, אותו שטח אדמה שיחפרו בה את הכורות יחדל מלתן פרו ויבולו, כי „אין הכור מתמלא מחליתן“. שדה שנהפכה לכור „mine“ שנחצוב ממנו ברזל ונחושת לא יוכל עוד כמובן להיות שדי תבואה ועי"ז השטח של אדמה פוריה יתמעט ויקצר במשך הזמן, וכחכמי מדינה חריצים, עלינו לדאוג כעד העתיד בעת שמספר העם יגדל מאשר הוא עתה ואז, איך יוכל הקומין, כלומר שטח האדמה שנתקמין ע"י חפירת הכורות להשביע את הארי? את מספר העם שחולך וגדל! וממילא אין לנו עצה אחרת רק לבוא בברית מסחר עם ש;כנינו להביא סחורות ופחאדוקטים ממדינותיהם בכדי שאוצרות אדמתינו לא ימעטו קודם זמניהם.

וכאשר שמע דוד את דבריהם האחרונים הנאמרים בהשכל ודעת, כמובן לא היה יכול עוד לעמוד על דעתו, והיה מוכרח לוותר על שטחו של „לכו והתפרנסו זה מזה“ ואמר לם „פשטו ידיכם בגדוד...“ והבינם לדעת בהדברים האלה כאשר יהיה להם להתפשט בארצות הגוים וכאשר יכרתו ברית מסחר עם שכניהם, ועליהם יהיה להתישב על אדמת נכר לכונן בתי סוכנות (אגעני-טור) בארצות אחרות, ילכו בגדוד — כלומר ברבים במספר גדול, כי אם יהודי אחד או שני יהודים יתשבו באיזה מקום מארצות הגוים להגלי מסחרם חמה לא יוכלו להחזיק באמונתם שמה, רק אם ילכו בגדוד אז יוכלו ליסד קאלאניות עבריות ויהיה להם בתי כנסיות וב"מ ועי"ז לא יתערבו בגוים ויוכלו להחזיק באמונתם בחו"ל. — ואח"כ הוסיף לאמר להם שיתיעצו עם אחיתופל וימלכו עם האורים ותומים וכו'... ומקודם שנפרש את הדברים האלה עלינו לבאר איזה מאמרים בדברי חז"ל, ונאמר איזה דברים בענין המצוה של שימת מלך.

המפרשים הקשו מדוע חרה לשמואל בעת שכני ישראל

בקשו ממנו שיתן להם מלך, הלא שימת מלך הוא מצות עשה בתורה, והתירוץ הוא שהתורה אמרה „שום תשים עליך מלך“ כדברי חז"ל „עליך“ שתהיה אימתו עליך. והם אמרו „תנה לנו מלך“ והביעו כונתם באמרו תנה לנו, שהמלך יהיה בידיהם, שיהיה הם המושלים על המלך, — ובאמת קשה להבין שתורתנו הקדושה תצוה שהמלך יהיה מושל עריץ, ושתהיה אימתו על העם, „ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחל“. ועל שאול אמרו שנענש מפני שמחל על כבודו! אדרבה אם הוא מלך חסד ומוחל על כבודו מדוע יענש, וביותר זר הוא הענין הזה בעיני העולם המאדעירני, וכאשר הקרה המקרה לפני בעת דברי עם צעירינו אודות הענין הזה ששפכו בוז וקלון על שימת תוה"ק שתצוה שהמלך יהיה מלך אוטאקראט, — אבל באמת קצרי ראות המה אותם שיאמרו ששימת התורה היא שמה אוטאק-ראטית, הוא ממש להיפוך! — נקח נא למשל את נשיא ארצינו. אשר תואר הרשמי שלו הוא „chief executor“ זאת אומרת שעליו להוציא לפועל את חוקי הקאנסטיטושאן של המדינה, ועליו לעמוד על המשמר שכל תהלוכות וסדרי מדינה השונות ישאו בד בבד עם חוקי הקאנסטיטושאן, ושיושבי המדינה ימלאו בדיוק אחרי החוקים האלה. — ואם ימצא שאיזה אדם או איזה מפלגה עברו בזדון על החוקים האלה, אז יובאו בפלילים, ויענשו קשה ואם יקרה שהנשיא יהיה רך הלבב וימחול לכל עובר חק את פשעו ויראה את מדת חסדו לכל עובר, נשיא כזה ירד מגדולתו (impeach בלע"ז) כי חסד כזה הוא מסוכן מאד לחיי החברה, יען שחופש העם ואשרו תלוי בתקאנסטיטושאן, ובכל עת שהוא מוחל לעובר חק את פשעו, הוא חב לאחרים, כי מחלל הוא את החוקים הדעמאקראטים של הקאנסטיטושאן והוא עושה עם החוקים כרצונו וממילא הוא נעשה אוטאקראט ע"י זה; כי עושק הוא ע"י החסד שעושה את חופש העם.

אחרי ההקדמה הקצרה הזאת ואחרי אשר נוסף עוד איזה

דברים וביאורים על דבר הסדר שהיה נהוג עפ"י התורה בסדרי המלוכה בא"י, יהיה ביכלתנו להכין בנקל מדוע שאיל נענש, ואת דברי המאמר: „מיד יועצים באחיתופל" וכו' — עפ"י התורה על המלך היה לכתוב לו ב' ספרי תורות כאשר דרשו חז"ל (סנהדרין ד' כ"א) על הפסוק „וכתב לו את משנה התורה" כותב לשמו שני תורות אחת שיוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו, ובדברי המשנה שם „יוצא למלחמה מוציאה עמו נכנס מכניסה עמו יושב בדין היא עמו" וכו'. הס"ת שהיה לו בבית גנזיו, היא הס"ת שכל איש ישראל בתור איש פרטי נצטוו לכתוב, ופירושו של בית גנזיו הוא שבכל עניניו הפרטים ובכל תהלוכותיו הפרטיות יתנהג עפ"י התורה כי עליו היה להיות „עושה מעשה עמך" — והס"ת השני היה לו בתור מלך, לתורות לו, שכל עניני המלוכה והפאליטיק יתנהגו עפ"י רוח התורה, — וזאת הוא שחז"ל אמרו יוצא למלחמה יוצאת עמו, כלומר לא היה לו החופש לקרוא מלחמה של רשות, כמו שכתב לנו הרמב"ם בפרק חמשי מהלכות מלכים וז"ל „למלחמות הרשור אינו יכול להוציא את העם כי אם על פי בי"ד של שבעים ואחד". זאת אומרת שלא היה יכול לצאת למלחמה בלי הסכמת הסנהדרין והסכמתם היתה עפ"י רוח התורה; — נכנס, נכנסת עמו, ופירוש הדברים הוא כך נכנס וכו' כאשר כרת ברית שלום עם שונאיו הכריתת ברית היתה להיות ג"כ עפ"י התורה כמו שכתב לנו הרמב"ם בפרק ששי מהלכות מלכים הלכה א' „אם השלימו וקבלו שבע מצות אין הורגין מהם נשמה והרי הן למס". — יושב בדין, כלומר בדיני ממשלה וחוקי המדינה, (לא נוכל לומר בפשיטות בדין, במשפט, יען כי מלך לא דן ולא דנין אותו חוץ ממלכי בית דוד) הוא עמו היה עליו לזכור שיהיה הכל עפ"י רוח התורה.

הרעיון הזה יאיר לנו נתיב בדברי תה"ק בפ' שופטים, שהתורה תאמר לנו בפסוק י"ט „והיתה עמו וקרא בו כל ימי

היו למען ליראה את ד' אלקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החוקים האלה לעשות", ואח"כ תאמר לנו התורה בפסוק כ' "לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". הדברים לבלתי סור מן המצוה וכו' נראים כמוותרים כי כבר נזכר בהפסוק הקודם למען ילמד ליראה וכו', גם קשה להבין הדברים וקרא בו כל ימי חיו (עיין ספרי וירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ו) אבל נוכל לומר שבהפסוק הקודם התורה הזהירה את המלך ע"ד חיו הפרטים שיהיה עפ"י תורה וזאת הוא שהתורה אומרת: וקרא בו... בהספר תורה שהיה לו בבית גנזיו, — כל ימי חיו ר"ל חיו הפרטים ובפסוק השני התורה הזהירה ע"ד סדרי המלוכה שלא יסיר מן המצוה כפירוש רש"י אפילו מצוה קלה של נביא, כי מלכות ישראל היתה מחוייבת להתנהג עפ"י הסיסטם שקוראים בזמנינו הדת והמלכות ביחד "church and state" ואף כי העת המאדערנא הבדילה את הדת מהמלכות, ורובן של מדינות הנאורות לא יכירו עוד באופן רשמי איזה דת שתהיה שלטת במדינה, זאת הוא ביען שיש בין יושבי המדינה בעלי דתות שונים, ואם המדינה תתן הכרה רשמית לאיזה דת official recognition תכלית הכרה כזאת תביא בכנפיה, תוצאות לא טובות בעד האזרחים בעלי דתות אחרות, — לא כן הוא בארץ ישראל אשר כל יושביה בלי הבדל האמינו באל אחד, כי גם גרים ועבדים אף שהיו פטורים מהרבה מצות לא יכלו להיות עובדי ע"ז בארץ ישראל.

עתה מובן לנו היטב כל הענין שהזכרנו, — מלך ישראל היה ה "chief executive" של תוה"ק שהוא הקאנסטיטושאן של העם העברי, כמו הנשיא בפה, ובדי להוציא לפועל את חוקי התורה עליו היה לילך שלובי זרוע עם הנביא או עם הסנהדרין, יען כי ישראל ואוריתא והקב"ה חד הוא המלכות והדת מוכרחים

להיות מקושרים יחד בקשר אמיץ אשר לעולם לא יפרדו כפי אשר הזכרנו, ובימי שמואל כאשר בא העם ושאלו מלך ואמרו תנה לנו — מלך ככל הגוים וכו' הביעו בזה את דעותיהם הזרות אשר היו למורת רוח לשמואל, שרוצים מלך שהמה יחיו מחוקקי החוקים והמלכות תתנהג עפ"י החוקים שיבדו מלבם ככל הגוים, לא כמו שאמרה התורה „עליך מלך“, שהמלך יהיה המוציא לפועל את חוקי התורה ועל חוקי המלכות להתנהג על דרך התורה, וכאשר שאל נמשה למלך העמד האבן הפנה של המלוכה על יסוד רעוע מאד, כי מראשית ימי מלכות שאלו אנו רואים את הקרע הנורא בינו ובין שמואל, בין המלכות והדת,

ובכל פעם שהנביא הוכיחו על נטיותיו מדברי הנבואה, השיב שעליו היה למלאות אחרי רצון העם, זאת רואים אנו בגלגל כאשר לא המתין על הנביא אמר „כי נפין העם מעלי“ וכמו כן בהענין של עמלק אמר „כי המל העם“ זאת אומרת שחסר היתה לו אותה אמיצת הלב לכטל את רצון העם מפני רצון הנביא, ולהנחיק את ממשלתו על פי דברי הנביא, שיחיה עניני המלוכה נחתכים על פי רוח הדת, כאשר היה על מלכות ישראל להתנהג. — ועל ידי רכות לבבו לא היה יכול למרות את רצון העם כאשר חמלו על מיטב הצאן של עמלק, ולא הרג את אגג מלך עמלק, ונטה בזה מדרך התורה שהוא הקאנסטיטושאן של העם העברי, — ואם המלך אשר יחוסו להתורה הוא כמו יחוסו של הנשיא בפה להקאנסטיטושאן, אשר עליו לשמור משמרת מסח להוציא לפועל את חוקי התורה, מכטל איזה חק מחוקי התורה בשביל איזה רגש של רחמנות כמו בענין של אגג או אם על ידי רכות לבו הוא נותן לעם לעבור על דברי הנביא שאמר „לך והחרמת“ הוא נעשה ממילא על ידי זה „לאומאק-ראט“ מושל אשר ידיו אינם אסורות בכבלי הקאנסטיטושאן, ואשר עושה עם הקאנסטיטושאן כחפצו, והסוף הוא כמו שאמרו לנו חז"ל „כל המרחם על אכזרים“ וכו' ובמקום „אל תצדק

הרבה" בא "האל תרשע הרבה" ומחילת כבודו, ורכות לבבו היתה הסבה של אכזריותו אח"כ ואבד על ידי זה את המלוכה, — לא כן היתה הנהגת דוד המלך בעת ישבו על כסא המלכות, המלכות והדת הלכו שלובי זרוע ולא עשה שום צעד בעניני מלוכה בלי הסכמת הנביא, האורים ותומים והסנהדרין, כמו שיורו לנו הכתובים וכמו שאמרו לנו חז"ל "כל מה שאני עושה אני נמלך מפיו בשת רבי", ואף בעת שחטא והנביא הוכיח אותו על פניו הכניע את עצמו לפני הנביא ואמר חטאתי; וזאת היא שחז"ל יאמרו לנו "מיד יועציו באחיתופל ונמלכים בסנהדרין" וכו' — כאשר באו חכמי ישראל אליו ובין חכמי ישראל אלו היו בלי ספק הרבה שרים ששרתו בפקידות שונות תחת ממשלת שאול, אותם השרים שהאמינו בהשטתה של "תנה לנו מלך" ... "שהמלכות והדת" הנה שני ענינים נפרדים, וכאשר שהיה לו לוותר על דעתו בדבר שאלת עמך ישראל צריכין פרנסה בעת שנצחו אותו בטענותיהם של "אין הקומין משביע את הארי" וכו' והיה מוכרח להודות לדבריהם בהפרט הזה כאשר הזכרנו, והצעד הזה היה בעיניו כמו נטויה במדריגה ידועה מדרכו שהתוה לפניו על דבר התבודדות עם ישראל, ועל דבר התרחקות עם ישראל מדרכי הגוים, לכן הודיע להם גלוי את שטתו החדשה אשר ממנה לא יזוז; — השטתה של "יועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין", ר"ל, עצת אחיתופל אשר היא עצת המלכות — אין לה שום חשבות עד אשר תתאשר על ידי הסנהדרין והאורים ותומים; — שהוא ההסכמת והתאשרות של הדת, זאת אומרת שידעו ברור שלא ילך בשטת שאול, והדת והמלכות ילכו שלובי זרוע בהנהגת המדינה אצלו, וד"ל.

מאמר ב'

הורדוס עבדא דבית חשמנאי נתן עיניו באותה
 תינותק יומא חד שמע האי גברא בת קלא דאמר כל
 עבדא דמרוד השתא מצליח, קם קטלינהו לכלהו מרותיה
 ושיורה להאי ינוקתא, כי תזית האי ינוקתא דקבעי
 למונסבה סליקא לאיגרא ורמא קלא כל מאן דאתי ואמר
 מבית חשמנאי אנא עבדא הוא, דלא אשתיירא מינייהו
 אלא ההוא ינוקתא, וההוא ינוקתא נפלה מאיגרא לארעא,
 טמניה שבע שנין בדובשוה, איכא דאמרי בא עליה,
 איכא אדאמרי לא בא עליה, דאמרי בא עליה האי
 דטמניה ליתוביה ליוצרא, ודאמרי לה לא בא עליה
 האי דטמניה כי היכי דנאמרו בת מלך נסיבי,
 (בבא בתרא ג' ע"ב).

תוספת ד"ה כל דאמר וכו' — ומכאן קשה על פירוש
 הקנטרס באלו נאמרים דאמר אמרו לו לאגריפס אחינו עתה.
 ופ"ה התם שאמרו לו אחינו אתה שהיתה אמו מישראל, דאם
 כן כיון דבני הורדוס נשאו ישראלית, אמאי עבדא הוי, הא
 שמואל גיפיה אית ליה עובד כוכבים ועבד הכא על בת ישראל
 הולד כשר! וצ"ל שלא נשאו ישראלית וקראהו אחינו עתה לפי
 שעבד אחינו הוא במצות עד כאן לשון התוספת ע"ש... ועיין
 עוד מהר"מ מלובלין שם שהקשה ג"כ על דברי רש"י שסותרים
 זה את זה, בקדושין ד' ע' הביא רש"י על דברי שמואל שאמר
 כל מאן דאמר מבית חשמנאי עבדא הוא, שכל זרעו הרגום
 הורדוס ועבד היה ומלך תחתיהן וקרא בניו על שם בית חשמנאי
 ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב דנותרים היו שלא להשיא את
 בנותהם לעבדים, — ובמס' סוטה אמר שבני הורדוס נשאו
 ישראלית שהרי פירוש שם שאגריפוס היתה אמו מישראל עכ"ל
 המהר"מ ע"ש שהניח הקשיה בצ"ע.

אבל כפי הנראה לי דברי רש"י ז"ל ישרים ונכוחים, והם
 מתאימים לפי אשר יסופר בספרי דברי הימים השונים שהורדוס

נשא לו לאשה את מרים החשמונאית נכדתו של הורקנס, בנו של אלכסנדר ינאי, ואגריפוס היה בן בנה של מרים החשמונאית והלשון שכתב רש"י ז"ל שהיתה אמו מישראל הוא על פי דברי חז"ל בני בנים הם כבנים, וממילא אם זקינה הרי היא כאם, ואגריפוס היה מצד אם אביו זאת בן חשמונאי, — ועתה חל עלינו חובת הביאור לבאר את דברי חז"ל בהמאמר שהזכרנו אשר בו אנו רואים סתירה לפי אשר יסופר בספרי דברי הימים, על דבר מרים החשמונאית, ונשתדל לתרץ קשית התוספת וקשית מהר"מ מלכלין שהקשו על דברי רש"י ז"ל כנ"ל, ובאותה עת נבאר את דברי המאמר הסתומים על דבר הגויה המתה שהורדוס טמן בדבש וכו', כי קשה להבין שהורדוס יעשה מעשה מכעורה כזאת.... כדי לתרץ את הקשיות הנ"ל וכדי לבאר את זרות המאמר נוכל לומר שפירושם של הדברים הוא כך; הורדוס עבדא בישא נתן עיניו באותה תינוקת, כידוע הורדוס יחד עם אביו אנטיפטור חשבו מזומות איך להגיע למלוכה בארץ ישראל, והמה בתחבולתיהם הפיחו רוח קנאה ומשטימה בין האחים החשמונאים הורקנוס ואריסטובל בני אלכסנדר ינאי ומלחמת אחים התפרצה בארץ והסוף היה שהורדוס נעשה למלך ישראל וזאת היא שחז"ל יאמרו לנו „יומא חדא שמע האי גברא בת קלא כל עבדא דמריד השתא קמצלה" — לא בת קול משמים שמע העבד האדומי הזה, הבת קול ששמע היה קול ההמון, כמו (משיאין על פי בת קול) ר"ל הוא הבין מהרוח שהיה שורר בין העם שאותה העת היא העת המוכשרה להפיל למשיאות את כסא החשמונאים, יען כי בחלה נפש העם בהגזע החשמונאי על ידי המלחמות אחים בין בני אלכסנדר ינאי, והתלאות שהביאו המלחמות האלה על העם; והורדוס בידעו שכן נכר הוא בארץ ישראל ואיננו ראוי למלוכה, לכן נתן עיניו באותה התינוקת מרים נכדתו של הורקנס, וקוה כאשר יהיה חתן חשמונאי, יהיה לו איזה זכות לרשת את כסאם, והוא נשא לו באמת את מרים

לאשה כפי אשר יסופר בספרי ההיסטוריים וכפי אשר אמר לנו רש"י ז"ל כמס' סוטה ע"ד אגריפוס שהיתה אמו מישראל; וחז"ל כאשר יספרו לנו על דבר מרים שנפלה מאיגרה לארעא וכו' הביעו את דבריהם אלו בדרך מליצה כדרכם, ובחמליצה הזאת הודיעו לנו על דבר השפלת הנפש של אותה התינוקת מרים, בהעובדא הזאת שנתרצת להנשא לאיש אשר מגר לארץ כסא אבותה, ורצה וגם ירש את מלכות ישראל. ובציף מליצותיהם אמרו, "כי חזית האי ינוקתא דקבעי למונסכא סליקא לאיגרא. ורמי קלא כל מאן דאמר מבית חשמנאי אנא עבדא הוא דלא משתיירי" וכו' — ר"ל היא נפלה נפילה רוחנית ומתה מיתת נשמה, וכמו שאמרו לנו חז"ל (חגיגה ד' ה') על המקרא „נפלה משמים ארץ תפארת ישראל" מאיגרא רמי לכירא עמוקתא.... ורמי קלא כל מאן דאמר מבית חשמנאי אנא עבדא הוא וכו' כלומר במעשה הנשואין שלה עם הורדוס אשר היתה כמו נפילה מאיגרא לארעי, הודיעה גלוי, שכל מאן דאמר מבית חשמנאי אנא עבדא הוא, שכל מי שיולד מתזיוג הזה של הורדוס האדומי ומרים החשמנאית עבדא הוא. ואף שעל פי דין נכרי ועבד חבא על בת ישראל הולד כשר (1) בכל זאת איננו ראוי עוד למלוכה כי מצד אביו רוחו של העבד האדומי יהיה בקרבו וגם מצד אמו לא יירש את רוח הגבורה של החשמנאים, יען כי היא בעצמה אותה הנסיכה החשמנאית נפלה נפילה רוחנית מאיגרא לארעא, ונשמתה לא היתה נשמה חשמנאית, — ובסופו של המאמר הנ"ל באו חז"ל במליצותיהם ואמרו לנו ענין מוסרי

(1) עיון תוספות סוטה מ"א ע"ב ד"ה אותו היום שכתבו שאם היתה אמו מישראל קרינו ביה מקרב אחיך רק לענין נשואות ושררות, אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך, דקפיד קרא גבי מלך עד שיהיה ממש מקרב, ממוצע מאביו ומאמו מישראל; עיון רמב"ם פ"א מהלכות מלכים הלכה ד' שכתב אין מעמידין מלך וכו' עד שיהיה אמו מישראל משמע פשוט שלא כדברי התוספת.

נכבד, בעד אותן של בנות ישראל שהולכין אחרי עיניהן ובעבור
 בצע כסף או בעבור כבוד ימכרו את כבודן וכבוד משפחתן
 לכלימה, וינשאו לבני נכר או לאנשים פחותי ערך, כמו שעשתה
 הנסיכה החשמנאית, שנשאה להורדוס ביען שנפשה חשקה
 לכבוד מלכים — וחז"ל בציף אמרותיהם תארו לנו את הגמול
 של הבנות האלה בהדברים „טמנה שבע שנים בדבשיה" כמו
 שאומרים בהשפה האנגלית "Honey moon" בלומר, ימי
 דבש שלה לא ארכו, רק שנות מספר טמן הורדוס את אשתו
 החשמנאית בדבש, כי הסוף היה שנהרגה ממנו, וגם בניה
 שילדה לו הוצא להורג, — איכא דאמרי בא עליה ואיכא דאמרי
 לא בא עליה וכו', בדברים האחרונים האלו באו חז"ל והוסיפו
 על דבריהם הראשונים, שאיננו עוד דבר ברור, אם אותן הימים
 שמרים החשמנאית היתה עם הורדוס — היו ימי עונג, אם
 שבעה איזה נחת מחיה, ותדבר תלוי בחלוקי דעות, של האיכא
 דאמרי וכו' ופירושן של הדברים הוא כך, איכא דאמרי בא עליה
 ר"ל חי עמה בדרך כל הארץ, והיה קשור עמה ברגשי אהבה
 באותן השנים, ודר עמה, כי היכי דליתיביה ליוצריה, — ואיכא
 דאמרי לא בא עליה וכו' שגם באותן השנים קודם שנהרגה לא
 חי עמה במסורת אהבה בדרך בעל עם אשתו כי לבו היה נתן
 להנשים אחרות שהיה לו בארמונו, והאי דממניה כי היכי
 דלימא בת מלך נסיב ר"ל שעיקר כונתו היתה כאשר לקח אותה
 לאשה כדי שיאמרו שבת מלך נתיב והוא חתן מלכי חשמנאים
 ועל ידי זה העם יכירו אותו למלך עליהם וד"ל. —

וזאת הוא לפי דעתי פרושים של הדברים בתמאמר הנ"ל,
 ועל פי פרוש הזה, דברי חז"ל מתאימים לפי אשר יסופר בספרי
 דברי הימים השונים, ע"ד אגרופוס אשר היה באמת בן בנה של
 מרים החשמנאית שנהרגה מהורדוס אחרי אשר הולידה לו שני
 בנים הורקנס ואריסטובל, אשר אח"כ גם הם נהרגו מאתו,
 ואגריפוס היה בן בנה של מרים, וסרה בזה קשית התוספת על

רש"י ז"ל, — וגם קשית מחר"מ מלובלין ע"ד הסתירה של רש"י הנ"ל, נוכל לתרץ על דרך זה,

עלינו לדייק בדברי רש"י קדושין ד' ע' שכתב וזה לשונו "שכל זרעו הרגום הורדום" אשר לכאורה הלשון איננו מדויק, כי היה לו לרש"י לכתוב "שכל זרעם", ונוכל לומר שרש"י ז"ל אשר דרכו בקודש היה לכתוב בלשון קצרה הודיע לנו בהדברים האלה את מעשי הורדום שהרג כל זרעו שהיה לו מאשתו החשמנאית, וקרא בניו.... ר"ל, בניו שהיו לו מנשים אחרות בשם חשמנאים, אשר כידוע הורדום הוריש את מלכותו לבניו אשר היו לו מנשי הנכריות, וחלק בצוואתו את ארץ ישראל לשלושת בניו, לאריכולים נתן את ירושלים וסביבותיה, לחורדום אנטיפוס את ארץ הגליל, ולבנו השלישי פילופוס את חלק הדרומי של ארץ ישראל, והמה היו באמת עבדים כי נולדו מנשים נכריות, ועל אותם הבנים של חורדום רש"י אומר לנו שקרא אותם חשמנאים, כי הוא בעצמו חשב שהוא ירש את כסא החשמנאים על ידי נשיאיו עם מרים החשמנאית ועי"ז קרא במרמה גם את בניו שהיו לו מנשים אחרות ג"כ חשמנאים, ובני הורדום אלו מלכו בארץ ישראל במשך ארבעים שנה עד שבא אגריפוס בן בנה של מרים מרומא שהיה שם עם אמו מעת שאביו אריסטובל נהרג ע"י חורדום ונעשה בעזרת רומא למלך ישראל, ועל אותו אגריפוס אמרו חז"ל "אחנו אתה" וכפי דברי רש"י שהיתה אמו מישראל ונזכר לשבח כמה פעמים בש"ס; וגזע אגריפוס נאבדה מתוך הקהל העברי, כי בנו אגריפוס השני ובתו ביריניקה התישבו ברומא בעת החורבן ואגריפוס מת בלא בנים, וסופה של ביריניקה לא נודע בדיוק, וכפי הנראה לא נשאר מהחומר החשמנאי הזה איזה שם ושארית, וכל אותם שאמרו מבית חשמנאי אנא בזמנים שונים, היו מבית חורדום מגזעי בניו שהיו לו מנשים אחרות, מאותם שמלכו בארץ ישראל אחריו כנ"ל, והמשפחה הזאת

כמוכן התפשטה בארץ ישראל, ובסקר השתבחו את עצמם שהם
מגזע החשמנאים ; ועליהם כתב רש"י ז"ל שעבדים היו ומתורין
לפי זה קשית מהר"מ מלובלין וקשית התוספות על רש"י ואין
כאן שום סתירה לא בדברי רש"י ולא בין דברי חז"ל לספרי
דברי הימים והכל על מקומו בא בשלום.

תם חלק הדרשות של ספר בראשית

חומר לדרוש

לפרשיות התורה של ספר שמות עם דרשות קצרות
שהדרשן המומחה יוכל להרחיבם ולעשות מהן
דרשות שלמות שהקוראים ימצאו בהן רעיונות
חדשים, וענינים מושכליים.

חומר לדרוש

פרשה שמות

איש וביתו באו, (שמות א' ו').

מאשרים היו אבותינו, אז בהימים אשר האיש היה האיש על ביתו, האב היה המוציא והמביא והמנהיג של הבית, „הבת לא קמה באמה, וכלה לא קמה בחמותה“ ומשה רבינו כאשר ראה אח"כ לפי דברי המדרש „משא גדול על קטן“ כלומר שהבנים נעשו למפרנסי הבית והמה נושאים את המשא אשר האבות היו נושאים. „ומשא קטן על גדול“ שעל האבות לילך בשליחות בניהם להרוכל, להטבח, להכין בעדם מטעמים כדי למצוא חן בעיני הבנים, מפרנסיהם. — אמר „חבל לי עליכם“ וכו'! כמו שמספרים מאותו תנוק ששאל את אביו, מדוע כאשר אנכי היתי ילד קטן כל הנאספים בבית שמחו לראות כאשר היה ביכלתי לצעוד איזה צעדים על רצפת הבית כאשר הושטת לי את ידך, ובעת כאשר רצית לנסות, אם זקני החולה יהיה ביכלתו לקום ממטתו, וכאשר החזקת בידו לנהל אותו איזה צעדים, כל העינים היו מלאים דמעה, וכל פנים קבצו פארור? אמנם כן! ענה האב כאשר האב מחזיק ביד בנו ויוריהו איך לילך אז הוא עת לשמוח, לא כן הוא כאשר הכן מנהל את אביו אז רואים אנו שעת לבכות ממשמש ובאה...

שם ג. 7.

„ראה ראיתי את עני עמי במצרים“ וכו' ראה
ראיתי את עני עמי הה"ד כי הוא ידע מתי שוא ידע
הקב"ה העם המתים (כלומר הממתנים) על השוא לעשותו
וכו' וירא און ולא יתבונן (מדרש רבה שמות).

דברי המדרש אלו ילמדנו שאין עלינו לחפש אך את הצד
הרע של העם העברי, ולקטרג עליו כמו שמפרשים את המקרא
„לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו“
כלומר, איש אשר איננו רואה און או עמל ביעקב ודן אותו תמיד
לכף זכות — על איש הזה התורה תאמר לנו: „ד' אלקיו עמו“...
כמו שמספרים מאותו צדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב ז"ל, כאשר
התאונן לפניו אחד מלומדי וחשובי העיר שהרבה מכני הקהלה
חדלו לבוא לשמוע שעוריו שהיה רגיל ללמוד עמהם בש"ק אחר
שינת הצהרים בספרי מוסר שונים, והמה מטיילים כמה שעות
בגן העיר ועושים את שבתם חול, והלמדן הנ"ל קוה שהדבר
יעשה רושם חזק על הצדיק ר' לוי יצחק וימלא כעס וחמה על
הריקים האלה, אבל ר' לוי יצחק היה מאותם שאינם רואים
עמל ואון בישראל! — שחוק קל עבר על שפתיו הטהורות, ואמר
אם מקומו של היצה"ר היה בבית המדרש, והגיהנם היה בהגן,
וחמה היו הולכים להגן, אז היה הדבר לפלא! אבל כפי הנראה,
היצה"ר הוא בהגן, והספרי מוסר עם עונשי גיהנם המה
בביהמ"ד, לכן אין פלא שהם נותנים את משפט הבכורה לטיול
בגן העיר....

(רמזו לדרשנים המשתדלים להביא בלבנות שומעים מודות טובות ויראת
ה' על ידי שמפחידים ומיראים אותם בעונשי גיהנםם ויסורי הנפש).

שם 13.

„הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתיו אליהם
אלהי אבותיכם שלחני אליכם, יאמרו לי מה שמו, מה
אומר אליהם?“

נפלא הוא עם ישראל בדרכיו, הוא יאנח ויצעק ממכאוביו,

הוא רואה איך פרעה שוחט את ילדיו ורוחץ את עצמו בדמם, ובכל זאת איננו רוצה לשמוע בקול הגואל ועומד ושואל מה שמו? גם בזמנינו הסדרה הזאת חוזרת ונשנית; רוב מנין ורוב בנין של עמינו טובע בים של צרות, "ודמים בדמים נגעו", וכאשר שומעים אנחנו את קול הגאולה וציון תפרוש ידיה עלינו, אנו שואלים מה שמו? במקום שעלינו להחיש את פעמינו להתישב בארץ אבותינו, אנו עומדים וממתנים ומתרשלים, להוציא לפועל את מעשי הגאולה עד אשר נדע בכירור את שם של הגאולה, אם ארץ ישראל תהיה ארץ מאנדאטי של ענגלאנד, או איזה שם דיפלאמאטי אחר, אשר הדיפלאמאטים שלנו ישתדלו למצוא, ובין כך ובין כך אין אנו עושים מאומה ואנו עוסקים רק בלשונות של גאולה.. בשאלת מה שמו? ובאמת עלינו היה להחזיק בהתשובה שהשיב הקב"ה למשה אז על השאלה של מה שמו; "אהיה אשר אהיה" בשם ד' עלינו לילך! ובהשם הזה נרמז שעל כל אחד מאתנו לזכור שהגאולה יכולה לבוא, וארץ ישראל יכולה להיות ארצינו, אך אם נשכיל להבין את "האהיה אשר אהיה" כלומר שכל יחיד ויחיד מאתנו יזכור שאם נהיה שמה בא"י, — רק אז ארץ ישראל תהיה שלנו.

שם ב. 14.

"מי שמך לאיש שר ושופט עלינו"

השאלה הזאת לו לא היה דתן השואל, והשאלה לא היתה כוננה מול משה, שאלת "מי שמך" היא אמנם שאלה נכבדה, ובפרט בהתקופת הזאת, תקופה של "הדיוטים הקופצים בראש" — חז"ל יספרו לנו מרבי יומי בן קסמא שפעם אחת הלך

(1) וכן הוא דעת חז"ל: "קבוץ גלויות קודם לביאת המשיח", וגם אנשי כנה"ג יסדו לנו תפלת שמנה עשרה באופן שברכת מקבץ נדתי עמו ישראל, קודמת לברכת ולירושלים עירך ברחמים תשוב, (השראת השכינה) ואחר כך את צמח דוד מכה תצמיח, (בואת המשיח).

בדרך ופגע בו אדם אחד ונתן לו שלום והחזיר לו שלום, וכאשר אמר לו, „רבי! מאיזה מקום אתה“ השיב לו שבא מעיר גדולה מלאה חכמים וסופרים (אבות פ' ששי) ולכאורה קשה להבין מדוע לא הודיע ר' יוסי בן קיסמא להשואל את שם המקום אשר ממנו בא? ורק אמר לו על דבר תכונת המקום, שהוא עיר, מלאה חכמים וסופרים! וכדרך צחות נוכל לומר שכונת הדברים הוא כך; כידוע רגילים אנשים לקרוא איש בשם „רבי“ והתואר הזה, לא תמיד יציין מדרגה ידועה של חכמת האיש הנושא את התואר הנכבד הזה, יש למשל „רבי“ של חסידים, הוא איש קדוש מורם מעם, וחסידיו ומעריציו יכתריהו בשם הזה על ידי קדושתו ופרישתו הגדולה; רב של איזה קהילה יקרא „ג“כ בשם „רבי“ ביען שנסמך להוראה על ידי גדולתו בתורה, והתואר רבי יציין שהוא ראוי להורות ולדין להיות אלוף ביהודה; ומלמד הלומד עם תלמידים, לא רק „קצות החושן“ „ותומים“ כי גם מלמד דרדקי נקרא „רבי“ מתלמידיו, כמו שאמרו לנו חז“ל אפילו הלומד מחבירו אות אחד צריך לקרותו „רבי“, ולא רק המלמד דרדקי כי גם אותו הנבקר מדעת אשר הכפרי שכר אותו להיות לו לעזר¹ בחליבות הפרות, ובהשעות הפנויות ממלכה ללמוד עם ילדיו „אלף בית“, גם הוא „רבי“ יקרא, ובפרט במדינתנו אתה יכול לראות אנשים אשר לא קראו לא שנו ולא שמשו ת“ח, ונקראים בשם „רבי“ או „רעוורענד“ ביען שאיזה חברה של חייטים כתרוהו בשם הזה בכדי שיוכל להיות מסדר קדושין, אף שאיננו יודע „בטוב קדושין“; ואם רוצה אתה לדעת מה טובו של האיש אשר נושא עליו את השם הנכבד הזה! עליך רק לדרוש על דבר המקום ועל דבר האנשים אשר כתרוהו בשם הזה; ועתה מובנים לנו דברי המאמר, שאלת השואל לא היתה על דבר שם המקום שממנו בא ר' יוסי, הוא שאל אותו מאיזה מקום אתה כלומר מה היתה תכונת המקום? ומי היו אלה שעשו אותך לרבי? ורבי יוסי השיב, אל תדמה שנעשיתי

לרבי ע"י איזה חברה של ע"ה! מעיר מלאה חכמים וסופרים
אני! חכמים וסופרים סמכו את ידם עלי, וע"י נעשיתי לרבי...
אזהרה לקהלות ישראל לדקדק ולכדוק בשבע בדיקות אחרי מעשה ותכונת
האיש שיבחרו עליהם לרב.

פרשה וארא ו. 9.

„ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה“.

כן הוא דרכם של הרבה מאחינו גם בארץ הזאת, יתחילו
„בקוצר רוח“ ויסיימו „בעבודה קשה“, כלומר, בראשית בואם
לאמריקא אינם „שומעים למשה“ ונוטים מדרך התורה, כי
אומרים אנוסים אנחנו לבטל הרבה מצות ממצות התורה מפני
„קוצר רוח“ מרובים צרכינו ודעתינו קצרה; אומרים: דחוקה
עלינו השעה, והעניות תעביר אותם מדעתם ומדעת קונם:
וכאשר ירחיב ד' את גבולם ויעשו חיל אז אינם שומעים למשה
„מעבודה קשה“ אומרים שטרודים ועסוקים הם בעבודתם
במסחריהם הגדולים.

התנא באבות יאמר לנו בפ' ג' „היום קצר והמלאכה מרובה
והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק“ וכו' —
הדברים האלה המה מליצה נפלאה, אשר בה אנו מוצאים ציור
נאמן מחיי אחנו בפה; אותו היהודי החרד אשר הלך תמיד
בדרך האמונה, מיד כאשר יבוא לפה הוא מוצא לו התירים
ויתחיל לנסות מדרכו במדריגה ידועה, הוא יתחיל ב— „היום
קצר“, אין לו פנאי להתפלל הוא יאמר! עלי למצוא איזה מקור
לפרנסתי, עליו לבקש בשוקים וברחובות למצוא איזה מלאכה
המחיה את בעלית, „והיום קצר“ וכאשר רגשותיו לא יתנו לו
נוחם על נטותו מדרך התורה, הוא חושב, ואומר כאשר יעזריני
ד' ואמצא מקום עבודה ויהיה ביכלתי למצוא די ספוקי ממלאכתי
אז אשמור את דתי כמקודם, ואחיה מאלה שעובדים את ד'
בשמחה... כה יעבור עליו איזה זמן, והוא מוצא עבודה, הוא

מתחיל להרגיל את עצמו בעבודה, "לחמו נתן מימיו נאמנים" אבל הוא מוצא מכשולים אחרים על דרכו; "המלאכה מרובה" "הסיוע" וכל הפועלים בהשאפ מוכרחים לעבוד בלי מפריע כדי להכין את מכסת העבודה בעה הסיוע, ועליו גם לעשות את שבתו חול, על ידי המלאכה המרובה, לבשתנו כי "עבודה דוחה שבת" באמעריקא... לבו אמנם יכאב עליו בהעלותו על זכרוננו איך הוא מוכר את דתו בעד "נזיד עדשים" וכאשר הוא רוצה להשקט את סערת לבבו, הוא יחליט בנפשו, שאם רק יעזרהו ד' ויאסף מעט כסף, ויהיה ברשות עצמו אז ישמור את השבת כהלכתו ויתפלל ג' פעמים ביום בצבור וישוב מדרכיו הרעים; — עבר איזה זמן, והוא כבר הגיע למחוז חפצו, הוא פותח לו בית חרושת והוא עומד ברשות עצמו, אבל מכשולים חדשים יחסמו נגדו הדרך העולה בית אל, "הפועלים עצלים", הוא היה רוצה בכל לבבו למלאות אחרי חובותיו הקדושים, אבל מה יעשה? עליו להחיש את מעשה העבודה, "הפועלים עצלים" ועליו לשמור משמרת מסה שהעבודה תהיה נגמרה בזמן הדרוש, ואם יסגור את השאפ בשבת, אז לא יהיה לו מה לעבוד גם בימות השבוע, הוא מחליט בנפשו לדחות ימי תשובתו לימים היותר טובים מאלה, כאשר ירחיב ד' את גבולו יותר ומצבו יעמוד על בסיס חזק, אז יהיה ביכלתו לנהל את מסחרו כפי אשר ייטיב בעיניו, וכאשר הוא הולך מחיל אל חיל ומסחרו כבר פריץ בארץ, היצה"ר יבא אליו בטענה חדשה, "השכר הרבה" חשוב נא את השכר שאתה משלם לפועלך, לרואי חשבונך, למשרתיך, בכל יום ויום מימי השבוע, ואם תשובות ממלאכתך שני ימים בשבוע נכון אתה למועדי רגל, והסוף הוא כמו שמסיים התנא, "והב"ב דוחק" היצה"ר אשר לפתח היה רובין והיה אצלו מקודם, "כאורח" והוא משל עליו, נעשה הב"ב, והוא היצה"ר! דוחק אותו והולך מדחי אל דחי.

אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה. האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

פרשה בא יג. 24.

„והיה כי ישאלך בנך מחר“.

זה הוא החילוק בין התם להרשע, הרשע אינו שואל למחר, הוא אין לו שום שייכות עם המחר.... הוא איננו, בן העתיד; וכמו שאמר הבעל הגדה בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, לי, ולא לו, וכו' הבעל הגדה איננו אומר „לי ולא לך“ בנוכח רק „לי ולא לו“ יען כי הוא איננו שואל, ואיננו ממתין על תשובה רק אומר מה העבודה הזאת? ופונה עורף לאביו ולעמו והולך לו, ואביו איננו רואה אותו יותר, ואיננו יכול לומר לו לי ולא לך, וד"ל.

פרשה בא יג.

„והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך“.

רב עקיבא אומר טט בכתפי שתים פת באפריקא שתים (מנחות ל"ז) נרמז בזה שעל היהודי תמיד לזכור, אם הוא בכתפי או באפריקע או באיזה מדינה אחרת מכדור הארץ; שהוא לא יכול להתכולל ולהיות אחד עם יושבי ארץ אחרת, וכמו שדרש המדרש על המקרא „הן עם לבדד ישכון“ מהו „הן“, כל האותיות מזדווגין חוץ מב' אותיות הללו, כיצד א"מ הרי י', ב"ח הסרי י' ג"ז הרי י', ד"ו הרי י', נמצא ה' לעצמה, וכן האות ה„נון“ אין לה זוג י"צ הרי ק', כ"פ הרי ק', ל"ע הרי ק' מס' הרי ק' נמצא נון לעצמה, אמר הקב"ה כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל עובדי כוכבים ומזלות הקדמונים אלא לעצמן מפורשים (מדרש רבה שמות ט"ו) אנו רואים זאת ג"כ אצל הכריתת ברית של אברהם ואבינו עם אבימלך שתוה"ק כתבה לנו „ויכרתו שניהם ברית“ המלה „שניהם“ הוא נראית כמיותרת כי די היה להכתוב לאמר „ויכרתו ברית“, אבל המלה

הזאת תורה לנו שאף בעת שאברהם כורת ברית עם אבימלך, והוא נאמן בכל לבבו בהברית ולא יכגוד באוהב, בכל זאת המה יתארו, "שנים" ולא יוכלו בשום אופן להיות, "אחד", וד"ל.

שם יג.

"והיה לך לאות על ידכה ולמוטפת בין עיניך".
 "ידך" יד כחה, זו שמאל, אחרים אומרים לרבות את הגידם, "בין עיניך" זו גובה שבראש (מנחות ל"ז).

תפילין של יד יזכירנו המצות שעלינו לעשות בדינו כמו צדקה וג"ח ושאר מצות שבין אדם לחבירו מצות המסורות להלב; ותפילין של ראש יזכירנו על דבר מצות שבין אדם למקום התלויות בהמוח; וזאת הוא שחז"ל יאמרו לנו יד כחה אפילו שמאלו, אפילו גידם! כי מצות שבין אדם לחבירו כמו צדקה ועוד, אף שיחסר להם המחשבה והכונה, ג"כ למצות יחשבו, אבל מצות התלויות בראש צריכות להיות בגובה הראש כלומר, בכונה; כמו שפירוש בעל "התולדות יעקב יוסף" את המקרא, "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו" עפ"י דברי המגיד משנה, שתירין את סתירת הרמב"ם שפסק בהלכה ד' מפרק ב' מהלכות שופר נתכון שומע ולא נתכון משמיע לא יצא, ביען שמצות צריכות כונה, ובפרק ו' מהלכות חמין ומצה פרק כ' מי שאכל מצה בלא כונה כגון שאנסהו עכו"ם יצא ידי חובתו ותירין המגיד משנה וז"ל ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה לפיכך צריך כונה מה שאין כן באכילת מצה שעושה מעשה לכן אף אם נעשה שלא בכונה ג"כ יצא עכ"ל, ובעל "התולדות" מצא רמז לסברת המגיד משנה בהפסוק "הקול"! קול יעקב ר"ל, 'מצות שאדם עושה בקול כמו תקיעת שופר, מצות כזאת, מוכרחת להיות בקול יעקב, "והידיים"! מצות שאדם עושה בהידיים כלומר

מצוה שיש בה מעשה אף אם הוא ידי עשו, אף אם נעשה בלי כונה בלי רגש ואף אם חסר לה הרוח של יעקב הוא ג"כ מצוה.

פרשה בשלח

„מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו“ באותה שעה היה משה מאריך בתפילה אמר לו הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפילה, א"ל ומה אעשה אמר ליה, דבר אל בני ישראל ויסעו (סוטה ל"ז).

חז"ל יאמרו לנו „כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות“ ומקשים אם השער של דמעות לעולם לא ינעל מה צורך יש בהמנעול? והתירוץ הוא שהשער ינעל בעד אותו האיש שאיננו עושה מאומה בעצמו להחלין מצרתו רק שם במחוננו בדמעותיו בעד איש כזה השער ינעל.

פרשה יתרו

„כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל“.

ההתחלה והעיקר הוא „הבית יעקב“ אם אנו רוצים „שכני ישראל“ יקבלו את התורה עלינו להתחיל בהבית; כמו שיאמרו לנו חכמי המדרש הלן על המקרא „וכל העם רואים את הקולות“ שהיו רואים את הנשמע! כלומר אם בני ישראל רואים בעיניהם מה ששומעים, אם צעירינו יראו בהבית מה ששומעים בבתי כנסיות, בבתי ת"ת, אז ורק אז אנו יכולים לקות שיקבלו את התורה.

פרשה יתרו

„וכל העם רואים את הקולות“, שהיו רואים את הנשמע.

(מדרש רבה).

בעלי אמונות אחרות אינם רואים את הנשמע; הדת
Believe and be saved הנוצרית אומרת למחזיקיה

כמו כן הוא עם הדתות אחרות, אינם רואים את הנפלאות שיסופר להם ממחוקקיהם מקדושיהם, עליהם רק להאמין „לשמוע, את הנשמע“ לא כן הוא עם ישראל הוא רואה את הנשמע, הוא רואה את האלקות בספרי דברי הימים שלו, הוא רואה את הנשמע, בכל דור ודור, כמו שתאמר לנו תוה"ק בפי' ואתחנן, „כי שאל נא לימים הראשונים“ וכו', ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו, השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי, או הנסה אלקים לבוא קחת לו גוי מקרב גוי וכו' ככל אשר עשה ד' במצרים לעיניך. „אתה הראת לדעת“ וכו' — תוה"ק תצוה לנו להתכונן בדברי הימים, „ונראה“ בכל דור את „הנשמע“, „את כל אשר עשה ד' לכם במצרים“ כלומר כל הנפלאות אשר שמענו מתקופת יציאת מצרים — „לעיניך“ אתה רואה תמיד בעיניך „אתה הראת לדעת“ אתה עם ישראל „רואה את הנשמע“... כמאמר „ל הן הן נפלאותיו! כבשה אחת בין שבעים זאבים וכו'.

פרשה משפטים

„ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם“.

הה"ד מגיד דבריו ליעקב וכו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום (מדרש רבה).

אם נשוה נגד עינינו את החוקים על דבר הגרים של העם היותר ליבערפלי בין העמים המאדערנים... נגד חוקי תורתנו הקדושה עד דברים שהזהירה בל"ו מקומות ואמרי לה במו"ו מקומות ע"ד הגרים (כבא מציעא נ"ט) — וכמו כן אם נתכונן ונחשוב ע"ד השקפת אריסטו, אחד מהפילוזאפים היותר מוסרים מהעמים היותר נמוסים של העמים הקדמונים ע"ד עבדים, בפסגמו הידוע שעלינו להביט על העבד כבהמה ביתות, ונשוה אותם נגד השקפת וחוקי תוה"ק על העבדים או נבין היטב את

כונת חכמי המדרש בהזכירם לנו את הפסוק של „מגיד דבריו“ וכו' ומשפטים כל ידעום וכו' על הסדרה של „ואלה המשפטים“.

פרשה תרומה

„קחו מאתכם תרומה לד“.

דעיקר של מצות צדקה הוא אם אדם נותן גם בעת שדחוקה לו השעה וזאת הוא שתוה“ק תאמר לנו „קחו מאתכם“ כלומר גם בעת שעליכם לקמין מצרכיכם, כי אם האדם נותן רק בעת שאוצרותיו וביתו מלאים כל טוב, על נתונה כזאת לא נוכל לומר „מאתכם“ הרעיון הזה נרמז בדברי חז“ל (בבא בתרא ד') „שאלו לשלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה אמר צאו וראו מה פירוש בה דוד אבא וכו“ בזמן שלמה לא יכלו לדעת את „כחה של צדקה“ כי בזמנו היה כסף בחוצות ירושלים כאבנים כמו שמסופר.

ובתקופה כזאת אשר אין כסף נחשב... אם נותנים צדקה היא צדקה בלא כח וכחה של צדקה יכלו לדעת רק בימי דוד, בעת שהארץ נתלדלה על ידי המלחמות הרבות שהיו בימיו, והעם סבל ממגיפות, ומרעב, ואז, אם העם נתן צדקה אז יכלו לראות את כחה של צדקה....

פרשה תצוה

„ויקחו אליך שמן זית זך כתות למאור“. הח“ד „זית רענן יפי פרי תואר קרא ד' שמך“ וכו' מה הזית הזה עד שהוא באילנו מגררין אותו, ואח“כ מורידין אותו מן הזית ונחבט, וטוחנן אותו, ומביאין אבנים, ואח“כ נותן את שמנו; כך ישראל באין עובדי כוכבים וחובשים אותם ממקום למקום, וחובשין אותן וכו' ואח“כ לעושים תשובה, הוי „זית רענן יפה פרי תואר“ וכו' (מדרש רבה).

דוגמא להרעיון הזה של המדרש שמעתי מפרשים את

המקרא „ונתתי משכני בתוכם ואוליך אתכם קוממיות“; המלה משכן נתפרש מחכמי מדרש מלשון „משכן“ כלומר שעם ישראל נתמשכן בין האומות, (עיין מדרש רבה פקודי) והענין הוא כך, אם איזה הפין נתמשכן על זמן קצר, אז אין המלה מטפל את עצמו כהמשכון, לא כן הוא אם החפין נתמשכן על זמן ארוך, אם הוא הפין, כמו בגד, אשר עש ורמה יכולים לשלוט בו, אז, כאשר המלה ירא שהמשכון לא יתקלקל, הוא לוקח אותו כפעם בפעם מבית העכוט, ויחבוט אותו היטב היטב במקלו, אז ישים סמים חריפים בין שוליו, כדי שהמשכון לא יתקלקל, כן הוא עם עם ישראל שנתמשכנו אצל האומות והקב"ה רואה שהעת לא הגיעה עוד לגאול אותם, ובין כך ובין כך המה יכולים להתקלקל, הוא נוטל את מקלו כמו שאמר הנביא „הוי אשור שכט אפי" וכו' הוא נותן להם להריח כמים חריפים. עי"ז שמעמיר להם מלך קשה כהמן, ועל ידי זה, י ד הזמן, לא תוכל לשלוט בהם; אמיתת הדברים האלו ראינו בשנים האחרונות גם בארץ הזאת שהרבה מאחינו גם אותם שכבר דמו, „שוואשינגטון" הוא „ירושלים" „ואמזריקא" הוא „ארץ ישראל", ציון וירושלים כבר היה נמחה מלבם, פקחו לפתאום את עיניהם, על ידי הסמים חריפים, והכתבי פלסתר, ששונאי ישראל מפיצים, ומרעילים את האויר, וישראל החל לתן את שמנו על ידי החבטה... ובאמת היה לנו להכיר טובה לשונאי ישראל אלה בעד התועלת שמביאים לנו הרבה פעמים, אבל הן, הם לא לטובתינו מתכונים והם יענשו קשה בעד רשעתם, כמו שכתב לנו הרמב"ן על דבר ענשו של פרעה עיין רמב"ן פ' בא).

וכמו שנוכל לומר בדרך צחות על פי דברי המחבר של ה„חד גדיא". שחשב לנו, שהכלב הוכה מהחוטרא ביען שנשך לשונרא, ובאמת קשה, הלא השונרא חטאה, בזה שאכלה לגדיא, וענשה היתה סדין, ומדוע נענש

הכלב בעד הנשיכה שנשך להשונרא? והתירוץ הוא, אף שהשונרא חטאה, אבל אין להכלב להתערב בעניני עונשים, וכמו שאומרים בזשארגאן „דער הונד דארף ליגען פאר זיך“. כן הוא עם אותן הכלבין דחצופין בזמנינו המה יענישו קשה כמו שנענש פרעה והמן אף שטובה היתה הקרבת פרעה... ורשעת המן החזיר את עם ישראל למיטב; וכמו שאמר הנביא „כל אוכליו יאשמו“...

פרשה תשא

בשעה שעשו ישראל את העגל היה משה מפויס את ד' ולא היה שומע לו, אמר לו אפשר שלא נעשה בהם מדת הדין על שבמלו את הדבור, אמר משה רבש"ע, כך אמרת בסיני „אנכי ד' אלקיך“ אלקיבם לא נאמר, לא לי אמרת, שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדבור אתמהא לי, (מדרש רבה תשא).

לפי דברי המדרש האלו יכולים אנו לתרץ קשית המפרשים שהקשו, שמשה חשב במשנה תורה כפי דברים שלא כסדרם, את המקומות שהכעיסו ישראל את המקום, „חצרות“ אשר לפי דברי רש"י ז"ל היא „מחלקותו של קרח“ נכתב קודם „די זהב“ אשר פירושו הוא ענין העגל, הלא מעשה העגל היתה קודם מחלקותו של קרח? אבל לפי דברי המדרש הנ"ל אנו מבינים כונת הדברים, לו לא היה קרח „מחלוקת קרח“, בני ישראל היו יכולים להצטדק את עצמם ע"ד „מעשה העגל“ כפי דברי המדרש הנ"ל, כי היו יכולים לומר שחשבו שהצוי של אנכי נאמרה רק למשה יען כי נאמרה בלשון יחיד, אבל כאשר בא קרח עם ראשי סנהדראות ואמר „כל העדה כלם קדושים“, כלנו שמענו אנכי ד' אלקיך ולפי זה ידעו שאנכי נאמר לכלם, וממילא לא היתה להם עוד איזה הצטדקות על דבר מעשה העגל; לכן הזכירם מקודם את מחלקותו של קרח בהמלה „חצירות“ ואח"כ „ודי זהב“ את „מעשה העגל“ כי על

ידי מחלקות של קרח מעשה העגל היתה נחשבה לחטא ; — גם בזמנינו אנו רואים איך חבני קרח שלא מתו עוד, אוחזים את החבל בשני ראשיו, מעבר אחד אנו רואים אותם עושים כל תועבה, כמו עובדי עגל מאז, ופוטרים את עצמם מכל מצות האמורות בתורה, ואומרים שאין להם חלק בתורת ישראל כלל, ומעבר השני לבנו עלינו יכאב כאשר פוגשים אנחנו אותם קופצים בראש בבל עניני צבור ואומרים כל העדה כלם קדושים, כלנו שמענו אנכי ד' וכו' כמו קרח מאז.....

פרשה ויקהל

„וכל אשר נמצא אתו תכלת וארגמן.“ ת"ר חלזון זה גופו דומה לים וברייתו דומה לדג ועולה אחד לשבעים שנה ובדמו צובעין תכילת וכו' (מנחות מ"ד). אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור אני הוא שעתיד לפרע ממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכילת הוא. (בבא מציעא ס"א).

הצבועות הוא מדה מגונה מאד, והאיש הצבוע הוא איש מסוכן מאד לחיי החברה כמו שאמרו לנו חז"ל על ינאי המלך שאמר לדבותיה, „אל תתיראי מן הפרושין, ולא ממי שאינן פירושין אלא מן הצבועין“, אבל יש הרבה פעמים שגם על פי תורת המוסר מותר לו לאדם להשתמש בהמידה המגונה הזאת ולדבר כדרך הצבועים בלב ולב, כמו למשל שהתירו ב"ה לאמר „כלה נאה וחסידה“ על אישה חגרית או סומא, כדי שיהיה דעתו של אדם מעורבת עם חבריות, וכמו שיאמרו לנו חכמי המדרש על אהרן הכהן „שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הולך אהרן וישב לו אצל אחד מהם, ואומר לו ראה בני איך חברך תולש בשערו ואומר אוי לי אני הוא שסרחתי נגד חברי, והיה יושב אצלי עד שהיה מוצא כל קנאה שיש בלבו, שוב הולך אצל חבריו ועושה לו כך וכשפגעו זה בזה גפפו

וחבקו זה לזה" (עיין ילקוט מלאכי ב'); אבל כמוכן על האדם להיות זהיר מאד, שלא להשתמש בהמדה הזאת רק בעתים היותר רחוקות, באופנים ידועים, ובמדרגה היותר קטנה, בעת שהשלוש אשר הוא הכלי המחזיק ברכה לישראל דורש זאת מאתו; — וזאת הוא שתוה"ק רמזה לנו בהצוי של ציצית, לשים פתיל תכילת בין הציצית ולצבוע את התכילת בחלזון העולה אחת לשבעים שנה, — כי תכלית מצות ציצית הוא כמו שדרשו לנו חז"ל על המקרא "וראיתם אותו וזכרתם" וכו' ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת" ושקולה מצות ציצית נגד כל מצות שבתורה (עיין מנחות מ"ד) לכן עלינו לצבוע את הפתיל תכילת בחלזון לתורות לנו, שאף בעת שעלינו לצבוע, אסור לנו לקח את "הקלא אילן" שיכולים אנו להשיגה בכל שעה, ובמדה מרובה, רק את החלזון שהוא עולה אחת לשבעים שנה, לעתים רחוקות מאד ובמדרגה היותר קטנה; והאדם השם קלא אילן בבגדו בין הצבועים יחשב כי בזה הוא מעיד על עצמו שהצביעות הוא אצלו ענין תמידי ותדירי! וקרח הראש והראשון שבהצבעים אשר הלביש את הר"ן ראשי סנהדראות שלו עם מליתות שכולן תכילת, לאמר כל העדה כלם קדושים, הראה בזה שהוא נועד על ד', התכילת שלו לא היה יכול להיות לו הצבע הזה במדה רבה כזאת ע"ה שהיה יכול לצבוע מליתות שלימות במספר רב כזה, וכנ"ל וכצבוע צבע בקלא אילן את המליתות אשר זאת היתה דרכו לנהג את עצמו בצביעות ובמרמה.

פרשת פקודי

"אלה פקודי המשכן משכן העדות". המשכן משכן

שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין (רש"י)

ונוכל לומר שעוד ענין אחר נרמז בהפסוק הזה, לחזק את אמונתנו בתחית עם ישראל, ובשיבתו אל ארצו, וזאת היא

שהפסוק, יאמר לנו משכן העדות, המשכן בעצמו הבוא עדות שהוא רק נתמשכן ולא נלקח מאתנו לצמיתות. כי הוא כמו משכון אשר אין המלוה יכול להשתמש בו, כן הוא ארצינו הקדושה, כל האומות אשר ארץ ישראל באה תחת ממשלתם, מהרומאים עד התורקים ועד ככלל, לא יכלו להשתמש בהארץ הזאת, והארץ אשר היתה ארץ זבת חלב ודבש חדלה לתן פריה ויבולה בכל משך העת אשר נלקחה מעם ישראל, וזה אות שארץ ישראל ביד האומות הוא רק כמו משכון ועיין לעיל בהדרוש לשבת נחמו מה שדרשתי על המקרא „לכן בגללכם ציון שדה תחרש“.

הוצא לאור
בית המדרש
הגדול
לרבנים
בירושלים
תרמ"ח

THE . FOLLOWING . PAGES
CONTAIN A NUMBER OF SER-
MONS PREACHED BY THE
AUTHOR ON VARIOUS OCCA-
SIONS, AND WHICH WERE IN-
CORPORATED WITH THIS VO-
LUME TO MAKE IT ACCESSIBLE
TO THE ENGLISH READER.

A PASSOVER SERMON

וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאוֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וּרְאִיתִי אֶת הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בַּהֲכוֹתַי בָּאָרֶץ מִצְרַיִם.
(שְׁמוֹת י"ב).

And the blood shall be to you for a token upon the houses where you are and when I see the blood I will pass over you and the plague shall not be upon you to destroy you, (Exodus (XIII).

In the last days of the Egyptian bondage the Israelites were commanded to offer the קָרְבַּן פֶּסַח (passover sacrifice). They were directed to slay a lamb and sprinkle its blood on their doorposts. The "Angel of Death" therefore, while afflicting the Egyptian first-born, passed over the Jewish houses marked with the blood of the "Korban Pesach" and left them unharmed.

The performance of this ceremony served as a point of inquiry for the (four sons) who are classified in the Haggadah as the חָכָם (the wise one) the רָשָׁע (the wicked one), the תָּם (the simple one) and the שְׂאִיטָה יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל (the one who is unable to inquire. Seeing the bizarre strangeness of the ceremony all became inquisitive—the curious chacham, the spiteful rashah, the simple tom and the puzzled she-ano yodeah lishol; and each had to be enlightened and informed according to the degree of his mental capacity. The reason, meaning, and the object of the korbon pesach, all this unusual ceremony as well

as the entire history of the **יציאת מצרים** (the Exodus from Egypt) were explained to them in all detail.

The history of the Exodus is no doubt discussed in every Jewish home on Passover Eve., while sitting at the Seder Table. Therefore it is but left for me to say a few words regarding the *korbon pesach*, the great lesson and truth it should convey to the minds of the people and the relation it bears to the eventful life of our people at the present day.

That sprinkling of blood on the door post, of the *korbon pesach* is truly symbolical of the life of our people. It is not necessary to delve into the horrors of the rancorous dark ages to find blood on the Jewish door posts; it is not necessary for us to go back to the period when the murder or torture of a Jew bore on itself the mark of sanctity and the approbation of the Holy Catholic Church; nor need we go back to the years of the bloody war, a period of time during which the shedding of human blood was considered a fine art by the greater part of the civilized world. Many are the Jewish door-posts sprinkled with blood even today after that great principle "to make the world a safe place to live in" has apparently so gloriously triumphed. That principle is to be applied to every member of the human race but the Jew. The Jew like an innocent lamb must sacrifice his life upon the alter of his national existence; for him the world is not a "safe place to live in;" he is pogromized, persecuted and hated by all receiving the sympathy of none.

The cause of all this persecution and the malicious ill-will is surely not that we are inferior to other nations or that we merit being treated as such but for to the contrary

because we are superior. To the time of Pharoah this assertion assuredly is applicable, for as the Bible tells us Pharoah's proclamation was (Exodus Chap. I)

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו

"Behold the children of Israel are greater and more powerful than we." This throughout the ages and at the present time has been the basic cause of the הבה נתחכמה לו (Come let us take council against them) policies that have directed against them and which they have had to endure.

There was a time when we were hated, abhorred because we ventured to crucify a "God;" contemptuously despised and abominated, we were called "Christ-killers."

There was a time when we were tormented and burned at the stake because we refused to concede that three times one is one. There was a time when we suffered the cruel animosity of barbarous rulers and were massacred because they saw in us the intellectual class—the menace to their autocratic rule. The pogroms and massacres that our people have to experience in Eastern Europe, the atrocities that have been perpetuated upon them and the indignities they have suffered at the hands of the Slavic hordes is the natural outcome of that awkward freedom these semi-barbaric nations were granted by the clumsy settlement of conference at Versailles. The savage being suddenly unfettered from the shackles that have kept him in restraint naturally tends to abuse and misuse his liberty and to assail everyone who is unfortunate enough to come his way. We are disliked by many of the so-called liberal nations, not because we deserve to be disliked but because of that ancient

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו

They look upon us with envious and frequently unreasonably and needlessly fearing eyes. They perceive in us too strong a competitor in the various fields of human endeavor. The Jewish influence exercises too great a pressure they say in every walk of life. In philosophy, in science, in art, in government, in commerce, in finance, everywhere and anywhere where intellect counts, where influence and power are held, the Jew is predominant. The highest professions are taken by the Jews. Fully ninety per cent of the seats of many of the highest educational institutions are occupied by the Jewish youth. But these very facts, these very reasons for our being disliked and persecuted and bearing the enmity of a grudging world fortify our courage, inspire our fortitude to endure, to bear patiently our tribulations.

It is indeed a pride to belong to a nation who preferred undergoing the severest martyrdom to repudiating their holy faith, who preferred to be consumed in the flame of the "Auto da Fe." to submitting to those murderous hypocrites of the Spanish Inquisition. And in the same way we shall not feel in the least humiliated when history will record that the Jew was the dominant factor in the Russian Revolution. Nor do we blush with shame when statistics unmistakably give evidence that 90 per cent of the total attending the highest educational institutions are of the children of Israel.

And though the Jewish door-posts have been and are sprinkled with blood, there is much solace, no matter how painfully we suffer—there is much solace, much consolation in the thought that our sufferings must be ended when

a more civilized, a broader and more just world will at length realize how great a benefactor the Jew has been and is to the world; when a more unbiased world will ultimately learn how to appreciate the great talents of the Jew, the supreme blessing his teachings and his spirit have been to all mankind. There are already indications, harbingers, that such a broader and more enlightened world is before us. I will quote a few lines from the great Russian philosopher, the late Count Tolstoi.

As I have stated before we must enlighten everyone of the "arbo bonim," including the rashe. The rashe who is not well versed in the records of our own history will, however, surely lend a listening ear to the words of a gentile philosopher.

"What is the Jew. This question is not at all so odd as it seems. Let us see what kind of a peculiar creature this Jew is whom all the rulers and all nations have together and separately misused and robbed, oppressed, persecuted, trampled upon, butchered, burned and hanged, and who in spite of all this is yet alive. What is the Jew who has never allowed himself to be led astray by all the earthly possession which his oppressors and persecutors have constantly offered him in order that he should change his faith and forsake his religion. The Jew is that sacred being who has brought down from heaven the everlasting fire and has illuminated with it the entire world. He is the religious source, spring and fountain out of which all the other peoples have drawn their beliefs and religions. The Jew is the pioneer of liberty. Even in the olden days when the world was divided

into two distinct classes, slaves and masters, even so long ago had the law of Moses prohibited the practice of keeping a person in bondage for more than six years. The Jew is the pioneer of civilization. Ignorance was condemned in ancient Palestine. Even during those wild and barbaric days when life nor the death of anyone counted much, certainly not as much as today in civilized Europe Rabbi Akiba did not refrain from expressing himself openly against capital punishment, a practice which is recognized today as a highly civilized mode of punishment. The Jew is the emblem of civil and religious toleration. Love the stranger and the sojourner Moses commanded because you have been strangers in the land of Egypt. The Jew is the emblem of eternity. He was the first to produce the oracles of God. He whom neither perscution nor torture of a thousand years could destroy; he whom neither fire nor sword, nor inquisition was able to wipe off the face of the earth; he who has been for so long the guardian of prophecy and who has transmitted it to the rest of the world—such a nation cannot be destroyed. He is everlasting as eternity itself.”

These are the words of a great philosopher which though they are needed for the wicked son to make the definition of the Jew clearer are absolutely unnecessary for the “ben-chachim” who is well familiar with the glorious chapters of our history and does not need the evidence given by a gentile philosopher that that peculiar creature called the Jew is everlasting as eternity itself. The “ben ha-chachim” may be referred to the statement of the Bible in connection with

the korbon pesach "ולא יהיה בכם נגף למשחית"

The existence of our people has been threatened by many mashchisem since the time of Pharoah. The angel of death has numberless times hovered near our doors but that angel of death has had to pass over our doors protected by Him of whom it is said in Psalm 121

הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל "He that keepeth Israel slumbereth not nor does he sleep."

There is a story related in the שבט יהודה where this point is well taken. A Spanish king once had a very sleepless night and decided to seek repose in the quiet of his balcony. It was just before Passover and some of the Christian inhabitants of the town, seeking an opportunity to assail their Jewish neighbors, determined that the best pretext to justify acts of pillage and violence against the Jews would be the עלילות דם "the blood accusation" which always found credence among the Christian population of that day. Under cover of the darkness of the night a body was dug from the town graveyard, taken to the Jewish Ghetto and thrown into the Rabbi's cellar. All this the king witnessed. The following morning one of the gang discovered the body, making it appear that the discovery was entirely accidental, and went about disseminating knowledge of his disclosure. The report that the Jews had murdered a Christian to use his blood for the ritual spread like wildfire throughout the city. The Christian population was roused to wild fury ready to wreak a vengeance of the most horrible nature upon the helpless Jews. But when the devilish plot was about to take effect with all its fearful con-

sequences—the king intervened and averted the impending disaster. A strong guard checked the mob and the leaders and intriguists were put in chains and thrown unto prison. The king himself appeared on the scene and harshly reproached the credulous and murderous mob, telling them of how he had witnessed the whole occurrence from his balcony. After convincing them of the groundlessness of their beliefs and accusations he admonished them to respect their Jewish neighbors and disregard such slanders in the future. To the Jews he expressed his sympathy and promised his protection, adding that the whole occurrence had enabled him to understand the words of the Psalms which he interpreted as “The keeper of Israel slumbereth not nor ‘oes he LET sleep” that is he does not let others sleep when s people are in danger.

So the angel of death, tho’ he has hovered at our doors has always passed over while our persecutors have had to pay dearly for their wicked designs. Not always directly as in the case spoken of above, but in a broader way and over a long period of time the inevitable result has always come—Divine retribution has always been dealt to the enemies of the Jew while his existence has been safe-guarded by the one who “does not sleep nor does he slumber.”

As the Prophet said: קודש ישראל לך' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו Israel is holy unto the Lord. All that devour the first fruit of his increase shall be destroyed, sayeth the Lord. If this Biblical truth does not serve as a warning to the many enemies of the Jews at the present day it is for the same reason as that of which the Torah tells

us in regard to Pharaoh that the Lord said: "I have hardened his heart." Their hearts are hardened and they feel not, and see not that this policy of persecuting the Jew must ultimately lead to their own destruction, while the Jew will survive as he has survived all his enemies, for the Jew is eternal as eternity itself.

Beginning with Pharaoh none of the Jew-haters ever escaped the Divine requital expressed by the prophet in "Israel is holy to the Lord, etc." Sancherib the destroyer of the kingdom of Israel and Nebucadnezer the conqueror of Jerusalem—those mighty ones did not long enjoy their triumphs over the Jew. Sancherib's army perished under the walls of Jerusalem and he himself was murdered by his own people—by his own sons.

Nebucadnezer, the Mighty—became a raving maniac and soon after his death was disgracefully torn from his grave and dragged through the streets of Babylon—his mighty kingdom overthrown. A similar fate was suffered by Antiochu Ehipanes and by Titus. Throughout the middle ages and all of our long "Galus," our tormentors, our enemies have felt Divine reprisal for their misdeeds to the people of God. The many kings and rulers, the states that have sunk into the dust of a forgotten past, the decline of Spain or the Italian cities cannot here be fully discussed—their fates and the causes of their fall expatiated upon at length; but let it suffice to say that while they and their glory are gone and forgotten, their influence and names the merest shades of the past the Jew lives on and prospers, carries on his enterprises where they are buried. In more

modern days we find history repeating itself or more correctly the prophecy of our great men fulfilling itself. Nicholas Romanoff, that arch-enemy of the Jewish race, at whose door may be laid the responsibility for so many heinous acts of barbarity towards the innocent Jews of his land, whose injustice was everywhere apparent and whose cruel hatred of the most enlightened part of his subjects continually made itself manifest—is no more. Gone is the majesty and power of his government; gone the pomp and lavishness that characterized his whole existence. His name and memory remain as symbols of autocracy to signify oppression and injustice and are fast sinking into the shadowy abyss of oblivion. But the Jew—he survives; he is the leading intellectual force of the world; his influence grows; his claims and proper position are being recognized by the world.

So also will he undoubtedly outlive his present enemies, for the angel of death while afflicting them shall pass over his door in obedience to the Divine injunction

“The plague shall not be upon you to destroy you.”

A NEW YEAR'S SERMON

תקעו בחדש שופר בכסא ליום הגינו כי חוק
לישראל הוא משפט לאלקי יעקב תהלים פ"א.

"Blow, on the new moon, the cornet at the time appointed, on the day of our feast. For this is a statute for Israel, an ordinance by the God of Jacob (Psalms 81).

Solemn, inspiring are our prayers. Poetic and animating are our Piutim. Lofty and elevating is the sweet traditional melody of our services. But no matter how deeply we are moved by all these traditional functions, the most inspiring moment of the day's services is when the mysterious sounds of the Shofar are discharged from that crude instrument whose primitive form and strange tunes affect our whole being, whose religious whisper penetrates deep—into the innermost recesses of our hearts, and whose influence upon us is of such magnitude that we feel electrified when these bizarre and mystic notes are echoed and re-echoed throughout the synagogue. There is something that fascinates, something that captivates, something that holds our whole being in thrilling rapture as the weird tune is struck on the Shofar. What is that Shofar? What is the significance of this primitive, unfinished instrument? What particular message does it convey to our minds? The Talmud tells us:

אמר רבי אבוה למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו

לפני בשופר של איל, כרי שאזכור לכם עקרת יצחק בן אברהם ומעלה
אני עליכם כאלו עקרתם עצמכם לפני.

"Rabbi Avihah said: 'Why do we blow a ram's horn? The Holy One, blessed be His Name, said: Blow ye before me the ram's horn in order that I shall recall the Akayda of Isaac and I will account it your own merit.'"

But this reason as stated by Rabbi Avihah does not suffice to clarify the grounds. Truly the story of the Akayda is one whose remembrance is propense to inspire us with a lofty and noble mind; the moral, the lesson of devotion and self-sacrifice for an ideal, for קידוש השם. It is a lesson to which our people always maintained loyalty and faithfulness during all the years of their existence. We have but to open the pages of history and we readily appreciate that our people knew well enough how to sacrifice themselves for קידוש השם that the spirit of zeal and self-immolation for god and for ideals was inherent in the Jew and that it was deeply rooted in every fiber of his being. We see how in the time of the Romans our great martyrs underwent the agonies of death for the sake of their holy religion as the Talmud tells us

מפני מה אתה יוצא ליהרג מפני ששמרתי את השבת מפני מה
אתה יוצא להסקל מפני שמלתי את בני.

We find the same true of the Jews in the period of the Crusades, during the Inquisition and at the time of the

גזירות ת"ח.

We must realize how in our own day the spirit of the Akayda is deeply rooted in the Jewish heart. In every age, in every land wherever the Jew happens to live he undaunt-

edly and loyally subscribes to the lesson and ideal of the Akayda. With inexplicable heroism he resists the attacks and assaults of the ages. The agonies of death never frightened him nor could the allurements of life persuade him to betray the holy faith.

So the mitzvah of the Shofar so far as its being a symbol of the Akayda is concerned, is certainly of limitless value to us as a moral lesson. But as has been stated, this interpretation of the matter of the Shofar as set forth by Rabbi Avihah does not sufficiently clarify the entire issue. Now the inquiry resolves itself into the question, "Why did God designate the ram's horn as the symbol of the "binding of Isaac" and as the medium whereby the devotion and spirit of self-abnegation of the Patriarch is to be revived in the memory of the Almighty and of the people." In regard to this the Midrash states:

אמר רבי לוי לפי שהיה אברהם אבינו רואה את האיל הנטי
מחירש לחורש והמלך ומסתבד בחורש אחר אמר לו המלך רד ויהיה
היה מחורשן המלכות מן בבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום ויהיה
מיון המדין של איל.

Rabbi Levi said: As Abraham our father saw the ram rambling about the thickets extricating itself from one only to become entangled in another the Lord said to him: "Thus will be the condition of your children among the powers. After being entangled in Babylonia they will become entangled in Persia, then in Greece and eventually in Rome, but ultimately they will be redeemed by the 'Shofar of the Messiah.'

In these few words of the Midrash we find the answer to

our question. The Jew, like the ram of Abraham, is more than any other nation inevitably involved in the various entanglements of history. He is the foot-ball of history; he is the scape-goat of history and he is the riddle of history. Like the ram he is: נאחז בסבך בקרניו.

"Caught in the thickets by his horns."

Being homeless, defenceless, the weakest among nations and also being gifted with an abundance of sentiment and genius he cannot help becoming implicated in the many political and social entanglements of history. As with the ram whose beautiful horns are very often the cause of his suffering, so also with the Jew his genius and intellectual power, his progressiveness are the cause of his troubles. Should there be no wild beasts in the forests; should there be a place of safety—a shelter, anywhere under the sun for him, a place where he should be isolated from the wild beasts; or were he not endowed by nature with such beautiful horns which but entangle him in the dark places of the thicket—the ram would not so often be victimized by the bloodthirsty beasts. But unfortunately the forest swarms with beasts of prey, the ram has long horns, and through the deplorable conditions of his homelessness he has no choice and is driven from place to place and thus is continually entangled in the brush and vines of the forest and his life is at the mercy of the wild beasts.

In the same lamentable state of affairs the Jew finds himself. As long as he is a wanderer among the nations, scattered throughout the world like the ram he must be

נאחז בסבך

He can by no means remain an indifferent and passive

spectator in world history. He can by no means neutralize and subdue his activities. He cannot refrain from participating in effecting a change and avoid being involved in the evolutions and revolutions the world is continually undergoing. And once entangled he becomes the prey of the wild beasts that roam the world. And the words of the Midrash are becoming true in our age just as in every age.

Whenever and wherever the world passed through any crisis, political; social or cultural, the Jew was the **נאחז בסכר**.

A people of genius cannot stagnate when great world problems are being forged in the crucibles of history. Its position among the nations is such that it cannot permit itself to be excluded from activities and interests of the rest of the world and confine itself to a life of hermitage. Willingly or unwittingly the Jew is drawn into the various complicated world problems and he cannot extricate himself safely. And as a result he cannot escape the fury of the wild "beasts" whose thirst for Jewish blood knows no limit whose savagery knows no restraint and whose brutality is tempered by no pity. On the slightest pretense on the meagerest pretext the Jew is pogromized and massacred by the "beasts."

Yet the great enlightened world of the twentieth century, the world that could afford to sacrifice millions of its best sons in order to make away with oppression and tyranny calmly witnesses the tyranny to which the Jew is subjected and murderous treatment he is accorded. A world whose professions to idealism, to the highest principles of liberty and justice are proclaimed far

and wide does not stir when the most heinous atrocities are being perpetrated on Jew, and when he is so inhumanly treated by the very peoples for whose liberties and independence hundreds of thousands of Jews sacrificed their lives on the various battlefields of Europe.

Is this then the liberty with which the world is "blessed" and for which so much has been endured? Or shall we say with the great Milton, "License they mean while they cry liberty." Has the human race become so hardened and calloused during the five years of war that it no longer feels and hears not the cries of the many victims who are killed daily and hourly by the murderous favorites of the enlightened nations? Perhaps, however, the victims (the Jewish race) are too insignificant to be taken into account!

Be that as it may, the result is the same.

Now the great lesson that the Shofar reminds us of and which the deplorable and desperate condition in which we find the Jew situated brings more vividly to our minds is that there is no hope for us as long as we, the powerless ram with the beautiful but entangling horns, remain homeless—wanderers o'er the face of the earth. As long as we have no spot of our own' as long as the Jew is a "man without a country," our position is a precarious and dangerous one, the position of the ram in the forest and among beasts. We cannot avoid being entangled and suffering therefrom: we cannot expect to be secured against the repetition of such occurrences as those the last few years have witnessed until we see the realization of the words of the Midrash, וסופם שיגאלו בקרנו של איל

Our true redemption will come only when we shall have been restored, when *we shall restore ourselves*, to the land of our ancestors, the land in which our Patriarchs, our priests and sages lived' the land in which our prophets promulgated the principles of true liberty and freedom, the high ideals and lofty concepts of real democracy and humanity. There were proclaimed the true teachings of justice and righteousness.

This restoration is our only hope and for it we today fervently pray

יקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכסי ארץ.

"Bring our scattered ones among the nations near unto thee and gather our dispersed from the ends of the earth. Lead us into Zion thy city with exultation."

A NEW YEAR'S SERMON

Once more I behold you here assembled for prayer and communion with the Almighty, and I hail you with the ancient Jewish felicitation, ברוך הבא בשם ד'

Here we are come together to observe the injunctions of our ancient faith. We listen to the call of the "shofer"; we perform the several ceremonies and rites that our ancestors directed; we beseech forgiveness, and meditate in retrospect on the happenings, events and circumstances that have surrounded us during the the past year; and we supplicate the Lord to grant us our desires and to bring our aims and endeavors to materialization—according to the form and ritual prescribed by our sages. And so it is evidenced that even in this day of extreme material seeking when spiritual light is obscured as in Egypte of old it is said ויהי חושך בכל ארץ מצרים

there is yet among our Jews a spark—as the Bible further adds in regard to the Egyptian narrative

ולכל בני ישראל היה אור במושבתם —there is still a spark of religion struggling beneath the ashes of indifference and smouldered by the weight of business activities and commercial pre-occupation. I am' however, entirely cognizant of the fact that this spark is by no means a נר תמיד (a lasting light); it will hardly persist in remaining alive until the Yom Kippur s over. Nevertheless, I contend that

his religion exerts an irresistible influence over the Jew; it exercises an inexplicably indivertible and overpowering magnetic force towards him that draws him to a place of worship and imbues him with faith. Judaism is a living force, a vital power.

In consideration of the deep significance of the hour and the importance of the day I will allow myself to dwell upon the subject of Rosh Hashonah prayers—the reason for them, their meaning and import. It is customary to spend almost half of the high holy days in prayer and supplication. We pray for ourselves as individuals

זכרנו לחיים וכתבנו בספר החיים

"Remember us for Life; write us down in the book of life"; we pray for the deliverance of our people

תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גליותנו

"Sound the great Shofar for our freedom and bring our scattered ones among the nations near thee," and as a part of the human race we pray for humanity at large מלוד על כל העולם כלו בכבוד והופע בהדר גאון עוד על כל יושבי תבל ארציד "Reign thou in thy glory over the whole universe, shine forth in thy splendour and excellence upon the inhabitants of the world."

Now let us attempt to analyze the service and discover what ideas the sages had in mind in compiling such a multitude of chapters in which these three kinds of prayers reappear over and over again and with an abundance of detail. Would it not suffice to express in one short well-composed prayer the essence of our wishes and desires, our hopes and aspirations without enumerating at such great

detail our sorrows and needs? And what is prayer in general? Shall we say that by the outpouring of our hearts we reveal to the Almighty matters unknown to Him? Shall we assert that the Divine decree is subject to change through human insistence and entreaty? Such ideas of prayer are naught but blasphemous and profane. Prayer—constituted or repetition or a prescribed form—cannot be said to be an end in itself; it is merely a means to an end. The object of prayer can only be attained when we become imbued with the spirit of prayer when we become permeated by the lesson of the prayer, and being inspired, have our minds cleared of material defilement. It is when our thoughts react to the sentiments expressed in the words of our great sages and prophets that its purpose is achieved. When in prayer we mention our troubles and anxieties we are to search ourselves and reflect whether we ourselves are not guilty in all our troubles and vexations. In speaking of the distress of our people we must consider whether we are not at fault in neglecting to bring about the relief of our people from their sad plight. The same self-searching thoughts must be employed when we pray for stricken humanity. This then is to an extent the end and aim of prayer—to produce the proper state of mind and lend environment for soul searching thought and speculation.

Let us consider the three kinds of prayers in order of increasing distance from each of us as individuals. First there is the prayer for self or for self and kin—the prayer for a happy life. Now what do we understand by a happy life? What in our minds are the prerequisites for a happy year? The first is no doubt the health of ourselves and our

dear ones, but to most of us a happy year is on the whole synonymous with prosperity and economic success. In praying for a happy year we express a mute desire to see the market rise, perhaps. We ardently hope that our commercial ventures come to a profitable culmination and on the whole we become rated at possessing more and more, that our business expand and bank balance grow. To see to these does to many of us seem the aim and end of life. But why? Does the possessio of wealth secure to us greater happiness? With increasing wealth we but find ourselves suffering with greater and stronger cravings for more and more wealth. The more one has the more one wants. As the Gaon of Vilna aptly put it in discussing man's continually seeking after wealth, "It is as though a man attempted to quench his thirst with salt-water—the more he drinks the more it stimulates his thirst." So also in seeking happiness through money—it is an unattainable goal.

Wealth may yield to its possessor comforts, pleasures' gratification of the senses, but has it potentialities for yielding happiness? Assuredly not! Happiness is not gauged by accumulations of wealth, by money and the resultant pleasures. It consists rather in spiritual values—in satisfaction of the mind and the soul, not the senses.

There was a time when the Jew felt himself happy although possessing little of material riches. He was happy in his humble surroundings and modest home with the happiness that comes from the love and loyalty of strong family ties—between husband and wife, parents and children. There was the spirit of mutual sacrifice and consideration lessening

the friction of existence in poverty and adversity and making life sweet and desirable even in the darkest hours of sufferig and travail. And then the Sabbath! The observance of time-honored and beautiful customs, and a sensibility to the spirit of sacredness, of peace' of intellectuality and spirituality, of higher and nobler things that pervaded the atmosphere changed the poorest surroundings or meanest huts into a veritable paradise. All was changed; all specially prepared, the house presented a different aspect, the food served was not such as on the days of the week, and above all, the attitude and state of mind were rendered different. Now the Jew relaxed from his work, his troubles and vexations; his mind was not now centered on his business but occupied with other and loftier matters. Thus he achieved a happiness far beyond the reach or ken of the money-centered' money-grasping man of sordid conceptions, of today. To him the prayer שבענו מטובך ושמחנו בישועתך

(Satisfy us with thy goodness

and gladden us with thy salvation) was no empty phrase, for he evaluated the happiness he prayed for not in our material way but by spiritual standards. He lived by the precepts of the religion and accordingly derived immediate advantage, as our sages said שכר מצוה מצוה

(The reward of a Mitzvah is the Mitzvah itself.) But now all this is gone. Gold has become the center of the universe to us and at its altar we worship. Money and gain are our god; the bankbook our Bible, business our religion. We live lives steeped in grossness and materialism. There are many Jewish houses but few Jewish homes. Homes in the sense the Jew formerly understood the term, havens of

refuge from the strife of the world, homes of peace, of bliss and tenderness. We have effaced the Sabbath and holidays from our calendar. The year round is but a continuous grind for money. We are our own slaves, slaves to our cupidity' slaves to our ambitions whose master we should be. It is this cupidity, this materialism, that engenders so much ill-feeling, so much unhappiness, and dreariness in life that ruptures the family ties and divests our holidays and sabbaths, our religion as far as we observe it our community connections, and life itself of beauty, of holiness and all deeper and finer significance, and reduces life to a mere existence of haste and worry.

Therefore let us remember and bear in mind that the happiness we pray for is in our reach and that we ourselves have banished it through cupidity and over-materialism. The prayer will then in effect be answered; its purpose accomplished.

The second group of prayers are those for the deliverance of our people. We say וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו
בנס מירכסי ארץ והביאנו לציון עירך ברינה.

(Bring our scattered ones among the nations near unto thee and lead us with exaltation into Zion thy city.) It is a simple prayer. We plead for the return of our land. We supplicate the Lord to lead us back to our land. How ludicrous such a prayer for us today! How ridiculous for us to repeat this formula without acting, without questioning ourselves whether we ourselves are not responsible for the condition we request God to remedy. Have we the right to demand anything, any aid in this connection, whe

we ourselves care so little and do so little? Do we not expose ourselves to ridicule and derision when we utter these words while our land awaits us, when Zion is ready to embrace her scattered sons, when the gates of Palestine are open to us and when we are free to return to rehabilitate the land of our ancestors? Yet we content ourselves with prayer which should but be a mere starting point and an indication for the trend of thought or action to pursue. It is all well enough to have faith in the Lord or to demonstrate faith through prayer, but in emancipating a people in "bringing the scattered ones together from the four corners of the earth," in achieving the salvation of a nation in exile for two thousand year, faith cannot suffice. Something more definite must be done than praying.

The comment of the Talmud on the Biblical statement

ויאמר ד' אל משה דבר אל בני ישראל ויסעו.

"The Lord said unto Moses, 'Wheretore criest thou unto me? Speak unto the children of Israel that they may go forward' (Exodus XIV), in the narrative of the crossing of the Red Sea is as follows: — באותה שעה היה משה מאריך בתפילה אמר לו הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפילה, אמר לו ומה אעשה אמר ליה, דבר אל בני ישראל ויסעו" (סוטה ל"ו).

"Moses was at that moment engaged in prayer and the Lord said to him, 'My beloved people are in imminent danger of drowning and you occupy yourself with prayer!' Then Moses asked, 'What shall I do?' The Lord answered: 'Direct the people and have them go forward. This is not a time for prayer'."

It was then that the miracle occurred. This is illustrative

of the attitude of the Talmudists, the Jewish sages. They surely held that it is necessary to act as well as pray. To further illustrate this point, there is the little story of more recent years, of a Rabbi of the Chasidim in Poland. It appears that one of the Chasidim in perusing the pages of a book known as חובת הלבבות in the Rabbi's house was surprised to find a 100 ruble note between the leaves of a chapter called שער הבטחון "The Gate (or the arch) of Faith." When he remarked upon this to the Rabbi, the latter answered that besides faith a 100 ruble note was also necessary which was to be used in conjunction with Faith; and so with us today. Some more substantial and practical force or activity than faith and prayer is necessary. It is imperative that we DO something—economically or politically' or directly. Prayer cannot suffice; a one hundred ruble note is also necessary. We must build up our land; we must contribute to the settling. We must secure proper political conditions and financial aid given settlers. We must encourage further perhaps above religious feeling.

We now come to the group of prayers third in the classification:—מלך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך (Reign thou in thy glory over the whole universe, shine forth in thy splendour upon the inhabitants of the world.) Our religion, our sages were ever cosmopolitan in their outlook, in their hopes for the good. Thus they invoked the blessing of God over all mankind. This humanitarianism, this altruism, this universal kindness' is the keynote of the spirit of our prayers. It serves as an introductory for all our, תפלות שמנה עשרה

Here at the outset we divest our spirits of material garments, of self-centered interest; we forget for a while our daily needs and become transferred to altruistic heights; the goal of our prayer is here upliftment of humanity.

וכל הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זרון מן הארץ.

"And all wickedness shall be wholly consumed when thou makest the kingdom of arrogance pass away from the face of the earth." It is to be noted that far from calling down destruction or perdition on the wicked, the Jew here in his prayers arraigns himself against wickedness. The prayer is not as prayers of this type very often are among other nations and religions, the vengeful, fanatic and sanctimonious cry of a hating zealot for the suffering of the wicked—the evil doers. It but pleads for the end of vice, of wrong doing of evil, of that abstract thing—wickedness.

We lack historical records to show us the time when this chapter was first incorporated with our prayers, in the liturgy of the holy days, but certainly it is but the echo of the words of David יתמו חטאים מן הארץ which the Talmud interprets as חטאים ולא חוטאים ("Sin shall perish but not the sinners.")

The fact that these lofty sentiments were expressed by the great men of our people and the fact through all the ages of persecution and oppression, through all the centuries of tumultuous wrong-doing on the part of the world where he particularly suffered and was the victim, during our long "Galoos," the Jew has continually expressed these sentiments, is effective in instilling in us a national pride and suffices to convince us and all the world if it would but

give heed of the Jew's great soul and high-minded nobility. So continually sinned against! So ruthlessly victimized by the wicked of the world! Tortured, harassed and persecuted by every ממשלת זרון the world has produced and yet he does not and never did, pray for an evil end of the ממשלת זרון; he does not pray that וכל הרשעים כעשן יכלו (that all the wicked shall be consumed) or that יתמו חוטאים (all sinners shall perish) but that יתמו חטאים wickedness shall be consumed and sin or wrong-doing end.

When Rabbi Akivah, when Rabbi Hananya and other holy martyrs were cruelly tortured to death—their live flesh torn from them or when burned at the stake—by the cruel hand of the ממשלת זרון of Rome, their inveterate enemy, they did not pray for the destruction or suffering of their enemy but that “wickedness shall be consumed”! When hundreds of Jewish communities were pillaged by the Crusaders, when tens of thousands of Jews were burned alive or put into anguish in a thousand different ways during the Middle Ages they continued to implore God, not for vengeance, the disaster of their tormenters, or power over them but that “wickedness be consumed.” The Jew did not pray that the ממשלת זרון of Ferdinand and Isabella should perish when thousands of the “marons” were burnt at the stake, tortured on the rack, by the thumb-screw, by the bastinado or the many other demanaical devices of the Inquisition; but he merely prayed that “sin should perish” and “wickedness be consumed.” And in the present, when undergoing the indescribable misery perpetrated upon him

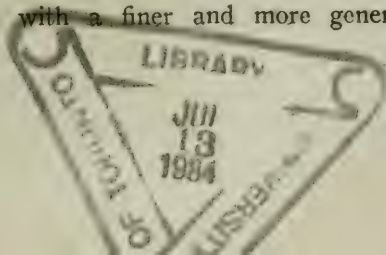
by the "Hydemak" of Ukraine or the "Hooligan" of Poland; he still does not pray for Divine reprisal upon them, but for the extinction of wickedness.

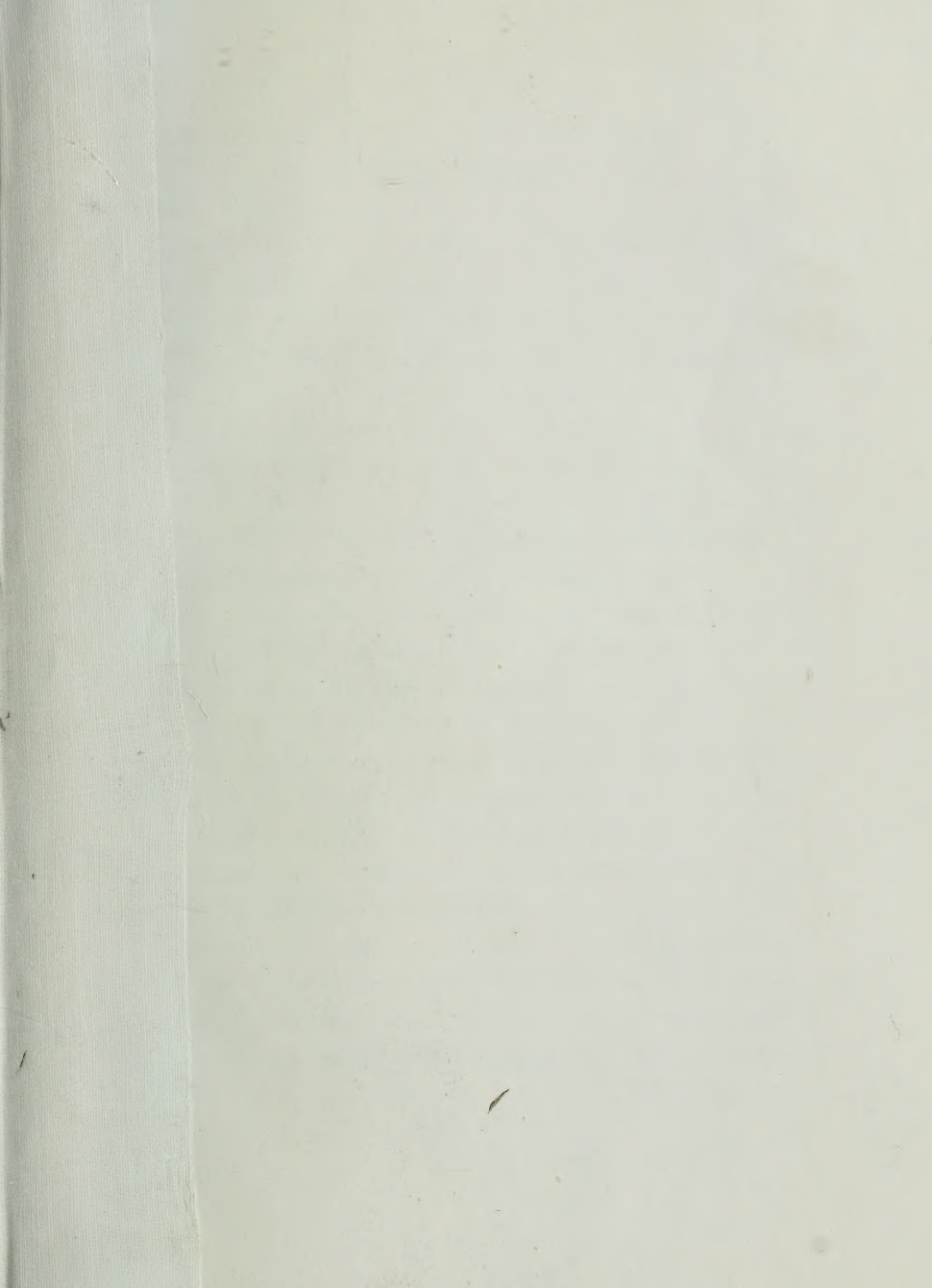
Such is the lofty tone of the Jew's prayers. He at no time desires to see ill befall other nations, even the worst and most criminal of his enemies. He does not aim to dominate the world' but his prayer is מלוד על כל

העולם כלו בכבוד ויחנשא על כל הארץ ביקור
a prayer for that era prophesied by Isaiah, when peace would reign on the earth between all nations,

ומלאה הארץ דעה כמים לים מכמים
when intellectual and spiritual endeavor would be universal --in short, the ancient Hebrew conception of the millenium.

Surely such prayer, such sentiments, must elevate one, above the material' pecuniary money-standardized conception of our every-day life and lift to a higher and nobler plane and must be conducive to nobler thoughts and feelings. So, when we are thus animated to higher sentiments or true religious feeling, and when we pause to reflect and searchingly examine ourselves and our lives to see our actions and methods and conceptions in true perspective and in true relation to our lives and to others, prayer then has truly accomplished its purpose and then tends to actuate us to better and broader living and eventuate in the happiness we pray for, the salvation of our people we desire and a broader outlook on the world with a finer and more generous attitude.

3 1761 07293478 9

Galanti, Avraham
Sefer Hezyonot Avraham